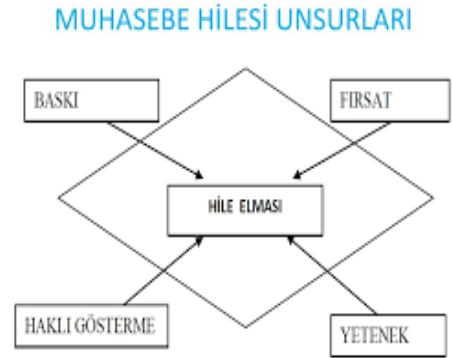

ŞİRKETLERDE ÇALIŞAN YOLSUZLUKLARI (E-KİTAP 35 MAKALE)

Abdullah ÇAVUŞ/Mayıs 2023

SUNUŞ

Ortaklarının belli bir ticari amacı gerçekleştirmek ve para kazanmak amacıyla sermaye koydukları hukuksal yapılara Şirket denir. Şirket veya diğer adıyla firma, Türkiye Cumhuriyeti kanunlarına göre, iki veya daha fazla gerçek veya tüzel kişinin bir araya gelerek, emek veya mallarını, müŐterek bir amaçla, bir sözleşme ile birleŐtirmeleri sonucu ortaya çıkan hukuksal organizasyon, tüzel kiŐiliktir.

Türkiye'de tüzel kiŐiliđi olan ortaklıklar ticari Şirketler olarak adlandırılmıŐtır. Bu Şirketler ticaret siciline kaydedildiklerinde tüzel kişilik kazanır.

İŞletmelerin bir takvim yılı içerisindeki finansal hareketlerini, Vergi Usul Kanununda sayılı yasal tevsik edici belgeler ile belgelendirmelerini müteakip, genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri dikkate alınmak suretiyle ülkemiz özeline uygulanmakta olan Tek Düzen Hesap Planındaki hesaplar çerçevesinde muhasebe kayıtlarının tutulması zorunluluğu bulunmaktadır.

Öte yanan tutulan muhasebe kayıtlarından hareketle, işletmenin mali durumunun zet halinde bir takım mali tablolarda raporlanması gerekmektedir.

Bu mali tablolar mevcut ve potansiyel yatırımcılar, çalışanlar, borç verenler, satıcılar ve diğer ticari tedarikçiler, müşteriler, hükümetler ve kamu işletmeleri ile genel olarak kamu kurumlarına işletmenin mali durumu hakkında zet mali bilgileri vermek amacıyla hazırlanmaktadır.

Mali tablolar çeşitli kullanıcıların ekonomik kararlar verirken faydalanmaları için işletmenin finansal durumu, performansı (faaliyet sonuçları) ve finansal durumundaki değişiklikler hakkında bilgi sağlamak amacıyla hazırlanmaktadır.

Mali tablolar, işletme paydaşlarının işletmeden bilgi almak için kullandıkları en önemli araçlardan biridir. Bu araçların düzenlenme amaçlarına ulaşabilmeleri için, mali tablo kullanıcılarının ihtiyaç duyduğu bilgileri karşılaması gerekir. İşletmeyle ilgili menfaat sahiplerinin işletme hakkında doğru, zamanında ve anlaşılabilir bir biçimde bilgilendirilmesi gerekir.

Menfaat sahiplerinin, çıkarlarının korunup korunmadığı konusunda şüphelerinden arınabilmeleri için, işletme hakkında sürekli doğru ve dürüst bilgiler sunulması gereklidir. Menfaat sahiplerinin ihtiyaç duyduğu bu bilgilerin çok büyük bir kısmı finansal tablolar aracılığıyla finansal raporlama kapsamında kamuoyuna sunulmaktadır.

Dünyada yolsuzluk denilince akla doğrudan kamu kurumlarında yaşanan ve taraflarının siyasetçi, işadami, bürokrat olduğu ihale kredi yolsuzlukları akla gelmekteydi. Hatta bu nedenle olsa gerek dünyanın saygın kuruluşlarının yolsuzluk tanımlarında hep kamu vurgusuna yer verildiği görülmüştür.

Nitekim Dünya Bankası yolsuzluğu “ Kamu yetkisinin özel çıkarlar için kötüye kullanılması” olarak tanımlamıştır. Bununla birlikte; Bazen, kamu yetkisi sadece özel çıkarlar için kullanılmaz. Bir kişi, partisi, sınıfı, grubu, dostları ve ailesinin çıkarı için de yolsuzluk yapabilmektedir. Günümüz de birçok ülkede yolsuzluk, siyasi partilerin faaliyetlerini finanse etmek için yapılmaktadır.

Ancak son yıllarda dünyada küresel ölçekli büyük firmalar olan Enron, Parmalat, Worldcom gibi firmalarda yaşanan yolsuzluk olayları, yolsuzluğun özel sektörde de yaşanmakta olduğu olgusunu ortaya çıkardı.

Üstelik özel sektör yolsuzlukları eğitimli profesyoneller tarafından yapıldığı gibi, başta teknoloji olmak üzere, finansal tablolar üzerinde uygulanmakta olan çok sayıda grift ve birbirine geçmiş olan dışarıdan bakınca kolaylıkla anlaşılamayacak olan hileler ile yoluyla yapılmış yolsuzluklardı.

Bunun üzerine yolsuzlukla ilgili kamu otoriteleri ve sivil toplum kuruluşları özel sektörde yaşanmakta olan yolsuzlukla konusunda saha araştırmaları, anketler başta olmak üzere bilimsel çalışmalar yapmaya başlamışlardır.

Bu çalışmalar sonucu; genel kabul görmüş yolsuzluk tanımında değişikliğe gidilmiş ve kamu vurgusundan vazgeçilerek yolsuzluk “kendisine emanet edilmiş yetkinin özel çıkarlar için kötüye kullanılması” olarak tanımlanmaya başlamıştır.

Biz bu çalışmamızda yolsuzluk olgusunu, özel sektörde yaşanan YOLSUZLUKLAR konusunda yüksek lisans bitirme ödevimizden hareketle yaptığımız akademik araştırmalar ve basın taramalarından hareketle elde ettiğimiz bilgiler doğrultusunda yazdığımız ve kişisel web sayfamızda değişik zamanlarda yayınladığımız makaleleri bir araya getirdik.

Devamında; Şirketlerde Adli Muhasebe ve Hile Denetçiliği Meslekleri ile Karapara, Yolsuzlukla Mücadele konularında yazdığımız makaleleri güncelleyerek e-kitap haline getirmeye çalışacağız.

Sunuş kısmımızı başkanlığını yapmakta olduğum Bağımsız Denetçiler Derneğinin “İTİMAT KONTROLE TABİ DEĞİLDİR” sloganıyla tamamlayım.

Faydalı olması dileğiyle...

Abdullah ÇAVUŞ/Mayıs 2023

İÇİNDEKİLER

- 1- YOLSUZLUĞUN TANIMI VE NİTELİKLERİ
- 2- ŞİRKET YOLSUZLUKLARI İLE KAMUSAL YOLSUZLUKLAR YARIŞIYOR
- 3- DÜNYADAN BAZI ŞİRKET YOLSUZLUKLARI
- 4- İŞ DÜNYASINDA YOLSUZLUK ARAŞTIRMALARI
- 5- HİLE KAVRAMI VE HİLE GRUPLARI
- 6- MUHASEBE HATALARI VE HATA'NIN HİLE'DEN FARKI
- 7- HİLELİ FİNANSAL TOBLOLARDAN KİMLER ETKİLENİR?
- 8- BEYAZ YAKA SUÇLARI VE ÖZELLİKLERİ
- 9- İŞLETMELERİN DURUMUNU OLDUĞUNDAN DAHA İYİ GÖSTEREN MUHASEBE HİLELERİ
- 10- İŞLETMELERİN DURUMUNU OLDUĞUNDAN DAHA KÖTÜ GÖSTEREN MUHASEBE HİLELERİ
- 11-ŞİRKETLERDE HİLE GRUPLARI
- 12-ŞİRKETLERDE YÖNETİM HİLELERİ
- 13-ŞİRKETLERDE SATICI HİLELERİ
- 14-ŞİRKETLERDE MÜŞTERİ HİLELERİ
- 15-ŞİRKET İÇİ BİLGİLERİ SIZDIRMA SURETİYLE YAPILAN YOLSUZLUKLAR
- 16-SAHTE FATURA KULLANMA VE DÜZENLEME YOLUYLA YAPILAN ŞİRKET YOLSUZLUKLARI
- 17-İHALE SÜREÇLERİNDE YAŞANAN ŞİRKET YOLSUZLUKLARI
- 18-ŞİRKET STOKLARI ÜZERİNDEN YAPILAN YOLSUZLUKLAR
- 19-ŞİRKETLERDE HASILAT DÖNGÜSÜ YOLSUZLUKLARI
- 20-ŞİRKETLERDE BELGEDE SAHTECİLİK YOLUYLA YAPILAN YOLSUZLUKLAR
- 21-ŞİRKETLERDE BİLİŞİM SİSTEMLERİ KULLANILARAK YAPILAN YOLSUZLUKLAR

- 22-ŞİRKETLERDE BORDRO YOLSUZLUKLARI
- 23-ŞİRKETLERDE MUHASEBE HİLELERİ YOLUYLA YAPILAN YOLSUZLUK ÖRNEKLERİ
- 24-ŞİRKETLERİN KARIŞTIĞI BİR KAMUSAL YOLSUZLUK ÖRNEĞİ: RANT KOLLAMA
- 25-ŞİRKETLERDE YOLSUZLUK AŞAMALARI
- 26-ŞİRKETLERDE YOLSUZLUK YAPABİLECEK KİMSELER
- 27-ŞİRKET YOLSUZLUKLARININ TEMEL ÖZELLİKLERİ
- 28-ŞİRKETLERDE YOLSUZLUK RİSKİ VE ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ
- 29-HİLE ÜÇGENİ VE ŞİRKET YOLSUZLUKLARI
- 30-HİLE DÖRTGENİ/HİLE KAROSU
- 31-HİLE BEŞGENİ
- 32-ŞİRKET YOLSUZLUKLARININ TESPİT TEKNİKLERİ
- 33-ŞİRKETLERDE YOLSUZLUĞUN NEDENLERİ
- 34-İŞLETMELERDE YOLSUZLUKLA MÜCADELE ETMEK İÇİN GEREKLİ KURUMSAL YAPILAR
- 35-YOLSUZLUĞUN OLUŞUMUNDA VATANDAŞIN ROLÜ VE DEVLETİN MALİ DENİZ ANLAYIŞI

EK: ŞİRKET YOLSUZLUKLARI VE HİLE KONUSUNDAKİ 2020-2023 YILLARINDA YAYINLANMIŞ TEZLER DİZİNİ

YOLSUZLUĞUN TANIMI VE NİTELİKLERİ

Abdullah ÇAVUŞ

E.Vergi Denetmeni/E.MASAK Uzmanı

Yolsuzluk kavramı, son yıllarda ÷lkemizde kamuoyunun gündeminden hiç düşmemektedir. Bunlara rağmen, henüz yolsuzluk kavramı net olarak tanımlanabilmiş bir kavram değildir. Yolsuzluk, çoğunlukla rüşvet, hırsızlık, torpil, adam kayırma, kara para, kayıt dışı ekonomi, mafya ekonomisi kavramlarıyla karıştırılmaktadır.

Bununla birlikte, bu çalışma esnasında yolsuzluk konusunun bilimsel olarak çok az irdelendiğini gördük. Genelde konu ile ilgili yazılan kitaplar, makaleler nesnel olaylar bazında kalmış, bilimsel verilerden hareket ile ÷lkemizin bize göre en önemli sorunu olan, toplum vicdanının da derin yaralar açan ve toplumsal ahlakın dejenerasyonuna neden olan bu hastalığın teşhisi ve tedavisi konularında ise çok az sayıda çalışma yapılmıştır.

Öte yandan yolsuzluk, yasalara aykırı bir durum olduğu için, sorununun irdelenmesinde de birtakım zorluklar yaşanmaktadır. İlgililer böyle bir konuda konuşmaktan ve bilgi vermekten kaçınmaktadır.

1- Yolsuzluk Kavramına Yüklenilen Değişik Anlamlar:

Yolsuzluk konusunda TÜSİAD'ın yaptırmış olduğu bilimsel anketler sonucunda da yolsuzluk kavramının vatandaşlarımız tarafından da net olarak tanımlanamadığını görmekteyiz. TÜSİAD'ın 2329 denek ile yaptığı ankete göre vatandaşlarımızın yolsuzluk algılamasının aşağıdaki gibi olduğu tespit edilmiştir.

-Hırsızlık ve dolandırıcılık	:% 24,6
-Rüşvet	:%17,5
-Devletin Soyulması	:%11,5
-Banka Hortumlaması	:%8,5

-Hak Gaspı	:%7,9
-Görevi Kötüye Kullanma	:%3,7
-Adam Kayırma	:%3,3
-Vergi Kaçakçılığı	:%1,6
-Örgütlü Suç	:%1,4
-Diğer	:%3,7
-Devlet Kurumları	:%16,2

Olarak ortaya çıkmıştır.¹

Yolsuzluk konusunda İstanbul Ticaret Odası (İTO) tarafından 597 Denek üzerinde yapılan ankette ise, deneklere yolsuzluktan ne anladıkları sorulmuş olup, verilen cevaplara göre; **birinci sırada %40.5 ile hırsızlık, ikinci sırada %38.2 ile haksız kazanç ve rant, üçüncü sırada %6.0 ile rüşvet, dördüncü sırada ise %4 ile popülizm** gelmektedir.²

Yolsuzluğun birbirinden farklı birçok tanımı yapılmıştır. Ancak her birinin eksik kaldığı bir taraf vardır. Yolsuzlukla ilgili birkaç sene önceki konferans ve toplantılarda, tanım sorununa büyük zaman harcanmıştır.

Tıpkı bir körün fili tarif etmesi gibi, yolsuzluk kavramı da tarifi zor ama fark edilmesi kolay bir olgudur. Çoğu durumda değişik gözlemciler, belirli davranışların yolsuzluğa işaret ettiği konusunda hemfikir olmuşlardır. Bunun yanında yolsuzluk faaliyetlerinin hepsi rüşvet verme ile sonuçlanmamaktadır. Örneğin, hasta olduğunu iddia edip tatile giden bir kamu çalışanı, mevkisini kişisel çıkarı için kullanmaktadır. Böylece, rüşvet verilmediği halde, bir yolsuzluk faaliyetinde bulunmaktadır.

Kendi kasabasına havaalanı yaptıran bir siyaset adamı, rüşvet vermediği halde yolsuzluk yapmış olmaktadır.

¹ TÜSİAD-T/2002-12/335 Nolu Yayın Kamu Reformu Araştırması S.102

² İTO Yayın No: 2001-35 Türkiye de Yolsuzluğun Sosyo Ekonomik Nedenleri, Etkileri ve Çözüm Önerileri S.88

Ayrıca, rüşveti hediyeeden ayırmak da önemlidir. Birçok olayda rüşvet, hediye adı altında gizlenebilmektedir. Rüşvette bir karşılık varken, hediye karşılıksızdır. Aralarında temel bir ayırım olsa da, bazen bu ayrımı yapmak zor olmaktadır.

Görüleceği üzere günlük hayatımız da en çok karşılaşılan ve kullanılan yolsuzluk kelimesine yüklenen anlamlar konusunda bir karışıklık yaşanmaktadır.

Yolsuzluğun en çok kullanılan ve en basit tanımı "**kamu yetkisinin özel çıkarlar için kötüye kullanılması**"dır. Dünya Bankası'nın kullandığı tanım budur.³

Ama buradan, yolsuzluğun özel sektör faaliyetlerinde bulunmadığı sonucuna da varılmamalıdır. Özellikle büyük özel teşebbüslerde, örneğin alım yapılırken ve hatta işe adam alınırken bile yolsuzluk yapılmaktadır.

Bazen, kamu yetkisi sadece özel çıkarlar için kullanılmaz. Bir kişi, partisi, sınıfı, grubu, dostları ve ailesinin çıkarı için de yolsuzluk yapabilmektedir. Günümüz de birçok ülkede yolsuzluk, siyasi partilerin faaliyetlerini finanse etmek için yapılmaktadır.

Yolsuzluk faaliyetlerinin hepsi rüşvet verme ile sonuçlanmamaktadır. Örneğin, hasta olduğunu iddia edip rapor alarak tatile giden yada tatil için hiç ihtiyaç yok iken tatil yörelerine görevlendirme çıkaran bir kamu çalışanı, mevkisini kişisel çıkarı için kullanmaktadır. Ayrıca son yıllarda ülkemizde sıkça yaşandığı üzere, ödeneği olmadığı halde Bakanların seçim bölgelerine yaptığı verimli olmayan yatırımlar sonucu, kamu kaynaklarının heba ve israfı da özünde bir tür yolsuzluktur. Böylece, rüşvet verilmediği halde, bir tür yolsuzluk faaliyetinde bulunmaktadır.

---

³ Vito TANZİ (IMF Mali İşler Departman Sorumlusu) Dünya Çapında Yolsuzluk, Çeviren; Gamze KÖSEKAHYA

Bu tespitlerden hareket ile yolsuzluk gibi bilimsel olarak çok az irdelenmiş olan bir kavramı ayrıntılı olarak, tanımlamadan ve sınıflandırmadan, üzerinde çalışma yapmak ve bilimsel sonuçlar çıkarmak ise mümkün değildir. Bu nedenle, çalışmamızda öncelikle yolsuzluk terimi, daha önce yapılmış bilimsel çalışmalar ile kamuoyundaki algılama şekli doğrultusunda ayrıntılı olarak incelenecek ve ortadaki kavram kargaşasının önüne geçilmeye çalışılacaktır.

2- Yolsuzluk Tanımları:

Yolsuzluk; Türk Dil Kurumunun Türkçe Sözlüğünde kötüye kullanma, suiistimal, kuraldışı sözcükleri ile tanımlamaktadır.⁴

Yolsuzluk için, Türkçe yazında “yozlaşma” ve “bozulma” sözcüklerinin de kullanıldığı görülmektedir. Ancak, bu sözcükler kamu yönetiminin diğer olumsuz niteliklerini de (bürokrasinin siyasallaşması, yazçizcilik gibi) kapsayan biçimde kullanılmaktadır.⁵

Yolsuzluklar, toplumun fertlerinin refahına harcanması gereken kaynakların, bazı kişi ya da kişilere bırakılması, daha doğru bir ifadeyle, bu kişilerce çalınması anlamındadır. Başka bir ifadeyle yolsuzluk, toplumun bir kesiminin daha çok yoksullaşması anlamına gelmektedir.⁶

Gazeteci Nedim Şener ise yolsuzluğu “*Akın ilişkiler kurarak, kendisi ve yakınları için bu davranıştan bazı avantajlar sağlamaya yönelik kasıtlı ve uygunsuz olaylar da denilebilir. Yolsuzluk olayında kamu gücü kullanımın bir kişinin çıkarı için olması gerekli değildir; bir partinin, bir sınıfın, aşiretin, dostların, ailelerinin menfaati de söz konusu olabilir. Özellikle demokrasinin yerleşmediği ülkelerde yolsuzluk olayları aile veya bir sınıfın*

---

⁴ TDK, Türkçe Sözlük

⁵ Ümit BERKMAN, az gelişmiş ülkelerde kamu yönetiminde yolsuzluk ve rüşvet. S.9/15 1983

⁶ Ülker MAVRAL, Karapara Kayıt dışı ekonomi ilişkisi ve Türkiye ye yansımaları 242 / 2001

çıkarları için yapılmaktadır. Birçok ülkede ise siyasi partilerin finansmanı için ortaya çıkmaktadır".⁷ şeklinde tanımlanmaktadır.

Dünya üzerinde 77 ülkede şubesi bulunan ve her yıl yolsuzluk endekslerini yayınlayan, merkezi Almanya'da bulunan Uluslararası Saydamlık Örgütü'ne göre yolsuzluk, "*özel çıkar sağlamak amacı ile devlet gücünün kötüye kullanılmasıdır*" şeklinde tanımlanmıştır. Buna göre kamu görevlilerinin rüşvet alması, zimmetine para geçirmesi devlet ihalelerinde komisyon alması yolsuzluk olarak ele alınmaktadır.

Prof. Dr. Cihan Dura yolsuzluğu "*kısaca resmi yetkinin, bireysel çıkar sağlamak amacıyla yasa dışı olarak kullanmasıdır. Dolayısıyla yolsuzluk halkı soyma amacıyla oluşturulan bir ortaklık çerçevesinde politikacılarla bürokratların işbirliği ile yapılabilecek*" bir olgu olarak tanımlamaktadır.⁸

Doç.Dr.Ümit Berkman "Yolsuzluk" terimini, "*maddesel kazanç için ya da parasal olmayan özel amaçlara yönelik olarak kamusal yetkinin yasadışı kullanımını içeren davranış ve eylemlerini kapsar*" şekilde tanımlamaktadır. İngilizce "corruption" sözcüğü yaklaşık olarak bu anlamdadır. Oxford English Dictionary "*corruption*" karşılığı olarak bozulma, çürüme, doğru yoldan sapma sözcüklerini kullanmaktadır.⁹

Ümit Berkman "*Az Gelişmiş Ülkelerde Kamu Yönetiminde Yolsuzluk ve Rüşvet*" konulu çalışmasında yoksulluğun temel niteliklerini;

- a) Yetki ögesi
- b) Yetkinin kural dışı kullanım ögesi
- c) Çıkar ögesi

Olarak belirlemektedir.

---

⁷Nedim ŞENER, Tepeden Tırnağa Yolsuzluk Siyah Beyaz Yayınları S.17 2001

⁸ Dura, Ülkü Ocağı Dergisi Haziran Temmuz 2001S.26

⁹Ümit Berkman, az gelişmiş ülkelerde kamu yönetiminde yolsuzluk ve rüşvet. S.9/15 1983

Prof. Dr. Çetin Yetkin ise yolsuzluğu “*maddi özel kazanç yada maddi olmasa da özel çıkarların sağlanmasına yönelik olarak kamu yetkisinin yasalara aykırı kullanımını içeren davranış ve eylemler veya yine kişisel çıkar sağlaması amacıyla toplumsal çıkarların geri plana itilmesi kamu görevinin gereklerinin yerine getirilmemesi*” şeklinde tanımlamaktadır.¹⁰

Çetin Yetkin yaptığı tanımdan hareketle yolsuzluğun unsurlarını aşağıdaki gibi sıralamıştır.

- a) Kamu gücü
- b) Bu gücü kullanan kişi yada kişiler
- c) Gücün kötüye kullanılması
- d) Özel çıkar

Ömer BOZKURT ve Turgay ERGÜN “Kamu Yönetimi Sözlüğü” isimli eserlerinde yolsuzluğu “*yolunda yapılmayan, kurala aykırı uygunsuz, usulsüz, iş ve davranışlar. Hukuksal ve sosyolojik anlamda, kamusal görev yetki ve kaynaklarının toplumsal düzeni temelini oluşturan hukuksal ve sosyal norm ve standartlara aykırı olarak özel çıkarlar için kullanılması*” şeklinde tanımlamaktadırlar.¹¹

Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele 2000 isimli kitapta ise yolsuzluk “Genellikle 3 veya daha fazla kişinin bir araya gelerek bazı kamu görevlilerinin de katılımıyla Devlet Hazinesinin zarara uğratılması” olarak tanımlanmıştır.

Anılan raporda ülkemizde ortaya çıkan yolsuzluk çeşitleri de aşağıda ki gibi sınıflandırılmıştır.¹²

- a- İhale Yolsuzlukları
- b- Gümrük Yolsuzlukları

¹⁰ ÇetinYetkin, Ülkü Ocağı Dergisi Haziran Temmuz 2001 S.31

¹¹ Ömer BOZKURT ve Turgay ERGUN, Kamu Yönetimi Sözlüğü, TODAİE, Yayın No:283 1998 S.64

¹² Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı 2002 Raporu.

c- Tarım Destekleme Yolsuzlukları

d- Vergi İade Yolsuzlukları

e- Banka Yolsuzlukları

TESEV tarafından yapılan çalışmada ise yolsuzluk “*en basit tanımıyla, siyasal ve idari yolsuzluk, siyasal iktidarın ve kamu görevlilerin, kişisel yada kendilerini bağlı hissettikleri gruplara çıkar sağlamak amacıyla, erklerini görev tanımlamaları dışında kullanmalarıdır. Dolayısıyla yolsuzluk sözcüğü rüşvetten daha kapsamlıdır, rüşvet dışında da bir çok yolsuzluk biçimleri vardır.*” şeklinde tanımlanmıştır.¹³

Son yıllarda konu ile ilgili olarak bilimsel manada en kapsamlı çalışmayı yapmış olan, Prof. Dr. Çoşkun Can AKTAN yolsuzluk çeşitlerini de içine alacak şekilde, “Siyasal Yozlaşma “ kavramının tanımını yapmıştır. Siyasal Yozlaşmayı ise:”Siyasal karar alma mekanizmasında rol alan aktörlerin, özel çıkar sağlamak gayesiyle toplumdaki mevcut hukuki, dini, ahlaki ve kültürel normları ihlal edici davranış ve eylemlerde bulunmalarına, siyasal yozlaşma denilir.” Şeklinde tanımlamaktadır.¹⁴ Ancak bu tanım yukarıda bahsedilen çalışmada Ümit Berkman’ın belirttiği üzere, çok geniş bir kavramdır. Kaldı ki yazar da bu durumu tespit ederek, Siyasal yozlaşmanın, Yolsuzluğu da içine alan şemsiye bir kavram olduğunu belirtmiştir.

Avrupa Konseyi’nin 4 ocak 1999 tarihinde kabul ettiği “**Yolsuzlukla Mücadele Medeni Hukuk Sözleşmesi**”nin 2. Maddesinde de yolsuzluğun tanımı yapılmıştır. Buna göre yolsuzluk: “*Doğrudan doğruya yada dolaylı yollardan rüşvet yada yasadışı bir menfaat temin eden kişinin yürüttüğü görevlerin veya gerekli davranışların yasalara uygun bir şekilde yerine getirilmesinde sapmalara yol açan rüşvet veya başka her türlü*

¹³ TESEV Yayınları No: 24, Hane Halkı Gözünden Türkiye’de Yolsuzluğun Nedenleri Ve Önlenmesine İlişkin Öneriler. 2001 S.11

¹⁴ Hak-İş Yayınları, Çoşkun Can Aktan, Yolsuzlukla Mücadele Stratejileri 2002 s.54

yasadışı menfaatin talep edilmesi, teklif edilmesi, verilmesi yada kabul edilmesi anlamına gelir” şeklinde tanımlamıştır.

Bilim adamları ve kamuoyunca yolsuzluk kavramı için yapılan bazı yolsuzluk tanımları ise aşağıda verilmiştir. Buna göre yolsuzluk:

- Para ya da mal karşılığında kamu görevlisinin ayrıcalıklı kamu işlemi yapmasıdır.
- Kamu görevlisinin parasal ya da diğer ödüller karşılığında bu menfaati sağlayan yararına işlem yapmasıdır.
- Kamu görevlisinin yapılmaması gereken işlemi yapmaları ya da yapmaları gereken işlemleri çabuklaştırmak karşılığı çıkar sağlamalarıdır.
- Olan ya da olmayan kişisel kazançlar için yetkinin kötüye kullanılmasıdır.
- Kişisel ya da siyasal kazanç amacıyla devlet yetkisinin yasadışı kullanımıdır.
- Kamu hizmeti gören kişinin özel amaçları ya da maddesel çıkarları için normal görev davranışlarından sapmasıdır.
- Kişisel amaçlar için kamu görevlilerinin kurallara aykırı biçimde davranışıdır.

3- Yolsuzluğun Temel Nitelikleri:

Yukarıdaki tanımlar çerçevesinde yolsuzluğun unsurları, yetki, yetkinin yasa dışı kullanımı ile yetkiyi kullanan insanlar ve son olarak çıkar unsuru karşımıza çıkmaktadır.

a-Yetki Yada Kamu Gücü:

Yolsuzluk iki taraf arasında bir “*değiş-tokuş*” içerir. Taraflardan birinin “yetkili” olması zorunludur. “Yetkili” den kasıt genellikle “devlet otoritesinin temsilcisi” yani kamu görevlisidir.

Ancak bazı düşünürler yetki açısından özel-kamu ayırımı yapmamaktadırlar. Örneğin, Brasz'a göre kendisine güvenilerek yetki ve güç verilen kişi, bunun verilmiş nedenlerinin dışında bir amaç için kullanırsa, güven kötüye kullanılmış, yetki "keyfi" biçime dönüşmüş ve yolsuzluk için kapı açılmıştır.

Yetkinin kişisel çıkar elde etmek için bir devlet dairesinde ya da özel bir kuruluştaki kullanılmış olması farklı durumlar değildir; ikisi de yolsuzluktur.¹⁵

Yolsuzlukla ilgili yazında "yetkil" kavramı genellikle kamu görevlilerinin dışındakileri kapsamayan bir biçimde kullanılmaktadır. Nitekim, yolsuzluk tanımlarının çoğunda "kamu görevlisi" deyimine açıkça yer verilmektedir. Ayrıca, yolsuzluk pek çok ülkenin ceza yasalarında kamu görevlilerinin işledikleri suçları düzenleyen bölümlerde yer almaktadır. Kısaca yetkiliden kasıt devlet otoritesinin temsilcisi olan kamu görevlileridir.¹⁶

Ayrıca bazı yolsuzluklar, kamu görevlisi yada kamu görevlilerince birlikte yapılabilir. Zimmete para geçirme suçu bu durumun tipik bir örneğidir. Ülkemizde sıkça rastlanan kamu ihale yolsuzluklarının temelinde de olayın bir tarafında yetkinin yada kamu gücünün kötüye kullanımı vardır.

b-Yetkiyi Kural dışı Olarak Kullanan Kişi Yada Kişiler:

Türkiye'de büyük yolsuzluklar siyasetçi, işadami ve bürokratlardan oluşan çeteler tarafından birlikte yapılmaktadır. Kısaca kamu gücü, bu gücü elinde bulunduran bürokratların kişisel hırslarının yanı sıra kendilerini oraya gelmesini sağlayan siyasetçi yada işadamlarının değişik baskılarıyla da kural dışı olarak kullanılabilir. Hatta son günlerde ülkemizde yaşanan bu tür yolsuzluk olayları bizlerin, "**Tapınak Şövalyeleri**" ve "**Nüfuz Casusları**" kavramlarıyla, tanışmasına da yol açmıştır.

---

¹⁵ Ümit BERKMAN, az gelişmiş ülkelerde kamu yönetiminde yolsuzluk ve rüşvet. S.11 1983

¹⁶ Kemal ÖZSEMERCI Türk Kamu Yönetiminde Yolsuzluklar, Nedenleri, Zararları ve Çözüm Önerileri. Mastr Tezi S.12

Kamuoyunun yeni tanıştığı kavramlardan Nüfuz Casusu ile anlatılmak istenen şey “***işadamlarının kamu kurumları içindeki işbirlikçileridir***”.

Ankara Ticaret Odası Başkanı ise bu kişileri kamuda, çalışanların ayrıldıkları yerlerle iş yapan özel sektör kuruluşlarında iki yıl süreyle görev alamayacaklarına dair yasal hüküm olmasına rağmen bu kuruluşlara tepe yöneticisi olan kişiler olarak açıklamış ve tek tek isimlerini saymıştır.

Eski İçişleri Bakanı, 4 Nisan 2001 tarihinde bir televizyon programında **Tapınak Şövalyeleri** ile “***ekonomik gücü ele geçirmek için bürokraside, siyasette, iş dünyasında ve medyada oluşan gizli örgütlenmeyi***” kast ettiğini söylemiştir.

Türkiye siyasetinde, Milletvekiliği ve belediye başkanlığı adaylık süreci, seçim sistemindeki antidemokratik düzenlemeler ve uygulamalar nedeniyle, adayları siyasi yarıştan ziyade, yüksek harcama yaparak seçilme yarışına sokmaktadır. Bu durum, adaylarının ilkeli ve projeci siyaset anlayışını önemsememesine yol açmaktadır. Bu da yolsuzluğa zemin hazırlamakta, Milletvekili ve Belediye başkan adaylarını, seçilmeleri döneminde kaynak temin ettikleri kişilere bağımlı hale getirmektedir.

c-Yetkinin Kural Dışı Kullanımı Ögesi:

Toplumsal yaşam ve devletin örgütlenmesi çeşitli kurallarla düzenlenmiştir. Bu kuralların bir bölümü yazılı olan ve uyulmaması halinde devletin yaptırım uyguladığı kurallar yani yasalardır.

Yolsuzluk özünde bir kuraldan sapmayı içermektedir. Toplumlarda neyin nasıl yapılması veya yapılmaması hakkında kurallar vardır. Bu kurallar toplumsal yaşamın ve örgütlenmenin önemli bir ögesi olup çeşitli yatırımlarla bunlara uyum sağlanmaya çalışılır. Bu kuralların bir bölümü yazılı olan ve devletin yaptırımını taşıyan hukuk kuralları yani yasalardır.

Yolsuzluk olgusundaki “kurallara aykırılık” ya da “düzgülden sapma” devletin yasal düzenlemelerinden, daha doğrusu kamu görevi hizmetine ilişkin kurallardan kamu görevlisinin maddesel kazanç ya da özel amaçlar için sapmasıdır.

Ancak, yolsuzluğun unsurlarını günümüzde yaşanan yolsuzluklar dikkate alınarak incelenmesi sonucu, yolsuzluk olayında uygulamanın yasalara aykırı olması, yani yetkinin kural dışı kullanım ögesinin eski önemini yitirdiği bunun yerine yasal sapsmaların, yasama ve yürütme gücünü elinde bulunduran otoritenin çıkarına uygun düzenlemeler yapması ve gizliliğin önem kazandığı görülmektedir.¹⁷

d-Çıkar Ögesi:

Yolsuzluk iki taraf arasında bir değiş-tokuş içerir. Bir taraf yasal düzenlemelerde öngörülmemeyen bir etki aracı kullanarak diğer tarafın yani kamu görevlisinin konumundan kaynaklanan yetkisini isteği doğrultusunda saptırmaya çalışmaktadır. Bu etki ya da güç ile kamusal yetki takas edilmektedir. Bu etkinin aracı genellikle para, mal, hediye gibi maddesel niteliktedir. Ekonomik nitelikteki yani maddesel değeri olan bu güç ile kamu görevlisinin kararı etkilenmek istenmektedir. Bu kazanç karşılığı kamu görevlisi de çıkarı sağlayanın isteği doğrultusunda işlem yapmaktadır. Diğer bir deyişle, kamu görevlisi yetkisini kişisel çıkarı için kullanmaktadır. Yolsuzluk olgusu karşılıklı sorumlulukları ve karşılıklı çıkarları içermektedir. Sorumluluk ve çıkarlarınsa parasal olma zorunluluğu yoktur. Menfaati yalnız maddi şeylerle sınırlandırmak doğru değildir. Bu bakımdan cinsi, temas hatta bir öpücük dahi rüşvet vasıtası meydana getirebilir.¹⁸

Kamu görevlisini etkilemek üzere para ya da mal gibi ekonomik bir güç yerine, aile-akraba-arkadaşlık bağları gibi maddesel olmayan etkileme

---

¹⁷ Yolsuzlukla Mücadeleye İlişkin Yardımcı Olmak Maksadıyla alınması gereken tedbirlere ilişkin İnceleme Raporu DDK Yayını 1996 S.2

¹⁸ Ahmet MUMCU Osmanlı Devletinde Rüşvet, A.Ü. Hukuk Fak. Yayını 1969 S.1

araçları da kullanılabilir. Bu durumda, kamu görevlisi maddesel çıkardan çok tinsel-duygusal nitelikteki geleneksel bağlılıkları ve yükümlülükleri nedeni ile bazı kişilere kamu işleminde ayrıcalık sağlamakta yani onları kayırmaktadır. Görüldüğü gibi burada kamu görevlisi maddesel bir çıkar elde etmemekle birlikte, yetkisini özel bir amaç için kurallara aykırı biçimde kullanmaktadır.

Toplum ya da siyasal sözü geçerliliğe sahip kişiler de bu güçlerini bir etki aracı olarak kullanarak kamu görevlisinden ayrıcalıklı bir kamu işlemi yapılması isteminde bulunabilirler.

Bu durumda, kamu görevlisi yine maddesel çıkardan çok ilerde kendisinin, örneğin iltimasa ihtiyacı olduğu zaman (terfi, başka yere nakil gibi) bu kişiden yardım isteyebilme fırsatına sahip olma düşüncesi ile ayrıcalıklı işlem yapmaya yönelebilir. Başka bir deyişle, bu gibi durumlarda kamu görevlisi, kayırmasının karşılığında kendisine “potansiyel bir iltimas” elde etmektedir. Bu iltimas kamu görevlisinin örneğin terfiinde somutlaşırsa maddesel bir kazançtan bile söz etmek olanaklıdır.

4- Yapılan Tanımlar Özel Sektör Yolsuzluklarını Kapsamamaktadır.

Görüleceği üzere tüm bu tanımlamalarda yolsuzluğun bir tarafında kamu yada devlet idaresinin değişik organlarının olduğu kabul edilmektedir.

Bu tanımlar özel sektörde yaşanan yolsuzlukları kapsamamaktadır. İşletmeler şahıs işletmeleri olarak düşünüldüğünde patronların kendi işletmelerinde yolsuzluk yada usulsüzlük yapmayacağı açıktır.

Ancak, günümüzde işletmeler artık şahıs işletmeleri olmaktan çıkmış, tamamen profesyonel yöneticiler tarafından idare edilen çok büyük holdingler şekline dönüşmüştür.

Uluslararası sermaye evlilikleri sayesinde bazı özel teşebbüslerin gayri safi hâsılatları birçok ülkeninkinden daha yüksek boyutlara da ulaşmıştır.

Görülen o ki bu şekildeki örgütlenmeler içinde yönetici konumundaki insan unsurunun yaptığı yolsuzluklarda son yıllarda azım sanmayacak boyutlara varmıştır.

Yolsuzluk her ne kadar kamu sektörü ile özdeşleşen bir olgu olsa da yolsuzluğun özel sektör faaliyetlerinde görülmediği söylenemez. İhale ve işe alma süreçleri başta olmak üzere yolsuzluk özel sektörde de gözlemlenen bir olgu haline gelmiştir.

Hatta özel sektör yolsuzluklarını, nedenlerini, sonuçlarını ve önlenmesini içeren çok sayıda akademi düzeyde çalışma, anket, makaleler yazılmaya başlanılmıştır.

ENRON başta olmak üzere Küresel ölçekli büyük şirketlerde yaşanan yolsuzluklar sonucu yolsuzluk tanımı özel sektör yolsuzluklarını da içine alacak şekilde genişletildi.

İşletmelerde çalışanlar yöneticiler tarafından yapılan ve işletmenin varlıklarına yönelik, ele geçirme ve yolsuzluk eylemleri uzun yıllardan beri önemli bir sorun olmuş ve bu işlemler giderek artan bir şekilde devam etmektedir.

2014 yılında TÜSİAD'ın "İş Dünyası Bakış Açısıyla Yolsuzluk: Algı ve Politika Önerileri" çalışması kapsamında gerçekleştirdiği ve iş dünyasını temsil eden 801 kişilik bir örneklemeden oluşan anket ise, iş dünyasının yolsuzluğu, maliyet, vergi ve kayıt dışılıktan kaynaklanan sorunlardan sonra karşılaştıkları ve iş dünyasını etkileyen en büyük sorun olarak gördüğünü göstermektedir.

Ankete katılan kişilerin %46'sı ise bu sorunun, yani iş dünyasında yolsuzluğun artacağını düşünmektedir.

Teknolojideki hızlı gelişmeler geçmişe göre, islenen suçların ve yapılan hilelerin niteliğinin değişmesine neden olmuş, yeni yöntem ve tekniklerle islenen suçları geleneksel yöntemlerle tespit etmek artık imkânsız hale gelmiştir.

Bunların yanı sıra sırf üçüncü şahısları dolandırmak amacıyla kurulan ve halk arasındaki tabiri ile “*piyasayı tokatlayıp*” kaçan çok sayıda da firma ve şahsında olduğu herkes tarafında bilinmektedir.

Ancak özel sektörde ya da şahıslar arasında yaşanan yolsuzlukların failleri kolayca bulunabilmekte ve cezalandırılmaktadır. Ya da özel sektör kendi iç sistemi içerisinde oluşturduğu sıkı denetim mekanizması sayesinde yolsuzluğu başlamadan önleyebilmektedir.

Ayrıca, bu tür yolsuzluğun doğrudan iki tarafı bulunmaktadır. Bu nedenle olsa gerek, toplum vicdanını doğrudan değil dolaylı olarak etkilemektedir.

Halbuki yukarıda tanımlarını gördüğümüz kamusal yolsuzluk türünde ki olaylar doğrudan iki tarafı değil, toplumun genelini ilgilendirmektedir. Çünkü yaşanan yolsuzluklarda vatandaşlarımızın tamamının ortak kullanımında olması gereken kaynaklar, siyasetçi, bürokrat ve işadamlarından oluşan çeteler vasıtasıyla belirli kişi ya da grupların kullanımına tahsis edilmektedir.

Son olarak şirketlerde yaşanan yolsuzluklar sonucu yolsuzluğun tanımındaki “emanet edilmiş kamu yetkisi” cümlesindeki KAMU kelimesi tramımdan çıkarılmıştır.

Bunun sonucu YOLSUZLUK; “EMANET EDİLMİŞ YETKİNİN KİŞİSEL ÇIKARLAR İÇİN KULLANILARAK MENFEAAT TEMİN EDİLMESİDİR” şeklinde tanımlanmalıdır.

ŞİRKET YOLSUZLUKLARI İLE KAMUSAL YOLSUZLUKLAR YARIŞIYOR

Abdullah ÇAVUŞ

E.Vergi Denetmeni/E. MASAK Uzmanı

Eskiden yolsuzluk denildiği zaman akla sadece kamu kurumları gelirdi.

Hatta bu yüzden yolsuzluk tanımı olarak; **“kamu gücünün kişisel çıkarlar için kullanılarak menfaat edinilmesi”** tanımı kullanılırdı.

Bununla birlikte hızla globalleşen ve küreselleşen dünyamızda bazı şirketlerin boyutları bazı ülkelerin Gayri Safi Milli Hasıllarını geçer hale gelmiştir. Küresel boyutlu bu şirketlerde yaşanan büyük yolsuzluk olayları da ülkelerin ekonomilerinin yanında dünya ekonomilerini de etkiler hale gelmiştir.

Yolsuzluk her ne kadar kamu sektörü ile özdeşleşen bir olgu olsa da yolsuzluğun özel sektör faaliyetlerinde görülmediği söylenemez. İhale ve işe alma süreçleri başta olmak üzere yolsuzluk özel sektörde de gözlemlenen bir olgu haline gelmiştir.

Hatta özel sektör yolsuzluklarını, nedenlerini, sonuçlarını ve önlenmesini içeren çok sayıda akademi düzeyde çalışma, anket, makaleler yazılmaya başlanılmıştır.

ENRON başta olmak üzere Küresel ölçekli büyük şirketlerde yaşanan yolsuzluklar sonucu yolsuzluk tanımı özel sektör yolsuzluklarını da içine alacak şekilde genişletildi.

İşletmelerde çalışanlar yöneticiler tarafından yapılan ve işletmenin varlıklarına yönelik, ele geçirme ve yolsuzluk eylemleri uzun yıllardan beri

önemli bir sorun olmuş ve bu işlemler giderek artan bir şekilde devam etmektedir.

Teknolojideki hızlı gelişmeler geçmişe göre, islenen suçların ve yapılan hilelerin niteliğinin değişmesine neden olmuş, yeni yöntem ve tekniklerle islenen suçları geleneksel yöntemlerle tespit etmek artık imkânsız hale gelmiştir.

Reuters'in verdiği bilgiye göre, Amerika'da 2003 yılında dünyanın en büyük 500 firması listesine dahil 34 şirket yolsuzluğa bulaştı. Uzmanlar, dev şirketlerin kağıt üzerinde herşey normal görünürken aniden batmasına neden olarak, şirket yöneticilerin şeffaflığı ihlal ederek gizli kapaklı işler çevirmesini gösteriyor.

Reuters haber ajansının Amerikan Menkul Kıymetler ve Döviz Komisyonu'nun (SEC) bir yöneticisine dayanarak verdiği bilgiye göre, Amerika'da 2003 yılında yolsuzluğa bulaşan 199 özel şirketten 34 tanesi Fortune dergisinin dünyanın en büyük 500 firması listesinde bulunuyor. Haberde, Amerika'da 1998 yılında yolsuzluk olayına karışan 79 şirketin sadece 4 tanesinin Fortune 500 sıralamasında yer aldığı ve 5 yıl içinde finansal yolsuzluk olaylarının yüzde 5'ten yüzde 17'ye çıktığı belirtiliyor.

2014 yılında TÜSİAD'ın "İş Dünyası Bakış Açısıyla Yolsuzluk: Algı ve Politika Önerileri" çalışması kapsamında gerçekleştirdiği ve iş dünyasını temsil eden 801 kişilik bir örneklemden oluşan anket ise, iş dünyasının yolsuzluğu, maliyet, vergi ve kayıt dışılıktan kaynaklanan sorunlardan sonra karşılaştıkları ve iş dünyasını etkileyen en büyük sorun olarak gördüğünü göstermektedir.

Ankete katılan kişilerin %46'sı ise bu sorunun, yani iş dünyasında yolsuzluğun artacağını düşünmektedir.

Özel sektörde genellikle kilit konumda bulunan yönetici ve çalışanlar kendi çıkar ve menfaatleri doğrultusunda; şirketlerin mali ve finansal verilerini olduğundan farklı göstermekte veya spekülasyon amacıyla Kurumun iyi gitmeyen yönlerini iyi gösterip, iyi giden yönlerini de kötü göstermek yoluyla **Hileli Mali Raporlama** yaparak, gerçek verileri içermeyen, yanıltıcı bilgilerin sunmak suretiyle yolsuzluk yapmakta ve şirket varlıklarını kendi hesaplarına geçirmek suretiyle çalıştıkları şirketlere zarar vermektedirler.

Şirketler de YOLSUZLUK tek imza yetkisine sahip, veya yaptırım gücünü ve yetkisini elinde bulunduran yöneticiler tarafından yapılan büyük miktarda yolsuzlukların yanında, normal düzeyde çalışanlarında miktarda küçük ancak toplamda büyük tutarlara ulaşan şirket kaynaklarında yolsuzluk yaptığına sıkça rastlanmaktadır.

Çalışanın işletmeden nakit para çalmasına, kredi kartlı satışlarla nakit satışların yer değiştirmesine, banka hesabından kendi hesabına veya üçüncü kişi hesabına para aktarması, fazla ödenen maaşların elden iadesinin alınması gibi birçok yol ve yöntem bu duruma örnek gösterilebilir. Özellikle de, kayıt dışının yer aldığı kurumlarda, nakit olarak çalınan paralar konusunda fazlaca durumlarla karşılaşmaktadır.

Yolsuzluğun tanımı konusunda gelinen en son aşama, özel sektörü de kapsayacak şekilde şöyle ifade edilmektedir;

YOLSUZLUK; "Emanet edilmiş yetkinin, kamusal ve özel çıkarları zedeleyecek şekilde her türlü kötüye kullanımı".

Olarak tanımlanmaktadır.

Dünyadan bazı büyük yolsuzluk örnekleri aşağıdaki gibidir.

- 1- Enron Yolsuzluğu
- 2- Parmalat Yolsuzluğu
- 3- World com Yolsuzluğu
- 4- Xerox Vakası
- 5- Waste Management Yolsuzluğu
- 6- Sunbeam Yolsuzluğu
- 7- Cendant Yolsuzluğu
- 8- Tenet Healthcare Yolsuzluğu
- 9- Deutsche Asset Management Yolsuzluğu
- 10- Healthsouth Yolsuzluğu
- 11- Sprint Yolsuzluğu
- 12- Adelphia'nın Yolsuzluğu
- 13- Imclone Systems Yolsuzluğu

Ne yazık ki Ülkemizde şirket yolsuzlukları konusunda Dünyadan geri kalmamıştır. Ülkemiz yakın tarihine baktığımızda bazı şirket yolsuzluklarının aşağıdaki gibi olduğu görülmektedir.

1-Gurbet Holdingleri:

Başta Almanya olmak üzere Avrupa'nın değişik ülkelerinde yaşayan gurbetçilerimizden toplanan paralarla kurulan ancak yasal hisse yapısı olmayan, yanlış ve profesyonel olmayan yönetim tarzından dolayı bir çoğu batan gurbet holdingleri son 30 yıllık tarihimizdeki doğrudan etkilediği insan sayısı bakımından en önemi şirket yolsuzluklarının başında gelmektedir.

2- Hayali İhracat:

Ülkemizde 1970 li yıllarda Yahya DEMİREL ile tanınmaya başlayan HAYALİ İHRACAT yöntemi ile yaşanan şirket yolsuzlukları TURGUT ÖZAL döneminde yurt dışındaki karaparanın ülkemize girmesinde bir yöntem olarak kullanılmıştır.

Keza bir gecelik teşvik kararnamelerinden yararlanmak için bazı şirketler hayali ihracat yapmışlardır.

Son olarak ihracatta KDV iadesinden kaynaklı çok sayıda şirket Hayali İhracat yapmış ve devletten haksız **KDV İADESİ** almıştır.

3- Batık Bankalar (HORTUMCULUK)

Banka kurmanın teknik koşullarının yeterince gözetilmemesi, teknik, mali ve etik kısıtların, siyasi ilişkilerle aşılması, gerekli etik niteliklere sahip olmayanlara banka kurma izni verilmesi, Bankalar Yeminli Murakıpları raporlarının dikkate alınmaması ve bilançoların gerçeğe aykırı olarak yayınlanmasına göz yumulması, iktisat literatürüne "HORTUMLAMA" olarak giren yöntemlere yol açarak bankaların mali yapılarının giderek zayıflaması ve art arda batmasına yol açtı.

Batık Bankaların hikayesi TMSF tarafından çıkarılan RAF TEMİZLİĞ ismi verilen KİTAP SERİSİ ile detaylı olarak anlatılmış olup bu sayede tarihi bir vesika olarak karşımızda durmaktadır.

Projenin Amacı; Fonun, özellikle 2000-2001 yıllarındaki faaliyetlerinde ağırlıklı bir yere sahip olan sorunlu banka çözümleme sürecinin "idari", "hukuki ve "mali" yönlerden değerlendirilerek; gerçekleştirilen işlemlerin saydamlığını ve hesap verilebilirliğini artırmak, mevcut banka çözümleme faaliyetlerinin daha da geliştirilmesine yönelik olarak bu alanda yürütülecek yeni tasarım ve uygulama çalışmalarında yararlanmak üzere, Fonun bilgi ve deneyimlerinin yazılı hale getirilerek kamuoyu ile

paylaşılması hedeflenmiştir. Böylece, Fon tarafından banka çözümlene faaliyetlerinin hangi ortam ve koşullar altında, hangi kısıtlar ve öncelikler dikkate alınarak gerçekleştirildiği hakkında kamuoyu bilgilendirilmiştir.

Bu bankalar aşağıdaki gibidir.

- 1- EGE BANK
- 2- INTER BANK
- 3- İKTİSAT BANKASI
- 4- ETİ BANK
- 5- TOPRAK BANK
- 6- EGS BANK
- 7- YURT BANK
- 8- BANK EKSPRES
- 9- ESBANK
- 10- BANK KAPİTAL
- 11- PAMUK BANK
- 12- DEMİR BANK
- 13- ULUSAL BANK
- 14- TÜRK TİCARET BANKASI
- 15- YAŞAR BANK
- 16- SİTE BANK
- 17- TARIŞ BANK
- 18- KENT BANK
- 19- SÜMER BANK
- 20- BAYINDIR BANK
- 21- MARMARA BANK
- 22- İMPEX BANK
- 23- KIBRIS KREDİ BANKASI
- 24- TYT BANK
- 25- İMAR BANKASI

Yolsuzluğun tanımı konusunda gelinen en son aşama, özel sektörü de kapsayacak şekilde şöyle ifade edilmektedir;

"Emanet edilmiş yetkinin, kamusal ve özel çıkarları zedeleyecek şekilde her türlü kötüye kullanımı" .

Olarak tanımlanmaktadır.

YOLSUZLUK Hangi biçimde tanımlanırsa tanımlansın bir olumsuzluğu ve ahlaki zaafiyeti ifade etmektedir

Geldiğimiz noktada; Yolsuzluk genel anlamda toplumsal yozlaşmaya ve bozulmaya işaret etmekte ve kamu sektörü, özel sektör, sivil-asker bürokrasi, siyaset ve medya yani her alanda görülebilmektedir.

DÜNYADAN BAZI ŞİRKET YOLSUZLUKLARI

Abdullah ÇAVUŞ

E.Vergi Denetmeni/E. MASAK Uzmanı

Eskiden yolsuzluk denildiğinde akla kamu kurumları gelmekteydi. Hatta yolsuzluk tanımları yapılırken " kamusal yetkinin kişisel çıkarlar için kullanımı" ifadesine yer verilirdi.

Bununla birlikte hızla globalleşen ve küreselleşen dünyamızda bazı şirketlerin boyutları bazı ülkelerin Gayri Safi Milli Hasıllarını geçer hale gelmiştir.

Bu dev şirketlerde profesyonel yöneticiler ile danışmanlık ve denetim şirketlerin karıştığı bazı yolsuzluk olaylarında geçen rakamlarda yine devasa büyüklükte olunca gözler ÖZEL ŞİRKETLERDE YAŞANAN YOLSUZLUK olaylarına çevrilmiştir.

Dünyanın hemen her ülkesinde, kamu veya özel sektörde pek çok kurum ve kuruluş, hileli işlem, suistimal ve yolsuzluklar ile karşı karşıyadır.

Reuters haber ajansının Amerikan Menkul Kıymetler ve Döviz Komisyonu'nun (SEC) bir yöneticisine dayanarak verdiği bilgiye göre, Amerika'da 2003 yılında yolsuzluğa bulaşan 199 özel şirketten 34 tanesi Fortune dergisinin dünyanın en büyük 500 firması listesinde bulunuyor. Haberde, Amerika'da 1998 yılında yolsuzluk olayına karışan 79 şirketin sadece 4 tanesinin Fortune 500 sıralamasında yer aldığı ve 5 yıl içinde finansal yolsuzluk olaylarının yüzde 5'ten yüzde 17'ye çıktığı belirtiliyor.

Dev şirketlerde, yolsuzluk skandallarının giderek arttığı bildiriliyor. Reuters'in verdiği bilgiye göre, Amerika'da 2003 yılında dünyanın en büyük 500 firması listesine dahil 34 şirket yolsuzluğa bulaştı.

Uzmanlar, dev şirketlerin kağıt üzerinde herşey normal görünürken aniden batmasına neden olarak, şirket yöneticilerin şeffaflığı ihlal ederek gizli kapaklı işler çevirmesini gösteriyor.

Şirketler bazen kendi çalışanları tarafından yapılan yolsuzluklardan zarar görebiliyor. Özellikle kurumsallaşma çabası içindeki aile firmaları denetimi profesyonel kadrolara bırakırken veya büyüme sürecinde olan firmalar yolsuzlukla karşılaşabiliyor.

KPMG'nin hazırladığı 'Bir Suistimalcinin Profili' araştırmasına göre, şirketlerin karşı karşıya kaldıkları yolsuzlukların yüzde 69'u kendi çalışanları tarafından gerçekleştiriliyor, yüzde 20'sinde de çalışanlar dışarıdan yardım alarak şirketlerini zarara uğrattıyor. Yine bu araştırmaya göre, suistimalcilerin yüzde 85'i erkek çalışanlar, yüzde 75'i yönetim ve üst yönetim mensubu.

Bunlara yönetim kurulu üyelerini de eklersek oran yüzde 86 oluyor. En çok suistimal görülen birimler, finansal verilere ve nakite erişiminin kolaylığı nedeniyle yüzde 20 ile finans bölümü, yüzde 10 ile satış bölümü ve yüzde 9 ile satın alma.

Denetim, vergi ve danışmanlık firması KPMG'nin 69 ülkede yaptığı "Tipik Bir Suistimalcinin Profili" araştırmasına göre CEO veya genel müdür kademesinde işlenen suistimalcinin oranı yüzde 11'den yüzde 26'ya çıktı. Suistimalcilerin genel profiline bakıldığında bu kişilerin; yüzde 87'si erkek, yüzde 32'si finans departmanında veya finansla bağlantılı bir görevde çalışıyor.

Araştırmaya göre suistimalin bir numaralı sebebi para hırsı, ikinci sırada ise agresif bütçe ve kâr hedeflerini tutturma baskısı yer alıyor.

KPMG Adli Bilişim Hizmetleri (KPMG Forensic), 'Tipik Bir Suistimalcinin Profili: Dünyada Yolsuzluk Olaylarının Analizi' başlıklı raporunu yayınladı. 2007 yılında EMA Bölgesi'nde (Avrupa, Ortadoğu, Afrika) bulunan şirketlerdeki suistimal vakalarını inceleyen KPMG'nin bu yıl hazırladığı raporda ise, dünya genelinde yürütülen incelemelere ilişkin veriler analiz edildi. Çıkan sonuçlar çarpıcı.

KPMG'nin Türkiye dahil 69 ülkede 348 vakayı inceleyerek hazırladığı 2011 raporuna göre üst yönetim ve yönetim kurulu kademesinde işlenen suistimal suçlarının oranında ciddi bir artış yaşandı.

2007 yılında yönetim kurulu kademesinde işlenen suçların toplamdaki payı yüzde 11 iken, bu oran 2011'de yüzde 18'e, CEO veya genel müdür kademesinde işlenenlerin oranı ise aynı dönemde yüzde 11'den yüzde 26'ya tırmandı.

Birçoğu kamuya açıklanmayan vakalardan derlenen rapora göre, mali tablolarla tahriyat da dâhil olmak üzere, suistimal vakaların 5'te birini yönetim kurulu üyeleri gerçekleştiriyor.

Bu olaylar sonucu yolsuzluk tanımlarında kamusal ifadesi çıkarılmış ve yerine "EMANET EDİLMİŞ YETKİNİN KİŞİSEL ÇIKARLAR İÇİN KULLANIMI" kelimesi kullanılmaya başlamıştır.

Dünya tarihinde kamusal alandaki yolsuzluklar oldukça eskidir.

İlkçağlara Sümerlerden, antik Yunana, Hammurabi kanunlarına kadar bu tip yolsuzlukların izini sürmek mümkündür.

Ancak biz kendi konumuzla ilgili olarak dünyada görülen şirket yolsuzluklarını kısaca inceleyelim.

1- Enron Yolsuzluğu:

Gaz dağıtımı, enerji alım-satımı, plastik ve benzeri sektörlerde faaliyet gösteren Enron Şirketi, 1985 yılında birkaç Şirketin birleŐmesiyle kurulmuştur. ABD'nin en bŧyŧk doğalgaz satıcısı haline gelen bu Şirket, en meŐhur Şirket yolsuzluğunun patlak verdiği firmadır. 2000'li yılların başında firma çok bŧyŧk bir finansal gŧce kavuŐmuŐtur.

Şirket, denetim raporlarının yatırımcıların kararlarında önemli bir etkiye sahip olduğunu bildiğinden finansal tablolar aracılığıyla karlarını olduğundan fazla göstererek borçlarını gizlemiŐ ve bu Şekilde karmaşık bir mali yapı oluŐturmuŐtur.

Şirket kurduğu diğer Őirketlerle karmaşık muhasebe iliŐkilerine girerek risk ve zararların önemli bir kısmını bilançosunun dışına transfer edebilmiŐtir.

Ekim 2001'de zarar açıklayan ve kasım 2001'de geçmişe dnŧk bilanço dŧzeltmeleri yapan firma kısa sŧrede battı. Firmanın batıŐı araŐtırıldıđında Şirket yöneticilerinin bŧyŧk lde, maaş, prim, hisse senedi opsiyonları ile kendi kişisel servetlerini arttırmak amacıyla yasadışı işlemlere girdiği tespit edildi. Pek çok yöneticisi tutuklandı.

2- Parmalat Yolsuzluğu:

Temel gıda ve sŧt ŧrŧnlerini ŧretilip satan Şirketin, iştirak ettiği Şirketlere usulsŧz kayıtlar ve işlemlerle gelirlerini ve finansal değerlerini aktarması sonucu oluşan bir Şirket yolsuzluğu tŧrŧdŧr. İtalya'nın sekizinci bŧyŧk Şirketi olan Parmalat'ın hesaplarındaki 14 milyar dolarlık açık Avrupa'nın en bŧyŧk skandalıdır. Şirketin 1998-2003 döneminde elde ettiği 14.2 milyar Euro'luk finansal kaynağını; iştirak yatırımlarına, Şirketin faaliyetlerinin dışında yer alan offshore Şirketlere yasadışı Şekilde aktardığı tespit edilmiştir. Bu usulsŧzlŧkler sonucunda Şirket 2003 yılında iflasını açıklamıştır.

İtalya Başbakanı Berlusconi, Libero gazetesine verdiği özel demeçte, "Parmalat dipsiz bir kuyu. Tasarruf sahiplerinin maruz kaldığı kayıpların yanı sıra, bu meselenin ekonomimiz açısından da vahim sonuçları var. İtalya'nın imajı paramparça oldu. Bunda yangının başladığına dair burunları koku alamamış olanların da sorumluluğu var" diye konuştu.

3- World com Yolsuzluğu:

Telekomünikasyon sektöründe faaliyet gösteren ve büyük bir pazar payına sahip olan şirket, masraf kalemlerini varlık hesaplarına aktararak, şirket gelirlerini yaklaşık 3.8 milyar dolar olduğundan yüksek göstermiştir. Kendisini Klcc Grup İnşaat Ticaret Ltd. Ştibordoarlı göstermek isteyen şirket, hat çekme maliyetlerine ilişkin tutarların bir kısmını düzenli olarak varlık hesaplarına kaydetmiştir.

Denetim firması ise şirketin denetim raporlarında şirket/denetçi arasında önemli bir görüş ayrılığı yaratacak herhangi bir uyuşmazlığın olmadığına yer verilmiştir.

ABD'nin en büyük ikinci telefon şirketi Worldcom'un karını olduğundan fazla gösterdiğini tespit edilmesi üzerine şirketin hisse senetleri büyük ölçüde değer kaybetti. Skandal ayrıca borsada işlem gören diğer iletişim şirketlerinin hisse senetlerini de olumsuz etkiledi. Bu arada Amerikan Sermaye Piyasası Kurulu şirket aleyhinde dava açmak üzere yasal işlem başlattı.

4-Xerox Vakası:

Büro donanımları, yazıcı, printer ve fax üreticisi olan Xerox'u hesaplarını denetime açmaya zorlayan SEC'in, bu tarihte şirketin usulsüz işlemlerle gelirlerini 3 milyar dolar kadar yüksek gösterdiği tahmin ettiği, oysa, son incelemelerin bu rakamın 6 milyar doları aşabileceğini gösterdiği belirtildi.

SEC'in, Xerox'un 1997 ile 2000 yılları arasındaki faaliyetlerinden şüphelendiği, buna karşılık, Kurum tarafından Nisan ayında görevlendirilen bağımsız hesap uzmanınının 2001 yılındaki muhasebe işlemlerinde de usulsüzlük saptadığı kaydedildi. Şirketin bu tip işlemlerle hisse senedi yatırımcılarını dolandırdığı tespit edilmiştir.

5-Waste Management:

Şirketin gelirlerinin 1992 yılından 1997 yılına kadar olduğundan %12 fazla gösterilmesine rağmen denetim firması bunu tespit etmiş olmasına rağmen görmezden gelmiştir. İşletme borsada işlem gören hisselerinin değerinin düşmemesi için mali tablolarını %12 şişirilmiş olarak sunmuştur. Şirket başarısız ve terk edilmiş projeleri karlı gibi göstermeye çalışmış, başka yerlere yaptığı harcamaları da proje maliyetleri gibi göstermiştir.

6- Sunbeam Yolsuzluğu:

Eylül 2002 tarihinde icra başkanı Al Dunlap Sunbeam şirketinin 1990'larda batmasına neden olan muhasebe sahtekarlığını gerçekleştirmek suçundan federal hükümete 500.000 dolar ödemeye mahkum edildi. Dunlap ayrıca bir daha asla yönetici ve çalışan olarak bir kamu şirketinde görevlendirilmemeyi kabul etti. Dunlap şirketin mali tablolarında birden çok hesap kalemi ile oynanarak hem gelirleri artırılmış hem de bir takım fonları şirket dışına kaçırmıştır.

7- Cendant Yolsuzluğu:

Cendant kasıtlı olarak yanlış beyan edilmiş fonları (karşılıklar), ayrıntılı bir denetime maruz kalmayacağını bildiği bağlı şirketlerin hesaplarında gizlemiştir. Şirket gelirlerini de giderlerini de eksik beyan ederek bir denge sağlamış, pek çok gelirini farklı şirketlere aktararak gizlemiştir.

Cendant'ın denetimini yürüten Ernst&Young denetim şirketinin denetim elemanları bu hileyi kesinlikle fark edememişlerdir. Cendant ayrıca; 49

milyon Dolar tutarındaki nakit bakiyesini usulsüz bir muhasebe kaydı ile 100 milyon Dolar şişirerek 149 milyon Dolar olarak raporlamıştır. Bu yanlış beyan, yıl sonu banka hesap özetinde 100 milyon Dolarlık bir banka işleminin olmaması sonucu rahatlıkla görülebileceğinden, herhangi biri denetçinin bu hileli işlemin kolaylıkla farkına varılabileceği düşünülebilirse de tespit edilememiştir.

8- Tenet Healthcare Yolsuzluğu:

Şirketin eski icra başkanı Jeffrey Barbakow'a 9 Eylül 2003 tarihinde ABD Senatosu Finans Komitesi tarafından kurumsal yönetim uygulamalarına yönelik bir soruşturma başlatıldı. 57.000 çalışanı 84 sağlık merkezi olan bu kuruluştaki yapılan incelemeler geniş çaplı bir sahtekarlığı ortaya çıkardı.

Ağustos ayında Şirket sadece bir California hastanesinde gereksiz yere yapılan kalp ameliyatlarına ilişkin iddialara karşı açılan soruşturmayı durdurmak için 54 milyon dolar ödemeyi kabul etti. 5,7 milyar dolarlık usulsüzlüğün ilk etapta tespit edildiği şirkette pek çok yatırımcı zarara uğradı.

9-Deutsche Asset Management Yolsuzluğu:

19 Ağustos 2003 SEC yatırım bankacılığı biriminin bir yıl önce gerçekleşen 19 milyar dolarlık HP - Compaq birleşmesinde HP tarafını temsil ettiği bilgisini gayri ahlaki olarak müşterilerine açıklamaması nedeniyle 750,000 dolar ödemeye mahkum etti. Şirket insider trading yani içeriden öğrenenlerin ticareti şeklinde kamuoyuna açıklanmayan bilgileri gizlice elde ederek ve kendi çıkarları için kullanarak haksız kazanç elde etmesi nedeniyle cezalandırıldı. Bir bankanın bu tip işlere soyunmuş olması da yolsuzluğun önemini daha da arttırmaktadır.

10- Healthsouth Yolsuzluğu:

Mart 2003 ortalarında SEC, şirketin icra başkanı ve yönetim kurulu başkanı olan Richard Scrushy aleyhine 1.4 milyar dolarlık dava açtı. şirketin kar beklentilerini arttırabilmek için şirket gelirlerini usulsüz olarak yüksek gösterildiği tespit edildi. Scrushy işten atıldı ve aleyhine 85 ayrı suçtan dava açıldı. şirketin sahte belgelerle bu dolandırıcılık olayını gerçekleştirildiği, imza taklitleri gibi pek çok mali suçun işlendiği de tespit edildi.

11- Sprint Yolsuzluğu:

şubat 2003'te şirket yönetiminin görev sürelerinin uzatılması problemlere yol açmış ve bir seri dava açılmıştır. şirketin üst düzey yöneticilerinin şirketin gerçekleştireceği birleşme işlemine dair rüşvet aldıkları, şirketin birleşmedeki değerinin düşük hesaplanmasına neden olduklarının tespiti ile bu davalar sonuçlanmıştır. Eğer şirket yöneticilerinin görev süresi uzatılmış olsa idi bu olayların hiç birisi ortaya çıkmayacaktı.

12- Adelphia'nın Yolsuzluğu:

Haziran 2002'de 77 yaşındaki John Rigas, iki oğlu ve iki üst düzey yöneticisi Adelphia'nın kablolu televizyon şirketi olan Coudersport, Pa.'yı 60 milyar dolar yatırımcıları zarara uğratmakla suçlandılar. şirketteki yetkilerini kötüye kullanan John Rigas ve iki oğlunun ayrıca iki yöneticinin şirket hesaplarını 2,3 milyar dolar şişirdiği tespit edildi. şirket hesaplarından nedeni belli olmayan 252 milyon dolarında kredi olarak çekildiği görüldü. John Rigas ve oğullarının kendilerine 13 milyon dolarlık özel bir golf sahası yaptırdıkları da tespit edildi.

13- Imclone Systems Yolsuzluğu:

Ekim 2002'de şirketinin icra başkanı Sam Waksal hakkında açılan 13 davanın 6'sından suçlu bulundu. ABD'nin en ünlü ve zengin kadınlarından Martha Stewart, borsada kamuya açıklanmamış bilgilere ulaşp işlem yapmakla suçlandı. Stewart, 500 bin dolar kazanmayı beklerken, 100 milyon dolar kaybetti. Skandal yüzünden New York Borsası Yönetim Kurulu Üyeliğinden istifa eden Stewart'ın hapis cezası talebi ile yargılandı.

Imclone Systems'in üreteceği kanser ilacına ABD hükümetinin onay vermediğini belirtilerek, Stewart'ın ise bu açıklamanın yapılmasından bir gün önce elindeki hisselerin tümünü sattığı ifade edildi.

ABD hükümetinin ilaca onay vermemesinin ardından ImClone Systems'in hisseleri taban yaptı ancak Martha Stewart bir gün önce harekete geçmiş olduğundan bu işten zarar almadan kurtuldu.

Bunun üzerine Martha Stewart'ın ilaç şirketinin sahibi Waksal ailesiyle yakın ilişkisi olduğundan içerden haber sızdırıp haksız rekabet yoluyla kazanç sağladığı yolunda soruşturmalar başladı.

14- Watergate skandalı:

1972-1974 Amerika Birleşik Devletleri'nin başkentinde gelişen ve Başkan Richard Nixon'ın istifa etmesiyle sonuçlanan siyasi bir skandaldır. 17 Haziran 1972 günü 5 hırsız Watergate iş merkezindeki bir büroya girerken polis tarafından yakalanarak tutuklandı.

Bu büronun ABD'nin o zamanki ana muhalefet partisi olan Demokratik Parti'nin merkezi olduğuna ortaya çıktı.

Sürdürülen soruşturma hırsızların Nixon'ın partisi olan Cumhuriyetçi Parti ile bağlantılı olduklarını ve amaçlarının Demokratik Parti'nin telefonlarını gizlice dinlemek üzere mikrofonlar yerleştirmek olduğunu ortaya koydu.

Bunun üzerine Başkan Richard Nixon bu hırsızlığın arkasında olan bütün siyasetçilerin ortaya çıkarılması için Adalet Bakanı Elliot Richardson'ı görevlendirdi.

Richardson, Archibald Cox isimli bir savcuyu bu göreve atadı. Cox, Beyaz Saray'da başkanın bütün konuşmaların teybe alındığını öğrenerek bu bant kayıtlarının kendisine verilmesini istedi.

Richard Nixon bu isteği kesinlikle reddetti ve Cox'un görevden alınmasını emretti. Adalet Bakanı Cox'u görevden almayı reddedince Richard Nixon Richardson'ın işine son verdi. Olaylar gitgide çorap söküşü gibi gelişmeye başladı.

ABD Yüksek Mahkemesi Richard Nixon'ı bant kayıtlarını savcılara teslim etmeye zorladı. Richard Nixon bant kayıtlarını sonunda teslim etti ama bu sefer Richard Nixon iyice halkın desteğini kaybetmişti ve ABD Kongresinde Richard Nixon'ı görevden almak üzere soruşturmalar başlamıştı.

Bu ortamda 8 Ağustos 1974 tarihinde Richard Nixon televizyonda yaptığı bir konuşmayla ertesi gün istifa edeceğini açıkladı. Yerine Başkan yardımcısı Gerald Ford başkan oldu. Böylece Richard Nixon ABD tarihinde başkanlıktan istifa eden ilk ve tek başkan olmuş oldu.

15- Berlusconi Yolsuzluk İddiasıyla Hakim Karşısına Çıktı

İtalya'da Başbakan Berlusconi, "Mediaset" in televizyon hakları hakkındaki yolsuzluk iddiaları nedeniyle mahkemeye çıktı. İddiaya göre, Berlusconi ve ABDli yapımcı Frank Agrama ile birlikte 10 kişi vergi kaçakçılığı yapmakla suçlanıyor.

Berlusconi'nin sahibi olduğu Fininvest grubuna bağlı İspanyol Tele5 televizyonunda 1990-1993 yılları arasında vergide yolsuzluk yapıldığı gerekçesiyle 2001 yılında açılan dava, Berlusconi'nin başbakan olduğu

için dokunulmazlık elde etmesi nedeniyle İspanya Anayasa Mahkemesi'nin 14 Ekim 2003 tarihindeki kararıyla durdurulmuştu

16-İran'da Yolsuzluktan İdam:

İran'ın en büyük banka dolandırıcılığı davası sanıklarından Mihaferid Emir Hosrevi, idam edildi.İran resmi haber ajansı IRNA'da yer alan haberde, Tahran Bölge İdare Mahkemesi, “fesat çıkarmak” suçundan idama çarptırılan Arya Yatırım Şirketinin Genel Müdürü ve İran Ulusal Çelik Sanayi Grubu Yönetim Kurulu Başkanı Hosrevi'nin, cezasının dün sabah tutuklu bulunduğu Evin Cezaevi'nde infaz edildiğini duyurdu.

Ülke tarihindeki en büyük yolsuzluk olarak değerlendirilen 2.6 milyar dolarlık dolandırıcılığın ortaya çıkmasının ardından Eylül 2011'de tutuklanan Hosrevi, yargılandığı davada “şirket aracılığı ile ülke ekonomisine zarar vererek yolsuzluk yapmak, bankacılık ağında hile ve yolsuzluk yapmak, yasa dışı yollarla kredi almak, kara para aklama ve rüşvet alıp vermek” suçlarından idama mahkum edildi.

17- Volkswagen Yolsuzluğu:

Almanya, Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün her yıl yayınladığı Yolsuzluk Raporu'nda 160 ülke arasında 16'ncı sıradadır. Bir başka ifadeyle, 144 ülkede Almanya'dan daha çok rüşvet dağıtılıp, daha fazla yolsuzluk olayı yaşanmaktadır.

Ancak uzmanlar, 2006 yılının son aylarında BMW, Daimler-Chrysler, Siemens, Karstadt, Audi ve Volkswagen gibi Alman ekonomisinin önde gelen gruplarında art arda ortaya çıkan yolsuzluk olaylarına işaret ederek Yolsuzluk Raporu'nda 94 sorgulanması gerektiğini söylemişlerdir. Frankfurt Başsavcısı Wolfgang Schaupensteiner, Volkswagen ve tedarikçi firmaları arasında yolsuzluklarla ilgili ulaşabilecekleri bütün bilgileri ayrıntılı şekilde araştırmıştır.

Başsavcı, alanında Avrupa'nın ikincisi kabul edilen Fransız parça tedarikçisi Faurecia'nın Volkswagen ve Audi'nin üst düzey yöneticilerine 800 bin Euro dolayında rüşvet verdiğini kanıtlamış ve Almanya'daki yolsuzluk olaylarının açıklığa kavuşturulmasında şimdiye kadar alınan mesafeyi “buzdağının görünen ucu” şeklinde ifade etmiştir.

Alman savcılar, emisyon skandalıyla sarsılan Volkswagen'de yönetim kurulu başkanlığından istifa eden Martin Winterkorn hakkında soruşturma açmıştır.

BBC Türkçe' de yer alan habere göre Almanya'nın Braunschweig şehri savcılığı, “emisyon 95 değerleri ile oynanan araçların satışındaki yolsuzlukları” araştıracağını duyurmuştur. Şirket bunlar arasında Avrupa'da satılan araçların da olduğunu kabul etmiştir.

İŞ DÜNYASINDA YOLSUZLUK ARAŞTIRMALARI

Abdullah ÇAVUŞ

E.Vergi Denetmeni/E. MASAK Uzmanı

Öteden beri yolsuzluk denilince akla ilk olarak kamu kaynaklarının yasa dışı yollardan başkalarının haksız zenginleşmesi için aktarılması gelmekte iken, küreselleşme ile birlikte bazı ülke ekonomilerinden büyük cirolara ve aktif büyüklüklere ulaşmış küresel şirketlerde de yolsuzluklar yaşanmaya başlamıştır.

Şirket yolsuzlukları, bu çalışmamızda verilecek olan bazı örneklerden de görüleceği üzere, günümüzde çok büyük boyutlara ulaşmıştır. Artık iletişim ve ulaşım olanaklarının artması ile ülkeler ekonomik entegrasyonlara, gümrük birliği gibi yapılanmalara gitmektedir. Bu durum ülkelerde yerel veya çok uluslu işletmeler ekonomik yapı içerisinde çok büyük bir önem kazanmaktadır.

Mali yapısı güçlü işletmelerin çoğalması ile sermaye birikimi artmakta, özel sektör aracılığı ile ülkeler kalkınmakta ve gelişmektedir. İşletmelerin büyümesi ve çok uluslu hale gelmesi ile işletme varlıklarını kontrol etmek veya denetlemek de daha zor bir hale gelmektedir.

İşletmelerin bir kısmının kontrol ettiği bütçelerin veya ekonomik faaliyetlerin ülke ekonomilerini etkiler hale gelmesi ile işletmelerde yaşanan yolsuzluklarda en az kamu sektöründe yaşanan yolsuzluklar kadar ön plana çıkmıştır.

Şirket ortakları, şirket üst ve orta düzey yöneticileri ve şirket çalışanları, yatırımcılar, kredi ve finans kurumları, satıcılar, müşteriler, kamu otoritesi olmak üzere geniş bir etkileşimli ortam içerisinde şirket yolsuzlukları gerçekleşmektedir.

Şirket yolsuzluklarının gerçekleştiği etkileşimli ortamda bulunan aktörlerin çokluğu yolsuzluk gibi olumsuz faaliyetlerin önemini daha da arttırmaktadır.

Örneğin şirket ortağının yaptığı yolsuzlukta amaç diğer ortaklarından mal kaçırmak olabilirken, işletme yöneticileri haklarının yendiğini düşündüğü için yolsuzluk eylemine yöneliyor olabilir. Yolsuzluk eylemi çeşitli amaçlarla yapıldığı gibi çeşitli yöntemlerle de yapılabilmektedir.

Günümüzde teknolojinin imkanları, ekonomik faaliyetlerin karmaşıklaşması, yeni finansal teknikler ve operasyonların meydana çıkması ile işletmelerde yapılabilecek yolsuzluklar da karmaşıklaşmıştır.

“Minareyi çalan kılıfını hazırlar” atasözündeki gibi yolsuzluğun ortaya çıkmasını engelleyecek işlemlerde gerçekleştirilmektedir.

İşletme kaynaklarının, işletme varlıklarının korunması, işletme sahip ve yöneticilerinin en önemli görevleri arasında yer almaktadır. İşletme sahip ve yöneticileri işletmede yaşana olumsuzlukları tespit etmeye yönelik yeterli mali bilgiye, muhasebe ve denetim bilgisine sahip olmayabilirler.

İşletmelerde yaşanan olumsuzlukları tespit etmeye yönelik uzmanlar Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri’nde çok önemli bir rolere sahipken ülkemizde bu alanda düzenlemelerin olmaması büyük bir eksikliklerdir.

Dünyada şirketlerde yaşanan yolsuzlukların tespiti ve nedenlerine ilişkin olarak çok sayıda araştırma ve anketler yapılmaktadır.

Bunlara paralel olarak ülkemizde de bazı sivil toplum örgütleri tarafından benzer araştırmalar ve çalışmalar yapılmıştır.

Ulaşabildiklerimizden bazılarına ilişkin veriler aşağıdaki gibidir.

1- Avrupa Komisyonu Yolsuzluk Araştırması:

Avrupa Komisyonu yolsuzluğun ve rüşvetin Avrupa'da büyük bir sorun haline geldiğini gözler önüne seren bir araştırma yaptı. Komisyonun araştırması sonrasında yayımlanan rapora göre Avrupalı şirketlerin yarısı, yolsuzluğun ve rüşvetin işlerinde büyük problem yaratıldığını belirtirken, başarılı olmak için siyasi bağlantıların da olması gerektiğini düşünüyor. Raporun detaylarını Avrupa Komisyonu'nun İçişlerinden Sorumlu Üyesi Cecilia Malmström verdi:

“Avrupalıların yüzde 76'sı ülkelerinde yolsuzluğun çok yaygın olduğunu düşünüyor. Avrupalıların yarısından fazlası ise ülkelerindeki yolsuzluğun son üç yılda daha da arttığını düşünüyor. Avrupalıların 12'de 1'i ise son bir yılda ya bir yolsuzluğa şahit olmuş ya da gerçekleştirmiş. Ve her 10 Avrupalı şirketten dördü yolsuzluğun Avrupa Birliği'nde iş yapmayı engelleyen bir durum olduğunu söylüyor.”

Yunanistan, İspanya ve İtalya, yolsuzluğun en çok yaygın hale geldiği düşünülen ülkeler olarak açıklanırken, Danimarka, Finlandiya ve İsveç ise en az yolsuzluğun yapıldığı yerler olarak görülüyor. Yolsuzluğun Avrupa ekonomisine yıllık maliyeti ise 120 milyar Euro.

2- Uluslararası Şeffaflık Örgütü Şirketlerde Yolsuzluk Araştırması:

Yolsuzlukla mücadele eden Uluslararası Şeffaflık Örgütü dünyanın en büyük şirketlerinin mali işlemlerini mercek altına aldı. Şeffaflık değerlendirmesinde en kötü notu Çinli şirketler aldı.

Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün araştırmasında dev firmaların yolsuzlukla mücadele programları ve ödeme ve vergi akışının şeffaflığı incelendi.

Listede en iyi notu Norveçli petrol firması Statoil alırken, en kötü notun sahibi Çin'in en büyük devlet bankalarından Bank of China oldu.

Uluslararası Şeffaflık Örgütü, ilk kez devletlerin yolsuzluk durumunu değil, uluslararası şirketlerin malî politikalarını masaya yatırırken toplam 105 çokuluslu tröstü inceledi. Listedeki şirketler toplam 200'ü aşkın ülkede faaliyet gösteriyor.

Araştırma, Amerikan Forbes dergisinin oluşturduğu dünyanın en büyük 105 şirketini içeren listeye dayanıyor. Şirketler, iş ilişkilerinin malî hacmine ve ödedikleri vergiye dair herhangi bir bilgilendirme yapıp yapmadıklarına ve nasıl bir yolsuzlukla mücadele programı yürüttükleri gibi kriterlere göre değerlendirildi.

Araştırmada kullanılan bilgiler, genelde şirketlerin internet sayfaları gibi kamuya açık kaynaklara dayanıyor. Listenin başını, Norveç'in petrol devi Statoil ve İngiliz-Avusturya madencilik şirketi Rio Tinto çekerken, sıralamada son iki firmayı iki Çin bankası; Bank of Communications ve Bank of China oluşturuyor. Listenin son beşte birlik diliminde Google, Apple ve Amazon gibi elektronik ve dijital teknoloji devleri de bulunuyor.

Finans sektörünün öncüleri de bu büyük bilişim devlerinden daha iyi bir sıralamaya sahip değil. Çok uluslu Amerikan yatırım bankası Goldman Sachs, Bank of America, VISA ve Citigroup da listenin ancak son üçte birlik diliminde yer alıyor. Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün Almanya Başkanı Edda Müller, araştırma sonuçlarına ilişkin şunları söyledi:

“Bizim açımızdan araştırma şunu bir kez daha ortaya koydu: Finans sektöründe daha fazla düzenlemeye ve bağlayıcılığı bulunan rapor verme standartlarına ihtiyacımız var. Bankalar, ortaklık ilişkilerini ve ulusal malî tablolarını ifşa etmelidir. Bir yandan bankaların kurtarılmasında vergi mükellefinin parası alınacak, ama diğer yanda faaliyet gösterilen ülkelerde

düzenli vergi ödenip ödenmediği gibi bilgilerin kamuya açıklanmasına yanaşılmayacak, böyle bir şey kabul edilemez.”

Dünyanın 105 büyük firması listesinde yazılım firması SAP, kimya devi BASF ve sigorta şirketi Allianz gibi 7 Alman şirketi de değerlendirildi. Bu firmalar listenin ilk üçte birlik diliminde yer alarak iyi not topladı.

Edda Müller, bu başarıyı, Siemens firmasına dair ABD’de yürütülen incelemenin ardından Almanya’da diğer firmaların yolsuzlukla mücadele programlarına önem vermesine bağlıyor. Ancak Uluslararası Şeffaflık Örgütü’nün Almanya Başkanı, bu firmaların diğer ülkelerdeki faaliyetlerine dair hemen hemen hiçbir bilgi sunmamasını ise sert biçimde eleştiriyor.

3- Ernst & Young 2010 ve 2012 yılları Global Yolsuzluk Anketleri:

2010 yılında Ernst & Young 11. Global Yolsuzluk Anketine yanıt veren Türk yöneticilerin yüzde 14’ü, son 2 yılda şirketlerinde önemli bir yolsuzluk olayı yaşandığını bildirdi.

Ernst & Young Türkiye Genel Müdürü Osman Dinçbaş ile Güney Doğu Avrupa ve Türkiye Usulsüzlük İncelemesi ve Uyuşmazlık Danışmanlığı Bölümü Sorumlu Ortağı Dilek Çilingir tarafından düzenlenen toplantıyla, ”11. Global Yolsuzluk Anketi-Şirketlerde Rüşvet ve Usulsüzlük Eylemleri Raporu” açıklandı.

Dünya genelinde 1.409, Orta Doğu ve Doğu Avrupa’da 353, Türkiye’de 50 yönetici ile görüşülerek gerçekleştirilen araştırma raporuna göre, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerindeki ve dünyadaki katılımcıların (yüzde 16) oranına paralel olarak Türk katılımcıların yüzde 14’ü son 2 yıl içinde şirketlerinde önemli bir yolsuzluk olayı yaşandığını belirtti.

2012 yılında Ernst & Young bir kez daha Global Yolsuzluk Anketi yapmıştır.

Ernst & Young'ın "Daha Fazla Büyürken: Dürüstlük için bir yer" başlıklı ve dünyanın önde gelen şirketlerindeki üst düzey yöneticilerin katılımıyla yürütülen 2012 Küresel Yolsuzluk Anketi'nin sonuçları, basın toplantısında kamuoyu ile paylaşılmıştır.

Ankete göre, iş kaybetmemek veya yeni iş almak için nakit rüşvet verebileceğini belirten yöneticilerin oranı 2010'da dünyada yüzde 9, Türkiye'de yüzde 4 iken, yeni anket sonuçlarına göre, dünyada yüzde 15'e, Türkiye'de yüzde 16'ya yükselmiştir.

Araştırma kapsamında 43 ülkeden ve aralarında CFO'ların, hukuk, kurumsal uyum ve iç denetim bölümü başkanlarının yer aldığı 1700'ün üzerinde yöneticinin usulsüzlük, yolsuzluk ve rüşvet konularında görüşlerine başvurulmuştur.

Ayrıca bazı köklü ve güvenilir şirketlerdeki üst düzey yöneticiler ile bu bulguları paylaşmak ve riskleri azaltmak amacıyla kendi şirketlerinde neler yapıldığını öğrenmek için yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Ciro artış hedefini yakalama baskısıyla ilke ve yasalara uygunluğun göz ardı edilebildiğini belirten yönetici sayısında hem küresel sonuçlarda, hem Türkiye sonuçlarında artış gözlemlenmektedir. Rekabet şartları iş etiğine aykırı davranış ve uygulamalar ile bozulmaktadır.

Ankete katılanların üçte birinden çoğu ülkelerinde yolsuzluğun yaygın olduğuna inanmaktadır; ayrıca bu oran hızlı büyüyen ülkelerdeki yöneticiler arasında çok daha yüksektir (Brezilya – %84, Endonezya – %72, Türkiye – %52).

Mali tablolarda usulsüzlük birçok ülkede önemli bir risk unsuru olarak varlığını korumaktadır. Öyle ki, Uzakdoğu'daki yöneticilerin yüzde 15'i mali performans hakkında yanlış bilgi vermenin savunulabileceği görüşündedir.

4- KPMG'nin Hazırladığı “Bir Suistimalcinin Profili” Konulu Araştırma Sonuçları:

2016 yılında KPMG'nin dünya çapında denetim yaptığı firmalarda yaşanan yolsuzluk olaylarından hareketle hazırladığı “Bir Suistimalcinin Profili” Konulu Araştırma Sonuçları özet halinde aşağıdaki gibidir.

Suistimal, şirketlerin itibarına zarar veren, milyonlara mal olan ve hayatları mahveden küresel bir sorun. Toplum üzerinde ağır ekonomik ve ahlaki yükler doğuruyor. KPMG yıllardır suistimal trendleri hakkında raporlar yayımlıyor ve elinizdeki bu rapor da tüm dünyadaki suistimalcilerin profilini çıkaran üçüncü rapor. Bu raporda, profesyonellerimiz, soruşturmalarımız sırasında elde ettiğimiz bilgilerden yola çıkarak yaklaşık 750 suistimalci hakkında detaylı bir anket gerçekleştirdi.

KPMG Suistimal İnceleme Uzmanları tarafından 2013 yılı Mart ayı ile 2015 yılı Ağustos ayları arasında gerçekleştirilen suistimal incelemelerinden edinilen bilgilerle hazırlanan “Bir Suistimalcinin Profili” raporunun üçüncüsünde, aralarında Türkiye'nin de 81 ülkeden 750 farklı suistimalci profili incelendi.

Raporun bulgularına göre tipik bir suistimalcinin özellikleri:

- 36-55 yaşları arasında (soruşturulan suistimalcilerin %69'u)
- Ağırlıklı erkek (%79), ancak kadınların 2010 yılında %13 olan oranları da %17'ye yükseldi.
- İçeriden bir tehdit (%65 mağdur şirketin çalışanı)
- Üst düzey yönetici ya da direktör konumunda (%34)
- Şirkette 6 yıldan uzun süredir çalışıyor (%38)
- Despot biri olarak tanımlanıyor (%18) ve canayakın olarak görülme oranı görülmemeye oranının 3 katı

- İtibarlı, kendilerini kurum içinde saygı gören bir kişi olarak tanımlıyorlar
- Başkalarıyla işbirliği yapmış olma olasılığı yüksek (2013 anketindeki %70 oranından hafif bir düşüşle suistimallerin %62'si)
- Kişisel kazanç (%60), hırs (%36) ve “yapabilirim” duygusuyla (%27) motive oluyor

5- Kayseri Ticaret Odası'nın İş Dünyası Rüşvet Araştırma Raporu

Kayseri Ticaret Odası'nın 750 işadamlıyla yapılan görüşmeleri sonucunda hazırlanmış olduğu araştırmanın aşağıda verilen sonuçlarına göre iş yaptırmak için bu işadamlarının yüzde 33.5'inin rüşvet verdiği ortaya çıkmıştır. Rüşveti onaylayanların sayısı da yüzde 38.8 gibi bir rakam olarak karşımıza çıkmaktadır.

Rüşvet Araştırmasından Bazı Sonuçlar (yüzde olarak)

İş yaptırmak için rüşvet verenler 33.5

Hiç rüşvet vermeyenler 62.3

Rüşveti onaylamayanlar 71.2

Bazen onaylayanlar 13.4

Rüşvet talep eden amirine şikayet edeceğini belirtenler 53.1

İşimi halletmişse görmezden gelirim diyenler 13.3

İşimi halletmemişse şikayet ederim diyenler 7.2

Bürokrasinin yoğunluğundan şikayet edenler 54.1

Bürokratik engeller yüzünden yatırımlarından vazgeçenler 50.9

6-TÜSİAD Tarafından Yapılan Araştırma

Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD) Türkiye’de toplumun kamu yönetimine, kamu kurumlarına ve kamu hizmetlerine ilişkin algılaması çerçevesinde bir kamu reformu gereksinimini ve kamuoyunun bu noktadaki tercihlerini tespit edebilmek amacıyla 26 Temmuz – 05 Ağustos 2002 tarihlerinde 7 bölgede 32 ilin 78 ilçesinde tamamen bilimsel verilere göre yapılmış 2.416 anketi değerlendirmeye almış ve Aralık 2002 yılında sonuçlarını bir kitap halinde kamuoyunun bilgisine sunmuştur. Bu çalışmanın yolsuzluk algılaması başlıklı kısmında yolsuzluklar noktasında yapılan tespitlerden konumuzla ilgili olanların bazıları aşağıdaki gibidir.

a- Vatandaşın Yolsuzluk Algılaması

Yolsuzluk konusunda TÜSİAD’ in yaptırmış olduğu bilimsel anketler sonucunda da yolsuzluk kavramının vatandaşlarımız tarafından da net olarak tanımlanamadığını görmekteyiz.

-Hırsızlık ve dolandırıcılık	:% 24,6
-Rüşvet	:%17,5
-Devletin Soyulması	:%11,5
-Banka Hortumlaması	:%8,5
-Hak Gaspı	:%7,9
-Görevi Kötüye Kullanma	:%3,7
-Adam Kayırma	:%3,3
-Vergi Kaçakçılığı	:%1,6
-Örgütlü Suç	:%1,4
-Diğer	: %3,7
-Devlet Kurumları	:%16,2

Olarak algıandığı ortaya çıkmıştır.

b-Kamu Kurumlarında Yolsuzluğun Yaygınlığı

Anket yapılan örnek kitlenin %81 i kamu kurumlarında yolsuzluğun çok yaygın / yaygın olduğu kanısındadır. Yine araştırma kapsamında kamu kurumlarındaki yolsuzluğun çeşitleri konusunda ankete katılanlara sorular sorulmuş olup verilen cevaplar aşağıdaki gibidir.

- Devlet malını/ parasını zimmete geçirme %27.4
- Devlet gücünü kullanarak çıkar sağlama %21.3
- Yasadışı talebi rüşvet karşılığında yerine getirme %19.7
- Yasal hizmetler karşılığında rüşvet alma %18.7
- Yer altı dünyasıyla işbirliği %9.4
- Özel kuruluşlarda çıkar alışverişi %3.7

olarak ortaya çıkmıştır.

c-Rüşvetin Yaygın Olduğu Birimler

Ankete katılanlara 5 puanlı bir ölçek değerlendirme üzerinde rüşvetin yaygın olduğu kurumları değerlendirmesi istenmiş olup sonuçlar 5 puan üzerinden değerlendirilmiştir.

Buna göre rüşvetin yaygın olduğu kurumlarının sıralaması aşağıdaki gibidir.

Birimi	Puan
Trafik polisi	4.14
Gümrükler	3.95
Vergi dairesi	3.62
Tapu daireleri	3.54

Emniyet	3.53
Belediyeler	3.49
Hastaneler	3.34
Mahkemeler	3.21
Sosyal Gv.Kur.	3.15
Okullar	3.05

3 Puanın altındaki kurumlar da rüşvet hiç yaygın değil yada yaygın değil olarak değerlendirildiği için bunlar buraya alınmamıştır. Değerlendirmede 3 puan kısmen yaygın, 4 puan rüşvete bulaşmayanlar azınlıkta, 5 puan ise rüşvete bulaşmayan çok az kişi var anlamına gelmektedir.

d-Rüşvet Talebine Vatandaşın Bakışı

Rüşvet talep edildiğinde, talep edeni ihbar etme noktasında tereddüt gösteren kişilerin oranı %38 olarak ortaya çıkmıştır. Bu kişiler gerekçe olarak da ihbar etseler de sonuç çıkmayacağını, kendilerinin ise işlerini yaptıramayacakları ile kalacakları yada başlarına daha büyük iş açacaklarını düşündüklerini beyan etmişlerdir.

HİLE KAVRAMI VE HİLE GRUPLARI

Abdullah ÇAVUŞ

E.Vergi Denetmeni/E. MASAK Uzmanı

Son yıllarda önemli markalara sahip işletmelerin iflasa sürüklenmesi ve hilenin artması ile işletmelerin finansal zararlara uğraması, hile denetiminin önemini arttırmıştır. İşletmelerin finansal kayıplarını azaltmanın en etkin yolu, hile ve usulsüzlüklerin önlenmesi ile olmaktadır. Muhasebede usulüne uygun olarak yapılmayan işlemleri hata ve hile bakımından ayırma tabi tuttuğumuzda, hata ile hile arasındaki farkı, “kast” olarak ifade edebiliriz.

Hileler, işletmelerde kasten yapılan usulüne uygun olmayan ve işletmelerin ve/veya yatırımcıların bu hareketlerden zarar gördüğü fiillerdir.

Hile genel bir terimdir ve çeşitli anlamları içerir. Hilenin genel içeriğinde sürpriz, dalavere, üçkağıtçılık, kurnazlık, açığözlülük, dürüst olmama gibi yollarla birinin aldatılması yatar.

Toplumsal alanda gerçekleşen bir eylem olan hilenin ekonomi, işletmeler ve bireyler üzerinde ağır sonuçları bulunmaktadır. Hırs ve aldatma olasılığı bir araya geldiğinde yayılmaya başlayan bulaşıcı bir hastalık ortaya çıkar.

Dilimize hile ve sahtekarlık olarak çevrilebilen kavramının Anglo-Sakson dillerindeki karşılığı “Fraud” dur. Fraud kelimesinin kökeni Latince zarar, hata ve aldatma anlamlarını içeren “Fraus” kelimesine dayanmaktadır.

Hile, sahtekarlık, yolsuzluk ve usulsüzlük gibi düzensizlikler, kasıtlı olarak yapılan yanlışlıklardır. Bunlar işletme personeli, yönetimden sorumlu kişiler ya da üçüncü kişilerin bilinçli olarak menfaat sağlamak amacıyla aldatma içeren davranışlarda bulunmasıdır.

Bir diğerk tanıımı da; bir çalışanın çalıştığı işletmenin kaynaklarını ve varlıklarını kasıtlı olarak uygun olmayan bir biçimde kullanarak veya ele geçirerek haksız kazanç sağlamasıdır.

Hile muhasebe verilerinin manipölasyonu ve varlıkların çalınması şeklinde gerçekteşebileceği gibi işletmeye ait önemli verilerin kişisel bir menfaat sağlamak amacıyla işletme dışına çıkartılması şeklinde de gerçekteşebilir.

Hile, genel anlamda birini yanıltmak için yapılabilecek her türlü adımı içeren geniş kapsamlı bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Bu kapsama finansal araçlar vasıtasıyla yapılabilecek hileler girmekle birlikte finansal araçlar dışında günlük ve iş hayatında kullanılan araçların kötüye kullanımını da içermektedir. Hile kavramı değerlendirildiğinde yasalara aykırılığın da her zaman var olduğu hatırlanmalıdır.

Hile sözlük anlamıyla bir çıkar sağlamak amacıyla birini aldatmak, yanıltmak için yapılan düzen, dolap, oyun, entrika şeklinde tanımlanabilir. Hile kavramı da yolsuzluk kavramına benzemektedir. şirketlerde görölen hilelerde hile yapan şahıs şirketin iç kontrol sistemindeki boşluklardan yararlanarak haksız menfaat elde etmektedir.

Amerika'da kurulmuş olan Sertifikalı Hile Denetçileri Derneği kısa adıyla ACFE (2006), hileyi şu şekilde tanımlamıştır: "***Bir çalışanın görevini, çalıştığı işletmenin kaynak ve varlıklarını kasıtlı olarak uygun olmayan bir biçimde kullanması veya suiistimal ederek kendine haksız yarar sağlamasıdır.***"

İşletmelerde kayıplara neden olan hile eylemleri, güven ihlali ve gizleme şeklinde nitelendirilebilecek illegal bir eylemdir ve bu eylemler şiddet veya güç kullanımına bağlı olmayıp bireyler ve örgütler tarafından yapılabilmektedir.

Hilenin Yolsuzluktan farkı hile yapanın mutlaka kendi sahip olduğu yetki, statü veya mevkiyi kullanması gerekmemesidir. Örneğin şirketin deposunun nasıl çalıştığını çok iyi bilen bir ustabaşı sistemdeki boşluk aracılığıyla her gün malzeme kaçırıyor ve bunu dışarıda nakite çeviriyorsa kendi yetkilerini kullanmasa bile ortada bir hileli olumsuz davranış bulunmaktadır.

Türk Dil Kurumu'na göre hile;

1. Birini aldatmak, yanıltmak için yapılan düzen, dolap, oyun, ayak oyunu, alavere dalavere, desise, entrika.
2. Çıkar sağlamak için bir şeye değersiz bir şey katma. Hile tanımlamak gerekirse tam anlamıyla kelime karşılığı anlatmak gerekirse; Türk Dil Kurumunun yolsuzlukla ilgili kelime anlamı yolsuz olma, mecaz anlamı yetkiyi kötüye kullanma olarak tanımlanmıştır.

240 nolu BDS' de hile: Yönetim, üst yönetimden sorumlu olanlar, çalışanlar veya üçüncü taraflardan bir veya birden fazla kişinin, haksız veya yasalara aykırı bir menfaat elde etmek amacıyla yaptığı aldatma içeren kasıtlı eylemleridir.

240 nolu BDS de Hilenin önlenmesi ve tespit edilmesine ilişkin esas sorumluluk, yönetime ve üst yönetimden sorumlu olanlara aittir denilmektedir. Üst yönetimden sorumlu olanların gözetiminde yönetimin, hileye imkân veren fırsatları azaltarak hileyi önleme ve tespit ve cezalandırılma ihtimali sebebiyle kişileri hileye teşebbüsten caydırma konusunda güçlü bir tutum sergilemesi önemlidir.

Bu tutum, üst yönetimden sorumlu olanların aktif gözetimiyle güçlendirilecek bir dürüstlük ve etik davranış kültürü oluşturma taahhüdünü içerir.

Üst yönetimden sorumlu olanlar tarafından gerçekleştirilen gözetim faaliyetleri, kontrollerin işletme yönetimi tarafından ihlal edilebileceği veya finansal raporlama sürecine uygun olmayan şekilde müdahale edilebileceği hususlarının dikkate alınmasını kapsar.

İşletme yönetimi tarafından, analistlerin işletmenin performansı ve kârlılığıyla ilgili algılarını etkilemek amacıyla kazanç yönetimine başvurulması, bu tür müdahalelere örnek olarak gösterilebilir.

Muhasebe hilesi, çıkar sağlama amaçlı işletmenin kayıt ve belgelerinin bilinçli olarak tahrip edilmesidir.

Hile; işletme çalışan ve yöneticilerinin adil olmayan yasa dışı avantajlar elde etmek için, işletmenin varlık ve kaynaklarını kasıtlı olarak uygun olmayan bir biçimde kullanıp, haksız kazanç sağlamasıdır.

Hile; yapan kişi, kurum ve kuruluşlar tarafından gizlice ve kasıtlı olarak yapılan, her türlü organizasyonda ve organizasyonun aşamasında ortaya çıkabilen, yapan kişilere doğrudan veya dolaylı fayda sağlamanın amaçlandığı, ortaya çıktığı durumlarda hileye maruz kalan kişi ve kurumların zarar gördüğü faaliyetlerden oluşmaktadır.

Muhasebe hileleri genel muhasebe teorisi açısından ele alındığında; işletme kayıt, belge ve hesaplarının belli bir çıkar sağlamak ve başkalarını aldatmak amacıyla gerçek durumu yansıtmayacak şekilde düzenlenmesi, tahrif edilmesi ve gizlenmesi olarak tanımlanabilir. Bilinçli olarak, daha çok belgeler üzerinde, yapılan hatalardır.

Hilelerin belgeler üzerinde ve bilinçli olarak yapılması nedeniyle muhasebe sistemi içinde kendiliğinden ortaya çıkması oldukça güçtür. Çünkü hileler; yapılan işlemleri gizlemek amacıyla bilinçli olarak yapılmaktadır ve ancak denetimlerle ortaya çıkarılabilmektedir.

Nejat Bozkurt genel olarak hilenin özelliklerini aşağıdaki gibi sıralamaktadır.

1. Hileyi yapan kişi, kurum ve kuruluşlar tarafından gizlice yapılmaktadır,
2. Her türlü organizasyonda ve organizasyonun aşamasında ortaya çıkabilir,
3. Hileyi yapan kişilere doğrudan veya dolaylı fayda sağlamayı amaçlamaktadır,
4. Kasıt unsuru taşımaktadır,
5. Hilenin ortaya çıktığı durumlarda hileye maruz kalan kişi ve
6. Kurumlar/firmalar zarar görmektedir.

Sertifikalı Hile Denetçileri Birliği'ne (ACFE) göre hile; bir kişinin işletmenin kaynak ve varlıklarını kasıtlı yanlış uygulama veya yanlış kullanım yolu ile kişisel menfaat sağlamak için mesleğini kullanmasıdır. Sertifikalı Hile Denetçileri Birliği'ne (ACFE) göre hilenin dört unsuru vardır:

- 1-Hile, gizli olarak gerçekleştirilir,
- 2-Hile yapan kişi, işletmeye karşı olan görevlerini ihlal etmektedir,
- 3-Hile, direkt veya endirekt finansal fayda sağlamak amacı ile gerçekleştirilir,
- 4-Hile, işletmenin varlıklarını veya gelirini azaltıcı eylemler içerir.

ACFE hileleri üç ana başlık altında toplamaktadır. Bunlar;

1- Varlıkların kötüye kullanımı,

2- Finansal tablo hileleridir

3- Yolsuzluk

MUHASEBE HATALARI VE HATANIN HİLEDEN FARKI

Abdullah ÇAVUŞ

E.Vergi Denetmeni/E. MASAK Uzmanı

Muhasebe, sosyal ve ekonomik hayatın en önemli bir unsurudur. Muhasebe bilgi sistemlerinde üretilen bilgiler, işletme sahipleri, çalışanları, kredi kuruluşları, yatırımcılar ve kamu tarafından kullanıldığından tüm toplumu ilgilendirmektedir. Muhasebe hata ve hileleri muhasebe bilgi kalitesini düşürmekte ve muhasebe bilgi kullanıcılarını olumsuz etkilemektedir

Muhasebe hataları, önceki yazımızın konusu olan muhasebe hileleri gibi finansal tablo düzensizliklerinden birini oluşturmaktadır.

Hatayı hilelerden ayıran en temel özellik hiledeki kasıt unsurunun hatada bulunmamasıdır^[1]

I- HATA KAVRAMI:

Türkçe sözlükte “hata” sözcüğü “istenmeyerek ve bilmeyerek yapılan yanlış, yanılma, yanılğı”, hile sözcüğü ise “birini aldatmak, yanıltmak için yapılan dolap, düzen, oyun” şeklinde tanımlanmaktadır.^[2]

“Hata” ve “hile” kavramlarını bazı durumlarda birbirinden ayırmak oldukça zor olmaktadır.

Ancak her iki düzensizlik arasındaki farkı kasıt unsuru çok net ortaya koymaktadır.

Yanlışlık ve hatada kasıt unsuru yoktur, bilgisizlik ve ihmal vardır. Hile ise, kazanç elde etmeye dayalı bir hareket olmakla birlikte kasıt içerir.

Muhasebe hataları genel olarak işletmede meydana gelen mali olayların kayıt altına alınması aşamasında bilgisizlik, tecrübesizlik, ihmal ve dikkatsizlikten dolayı meydana gelen hatalardır.

Muhasebe hatalarını, kanunlara, genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine, şirket politikalarına ve kabul edilmiş olan diğer ilke ve kurallara kasıtsız biçimde uyumsuz davranmak olarak tanımlayabiliriz.

Yapılan tanımlardan da anlaşıldığı gibi, muhasebe hatalarını meydana gelmesini sağlayan işlem ve olaylarda bilinçli bir hareket veya amaç yoktur.

Çoğunlukla işlem ve vakalardaki yanlışlar, olması gereken özenliliğin gösterilmemesi sebebiyle oluşur. Bu da muhasebe hatalarını muhasebe hilelerinden ayıran en önemli etkendir.

Genelde kasıt unsuru taşımayan yanlışlar olarak tanımlanabilecek hatanın nedenleri olarak;

1- İhmal,

2- Dikkatsizlik,

3- Özensizlik ve

4- Bilgisizlik olarak sayılabilir

TMS 8 (Türkiye Muhasebe Standartları) ve UMS 8 (Uluslararası Muhasebe Standartları) ise hatayı; finansal tablo kalemlerinin, tarif edilmesi, ölçülmesi, sunulması ve açıklanması esnasında, meydana gelen bilinçli yapılmayan yanlışlıklar olarak tanımlamaktadır. (www.kgk.gov.tr)

Bağımsız Denetim Standardı 240' da ise; hile ve hata arasındaki farkı ise şu şekilde açıklamıştır.

“Finansal tablolardaki yanlışlıklar, hata veya hileden kaynaklanabilir. Hata ile hileyi birbirinden ayıran unsur, finansal tablolarda yanlışlığa sebep olan eylemin kasıtlı olarak yapılıp yapılmadığıdır.”

Hata istemeyerek veya işin yapılması sırasında önemli noktaların gözden kaçması nedeniyle ortaya çıkmaktadır.

Muhasebe hataları çoğunlukla kontrol eksikliğinden kaynaklanmakta, hatanın kaynağında çoğunlukla kasıt ve kişisel çıkar bulunmamaktadır.

Anormallikler çoğunlukla sistematik hatalardan kaynaklanmakta, geleneksel yöntemlerle tespiti yapılabilmektedir.

Bu sebeple anormallikler ve hatalar çoğunlukla suiistimal olmamakta ve bünyesinde suçlu barındırmamaktadır.

Bu tür hata ve anormalliklerin tespiti için istatistiksel örnekleme ile kontroller sağlanabilmekte ve hatalar tespit edilerek düzeltilebilmektedir.

Muhasebe belge veya kayıtlarında yapılacak hatalı işlemler, hileli işlemlere göre daha kolay tespit edilebilmektedir.

Örneğin fatura bedeli üzerinde yapılacak bir hata, alıcı tarafından karşılıklı görüşmelerde ortaya çıkarken, kayıtlarda yapılabilecek hatalar aylık mizanlarda veya kayıt kontrollerinde ortaya çıkabilir.

II- MUHASEBEDE HATA ÇEŞİTLERİ

Hataların yapılış şekline toplu olarak göz atılırsa aşağıdaki şekillerde gerçekleştiğine tanık olunabilir:^[3]

1- Matematiksel Hatalar:

Muhasebe sisteminde yapılmak durumunda kalınan hesaplama işlemlerinde yanlışlıklardır. Genellikle hesapların bakiyeleri hesaplanırken yapılan toplama ve çıkarma hataları şeklinde ortaya çıkar.

Fiş girişi sırasında ek belgelerin toplamlarında, reeskont, faiz, karşılık gibi hesaplar nedeniyle muhasebe dışında yapılan işlem hatalarıdır.

2- Kayıt ve Nakil Hataları:

Günümüzde, muhasebeleştirme işlemleri ağırlıklı olarak bilgisayar ortamında yapılmakla birlikte, bu işlemlerin manuel olarak uygulanması durumunda, herhangi bir maddenin borç ve alacağının birbirini tutmaması veya yevmiye defterinden defteri kebirine nakil olurken başka hesaplara veya farklı rakamlara yanlış tutarların nakledilmesidir.

Belgeleri muhasebeleştirirken kayıtlarda yapılan rakam ve hesap yanlışlıklarına denir.

İşlemlerin defterden deftere, defterden mizana ya da yevmiye defterine kaydedilirken bir işlemin büyük deftere kaydı esnasında yapılan yanlış kayıtlardan dolayı oluşan hatalara devir (aktarma) hataları denmektedir.

Yevmiye defterinde 450 TL olarak bulunan miktarın defteri kebirdeki hesaba 550 TL şeklinde geçirilmesi bu hata türüne bir örnektir.

Kayıt hatalarını 3 grupta toplamak mümkündür.

a-) Belgelerdeki rakamın defter kayıtlarına yanlış yazılmasıdır. Bu hata çoğunlukla rakamda yer alan sıfırların eksik yada fazla yazılması veya takdim tehir diye adlandırılan rakamların yer değiştirmesi şeklinde kendini gösterir.

b-)Bir işlemin yanlış algılanması sonucunda ait olduğu hesaba değil başka bir hesaba kaydedilmesidir.

c-)Muhasebeleştirme sırasında ilgili hesabın borç ve alacağın karıştırılması biçiminde ortaya çıkar.

3- Unutma ve Tekrar Kaydetme:

Herhangi bir muhasebe fişinin kayıtsız bir şekilde birden çok defa girilmesidir.

İşletmeye ait alış satış gider gibi işlemlerin ilgili döneme kaydedilmemesi veya kayıtlara hiç alınmaması unutma hatasıdır.

Örneğin; satış faturalarının bir veya bir kaçıının kaydedilmesinin unutulması birden fazla dönemi ilgilendiren giderlerin tek bir dönem kayıtlara yansıtılması gibi.

Tekrarlama ise, unutmanın tersine bir işlemin defter kayıtlarına birden fazla kaydedilmesidir.

Mükerrer kayıтта denilen bu hata çoğunlukla ödemesi sonradan yapılan işlemlerin hem belge aslı ile hem de ödeme sırasında iki defa muhasebeleştirilmesi olarak görülür.

Proforma fatura kullanan işletmelerde sık rastlanır.

4- Sayım Ve Muhasebe İlkelerini Uygulamada Hata:

Sayım ve muhasebe ilkelerini uygulamada hata Kasa ve stok sayımında yapılan hatalar sayım hatalarını oluşturmaktadır.

Muhasebe ilkelerini uygularken yapılan hata ise personelin muhasebe ilkelerini uygularken tutar, sınıflandırma, sunum veya tam açıklama konularında yanlışlık yapması durumunu kapsar.

5-Bilanço Hataları (Değerleme hataları):

Muhasebe bilgi yetersizliğinden dolayı aktif ve pasif hesapların yanlış esaslara göre değerlemeye tabi tutulmasıdır.

Bilanço hataları üç grup halinde ele alınabilir.

a- İşletmenin aktif ve pasifinde bulunan kıymetlerin değerlemesi ile amortisman ve karşılık ayrılması konularında muhasebe ilkelerine, ticari kurallara ve yasa hükümlerine uygun hareket edilmemesi sureti ile ortaya çıkan hatalardır.

Kısaca bu tür hatalara değerlendirme hataları da denilebilir.

Dönem sonundaki mal mevcudunun yüksek veya düşük değerlemesi, aktifleştirilip amortisman tabi tutulması gereken harcamanın doğrudan gider yazılması ile amortisman ve karşılıkların yanlış ayrılması belli başlı değerlendirme hatalarıdır.

b- Bilançoda niteliği belirsiz ve kapalı hesapların bulunmasıdır. Mahiyeti anlaşılmayan muvakkat ve mutavassıt (iyi ile kötü arası-eh fena değil) hesaplar gibi.Bu tür bilançonun açık olma niteliğine uymaz. Bilanço üzerinden işletme ile ilgili sağlıklı analiz yapılmasını önler, tek düzen hesap planı uygulamasında bu sakınca büyük ölçüde giderilmiştir.

c-Aktif ve pasif hesapların karşılaştırılarak tek bir hesapta birleştirilmesidir. Alacaklar ve borçlar hesabın karşılaştırılarak tek bir hesapta birleştirilmesidir.

Bu hataların dönem sonucunda hiçbir etkisi olmaz ama bilançonun açıklık, sadelik, anlaşılır olma ilkelerine aykırıdır. Bilanço analizini güçleştirir, yanıltıcı olabilir. Hata ve hilelerin önlenmesi ve ortaya çıkarılması konusundaki temel sorumluluk işletme yönetimine aittir.

Ancak hata ve hileler mali tablolar hakkındaki denetçi görüşünü etkileyebileceğinden, denetçinin de çalışmasını mali tablolar üzerinde önemli etkileri olabilecek hata ve hileleri ortaya çıkaracak şekilde planlamak ve yürütmekle yükümlüdür.

III- MUHASEBE HATALARINDA DÜZELTME KAYDI:

Muhasebe hataları her zaman düzeltilebilir. Nasıl düzeltileceğinin kuralları bellidir. Vergi Usul Kanunu'nun 217. maddesinde, yanlış kayıtların nasıl düzeltileceği belirlenmiştir.E-defter uygulamasıyla birlikte uygulama biraz şekil değiştirmiş olabilir ama sonuçta hata düzeltilir.

VUK 217 nci maddesi hükmü aynen aşağıdaki gibidir.

Yanlış kayıtların düzeltilmesi: Madde 217 –

Yevmiye defteri maddelerinde yapılan yanlışlar ancak muhasebe kaidelerine göre düzeltilebilir. Diğer bilümm defter ve kayıtlara rakam ve yazılar yanlış yazıldığı takdirde düzeltmeler ancak yanlış rakam ve yazı okunacak şekilde çizilmek, üst veya yan tarafına veyahut ilgili bulunduğu hesaba doğrusu yazılmak suretiyle yapılabilir. Defterlere geçirilen bir kaydı kazımak, çizmek veya silmek suretiyle okunamaz bir hale getirmek yasaktır.

Kaynaklar

- [1] Can Kaymak, Muhasebede Yapılan Hata ve Hilelerin Muhasebe ve Muhasebe Denetimi Yönünden Değerlendirilmesi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Finansman Bilim Dalı, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul, 1996, s. 63
- [2] Türk Dil Kurumu, <http://www.tdk.gov.tr>, 12 (Erişim Tarihi: 14 Kasım 2014)
- [3] Bozkurt N., (2009), İşletmelerin Kara Deliği Hile Çalışan Hileleri, Alfa Yayınları, İstanbul, s.60.

HİLELİ FİNANSAL TOBLOLARDAN KİMLER ETKİLENİR?

Abdullah ÇAVUŞ

E.Vergi Denetmeni/E. MASAK Uzmanı

Mali tablo hileleri, yatırımcıların veya işletme ilgililerinin karar ve düşüncelerini etkileyecek veya değiştirecek nitelikte, muhasebe verilerinin ya da önemli iş ve işlemlerin kasıtlı ve bilinçli olarak yanlış/eksik açıklanması veya hiç açıklanmamasıdır.

Diğer hilelerde olduğu gibi mali tablo hileleri de kasıt ve hile ile teşebbüs edilmiş bir gizlemeyi ihtiva eder. Mali tablo hileleri, evrak sahtekarlığını da içeren tahrif edilmiş belgeler yoluyla idare, çalışanlar veya üçüncü taraflarca yapılan bir danışıklı dövüş vasıtasıyla gizlenebilmektedir.

Ne yazık ki diğer hileler gibi mali tablo hileleri de nadiren fark edilebilirler.

İşletmelerde çeşitli kişiler tarafından yapılan hileler büyük kayıplara yol açmaktadır. Özellikle yönetim tarafından gerçekleştirilen hilelerin ekonomik ve ekonomik olmayan sonuçları oldukça ağırdır.

Hileli finansal raporlama olarak gerçekleşen yönetim hileleri başta temel mali tablo kullanıcılarını diğer işletme ile ilgili kişileri ve kurumları yanıltmaya yönelik yapılmaktadır.

Bu nedenle hileli işlemler sadece işletmeyi ilgilendiren bir durum değil, işletmeyle ilgili bütün kesimleri etkileyen bir olaylar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bir işletmenin faaliyetleri ile ilgilenen çeşitli kesimler bulunmaktadır. Bu kesimler, işletmenin muhasebe sisteminin ürettiği bilgileri kullanmak suretiyle ekonomik bazı kararlar almaktadırlar.

Bu bilgileri kullananlar işletme bünyesinden çeşitli gruplar olabileceği gibi işletme dışından gruplarda olabilirler.

Finansal tablolar, bir işletmenin belirli bir dönemdeki faaliyetlerinin finansal özetini ilgililere aktarmak ve böylece ilgililerin işletme hakkında ayrıntılı bir bilgiye sahip olmasını sağlamak amacıyla düzenlenmektedir.

Finansal Tablolar, işletmenin finansal durumu, faaliyet sonuçları ve nakit akışı hakkındaki bilgileri tüm ilgili kişilere sunmak ve yönetimlerin emrine verilen kaynakların nasıl ve hangi etkinlikte kullanıldığını belirlemek amacıyla çıkarılmaktadır.

İşletmenin mali yapısı ile yakından ilgilenen işletmenin sahibi, ortakları, kredi verenler, devlet ve diğer ilgililer, işletmenin sahibi olduğu varlıkların neler olduğunu ve bunların hangi kaynaklardan sağlandığını işletmenin kazançlarının nerelerden ve nasıl sağlandığını ve bunların nasıl dağıtıldığını bilmek isterler.

Bir işletmenin halihazırdaki performansı, özellikle karlılığı hakkındaki bilgiler, ileride kontrol etmesi olasılığı olan ekonomik kaynakları nasıl kullanacağı ve bu kaynaklarda ne gibi değişiklikler olabileceğini öngörmek için gereklidir.

Bu nedenle işletmenin performansındaki değişiklikleri gösteren bilgiler önemlidir.

İşletmenin faaliyet sonuçları hakkındaki bilgiler işletmenin mevcut kaynaklarını kullanarak nakit yaratma kapasitesini tahmin etmeye yaradığı gibi işletmenin ilave kaynakları ne kadar etkili bir şekilde kullanacağı konusunda da fikir verebilir.

Finansal tabloları kullananlarca verilen ekonomik kararlar işletmenin nakit ve nakit benzeri kaynakları yaratma kabiliyetinin, bu kaynakları yaratmasının zamanlamasının ve gerçekleşme olasılığının değerlendirilmesini gerektirir.

Nakit ve nakit benzeri kaynakları yaratma kabiliyeti sonuç itibarıyla işletmenin çalışanlarına ve satıcılarına ödemelerini yapması, faizleri ödemesi, aldığı kredileri geri ödemesi ve ortaklarına kar payı dağıtımını yapma kabiliyetini belirler.

Kullanıcılar, kendilerine işletmenin finansal durumu, faaliyet sonuçları ve finansal durumundaki değişikliklere ilişkin bilgiler sağlanırsa, işletmenin nakit ve nakit benzeri kaynakları yaratma kabiliyetini daha iyi değerlendirebilirler

Finansal Tablolar ile ilgili ilk düzenleme 26.12.1992 tarihli 1.Seri Nolu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliğinde yapılmıştır.

Ülkemizde konuya ilişkin ikinci düzenleme ise Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu tarafından hazırlanan “Finansal Tabloların Hazırlanma ve Sunulma Esaslarına İlişkin Kavramsal Çerçeve Hakkında Tebliğ Sıra No: 1” tebliğ ile 2005 yılında yapılmıştır.

Bu tebliğde finansal tablolarda kimlerin yararlanabileceğine ilişkin açıklama ve düzenlemeler bulunmaktadır.

Finansal tabloları kullananlar mevcut ve potansiyel yatırımcılar, çalışanlar, borç verenler, satıcılar ve diğer ticari tedarikçiler, müşteriler, hükümetler ve kamu işletmeleri ile genel olarak kamu'dur.

Bunlar finansal tabloları aşağıda sayılan kişilerin değişik bilgi ihtiyaçlarını karşılamak için kullanırlar.

1- Ortaklar:

İşletmenin ortakları, işletmeye sermaye koyan gerçek veya tüzel kişilerdir. Ortaklar işletmeye sermaye koyarak belirli bir risk almış olmaktadır.

Otakların aldıkları bu risk karşılığında ise kâr beklentileri bulunmaktadır.

Otaklar, söz konusu kâr beklentilerinin gerekleşiş gerekleşişmediğini, işletmenin mali durumunun iyi olup olmadığını ve işletmenin hedeflerine ulaşıp ulaşamayacağını muhasebenin üretmiş olduğu raporlardan öğrenirler.

2- Yöneticiler:

Günümüzde işletmeler ortaklarından daha çok profesyonel yöneticiler tarafından yönetilmektedirler. İşletme yöneticileri, işletmenin maddi varlıklarını ve insan kaynağını yöneterek işletmenin hedeflerine ulaşmasını sağlarlar.

Yöneticiler, işletmeyi hazırladıkları bütçe ve planlar aracılığıyla yönetirler. İşletme faaliyetlerinin planlanmasında işletmenin geçmiş dönem verilerinden önemli oranda yararlanılır. Bu veriler muhasebe bilgi sisteminden elde edilir. Bunun dışında planlanan hedeflere ne derece ulaşıldığı da yine muhasebeden elde edilen bilgiler ile ölçülür.

Yöneticiler, işletmenin yönetiminde, üretim, pazarlama, finansman ve personel fonksiyonlarının işlemesinde, çok zaman işletmenin finansal durumu, faaliyetlerin sonucu ve bu sonucun oluşumunu gösteren bilgilere ihtiyaç vardır. İşletmelerin çeşitli bölüm yöneticileri faaliyetlerini sürdürürken muhasebe fonksiyonundan faydalanmaktadır.

Pazarlama yöneticisinin pazarlama faaliyetlerinin planlanmasında kararlarına esas olmak üzere topladığı bilgiler içinde, işletmenin finansal durumunu ve faaliyet sonucunu oluşturan bazı unsurlar arasında mevcut olan ilişki derecesini gösteren bilgiler de gereklidir.

İşletmenin ortalama olarak elinde bulundurduğu stokların devre içinde dönme hızı, sermaye üzerine sağlanan kâr oranı, ortalama büyüklükteki alacakların dönme hızı ve net kârın brüt satış hasılatına oranı gibi bilgiler burada gerekli olarak gösterilebilecek bilgiler arasında sayılabilir. Bu bilgileri muhasebe sağlamaktadır.

Üretim yöneticisinin üretim faaliyetini planlarken alacağı kararlarda çeşitli maddelere ait maliyet ve maliyeti oluşturan giderler hakkında bilgiye sahip olması şarttır. Ayrıca üretim faaliyetinin denetiminde, örneğin iktisadiliği ölçmek için, üretimin satış miktarı ve üretimin maliyet giderleri tutarı bilgileri gereklidir.

Finans yöneticisi, para ve kaynakların yönetimi kararlarında diğer fonksiyonların ihtiyaçlarına cevap verebilmek için para giriş ve çıkışları ile ilgili bilgilere sahip olmak ister.

Personel yöneticisinin ücret ve aylık, güçleri ayarlama, çalışanlar ve işletme arasındaki ilişkiler, sağlık ve esenlik yardımları ve benzeri durumlar için vereceği kararlarda işletmenin faaliyeti sonucu finansal durumu hakkındaki bilgiler rol oynar.

3- Yatırımcılar:

Sermayeyi sağlayarak sermaye riskini üstlenenler ve onların fikir danıştığı kimseler yatırımların taşıdığı risklerle ve yatırımın getirisi ile ilgilenirler. Yatırımcıların satın alma, elde tutma veya satma kararlarını vermelerine yardımcı olacak bilgilere ihtiyaçları vardır.

Bir işletmenin ortakları aynı zamanda bu işletmenin kendilerine kar payı ödeme gücünü anlamalarını sağlayacak bilgilere de ihtiyaç duyarlar.

Hisseleri halka açık olan işletmelerin hisse senetlerini satın almayı düşünen potansiyel yatırımcılar için en önemli bilgi kaynağı söz konusu işletmenin mali tablolarıdır.

Potansiyel yatırımcılar, yatırım kararlarını verirken işletmelerin mali yapısı, kârlılığı, kâr dağıtım kapasitesi gibi faktörlere bakarlar. Bu bilgiler ise işletmelerin mali tablolarından elde edilir.

4- Çalışanlar:

Çalışanlar ve onları temsil eden gruplar işverenlerinin devamlılığı ve karlılığı ile ilgili bilgilere ihtiyaç duyarlar.

Bunlar aynı zamanda çalıştıkları işletmenin kendilerine ücretlerini, emekli olmaları halinde emeklilikle ilgili yükümlülüklerini ödeme kabiliyetini ve işletmenin iş sağlama imkanlarını anlamalarına sağlayacak bilgilerle de ilgilendirirler.

İşletmede çalışanlar, işletmeye verdikleri mesai karşılığında ücret alırlar. Ücret, çalışanların gelirini oluştururken, işletme içinde bir maliyet unsuru olur.

Bu maliyet unsuru ise işletmenin karlılığını etkiler. Bu nedenle çalışanlar ile işletme arasında zaman zaman menfaat çatışması meydana gelebilir..

5- Borç verenler:

Borç verenler verdikleri borçları ve borçlara ait faizleri zamanı geldiğinde tahsil edebilme imkanlarını belirlemek için bilgiye ihtiyaç duyarlar.

İşletmeler genellikle faaliyetlerini sadece kendi öz sermayeleri ile sürdürmezler, bunun dışında kredide kullanırlar. İşletmeler iş hacimleri

büyüdükçe işletme sermayesi ihtiyaçlarını karşılamak veya yeni yatırımlarını finanse etmek amacıyla kredi kurumlarından kredi kullanırlar.

Bu kredi kurumları; bankalar, katılım bankaları, yatırım bankaları, finansal kiralama şirketleri ve faktoring şirketleridir.

6- Satıcılar Ve Diğer Ticari Tedarikçiler:

Satıcılar ve diğer ticari tedarikçiler işletmenin kendilerine olan boçlarını zamanı geldiğinde ödeme gücünü belirlemelerini sağlayacak bilgilerle ilgilenirler.

Ticari kreditorler, kendileri için önemli bir müşteri olmaması nedeniyle bir işletmenin devamlılığına ihtiyaç duymuyorlarsa, finansal borç verenlere nazaran bir işletmenin kısa vadedeki performansı ile daha çok ilgilenirler.

İşletmeye büyük ölçüde mal veya hizmet satacak olan tedarikçilerde işletmenin mal veya hizmet bedelini ödeme gücü olup olmadığını öğrenmek için söz konusu işletmenin mali tablolarını incelerler.

7- Müşteriler:

Müşteriler, özellikle uzun süredir iş yaptıkları ve kendi işleri için devamlılığına ihtiyaç duydukları işletmenin devamlılığına ilişkin bilgilerle ilgilenirler.

İşletmelerden büyük ölçekli mal alma talebinde bulunan potansiyel müşterileri, işletmenin bu ölçüde üretim hacmine sahip olup olmadığını anlamak için söz konusu işletmenin mali tablolarını incelerler.

8- Hükümetler ve kamu işletmeleri:

Hükümetler ve kamu işletmeleri kaynakların tahsisi ile ilgilidirler. Dolayısıyla bunlar işletmenin faaliyetleri ile ilgilenirler.

İşletmenin faaliyetlerine ilişkin yasal düzenleme yapmak, vergi politikasını belirlemek, ulusal gelir ve diğer istatistiki hesapları yapmak için de bilgi gereksinimi vardır.

Devletin en önemli gelir kaynağı vergidir. Vergi, kamu giderlerini karşılamak için devletin siyasal gücüne dayanarak gerçek ve tüzel kişilerin gelir ve servetleri üzerinden aldığı paydır.

Vergiler çok çeşitli olmakla birlikte, en önemlileri gelir vergisi, kurumlar vergisi ve katma değer vergisidir. İşletmeler ödeyecekleri vergileri muhasebe sisteminden elde ettikleri bilgilere göre hesaplar.

Devletin işletmelerin muhasebe sistemlerini ve dolayısıyla ödenen vergilerin doğruluğunu denetleme yetkisi bulunmaktadır. Bu nedenle işletmelerin muhasebe sistemleri devlet açısından da önem arz etmektedir.

9- Toplum:

Genel olarak toplumda ülkenin önemli işletmelerinin mali tablolarını inceleyerek bilgi edinme ihtiyacı duyabilirler.

Çünkü işletmelerin mali yapıları, kârlılık durumları, ödedikleri vergiler; toplumun tamamını, ülkenin genel ekonomisini ilgilendirmektedir.

Bu çerçevede toplum mali tabloları ilan edilen halka açık işletmelerin mali durumlarını inceleyebilir.

Bir işletme genel olarak kamu diye adlandırılan toplumu etkileyebilecek birçok şey yapabilir. Örneğin, bir işletme bulunduğu bölgenin ekonomik yaşamına o bölge insanlarını çalıştırmak ve bölgesel satıcılardan mal veya hizmet almak gibi birçok şekilde katkı yapabilir.

Finansal tablolar işletmenin başarıları ile ilgili geçmişteki trendler, en son gelişmeler ve işletmenin faaliyet konuları hakkında bilgi sunarak kamuya yardımcı olabilir.

Öte yandan; Tüketiciler, işletmelerin hitap ettikleri kesim olduklarından işletme için çok önemli bir çevredir. Onların memnuniyeti, marka bağımlılığı, işletmeler için vazgeçilmez unsurlardır. Tüketicilerde talep ettikleri mal veya hizmetin nasıl üretildiği ve sunulduğu konusunda işletmeleri incelemek isteyebilirler.

10- Rakip İşletmeler:

İşletmeler kendi sektörlerindeki rakip işletmelerin mali durumlarını öğrenmek isterler. Bu sayede rekabet politikalarına göre kendi satış ve pazarlama politikalarını belirlerler. Bunun için işletmeler, rakip işletmelerin mali tablolarını incelerler.

11- Araştırmacılar:

Gerek makro ekonomi alanında gerekse de sektörel bazda araştırma yapan araştırmacılar, ülkedeki veya araştırma yapılan sektördeki önemli firmaların finansal tablolarını inceleme gereksinimi duyabilirler.

SONUÇ

Mali tablo hileleri, yatırımcıların veya işletme ilgililerinin karar ve düşüncelerini etkileyecek veya değiştirecek nitelikte, muhasebe verilerinin ya da önemli iş ve işlemlerin kasıtlı ve bilinçli olarak yanlış/eksik açıklanması veya hiç açıklanmamasıdır.

Diğer hilelerde olduğu gibi mali tablo hileleri de kasıt ve hile ile teşebbüs edilmiş bir gizlemeyi ihtiva eder. Mali tablo hileleri, evrak sahtekarlığını da içeren tahrif edilmiş belgeler yoluyla idare, çalışanlar veya üçüncü

tarafarca yapılan bir danışıklı dövüş vasıtasıyla gizlenebilmektedir. Ne yazık ki diğer hileler gibi mali tablo hileleri de nadiren fark edilebilirler.

İşletmelerde çeşitli kişiler tarafından yapılan hileler büyük kayıplara yol açmaktadır. Özellikle yönetim tarafından gerçekleştirilen hilelerin ekonomik ve ekonomik olmayan sonuçları oldukça ağırdır.

Hileli finansal raporlama olarak gerçekleşen yönetim hileleri başta temel mali tablo kullanıcılarını diğer işletme ile ilgili kişileri ve kurumları yanıltmaya yönelik yapılmaktadır.

Bu nedenle hileli işlemler sadece işletmeyi ilgilendiren bir durum değil, işletmeyle ilgili bütün kesimleri etkileyen bir olaylar olarak karşımıza çıkmaktadır.

KGK tarafından yayınlanan BOBİ FRS Standartında finansal tabloların amacı ile ilgili olarak;

“İşletmenin finansal durumu, finansal performansı ve nakit akışları hakkında ilgili tarafların alacakları kararlarda faydalı olacak nitelikte finansal bilgi sunmaktır.

Finansal tablolar ayrıca, yöneticilerin işletmenin kaynaklarını ne etkinlikte kullandıklarını gösteren bilgiler sağlar.”

Denilmektedir.

Finansal tabloların amacı, çeşitli kullanıcıların ekonomik kararlar verirken faydalanmaları için işletmenin finansal durumu, performansı (faaliyet sonuçları) ve finansal durumundaki değişiklikler hakkında bilgi sağlamaktır.

Bu amaç için hazırlanan finansal tablolar kullanıcıların büyük bir kısmının ortak ihtiyaçlarını karşılar. Ancak finansal tablolar çoğunlukla geçmişteki işlemlerin etkisini gösterir ve genellikle finansal olmayan bilgileri içermezler, bu nedenlerle kullanıcıların ekonomik kararlar alırken ihtiyaç duyacağı bilgilerin tamamını sağlamazlar.

Finansal tablolar aynı zamanda yönetimin idaresinin sonuçlarını veya yönetimin idaresine verilen kaynakları kullanımının hesabını gösterir. Şirket sahipleri adına hareket eden yönetimin yeterliliğini ve hesaplarını gözden geçirmek isteyen kullanıcılar bu değerlendirmelere dayanarak ekonomik kararlar verebilirler.

Bunlar, örneğin; işletmedeki yatırımlarını devam ettirmek veya satmak veya yönetimi yeniden atamak ya da değiştirmek şeklindeki kararları içerebilir.

Finansal tabloları kullananlarca verilen ekonomik kararlar işletmenin nakit ve nakit benzeri kaynakları yaratma kabiliyetinin, bu kaynakları yaratmasının zamanlamasının ve gerçekleşme olasılığının değerlendirilmesini gerektirir.

Nakit ve nakit benzeri kaynakları yaratma kabiliyeti sonuç itibariyle işletmenin çalışanlarına ve satıcılarına ödemelerini yapması, faizleri ödemesi, aldığı kredileri geri ödemesi ve ortaklarına kar payı dağıtımını yapma kabiliyetini belirler.

Kullanıcılar, kendilerine işletmenin finansal durumu, faaliyet sonuçları ve finansal durumundaki değişikliklere ilişkin bilgiler sağlanırsa, işletmenin nakit ve nakit benzeri kaynakları yaratma kabiliyetini daha iyi değerlendirebilirler.

KAYNAK

1- Finansal Tabloların Hazırlanma ve Sunulma Esaslarına İlişkin Kavramsal Çerçeve Hakkında Tebliğ Sıra No: 1” tebliğ (2005)

2-26.12.1992 tarihli 1.Seri Nolu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği

3- Vefa Toroslu: finansal bilgi kullanıcıları www.satinalmadergisi.com

4-KGK BOBİ FRS Standartı

BEYAZ YAKA SUÇLARI VE ÖZELLİKLERİ

Abdullah ÇAVUŞ

E.Vergi Denetmeni/E. MASAK Uzmanı

Özel sektörde genellikle kilit konumda bulunan yönetici ve çalışanlar kendi çıkar ve menfaatleri doğrultusunda; şirketlerin mali ve finansal verilerini olduğundan farklı göstermekte veya spekülasyon amacıyla Kurumun iyi gitmeyen yönlerini iyi gösterip, iyi giden yönlerini de kötü göstermek yoluyla Hileli Mali Raporlama yaparak, gerçek verileri içermeyen, yanıltıcı bilgilerin sunmak suretiyle yolsuzluk yapmakta ve şirket varlıklarını kendi hesaplarına geçirmek suretiyle çalıştıkları şirketlere zarar vermektedirler.

Genellikle tek imza yetkisine sahip, veya yaptırım gücünü ve yetkisini elinde bulunduran yönetici veya normal düzeyde çalışanların kurum kaynaklarında yolsuzluk yaptığına sıkça rastlanmaktadır.

Teoride Üst düzey yöneticiler tarafından yapılan yolsuzluk tipine BEYAZ YAKA SUÇLARI denilmektedir.

“Beyaz Yaka Suçluluğu” kavramı, I. Dünya Savaşı sonrasında gelişmeye başlayan iş yaşantısı ve hizmet sektöründe çalışan sayısının artmasıyla birlikte, bu sektörde yer alan kişilerin işlediği suçların ortaya konulması ve tasniflendirilmesi amacıyla oluşturulmuştur.

“Beyaz Yaka Suçu” (White Collar Crime) kavramı, ilk kez 20. yüzyılın en ünlü kriminologları arasında gösterilen Edwin Hardin Sutherland tarafından Amerikan Sosyoloji Topluluğu ve Amerikan Ekonomi Derneği’nde sunulan “White Collar Criminality” başlıklı tebliğinde kullanılmıştır. Sutherland tarafından beyaz yaka suçu kavramı, toplumda saygınlık gören ve yüksek statü sahibi kişilerin mesleklerini icrası

çerçevesinde ve bu kişilere duyulan güvenin ihlal edilmesiyle birlikte işlenen suçlar olarak tanımlanmıştır.

Sutherland'a göre bu suç tipine "Beyaz Yaka" denilmesinin nedeni ise suçu işleyen kişilerin bankacılar, kamu görevlileri, üst düzey şirket çalışanları gibi beyaz gömlek giyen meslek gruplarından olmalarıdır.

Diğer bir şekliyle beyaz yaka suçları, mesleği ve saygınlığı sayesinde sosyal itibara sahip olan kişilerin görevleri esnasında veya görevleriyle bağlantılı olarak işlediği suçlardır. Nitekim beyaz yakalılar meslekten bağımsız bir suç işlediğinde bu suç beyaz yaka suçları kapsamında değerlendirilemez.

Öte yandan çalışanların işletmeden nakit para çalmasına, kredi kartlı satışlarla nakit satışların yer değiştirmesine, banka hesabından kendi hesabına veya üçüncü kişi hesabına para aktarması, fazla ödenen maaşların elden iadesinin alınması gibi birçok yol ve yöntem bu duruma örnek gösterilebilir. Özellikle de, kayıt dışının yer aldığı kurumlarda, nakit olarak çalınan paralar konusunda fazlaca durumlarla karşılaşmaktadır.

Hile; aldatma, gizleme veya güven ihlali şeklinde nitelendirilebilecek yasa dışı her hangi bir eylemdir. Bu hareketler şiddet veya güç kullanımına bağlı değildir. Hile bireyler veya örgütler tarafından yapılabilir.

Bir çalışanın içinde bulunduğu işletmenin kaynaklarını ve varlıklarını kasıtlı olarak uygun olmayan bir biçimde kullanarak veya ele geçirerek haksız kazanç sağlaması, çalışan hilesi olarak tanımlanmaktadır.

Hile denetiminin amacı, işletmedeki çalışanların, kendilerine yasa dışı bir yarar sağlamak amacıyla aldatma içeren kasıtlı bir hareketlerinin bulunup bulunmadığının tespitidir. İşletmelerde yapılan hileler hem sıklık açısından, hem de tutar açısından giderek artmaktadır. Geçtiğimiz 20 yılda gerçekleşen uluslararası büyük şirket skandalları (Enron, Worldcom,

Adelpia, Parmalat) gibi hile denetiminin önemini ve denetçilerin sorumluluğunu ön plana çıkarmıştır. Yapılmış yada henüz gerçekleşmeyen muhasebe hileleri, yalnızca şirket sahiplerini ve yatırımcıları değil, çalışanları, kredi kuruluşlarını, devlet ve denetim firmaları ve diğer hak ve menfaat sahiplerini de büyük ölçüde kayıplara uğratmakta, ülke ekonomilerini olumsuz etkilediği bilinmektedir.

Hile yada suistimali çözmek için hilekar gibi düşünmeyi bilmek ve öğrenmek şarttır.

En genel tanımıyla Çalışan Hilesi ve Beyaz Yakalı Suçları; bir çalışanın içinde bulunduğu işletmenin kaynaklarını ve varlıklarını kasıtlı olarak uygun olmayan bir biçimde kullanarak veya ele geçirerek haksız kazanç sağlaması sonucunda ortaya çıkan ve şiddet içermeyen suçlar olarak tanımlanabilir.

Hile ve Beyaz Yakalı Suçlarında aşağıda sıralanan unsurların yer alması beklenir:

1. Hile eylemi, gizlice sürdürülen bir faaliyettir,
2. Hilekarın kendisine yarar sağlaması beklenir,
3. Mutlaka kasıt unsuru bulunmaktadır,
4. Hilenin kurbanı bir şekilde aldatılır,
5. Hile eyleminden kurban kişi veya işletme zarar görür.

İşletme içi hile türleri 3 farklı şekilde özetlenebilir.

Bunlar:

1. **İşletme Varlıklarının Kişisel Amaçlı Kullanımı**
2. **Hileli Mali Raporlama Yolsuzluklar,**
3. **Suistimaller ve Ahlaki Olmayan Davranışlardır.**

Belirtilen bu 3 farklı hile türü için tespit edilen belirtiler ise altı ayrı başlıkta açıklanmaktadır.

Bu başlıklar aşağıdaki gibi özetlenebilir:

1. Muhasebe ile ilgili anormallikler
2. Olağan Olamayan Davranışlar
3. İç Kontrol Yapısı Zayıflıkları
4. Analitik Anormallikler
5. Çeşitli İhbar ve Şikayetler
6. Aşırı Yaşam Biçimleri

Çoğunlukta, sistematik bir şekilde işleyen Mali İşletim Sistemlerinin var olmadığı aile şirketlerinde hileler hem sıklık açısından, hem de tutar açısından giderek arttığı görülmektedir.

Dünya hile denetiminin öneminin farkına varılmış ve hile denetçiliği başlı başına bir uzmanlık haline gelmiştir. Ülkemizde de işletme sahipleri yeni yeni bunun öneminin farkına varmaya başlamıştır.

İşletmelerin çalışan hilelerine karşı gerekli iç kontrol düzenlerini kurmalarında ve dışarıdan bağımsız denetim desteği almalarında büyük yarar vardır.

İŞLETMELERİN DURUMUNU OLDUĞUNDAN DAHA İYİ GÖSTEREN MUHASEBE HİLELERİ

Abdullah ÇAVUŞ

E.Vergi Denetmeni/E. MASAK Uzmanı

Bir işletmenin muhasebe kayıtlarında ve dolayısıyla mali tablolarında yapılan olağan olmayan düzenlemeler, maskelemeler, yolsuzluklar, hileler küçük bir kesime yarar sağlarken önemli bir kesim üzerinde zararlara neden olmaktadır.

Yapılanlardan mikro düzeyde yatırımcılar, borç verenler, çalışanlar, satıcılar zarar görürken, makro düzeyde devlet ve kamuoyu etkilenmektedir.

Kaynaklar yanlış yerlere aktarılmaktadır.

Yönetim tarafından yapılan ve salt kendilerine veya dar bir yapıda işletme sahiplerini avantajlı kılacak, bunun yanında diğer bütün üçüncü kişilere önemli zararlar verebilecek düzenlemeleri iki ana gruba ayırabiliriz:

1-İşletmeyi olduğundan iyi gösterebilecek düzenlemeler.

2-İşletmeyi olduğundan kötü gösterebilecek düzenlemeler.

Bu videomuzda işletmeyi olduğundan iyi gösterecek muhasebe hilelerini anlatmaya çalışacağız

Muhasebe Hilesi; İşletme kayıt, belge ve hesaplarının belli bir çıkar sağlamak ve başkalarını yanıltmak amacı ile gerçek durumu yansıtmayacak şekilde düzenlenmesi, tahrif edilmesi ve gizlenmesi olarak tanımlanmaktadır.Muhasebe hileleri muhasebe kayıt ve belgeleri üzerinde yapılmakla birlikte karşılaşılan muhasebe hilelerinin genellikle muhasebeye temel belgeler üzerinde yapıldığı ve bu yanıltıcı belgelere bağlı olarak yapılan kayıt ve/veya kayıtlara dayanan mali tabloların da gerçeği yansıtmayan kayıt ve tablolar olarak karşımıza çıktığı görülmektedir.Muhasebe hilelerinden işletmenin olduğundan daha iyi gösterilmesine yönelik muhasebe hilelerinin ölçek olarak daha büyük işletmelerce yapıldığı görünmektedir.

Bu hileler işletmeleri kötü gösteren hilelere nazaran daha yeni, daha güncel ve daha planlı olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Bu amaçla yapılan muhasebe hilelerinden bazıları şunlardır

- 1- Gerçekte olmayan müşteriler adına satış yapmak,
- 2- Satış ve hizmet ifası gerçekleşmeden belgesini düzenleyerek kayıtlara almak,
- 4-Sipariş olmadan satışın gerçekleştirilmesi,
- 4-Koşullu satışlarda koşul beklenilmeden satışın kayıtlara alınması,
- 5- Konsinye satışlarda konsinyeye yapılan teslimlerin satış olarak kayıtlara alınması,
- 6-Erken gelir kaydetme (Sipariş alınır alınmaz satış geliri olarak kayıtlara alınması),
- 7-Yüksek iskonto ve ödeme kolaylıkları ile gelecek dönemlere ait satışları öne çekme,
- 8- İlişkili taraflara yapılan satışların artırılması,
- 9- Çift taraflı yapılan satış yoluyla faaliyet hacmini artırma
- 10- Gelirleri bohçalamak (Faaliyet dışında yapılan tahsilatları gelir gibi kayıtlara almak)
- 11-Olağandışı gelir ve karların olağan faaliyetler arasında gösterilmesi,
- 12- Borçların erken ödenmesi yolu ile karın artırılması,
- 13- Gelecek aylara ait gelirlerin bu döneme kaydedilerek karın artırılması,
- 14- Borç ve giderlerin gizlenmesi
- 15-Yabancı kaynakların öz kaynak gibi kayıtlara alınması,
- 16- Satış iade ve iskontoların kaydedilmemesi yada eksik kaydedilmesi,
- 17-Düşük amortisman ayrılması,
- 18-Karşılıkların olması gerekenden fazla yada eksik ayrılması,
- 19- Şarta bağlı yükümlülüklerin gizlenmesi,
- 20-İşletme durumu ile ilgili olumlu hissedilmesini sağlayacak açıklamaların yapılması,
- 21-Dönem sonu stoklarının olduğundan yüksek değerlemesi (Karı yüksek gösterir)
- 22- Gerçek olmayan ticari alacakların kaydedilmesi,
- 23- Ticari alacaklar ile ilgili oluşan risklerle ilgili karşılık ayrılmaması veya eksik karşılık ayrılması

İŞLETMELERİN DURUMUNU OLDUĞUNDAN DAHA KÖTÜ GÖSTEREN MUHASEBE HİLELERİ

Abdullah ÇAVUŞ

E.Vergi Denetmeni/E. MASAK Uzmanı

Bir işletmenin muhasebe kayıtlarında ve dolayısıyla mali tablolarında yapılan olağan olmayan düzenlemeler, maskelemeler, yolsuzluklar, hileler küçük bir kesime yarar sağlarken önemli bir kesim üzerinde zararlara neden olmaktadır.

Yapılanlardan mikro düzeyde yatırımcılar, borç verenler, çalışanlar, satıcılar zarar görürken, makro düzeyde devlet ve kamuoyu etkilenmektedir.

Kaynaklar yanlış yerlere aktarılmaktadır.

Yönetim tarafından yapılan ve salt kendilerine veya dar bir yapıda işletme sahiplerini avantajlı kılacak, bunun yanında diğer bütün üçüncü kişilere önemli zararlar verebilecek düzenlemeleri iki ana gruba ayırabiliriz:

1-İşletmeyi olduğundan iyi gösterebilecek düzenlemeler.

2-İşletmeyi olduğundan kötü gösterebilecek düzenlemeler.

Bu videomuzda işletmeyi olduğundan KÖTÜ gösterecek muhasebe hilelerini anlatmaya çalışacağız

Muhasebe Hilesi; İşletme kayıt, belge ve hesaplarının belli bir çıkar sağlamak ve başkalarını yanıltmak amacı ile gerçek durumu yansıtmayacak şekilde düzenlenmesi, tahrif edilmesi ve gizlenmesi olarak tanımlanmaktadır.

Muhasebe hileleri muhasebe kayıt ve belgeleri üzerinde yapılmakla birlikte karşılaşılan muhasebe hilelerinin genellikle muhasebeye temel belgeler

üzerinde yapıldığı ve bu yanıltıcı belgelere bağlı olarak yapılan kayıt ve/veya kayıtlara dayanan mali tabloların da gerçeği yansıtmayan kayıt ve tablolar olarak karşımıza çıktığı görülmektedir.

Muhasebe hilelerinden, işletmenin durumunu olduğundan daha kötü gösteren hilelerin genellikle küçük işletmeler tarafından yapılmakta olup, temel amaçları vergi kaçırma ve daha az kar dağıtmak olduğu anlaşılmaktadır.

Bu amaçla yapılan muhasebe hilelerinden bazıları şunlardır.

- 1- Defterlerde gelir toplamını olduğundan eksik hesaplamak,
- 2-Yapılan satışlar karşılığında belge düzenlememek, ya da düşük tutarlı düzenlemek,
- 3-Düzenlenen belgeleri defterlere eksik tutarlarla kaydetmek,
- 4-Cari döneme ilişkin geliri gelecek döneme kaydırmak,
- 5- Paravan firma ya da şahıslar kullanarak hasılatı başkasına mal etmek,
- 6- Satış hasılatını avans ya da teminat gibi kaydetmek,
- 7-Bazı sabit kıymet satışlarını kiralama ya da bedelsiz kullanım gibi muhasebeleştirerek geliri gizlemek,
- 8-Teminat maksadıyla verilen para ve menkul kıymetlere üçüncü kişilerce tahakkuk ettirilen faizleri kaydetmemek,
- 9-Hasılat ya da ciro primi gibi dolaylı gelir unsurlarını kayıt dışı bırakmak,
- 10- Döviz mevcudu ya da döviz üzerinden bir alacaktan doğan kur farklarını hesaplamamak ya da eksik hesaplamak,
- 11-Taksitli satışlar ya da geç ödemeler dolayısıyla müşterilerden alınan vade farklarını kaydetmemek,

12-İşletmelerin normal konusu dışında, mali sektörden elde ettiği arizi gelirleri yasal kayıtlar dışında tutmak,

13-İşletmeye ait kaynakların ortaklar tarafından bedelsiz olarak kullanılması ya da gerçek işlemlerin bu şekilde gizlenmesini sağlamak.

14-Defterlerin gider kısmı toplamını olduğundan fazla hesaplamak,

15-Düzenlenen belgeleri muhasebe defterlerine fazla tutarlarla kaydetmek,

16- Gelecek döneme ilişkin bir gideri cari döneme kaydırmak,

17-Gerçek bir mal akımını yansıtmayan sahte gider ya da maliyet belgeleri (naylon fatura) temin ederek, bunları kullanmak,

18-Gerçek bir alış belgesi üzerinde tahrifat yaparak, tutarını olduğundan fazla göstermek,

19-Ticari bir ilişki ya da ortaklık ilişkisi içinde bulunduğu kişilere ait gider unsurlarını kendisine mal etmek,

20-Ticari bir ilişki ya da ortaklık ilişkisi içinde bulunduğu kişilere ait gider unsurlarını kendisine mal etmek,

21-İşle ilgisi olmayan şahsi giderler ile yasaların kabul etmediği gider unsurlarını indirim konusu yapmak,

22- Döviz üzerinden bir borçtan dolayı kur farklarını fazla hesaplamak,

23-Yasal şartları oluşmadığı halde bazı alacakları şüpheli ya da değersiz alacak gibi dikkate almak,

24-Amortismanına tabi iktisadi kıymetlerin bedelini doğrudan gider yazmak ya da bunlara ilişkin amortismanları fazla hesaplamak,

25- Alacak senetlerinin reeskont işlemleri sırasında yanlış hesaplamak suretiyle fazladan gider indirimine sebebiyet vermek,

- 26- Üretilen ya da satın alınan değerlerin maliyet bedelinin yanlış hesaplanması suretiyle dönem giderlerinin yüksek belirlenmesi.
- 27- Belgelere dayanmayan muhasebe kayıtları (hayali kayıt),
- 28- Belgedeki miktar önüne ya da sonuna rakam eklemek yoluyla yapılan kayıtlar (tahrifatlı kayıt),
- 29- Ortaklara ya da yakınlarla hayali avans kaydı yapılması,
- 30- Yargı kararıyla alınan gelirlerin kaydedilmemesi,
- 31-Muhatap tarafından düzenlenmesi mümkün olan gider pusulasının her konuda sıkça düzenlenmesi,
- 32- Temsil ve ilzam giderlerinin olduğundan daha fazla gösterilmesi,

ŞİRKETLERDE HİLE GRUPLARI

Abdullah ÇAVUŞ

E.Vergi Denetmeni/E. MASAK Uzmanı

Hile genel bir terimdir ve çeşitli anlamları içerir. Hilenin genel içeriğinde sürpriz, dalavere, üçkağıtçılık, kurnazlık, açığözlülük, dürüst olmama gibi yollarla birinin aldatılması yatar.

Hile, sahtekarlık, yolsuzluk ve usulsüzlük gibi düzensizlikler, kasıtlı olarak yapılan yanlışlıklardır.

Bunlar işletme personeli, yönetimden sorumlu kişiler, ortaklar, müşteriler ya da üçüncü kişilerin bilinçli olarak menfaat sağlamak amacıyla aldatma içeren davranışlarda bulunmasıdır.

Şirketlerde Hile; muhasebe verilerinin manipülasyonu ve varlıkların çalınması şeklinde gerçekleşebileceği gibi işletmeye ait önemli verilerin kişisel bir menfaat sağlamak amacıyla işletme dışına çıkartılması şeklinde de gerçekleşebilir.

Şirket Hileleri;

- a- Çalışanlar Tarafından Yapılan Hileler
- b- Yönetim-Ortaklar Tarafından Yapılan Hileler
- c- Satıcılar Tarafından Yapılan Hileler
- d- Müşteriler Tarafından Yapılan Hileler
- e-Üçüncü Kişiler Tarafından Yapılan Hileler
- f-Yatırım Hileleri

Bir veya birden fazla kişinin, haksız veya yasalara aykırı bir menfaat elde etmek amacıyla yaptığı aldatma içeren kasıtlı eylemleridir.

I- ÇALIŞAN HİLESİ NE DEMEKTİR:

Çalışanların yaptıkları meslekle ilgili hile şu şekilde tanımlanabilir: birisinin bulunduğu konumu veya organizasyonun varlıklarını bilerek kendi çıkarları doğrultusunda kullanması mesleki suiistimal veya çalışan hilesidir.

Bu genel bir tanımlama olup çalışanlar, yöneticiler ve üst düzey yöneticilerin yapacağı tüm yolsuzluk ve hileleri kapsamaktadır.

Bu hile türü şirket varlıklarına el koymak gibi basit şekilde de olabilir veya mali tablo hileleri kadar karışık de olabilir.

1- Tüm çalışan hilelerin 4 ortak noktası bulunmaktadır:

- a) Gizli olarak yapılır
- b) Suçlunun şirket görevlerinin kapsamını aşar
- c) Suçluya direk veya dolayısıyla menfaat sağlar
- d) Yapılan hilenin şirkete bir maliyeti vardır.

İşletme çalışanları tarafından yapılan hile veya suiistimal neredeyse tüm işletmeleri etkilemektedir.

Çalışanların işletmelerde yaptıkları çok çeşitli hileler bulunmakta ve çoğu zaman işletmenin iç kontrollerini aşmak için çalışanlar, sahte belgeler kullanmaktadırlar.

Bu yüzden belki de çalışan hilelerinin önlenmesinde muhasebeciler en önemli pozisyonda bulunmaktadırlar, çünkü operasyonların ve işlemlerin nasıl yürüdüğüne en hakim olan kişiler onlardır.

2- Başlıca Çalışan Hileleri Nelerdir?

Çok sayıda ve çeşitli çalışan hilesi bulunmakla birlikte, yapılan başlıca çalışan hileleri aşağıdaki gibidir.

a- Zimmete geçirme:

Çalışanın işletmenin veya bir kişinin sahibi olduğu para, eşya, sabit kıymet gibi Őeyleri kendi çıkarları için kullanmak üzere almasıdır.

b- Kayıt sonrası hırsızlık:

Çalışanın, işletmenin kasasından değişik yollarla, kayıtlara alınmış parayı almasıdır.

c- Kayıt ncesi hırsızlık:

Çalışanın, işletmenin parasını henüz kayıtlara geçmeden almasıdır.

d- çekleri nakitle değiştirmek:

alışan çaldığı paralara karşılık, sürpriz denetimlerden korunmak için kasaya aynı tutarda kişisel çekini bırakabilir.

e- Hayali alıcılar:

Bu hile türünde çalışan yaptığı hayali satışlara karşılık aynı tutarda daha sonra kayıtlardan çıkaracağı hayali alıcılara kayıt girer.

f- Stokların çalınması:

Çalışanlar kendi Şahsi kullanımları ya da daha sonra satmak için işletme stoklarını çalarlar.

g- Hayali giderler:

Çalışanların işletme ile ilgili yaptıkları harcamaları fazla göstermeleri ya da sahte belgelerle hayali giderler oluşturmalarıdır.

h-Rüşvet:

Çalışanların aldıkları rüşvet karşılığında alıcılara ve satıcılara çeşitli menfaatler sağlanmasıdır. (Fazla ıskonto, ihalelerde öncelik gibi)

II- YÖNETİM HİLELERİ

İşletmeye yarar sağlamak için hile yapmak genellikle üst düzey yöneticilerin gerçekleştirebileceği bir eylemdir. Çünkü bu tür hilelerde genellikle işletme çalışanları değil, işletme ilgililerinin kandırılması amaçlanmaktadır. Varlıkların yanlış beyan edilmesi genellikle en sık rastlanan hile türlerindedir.¹⁹

Bu tür hilelere araştırılan tüm olayların %90'nın da rastlanmıştır. Diğer taraftan mali tablo hileleri en az rastlanan hile türü arasında olmakla beraber bu hile çeşidi yapıldığı durumda büyük bir etkiye sahip olmaktadır.

ACFE'nin 2006 yılı raporuna göre mali tablo hilelerindeki ortalama kayıp 2 milyon dolardı. Bu varlık hilelerinden 13 defa, yolsuzluklarla ilgili hilelerden 4 defa daha çoktur.

1- Yönetimin hileli mali tablo hazırlamaya iten faktörlere ilişkin bazı örnekler aşağıdaki gibidir.

Yönetimin işletme sonuçları, mali durum veya nakit akışı için aşırı derecede iddialı hedefleri başarmasına bağlı olan ikramiye veya diğer teşvikler şeklindeki vaatlerinin bulunması Yönetimin, görülmedik bir şekilde iddialı muhasebe uygulamaları vasıtasıyla şirketin, hisse senedi fiyatı veya kazanç trendinin artırılmasına ilişkin hedefleri Yönetimin analistler, alacaklılar ve diğer üçüncü taraflar nezdinde aşırı derecede iddialı veya aleni biçimde gerçeğe uygun olmadığı görünen tahminlerin başarılı olacağına dair taahhütte bulunması Yönetimin vergi-kaygısı taşıyan sebeplerle beyan edilmiş kazançlarını asgariye indirmek üzere uygun olmayan araçlara başvurması.

2- Yönetim Hilelerinin Belirtileri:

---

¹⁹ ACFE Report 2006, AGE.

Yönetim hilelerinin belirtilerini 4 ana grupta toplayabiliriz.²⁰

a-Faaliyetle ilgili anormallikler

b-Yöneticilerin özellikleri ile ilgili anormallikler

c-Örgütsel yapı anormallikleri

d-Üçüncü kişilerle olan ilişkilerdeki düzensizlikler

Toplumunu oluşturan kişi ve kuruluşlar işletmelerle farklı nedenlerle yakından ilgilenmektedirler. İşletme ilgililerill adını verebileceğimiz çeşitli çıkar grupları kendi yararları doğrultusunda, işletme ile ilgili olarak çeşitli kararlar almak durumundadırlar.²¹

Bu nedenle karar alabilmek için işletmelerden güvenilir bilgi elde edilmesi gerekmektedir.

Bununla birlikte, yöneticiler hile yaptıklarında kasıtlı olarak bu sistem ve politikaların çalışmasına engel olmaktadır.

İnsanlar kasıtlı olarak gerçekleştirdikleri eylemi örtbas etmek için kullanılmakta olan sistemi tuzağa düşürmektedirler.

Sistem yapılan hatalara ışık tutabilir fakat hileleri ortaya çıkarmak için yeterli olamaz. İşletmeler çalışanlarını varlıklar, bilgiler ve müşterilerle görevlendirmektedirler.

İş dünyasında işletmelerin insanlara güven duymadan ürün ve hizmetleri satışa sunabilmeleri ve para kazanmaları neredeyse mümkünsüzdür.

---

²⁰ Gülfer Özşahin Gülfer Özşahin, —Bağımsız denetçinin hata ve hilelere ilişkin sorumluluğu|| Yeterlik Etüdü. Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) 2000 s.95.

²¹ Bozkurt Nejat —Muhasebe Denetimi||Alfa yayınları, 1998, s. 1

III- YATIRIM HİLELERİ

Yatırım hileleri yönetim hileleriyle yakından alakalı bir hile türüdür.

Bu tür hilelerde, hileli ya da işe yaramaz yatırımlar bunun farkında olmayan yatırımcılara satılır.

1- Piramit Hilesi:

Ülkemizde saadet zinciri olarak da gündeme gelen bu hile türünde kişiler gruba dahil ettikleri her kişi başına belli bir kar almaktadırlar. Sonuç olarak dünya nüfusu sınırlı olduğundan dolayı zincir bir yerde kopmaktadır.

2- Borsa hilesi:

Kişilerin özellikle kolaylıkla manipüle edilebilecek şirketlerin hisse senetlerine yatırım yapmalarına ikna edilerek şirketin AIDS ile ilgili bir ilaç geliştirdiği söylentisi yayarak hisse senetleri arttıktan sonra hilekarların ellerindeki hisseleri hemen satmaları şeklinde gerçekleşen bir yatırım hilesidir.

3- Uluslararası yatırım hilesi:

Büyük getiri vaadiyle başka ülkelerde yapılan yatırımlardır.

4- Ponzi hilesi:

Charles Ponzi yatırım hilelerinin babası olarak bilinmektedir. Bir İtalyan göçmeni olan Charles Ponzi Amerika'ya göç ettikten sonra, hile terminolojisine de Ponzi Hilesi olarak geçmiş olan hile olayını gerçekleştirmiştir.

Hilekârlar ilk başta yatırımcılara söz verdikleri yüksek getirileri öderler ve bu ödemeyi görenler daha fazla para yatırmaya başlarlar, çevrelerindeki insanlara söylerler ve onlar da para yatırır. Ne zamanki yatırılan para

miktarı hilekârın istediği seviyeye gelir, hilekar paraları alıp ortadan kaybolur.

Charles Ponzi'nin bu yatırım hilesinde kullandığı yatırım aracı, o zamanlarda ABD'de ve diğer ülkelerde posta kuponlarının farklı fiyatlardan satılıyor olmasından dolayı, pulun ucuz olduğu ülkelere posta kuponu alıp pahalı olduğu ülkelere satacağını ileri sürerek aslında bir arbitraj karı elde edeceğini ileri sürmüştü. Ponzi 90 günlük gibi kısa sürede %40 getiri elde edeceğini söylüyordu ki o zamanlarda banka mevduatının getirisi sadece %5'ti.

5- Değerli eşya hileleri:

Kişileri değerli oldukları iddia edilen eşyalarla yatırım yapmaları konusunda kandırarak gerçekleşen bir yatırım hilesi türüdür. Sahte altın saat, pırlanta vs.

IV- SATIŞ HİLELERİ

Satış hileleri savunma ve diğer kamu ihalelerinde büyük satıcılar tarafından önemli oranlarda yüksek fiyat vermeleri nedeniyle yıllarca haberlere konu olmuştur.

Amerika Birleşik Devletleri'nde oldukça yaygın olan satış hileleri, temel olarak iki türlü olmaktadır:

1- Tek başına hareket eden satıcılar tarafından yapılan hileler

2- Alıcılar ve satıcılar arasında yapılan gizli anlaşmalar yoluyla yapılan hileler.

Satış hilesi, genellikle, satın alınan ürünlere yüksek fiyat verilmesi, ikinci kalite malların sevk edilmesi ya da ödeme yapılmasına rağmen malların sevk edilmemesi şeklinde olmaktadır.

V- MÜŞTERİ HİLELERİ

Müşteri hileleri çalışan hileleri ve profesyonel hilelerden farklı olmaktadır.

Çünkü müşterilerin piyasadan hedeflenen ürün veya hizmeti elde etmek için gerekli finansal kaynakları bulunmaktadır.

Ama onların yaşamlarında hilekar davranışlara yer verip vermemeleri kendi seçimleri kalmış bir durumdur.

Örneğin, müşteriler ilk başta parasal gider gerektiren durumlarda hilekar davranış sergileyebilirler.

ŞİRKETLERDE YÖNETİM HİLELERİ

Abdullah ÇAVUŞ

E.Vergi Denetmeni/E. MASAK Uzmanı

Dünyada ve ülkemizde, şirketlerdeki hileli işlemler ve yolsuzlukların pek çok örneği vardır. Dünyada Enron, Global Crossing, Tyco, Adelphia ve World Com.; bizde ise, Kasırga Operasyonlarına konu olan Egebank, Sümerbank, Yurtbank, Bank Ekspres ile Serhat, Kartal, Balina ve Hasat operasyonuna konu olan kurumlar buna örnek oluşturmaktadır.

Yönetim kurulu ve denetim komitesinin gözetim fonksiyonlarındaki eksiklikler, açgözlü ve kibirli şirket yönetimleri, üst yönetim tarafından işlerin uygun olmayan şekilde yürütülmesi, etkin olmayan denetim fonksiyonları, gevşek düzenlemeler, yetersiz ve fazla şeffaf olmayan finansal açıklamalar (financial disclosures), dikkatsiz yatırımcılar (shareholders) gibi birçok faktör son muhasebe skandallarını ortaya çıkarmıştır.

Mali tabloları önemli derecede yanlış etkileyecek, yönetimin yaptığı kasıtlı ya da dikkatsiz düzenlemeler, mali tablolar üzerinde yapılan hileli düzenlemelerdir. Bilerek yanıltıcı finansal tabloların hazırlanması, hileli finansal raporlama olarak adlandırılır.

Hileli finansal raporlama, doğru olmayan finansal tabloların şirketler tarafından bilerek, isteyerek, finansal tablo kullanıcılarını yanıltmak veya yanlış yönlendirmek amacıyla hazırlanması ve yayınlanması teşebbüsüdür.

Hileli finansal tablolar, üst yöneticiler ve denetçiler gibi bilgi sahibi profesyonel fakat kötü niyetli kişiler tarafından çok iyi düşünülmüş, planmış bir senaryonun uygulamaya konulması şeklinde gerçekleşebilmektedir.

Sahte mali tablolar çoğunlukla, gelir ve varlıkların olduğundan fazla gösterilmesi veya harcama ve yükümlülüklerin olduğundan az gösterilmesi şeklinde olmaktadır. İşletmeyi olduğundan iyi ya da olduğundan kötü gösterecek hileli finansal tablo düzenlemelerinin nedenleri aşağıdaki gibi sıralanabilir

I- DÖNEM KARININ ŞİŞİRİLMESİYLE İLGİLİ NEDENLER

- 1- Şirketin ulusal veya uluslararası kredi kuruluşlarından yüklü bir kredi temin etmek istemesi,
- 2- Şirketin başka bir şirketler grubuyla devir veya birleşmenin arifesinde olması,
- 3- Şirketin borsada hisselerinin düşmesini istememesi,
- 4- İstenilen piyasa değerini sağlamak,
- 5- Şirketin sektördeki prestijini kaybetmek istememesi,
- 6- Şirket Yöneticilerinin Performanstaki eksiklikleri gizlemek,
- 7- Şirket yöneticilerine ve çalışanlarına yıl sonu karından prim verilecek olması
- 8- Sektörel Etkiler: Sektör itibariyle değişken karlılık oranları gösteren şirketler, bu değişkenliğin şirketin yatırımcılar açısından riskini artırdığı ve bunun da şirket hisse senetlerinin performansına yansıtacağı düşüncesiyle finansal tablolarını düzenli bir karlılık yansıtacak şekilde manipüle edebilmektedirler.
- 9- şirket yöneticilerince hırsızlık ve zimmete para geçirmeyi gizlemek için de kullanılabilir.

II- ŞİRKETLERİN KARLARINI OLDUKLARINDAN DÜŞÜK GÖSTERİLMESİ İLE İLGİLİ NEDENLER

1 -Şirketin düşük vergi vermek istemesi:

Finansal tablolardaki kar rakamlarının vergi yükümlülüğü doğurması hilenin önemli nedenleri arasında yer almaktadır.⁷⁷ Genellikle şirketler vergi yükümlülüğünü azaltmak için finansal karlarını düşük göstermeye çalışmaktadırlar.

2 -Şirketin ortaklarına düşük kar payı vermek istemesi:

3- Şirketin bir takım gelirlerini başka yerlere aktararak haksız kazançlar elde edilmek istenmesi,

4- Şirketin borsadaki hisse senetlerinin değerini düşük göstererek spekülasyonlar yapmak

5- Şirketin içini boşaltma isteği:

6- Ele Geçirmeler: Ele geçirme ile şirket yönetimi değişmekte ve yeni yönetim mevcut döneme ilişkin finansal tablolardaki sonuçların eski yönetimden kaynaklandığının da düşünüleceğinden hareketle, gelecekteki başarısının derecesini artırmak için cari dönemde şirketin finansal tablolarını olduğundan kötü gösterme gayreti içerisinde olmaktadır.

İstenmeyen bir ele geçirme ile karşı karşıya bulunan şirket yöneticileri ise, ele geçirme gerçekleştiğinde şirketten ayrılmaları gerekeceğinin bilincinde olarak, bu duruma engel olmak için şirketin finansal durumunu olduğundan kötü olarak yansıtabilmektedir

7- Politik Etkiler: Şirketlerin nakit akımları, finansal tablolarında açıkladıkları kar rakamları nedeniyle ortaya çıkan ve şirkete finansal yük getiren politik prosedürlerden etkilenmektedir.

Bu durum, şirketlerin herhangi bir politik baskıya maruz kalmamak için karlarını düşük göstermelerine neden olabilmektedir.

Örneğin hizmet şirketlerinin finansal sonuçlarının iyi olması toplumun dikkatini çekebilmekte ve bunun etkisiyle politikacılar tarafından söz konusu şirketlerin vergi veya diğer kamusal yükleri artırılabilir.

8- Hukuki Sözleşmeler: Şirketlerin tabi olduğu çeşitli hukuki sözleşmelerde finansal göstergelerine dayalı çeşitli yükümlülük ve kısıtlar yer alabilmektedir. Bu tip sözleşmelerde belirlenen kıstaslara uyum sağlama gayreti ile de çeşitli hilelere başvurulabilmektedir. Örneğin, bu tür sözleşmelerin en önemlilerinden biri olan borç sözleşmelerinde, şirketin borçlanma tutarına öz sermaye büyüklükleri ile orantılı bir sınır getirilebilmekte olup, sınırı doldurmak üzere olan şirket tarafından karını artırarak öz sermayesini yüksek göstermek veya sağladığı finansmanı bilançoda borçlar arasında göstermeyerek borç toplamını düşürmek gibi yöntemlere başvurulabilmektedir..

Bunun yanında, şirketlerin çalışanlarına sunacağı ücret artışı finansal durum ve karlılıkları ile ilgilidir.

9- Çalışanlara Düşük Maaş Zammı Verme isteği: Şirketler, çalışanlarının talep edeceği yüksek ücret artışından kaçınmak için, özellikle toplu sözleşme dönemlerinde, karlarını düşük göstermek için çeşitli finansal tablo hilelerine başvurabilmektedir

ŞİRKETLERDE SATICI HİLELERİ

Abdullah ÇAVUŞ

E.Vergi Denetmeni/E. MASAK Uzmanı

Acfе (amerikan sertifikalı hile denetçileri birliği) göre hile; «kuruluşun varlık ve kaynaklarının kasıtlı şekilde yanlış kullanımı veya yanlış uygulamaları yoluyla kişisel zenginleşme için kişinin mesleğini kullanması» şeklinde tanımlanmaktadır.

Acfе'nin 2012 yılında yayınlanan “mesleki hile ve suiistimal raporunda” ise;Hile; “bir kişinin mesleki görevini varlıklarını ve kaynaklarını amacı dışında ve yanlış kullanmak suretiyle kişisel çıkar sağlaması” olarak tanımlamaktadır.

İşletmelerde çalışanlar yöneticiler tarafından yapılan ve işletmenin varlıklarına yönelik, ele geçirme ve yolsuzluk eylemleri uzun yıllardan beri önemli bir sorun olmuş ve bu işlemler giderek artan bir şekilde devam etmektedir.

Teknolojideki hızlı gelişmeler geçmişe göre, islenen suçların ve yapılan hilelerin niteliğinin değişmesine neden olmuş, yeni yöntem ve tekniklerle islenen suçları geleneksel yöntemlerle tespit etmek artık imkânsız hale gelmiştir.

I- İŞLETMELERDE HİLE ÇEŞİTLERİ

1. Şirket ortaklarınca yapılan hileler
2. Şirket çalışanları yapılan hileler
3. Yatırımcılar yapılan hileler
4. Satıcılar tarafından yapılan hileler
5. Müşteriler tarafından yapılan hileler

Olmak üzere geniş bir etkileşimli ortam içerisinde şirket yolsuzlukları gerçekleşmektedir.

İş bu yazımızın konusu işletmelerde SATICI HİLELERİ ile ilgilidir.

Satış hileleri savunma ve diğer kamu ihalelerinde büyük satıcılar tarafından önemli oranlarda yüksek fiyat vermeleri nedeniyle yıllarca haberlere konu olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri'nde oldukça yaygın olan satış hileleri, temel olarak iki türlü olmaktadır:

1- Tek başına hareket eden satıcılar tarafından yapılan hileler

2- Alıcılar ve satıcılar arasında yapılan gizli anlaşmalar yoluyla yapılan hileler.

Satış hilesi, genellikle, satın alınan ürünlere yüksek fiyat verilmesi, ikinci kalite malların sevk edilmesi ya da ödeme yapılmasına rağmen malların sevk edilmemesi şeklinde olmaktadır.

Satıcı hileleri, işletmelerden fark ettirmeden bir şeyler çalmanın en kolay yoludur. Satıcı, işletmeye yüksek tutarlı satış yapmakta, kalitesi düşük mal satmakta, eksik mal teslim etmekte veya hiç etmemektedir.

Satıcılar tarafından yapılan hileler stok firesini açıklayan nedenlerin arasında sayılmaktadır. İşverenlerin satıcılarına güvenmesi sağlıklı bir iş ilişkisi için gereklidir.

Bununla birlikte, bazı satıcılar sağladıkları mal ve hizmeti daha yüksek bir fiyatta sunarak hileli satış yapmaktadırlar.

Satıcı hileleri tüm dünyada özellikle kamu kurumlarına yönelik olarak yapılmakta olup, savunma ve diğer kamu ihalelerinde yapılan hileler yıllarca haberlere konu olmuştur.

III-SATICI HİLESİ ÖRNEKLERİ

1- EKSİK TESLİMAT

a- Satıcının faturada yazılı olan malı eksik teslim etmesi:

Küçük paketler kolaylıkla stoktan çıkarılabilir. Veya faturada yazan adetten daha az adet kutu teslim edilebilir. Örneğin faturanın üzerinde yazandan daha az mal göndermek ya da 10 tane 10 kiloluk yağ göndermek yerine 10 tane 9,5 kiloluk yağ göndermek gibi.

b- Malı teslim etmekle sorumlu kişinin malın tesliminden sonra ürünü alması:

Bu uygulamada teslim elemanı malın sayılmasını beklemekte, daha sonra malı çalmaktadır. Bu durumu engellemenin yolu teslim elemanını gözlemlemek ve bu kişiyi depodan uzak tutmaktır

c- Üçüncü yöntemde teslim elemanının depodaki malı değiştirmesi:

Bu yöntemde teslim elemanı tarihi geçen malları yeni mallarla değiştirmektedir. Bu tür hilelerden korunmanın yolu, şirket çalışanının eski malları yeni mal gelmeden önce farklı bir yerde depolamasıdır.

d- Dördüncü yöntemde teslim elemanı direkt nakit hırsızlığı yapmaktadır.

Bu tür hilelerde teslim elemanı faturadaki miktarı ve tutarı değiştirmektedir. Bu tür hileler orijinal fatura bedelinin çekle ödenmesi ile engellenebilir. Özellikle depolarda, alınan malların girişinde, düzenli ve düzgün stok sayımı yapılmazsa işletme satıcı hilesi ile karşılaşma riski altındadır.

2-FAZLA FATURALAMA (FATURALARIN ŞİŞİRİLMESİ)

Satıcı hilelerinde satıcı firma, işletmeye, şişirilmiş tutarlarla veya var olmayan mal veya hizmetler için fatura düzenlemekte ve hak edilmeyen bir bedel tahsil etmektedir. Bu süreçte devrede olan satıcı çoğunlukla dolandırılan işletme ile önceden çalışmış ve çalışmayı sürdüren biri olmaktadır.

Örnek: Servis bakım onarım işinde çalışan A şirketi bir belediyenin otobüs tamir-bakım işlerini yapmaktadır. A şirketi tamir bakım adı altında yaptığı işi fazla fiyatlandırmış ve belediyeye faturalamıştır.

Bu durumda Belediye gerekli olmayan hatta garanti altında yapılması gereken işler için fazla ödeme yapmıştır

3-YÜKSEK FİYATLA MAL SATIŞI

Bu durumda satıcı, sözleşme ile mutabakata varılan fiyatın üzerinde birim fiyatlarla faturalama işlemini yapmaktadır. Özellikle satış hedeflerini tutturmak için yöneticiler alıcılara haber vermeden istenenden daha fazla mal ve/veya anlaşılardan daha fazla fiyata bu malları gönderebilmektedirler.

Eğer kamu kuruluşları alıcı durumda ise piyasa fiyatlarının üzerinde alım yapılması kamunun fazladan ödeme yapmasına ve kamu zararına sebep olmaktadır. Bu arada bu karar kamu adına hareket eden görevlilerinin haksız kazanç sağlamasına yol açmaktadır.

Bu durumda satıcı, sözleşme ile mutabakata varılan fiyatın üzerinde birim fiyatlarla faturalama işlemini yapmaktadır. Özellikle satış hedeflerini tutturmak için yöneticiler alıcılara haber vermeden istenenden daha fazla mal ve/veya anlaşılardan daha fazla fiyata bu malları gönderebilmektedirler.

Eğer kamu kuruluşları alıcı durumda ise piyasa fiyatlarının üzerinde alım yapılması kamunun fazladan ödeme yapmasına ve kamu zararına sebep olmaktadır. Bu arada bu karar kamu adına hareket eden görevlilerinin haksız kazanç sağlamasına yol açmaktadır

4-SİPARİŞ VEYA SEVK EDİLMEMİŞ MALLAR İÇİN FATURA DÜZENLEME

Satıcı hileleri aynı zamanda, satıcıların sipariş veya sevk edilmemiş malların faturalanmasını da içermektedir.

Satıcının gerçekten teslim edilmemiş, uygun nitelikte ve miktarda olmayan bir mal teslimi veya hizmet yapılması, sözleşmede yazılı özelliklerde işin yapılmamış olması durumlarında şirkete sunulan faturayı ifade etmektedir.

5-İKİNCİ KALİTE MALLARIN TESLİMİ

Satıcının malın veya hizmetin kalitesini bozarak ya da iş yapma kapasitesini azaltarak menfaat sağlamasıdır. İkinci kalite mal göndermede satıcı işletme bilerek, kullandığı hammaddeyi, işçiliği ve/veya diğer bileşenleri anlaşmaya uymayarak değiştirir fakat bunları alıcıya haber vermeden yine anlaştıkları fiyat üzerinden faturalar.

İşletmeler bazen anlaşılan ve istenen mallar yerine bunlarla aynı özelliklere sahip çoğu zaman da ikinci kalite olan malları aynı fiyattan satmaktadırlar.

Bu durum eğer kullanılan mallar kullanıcının güvenliği için büyük önem arz ediyorsa ikinci kalite mal kullanmak çok ciddi sonuçlar doğurabilir.

IV-SATICI HİLELERİNDE İŞLETMELERİN ZARARLARI

- 1- satın alınan mal veya hizmetin tamamına veya bir kısmına gereksinimi bulunmamaktadır. Bu nedenle parası boşa gitmektedir.
- 2- mal veya hizmeti satan işletme kayırıldığından dolayı, diğer satıcı işletmelerle rekabete giremeyeceğinden, kurban işletme en iyi koşullarda alım yapmamış olmaktadır. Örneğin, iyi kaliteyi ucuza alamamaktadır.
- 3- satıcı firma düşük kalite mal veya hizmet sunabilmektedir.
- 4- kurban işletme uygun vadelerde mal veya hizmeti almamaktadır.
- 5- belirli bir süreç sonucunda, satıcı firma verdiği rüşveti, maliyetinin içerisine koyarak, faturayı şişirmeye başlamaktadır.
- 6- her şeye karşın işletme çalışanının rüşvet adı altında bir değer alması, işletmenin yürütme ilkelerini bozmakta ve ahlaki yapı zedelenmektedir.

KAYNAK: E YAKLAŞIM /Özgür ÖZKAN-Tuğçe UZUN KOCAMIŞ

ŞİRKETLERDE MÜŞTERİ HİLELERİ

Abdullah ÇAVUŞ

E.Vergi Denetmeni/E. MASAK Uzmanı

Yozlaşma ve hile sadece şirket içinden gelen bir tehdit değildir. Müşteriler ya da satıcılar gibi şirket dışından kişilerce de gerçekleştirilebilir bir tehdittir.

Müşteri hilelerinde, müşteriler satın aldıkları malların bedelini ödemeyebilir yada bedelini ödemedikleri şeylere sahip olmak isteyebilirler.

Müşteriler, çift fatura düzenleme, düşük fiyatla mal satın alma gibi hile eylemlerine başvurabilirler.

Müşteri hileleri de aynı satıcı hileleri gibi, tek başına ya da işletme içinden bir çalışanla işbirliği kurarak gerçekleştirilebilir.

Müşteri Hileleri Çalışan Hileleri Ve Profesyonel Hilelerden Farklı Olmaktadır.

Çünkü Müşterilerin Piyasadan Hedeflenen Ürün Veya Hizmeti Elde Etmek İçin Gerekli Finansal Kaynakları Bulunmaktadır.

Ama Onların Yaşamlarında Hilekar Davranışlara Yer Verip Vermemeleri Kendi Seçimleri Kalmış Bir Durumdur.

Müşteri Hileleri; Müşterilerin Mal Ve Hizmet Aldıkları İşletmeye Karşı Gerçekleştirdikleri Hilelerdir.

Müşteri Hilelerine Örnek Olarak;

1- Düşük Fiyatla Mal Veya Hizmet Satın Alınması,

2-Malın Satın Alındığı Halde Ödemesinin Yapılmaması,

3-Ödeme Yapılmadığı Halde Yapılmış Gösterilmesi Gibi Örnekler Verilebilir.

4- Sahte Çek Kullanılması

5- Ürün İadelerinde Hile

6- Hırsızlık

7- Akınan Ürünün Etiketini Değiştirmek

8-Ürün İadelerinde Hileler

9- Sahte Kredi Başvuruları

10-Sonradan İade Amaçlı Kısa Dönemli Satın Almalar

11- Sigorta Şirketlerinden Hak Edilmeyen Ödemeleri Almak İçin Yapılan Hileler.

12- Garantili Ürünü Bir Süre Kullandıktan Sonra Yenisi İle Değiştirmek İçin Ürüne Kasten Zarar Vermek,

ŞİRKET İÇİ BİLGİLERİ SIZDIRMA SURETİYLE YAPILAN YOLSUZLUKLAR

Abdullah ÇAVUŞ

E.Vergi Denetmeni/E. MASAK Uzmanı

Şirketlerin hayatları için önemli olaylar vardır. Bunlar şirket ortaklıkları, partnerlik anlaşmaları, devir olma veya devralma kararları, şirket birleşmeleri, şirket satın almaları, borsaya açılma olarak sayılabilir.

Keza teknolojik üst düzey bilgi gerektiren üretim yapan işletmelerin imalat reçeteleri ve ürün bileşenleri son derece önemli bilgilerdir.

İşletmelerin iç kuruluş yapısı ve organizasyonu, malî, iktisadî, kredi ve nakit durumu, araştırma ve geliştirme çalışmaları, faaliyet stratejisi, hammadde kaynakları, imalatının teknik özellikleri, fiyatlandırma politikaları, pazarlama taktikleri ve masrafları, pazar payları, toptancı ve perakendeci müşteri potansiyeli ve ağları, izne tâbi veya tâbi olmayan sözleşme bağlantılarına ilişkin veya bu gibi bilgi ve belgeler işletmelerin gelecekleri açısından hayati öneme sahiptir.

Bu bilgilerin rakiplerin eline geçmemesi gerekmektedir. Bu tür bilgiler TİCARİ SIR Kapsamında olan bilgiler olup şirketlerin gelecekleri açısından son derece önemlidir.

Sır, genel olarak “varlığı veya bazı yönleri açığa vurulmak istenmeyen, gizli kalan, gizli tutulan şey” anlamına gelmektedir.

I-TİCARİ SIR KAVRAMI

Bir TİCARİ SIR; Bir ticarî işletme veya şirketin faaliyet alanı ile ilgili yalnızca belirli sayıdaki mensupları ve diğer görevlileri tarafından bilinen, elde edilebilen, özellikle rakipleri tarafından öğrenilmesi halinde zarar

görme ihtimali bulunan ve üçüncü kişilere ve kamuya açıklanmaması gereken, işletme ve şirketin ekonomik hayattaki başarı ve verimliliği için büyük önemi bulunan; iç kuruluş yapısı ve organizasyonu, malî, iktisadî, kredi ve nakit durumu, araştırma ve geliştirme çalışmaları, faaliyet stratejisi, hammadde kaynakları, imalatının teknik özellikleri, fiyatlandırma politikaları, pazarlama taktikleri ve masrafları, pazar payları, toptancı ve perakendeci müşteri potansiyeli ve ağırları, izne tâbi veya tâbi olmayan sözleşme bağlantılarına ilişkin veya bu gibi bilgi ve belgeleri ifade etmektedir.

İşletme veya şirketin faaliyet alanı ile ilgili yalnızca belirli sayıdaki mensupları ve diğer görevlileri tarafından bilinen, elde edilebilen, özellikle rakipleri tarafından öğrenilmesi halinde zarar görme ihtimali bulunan ve üçüncü kişilere ve kamuya açıklanmaması gereken, işletme ve şirketin ekonomik hayattaki başarı ve verimliliği için büyük önemi bulunan bilgilerden oluşmaktadır.

Son günlerin en çok rastlanan çalışan suçlarından birisi de, şirket veya kurum personeli tarafından yapılan bilgi sızdırmaları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Personel, bilgi sızdırmayı kendi menfaatine yapabildiği gibi bir başkasının da menfaatine yapabiliyor.

BT teknolojilerinin gelişmesi ve bilgi transferinin çok kolay hale gelmesi bu suçun işlenmesi için oldukça güzel bir altyapı hazırlıyor. Şirket veya kurumların, bilgi güvenliği ve gizliliğine yönelik politikalar oluşturmamaları da suçun işlenmesi için yeterince olanak sağlıyor.

Şirket veya kurum bilgisayarlarında projeler, müşteri bilgileri, know-how bilgileri, formüller, çalışanlar hakkında özel bilgiler, muhasebe kayıtları, raporlar, teklifler, sözleşmeler, üretim teknikleri, pazarlama teknikleri,

tedarikçi kayıtları gibi ticari sır tanımına giren bir çok elektronik belgeler bulunmaktadır.

Bu elektronik belgeleri birilerinin ele geçirmesinin, o şirket veya kurum için bir kâbustan farklı yoktur.

Bu tip suçların sonucunda, senelerin birikimi birkaç dakikada ele geçirilerek bir kurumun ekonomik geleceği yok olabilir ve bazen zarar milyonlarca lirayı bulmaktadır.

Şirket yolsuzluklarını gerçekleştirecek olan kişiler için bu tip önemli olaylar büyük maddi menfaatler elde edebilmeleri için fırsat yaratmaktadır.

Bu tip yolsuzlukların şirket üzerinde açtığı yaralar şirketin yaşamının devamını etkileyecek kadar önemli olabilmektedir.

II- BİLGİ SIZDIRMA YÖNTEMLERİ

Şirketin ortaklıkları, partnerlik anlaşmaları, devir olma veya devralma kararları, şirket birleşmeleri, şirket satın almaları, borsaya açılma gibi olaylarda sık görülen genelde işletme üst yöneticileri tarafından gerçekleştirilen BİLGİ SIZDIRMA yoluyla yapılan şirket yolsuzlukları şunlardır.

1- Olumlu veya Olumsuz Bilgi Yayma:

Şirketin üst yöneticileri genelde birleşme, devir veya ortak olma anlaşmalarından şahsi menfaat elde edebilmek için şirket hakkında olumlu veya olumsuz bilgiler yayarlar.

Böylece şahsi menfaat karşılığında ekonomi veya sektör için olumsuz sonuçları olabilecek kararların yanlış olarak alınmasını sağlarlar. Maddi menfaatleri karşılığında oluşabilecek zararı düşünmezler.

2- İÇERİDEN BİLGİ SIZDIRMA:

Karşı firmaya devir alma veya birleşme ile ilgili kritik bilgileri sızdırarak birleşme veya devir alma, devir olma fiyatını değiştirme veya pazarlık aşamasında kullanılmak üzere vererek karşılığında maddi menfaat elde edilir.

Bazen yeni oluşacak olan oluşumda genel müdürlük gibi daha üst makam ve mevkiler veya belli bir oranda hisse karşılığı da bu bilgiler sızdırılabilmektedir.

3- BİLGİLERİ ŞAHSİ MENFAATI İÇİN KULLANMA:

Şirket için önemli olayları, devir, birleşme veya ortaklık gibi bildiğinden kendisi veya yakınlarına şirket hisseleri uygun fiyattan aldırılabilir veya sattırılabilir. Bu tip işlemler etik olmadığı gibi duyulması halinde şirkete ve yöneticilerine olan güveni ciddi bir şekilde sarsar.

4- RAKİPLERE BİLGİ SIZDIRMA:

Şirketin birleşme, devir gibi önemli olayları hakkında yine maddi menfaat karşılığında kendi önlemlerini alsınlar veya karşı stratejilerini oluşturabilsinler diye firmanın rakiplerine bilgiler sızdırılır. Bu kritik bilgileri kullanarak rakip firmalar kendilerine fayda sağlayacaklarına inandıkları yöntemleri geliştirebileceklerdir.

Şirket için önemli olayla müdahale ismini verdiğimiz bu şirket yolsuzluğunda genellikle ticari rüşvetler, komisyonlar maddi menfaat olarak ön plana çıkmaktadır. Bu yolsuzluk türünün tespiti de nispeten diğerlerine göre daha zordur.

III- CEZA KANUNDA TİCARİ SIR AÇIKLAMANIN CEZASI

Ticari sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgelerin açıklanması suçunun cezasıTCK 239. madde de düzenlenmiştir.

Buna göre;

Sıfat veya görevi, meslek veya sanatı gereği vakıf olduğu ticari sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgeleri yetkisiz kişilere veren veya ifşa eden kişi, şikayet üzerine, bir yıldan üç yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılır. Bu bilgi veya belgelerin, hukuka aykırı yolla elde eden kişiler tarafından yetkisiz kişilere verilmesi veya ifşa edilmesi halinde de bu fıkraya göre cezaya hükmolunur (TCK m.239/1)

Birinci fıkra hükümleri, fenni keşif ve buluşları veya sınai uygulamaya ilişkin bilgiler hakkında da uygulanır (TCK m.239/2)

Bu sırlar, Türkiye’de oturmayan bir yabancıya veya onun memurlarına açıklandığı takdirde, faile verilecek ceza üçte biri oranında artırılır. Bu halde şikayet koşulu aranmaz (TCK m.239/3)

Cebir veya tehdit kullanarak bir kimseyi bu madde kapsamına giren bilgi veya belgeleri açıklamaya mecbur kılan kişi, üç yıldan yedi yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır (TCK m.239/4)

SAHTE FATURA KULLANMA VE DÜZENLEME YOLUYLA YAPILAN ŞİRKET YOLSUZLUKLARI

Abdullah ÇAVUŞ

E.Vergi Denetmeni/E. MASAK Uzmanı

Şirket içi yolsuzluklarda sık başvurulan yöntemlerden biriside yasal faturaların kullanılmasıdır. Yasal faturalar kullanılmak suretiyle; genelde ya var olan gider veya maliyetler şişirilmekte veya hiç olmayan gider veya maliyetler varmış gibi gösterilmektedir.

Fatura, vergi usul hukukunda düzenlenen belgeler içinde en önemlisidir. Alım-satım ve işletme giderleri (ve gelirleri) fatura ile ispatlanır.

Bu itibarla, fatura ticari işlemlerin temelini oluşturmaktadır. Fatura ve fatura yerine geçen belgeler mükelleflerin kayıtlarının tevsiki için ispat edici belgeler olarak Vergi Usul Kanunu'nun 229 ve takip eden maddelerinde sıralanmıştır.

Vergi Usul Kanunu'na göre fatura, satılan emtia veya yapılan iş karşılığında müşterinin borçlandığı meblağı göstermek üzere, emtiayı satan veya işi yapan tüccar tarafından müşteriye verilen ticari bir vesika olarak tanımlanmıştır.

Vergi mevzuatı bakımından fatura, faturayı alan ve veren için de, ticari işlemin ifa edildiğini, faturayı verenin gelirini, faturayı alanın da giderini ispatlayan bir belgedir.

Bununla birlikte; paravan şirketlerden alınan aslı astarı olmayan mal alış faturaları temin edilerek faturalarda yazılı tutarları ödemek suretiyle elde edilen haksız ve usulsüz kazançlar paylaşılmaktadır.

Sahte veya yanıltıcı fatura kullanmak veya düzenlemek suretiyle yapılan yolsuzluklar genelde çalışanlar tarafından yapılan yolsuzluklar olarak karşımıza çıkmaktadır.

213 sayılı Vergi Usul Kanununda bu tür gerçeği yansıtmayan veya eksik/fazla yansıtan faturalarla ilgili iki ayrı tanım yapılmaktadır.

1- Tamamen hayali yani gerçek amal alışına dayanmayan faturalar ki buna halk dilinde SAHTE FATURA veya NAYLON FATURA denilmektedir.

2- İkincisi ise ortada bir mal alış bulunmakla birlikte gerçekte alınan mal tutarından yada miktarından daha fazla fatura alınmak suretiyle fazladan ödeme yapılarak şirketin zarara uğratılması olayı söz konusudur.

Buna ise MUHTEVİYATI İTİBARIYLA YANILTICI BELGE denilmektedir.

Bu iki durum MAL ALIŞLARINA ilişkin durumlardır.

Birde tam tersi Mal Satışlarına ilişkin olarak ta faturaların benzer bir şekilde kullanılması söz konusu olabilmektedir.

Bu duruma KOMİSYON KARŞILIĞI FATURA karşılığı denilmektedir. Anılan faturalarda NAYLON FATURA hükmündedir.

I- SAHTE BELGE-NAYLON FATURA

Vergi Usul Kanunu'nun 359. maddesi hükmünde "sahte belge" ve "muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge"nin tanımı yapılmış ve ayrıca söz konusu belgeleri düzenleyen ve kullananlara dair uygulanacak hürriyeti bağlayıcı nitelikteki cezai müeyyidelere de yer verilmiştir.

Sahte belgeye ilişkin hükmün yer aldığı, 359/b maddesinde hükmü aynen aşağıdaki gibidir.

“b) Vergi kanunları uyarınca tutulan veya düzenlenen ve saklama ve ibraz mecburiyeti bulunan defter, kayıt ve belgeleri yok edenler veya defter sayfelerini yok ederek yerine başka yapraklar koyanlar veya hiç yaprak koymayanlar veya belgelerin asıl veya suretlerini tamamen veya kısmen sahte olarak düzenleyenler veya bu belgeleri kullananlar, üç yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Gerçek bir muamele veya durum olmadığı halde bunlar varmış gibi düzenlenen belge, sahte belgedir.”

Katma Değer Vergisi Genel Uygulama Tebliği de sahte faturayı; gerçek bir muamele veya durum olmadığı halde bunlar varmış gibi düzenlenen belge olarak ifade etmiştir.

Buna göre, sahte fatura, şekil ve görünüm itibarıyla Vergi Usul Kanunu hükümlerine uygunluk arz etse de, temelinde hiçbir borç ilişkisi bulunmayan, tamamen gerçek dışı olarak düzenlenen faturadır.

II- MUHTEVİYATI İTİBARIYLA YANILTICI BELGE

Muhteviyatı itibarıyla yanıltıcı belgeye ilişkin hükümler VUK 359/a-2 maddesinde bulunmakta olup aynen aşağıdaki gibidir.

“Vergi kanunlarına göre tutulan veya düzenlenen ve saklanma ve ibraz mecburiyeti bulunan; defter, kayıt ve belgeleri tahrif edenler veya gizleyenler veya muhteviyatı itibarıyla yanıltıcı belge düzenleyenler veya bu belgeleri kullananlar, hakkında 18 aydan üç yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Gerçek bir muamele veya duruma dayanmakla birlikte bu muamele veya durumu mahiyet veya miktar itibarıyla gerçeğe aykırı şekilde yansıtan belge ise, muhteviyatı itibarıyla yanıltıcı belgedir.”

Denilmektedir.

Katma Değer Vergisi Genel Uygulama Tebliği de muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belgeyi; gerçek bir muamele veya duruma dayanmakla birlikte bu muamele veya durumu mahiyet veya miktar itibarıyla gerçeğe aykırı şekilde yansıtan belge olarak ifade etmiştir.

Buna göre;

a-Mal veya hizmetin miktar veya değerini gerçeğinden az veya çok gösteren,

b-Alıcı veya satıcısı, tarihi, seri numarası tahrif edilmiş,

c-Mal tesliminin veya hizmet ifasının gerçek olduğu ancak belge düzenleme yetkisi bulunmayanlar tarafından düzenlenen veya adına belge düzenlenmesi gereken kişi yerine başkası adına düzenlenmiş belgeler muhteviyatı itibarıyla yanıltıcı belge olarak kabul edilecektir.

Muhteviyatı itibarıyla yanıltıcı belge tanziminde, akdin esaslı unsurlarında (fiyat-miktar-hizmet veya mamul nev'i gibi) gerçek hali yansıtmayan durum mevcuttur

III- SAHTE VEYA YANILTICI FATURALARIN GENEL ÖZELLİKLERİ VE DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR

Şirket yolsuzluklarında FATURA KULLANIMI İLE İLGİLİ OLAYLARIN İNCELENMESİ SONUCU olayların özelliğine göre değişebilmekle birlikte genel olarak şu sonuçlara ulaşılmaktadır.

1- Faturalar Üzerindeki Adreslerin Boş Olması:

Faturalar üzerinde yer alan adresler incelendiğinde mal veya hizmetleri üretecek veya satabilecek bir dükkan veya fabrika yerine boş adreslerle karşılaşılır. Adreste firma sorulduğunda ise genelde hiç kimse firmanın ismini dahi duymamıştır. Adresi bilinmeyen veya bulunamayan bir

firmadan yüklü faturalar alınması şirket yolsuzluklarında mutlaka değerlendirilmesi gereken unsurlardandır.

2- Faturayı Kesen Firmanın Fiili Durumu:

Yüksek tutarda fatura kesen firmaya gidildiğinde bazen bir masa bir dolap ve genelde hiçbir şeyden haberi olmayan bir personel ile de karşılaşılabilir. Bu durumda sırf adres boş değil diye faturayı doğru kabul etmemek gerekir.

Ayrıca fatura konusu mal veya hizmeti üretebilecek aşağıdaki unsurların varlığı önemlidir.

- a) Gerekli Uzman Personel
- b) Gerekli Makine veya Teçhizat
- c) Uygun Giderlerinin olup olmaması
- d) Yardımcı mal ve hizmet alımlarının olup olmaması
- e) Şirketin Araçlarının veya gayri menkullerinin olması

3- Şirket Müdürünün veya Ortaklarının Durumları:

Şirket müdürü veya ortakları sosyo -ekonomik olarak çok zor durumda kişilerden oluşuyorsa veya eğitim durumları, piyasa tanınırlıkları sektör için çok yetersiz ise bu şirketten alınan faturaların yolsuzlukta kullanılmış olması da muhtemeldir.

4- Şirketin KDV Beyannamelerinde Yüksek KDV Devirleri veya Sembolik Ödemelerin Olması:

Şirket yolsuzluklarında kullanılan firmaların vergi beyannameleri de çok sağlıklı değildir. Çoğu zaman bu firmaların KDV beyannamelerinde yüksek KDV devirleri veya çok sembolik ödemeler görülür.

5- Ödemelerle İlgili Olarak Vade Düzeninin Olmaması:

Bu tip faturaların ödenmesinde piyasada görülen 30-60-90 günlük vadeler yerine bir iki hafta gibi kısa vadelerin kullanıldığı bunlarda dahi bir standart olmadığı görülür. Genelde ödemeler banka havalesi veya çekle yapılır.

6- Faturalardaki Birim Fiyatlar Arasında Tutarsızlıklar:

Genelde faturalarda birim fiyatlar arasında tutarsızlıklar olmaktadır. Bu tutarsızlıklar çok önemli olmasa da şirket yolsuzluklarını araştıran profesyonellerin dikkatinden kaçmamaktadır.

7- Malın Nakliyesi İle İlgili Sorunlar:

Genelde gerçekte bir mal nakliyesi olmadığı için şirket yolsuzluklarında kullanılan faturalarda nakliyeye ilişkin detaylar ya yetersiz ya da tutarsızdır

IV- VERGİ MÜKELLEFLERİNİN SAHTE VEYA YANILTICI FATURA KAULLANMA SEBEPLERİ

Sahte ve muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belgeleri kullanan mükellefler hakkında yapılan fiili tespitlerde ise böylesi bir yöntem başvurunun başlıca şu sebeplerden oluşmaktadır.

1. Mükellefler tarafından "spot piyasa" olarak adlandırılan paranın peşin verilip, malın hemen teslim alındığı piyasalardan tedarik edilen belgesiz mal alışlarını belgelendirme;
2. KDV açısından, ödenecek KDV çıkmaması amacıyla indirim KDV kaleminin şişirilmesi amacıyla; Maliyetleri yüksek tutup, dönem kazancını azaltmak amacıyla kaydi envanter dengesine de dikkat ederek birim fiyatı yüksek fatura kullanmak,

3. Giderleri yüksek göstererek dönem kazancını azaltmak,
4. İhracatçı firmalar tarafından indirimle giderilemeyen KDV'nin iade yoluyla alınması imkanından yararlanmak,
5. Grup şirketleri arasında dönem kazancının ayarlanması amacıyla arkasında mal veya hizmet satışı bulunmayan faturalaştırma yapmak,

İHALE SÜREÇLERİNDE YAŞANAN ŞİRKET YOLSUZLUKLARI

Abdullah ÇAVUŞ

E.Vergi Denetmeni/E. MASAK Uzmanı

Şirketler çoğu zaman devlete, kamu kuruluşlarına mal ve hizmet sunmak üzere ihalelere girebilmektedirler. Bu ihalelere girebilmek için pek çok belge hazırlamakta, referans ve teminat mektupları almakta ve nihayet kendi araştırma ve hesaplamaları neticesinde tekliflerini sunmaktadırlar.

Bütün bu işlemler şirket içerisinde yer alan ihale birimlerince küçük şirketlerde ise ihale yetkililerince gerçekleştirilmektedir. Şirketin bütün birimlerinde olduğu gibi bu birimde de şirket yolsuzlukları görülebilmektedir.

Şirketlerde ihalelerle ilgili olarak İHALE BİRİMLERİNDE ÇALIŞAN KİŞİLERCE YAPILABİLECEK OLASI şirket içi yolsuzluk türlerinin bazıları aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır.

1-Teklif İle İlgili Bilgileri Sızdırmak:

En sık görülen şirketlerdeki ihale yolsuzluğu türüdür. Genellikle ön yeterlikli veya çok az firmanın iştirak edebileceği ihalelerde görülür. Bu tip ihalelerde, ihaleye girecek diğer firmalara kendi tekliflerini ayarlayabilmeleri için şirketin teklifine ait bilgiler maddi menfaat karşılığı verilir.

2- İhalelerde Yan Teklif Vermek:

Şirket sahiplerinden habersiz olarak yine maddi menfaat karşılığı şirket evraklarıyla ihaleye ihaleyi kazanmamak sadece yan teklif vermek amacıyla girilir. Böylece ihaleye girecek olan bir veya birden fazla ile

anlaşılarak 6nceden anlaşılan y6ksek fiyatlarla g6re hazırlanmış teklif verilir. Amaç ihaleye giren firma sayısını çok g6stererek gerçekten bir rekabet varmış havasını oluşturmaktır.

3-İhalelerde ıkma Parası Almak:

İhaleye yine şirket sahiplerinden habersiz olarak giriliyor havası yaratılarak ihaleye gerçekten katılmak isteyen firmalardan ihaleden çıkma veya ihaleye teklif vermeme, dosya parası gibi isimlerle para alınır. Alınan para zaten gayrı resmi olarak tahsil edildiğinden şirketin evrakları şahsi maddi menfaat için kullanılmış ve olayın anlaşılması da çok zor bir hale getirilmiş olur.

4- İhalelerde Kasten Yasaklı Hale Getirmek:

şirketin rakiplerinden alınan bedel karşılığında firmanın ihalelerde yasaklı hale gelmesini sağlayacak olumsuz hareketleri altından kendisi çıkmayacak şekilde şirket y6neticisi veya çalışanı tarafından gerçekleştirilmesidir.

şirket y6netici ve çalışanlarının çalıştıkları şirkete karşı çeşitli (ok çalıştırıldığı, hakkettiği 6creti alamaması, kendisinin terfi ettirilmesi gerekirken başkasının terfi ettirildiğine inanması vb.) nedenlerle nefret duyması halinde, şirketini cezalandırmak veya intikam alma isteğiyle bu tip davranışlara y6nelebildikleri g6r6lmektedir.İçsel istifa veya içsel g6revden ayrılma dediğimiz bu durumda çalışan veya y6netici beyninde bağını koparmış ve maddi imkansızlıklar, hen6z bir alternatif bulamama gibi nedenler çalışmaya devam etmektedir. Bu durumdaki insanlardan sıklıkla “ayağım şirkete gelmeyi hiç istemiyor” gibi yakınmalar duymak m6mk6nd6r. şirket yolsuzluklarının bir alanı olan ihale yolsuzlukları ile ilgili pek çok değişik y6ntem daha bulunabilir.

ŞİRKET STOKLARI ÜZERİNDEN YAPILAN YOLSUZLUKLAR

Abdullah ÇAVUŞ

E.Vergi Denetmeni/E. MASAK Uzmanı

İşletme çalışan ve yöneticilerinin şirketlerde yolsuzluk yaptıkları alanlardan birisi de işletme stoklarıdır.

STOK; İşletmelerde satılmak, üretimde kullanılmak veya tüketilmek üzere tedarik edilen ticari mallar ile ilk madde ve malzeme, yardımcı madde, işletme malzemesi, ambalaj malzemesi, yarı mamul, mamul, yan ürün, artık, atık ve hurda gibi varlıklardan oluşan varlıklardır.

Stoklar, ticaret işletmelerinde ticari mallar olarak ve üretim işletmelerinde de ilk madde ve malzeme, yardımcı madde, işletme malzemesi, yarı mamul ve mamul olarak en önemli varlık unsuru olup, bilanço kalemleri içinde de ağırlığı olan hesap kalemini oluşturmaktadır.

İşletme varlıkları içerisinde en yüksek paya sahip olan stokların Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerine, Muhasebenin Temel Kavramlarına, Uluslararası ve Ulusal Muhasebe Standartları ile vergi mevzuatına uygun olarak kayıtlara alınıp, alınmadığının, değerlendirme ölçülerine uygun olarak değerlendirilerek finansal tablolarda dürüst bir biçimde raporlanıp, raporlanmadığının araştırılması stok hesaplarının denetiminde temel amacı oluşturmaktadır.

Stok hileleri kapsamında bu varlıklar şirket çalışanlarının veya yöneticilerinin özel çıkarları için kullanılıyor ancak mülkiyeti hala şirkette bulunuyorsa bir nevi ödünç alma veya amaç dışı kullanım söz konusudur. Şirket yolsuzluğuna göre olumsuzluk daha düşük bir seviyededir.

Konumuz olan şirket yolsuzlarının konusu olarak stokları inceleyelim.

1- Stokların (Varlıkların) Çalınması:

İşletme varlıkları çalınma yoluyla haksız olarak el değiştirir. Şirket yolsuzlukları genelde beyaz yakalılarınca işlendiğinden bu tip adi suçlara pek rastlanmaz. İşlenen suçun maskelenmesi veya gizlenmesi mümkün değilse ve kanun doğrudan doğruya çığneniyor ise genelde beyaz yakalılar bu tip eylemlere girişmezler. Varlıkların çalınmasında eylemi gerçekleştiren işletme varlıklarını kimseye görünmeden veya yakalanmadan alarak işletme sınırları dışına çıkartır.

2- Stoklardan Kayıt Dışı Olarak Yapılan Satışlar:

İşletme varlıkları işletme kayıtlarına girmeksizin veya fatura kesilmeksizin satılır. Varlık satışı iç kontrol sisteminde yer alsa bile daha sonra bu kayıtlar hiçbir iz kalmayacak şekilde silinir. Varlık sayımları veya stok kontrolleri düzenli ve dikkatli olarak yapılmıyorsa işletme varlıkları bu şekilde nakde dönüştürülerek yolsuzluk gerçekleştirilmiş olur.

3- Malzeme Talep ve Transferlerinde Yolsuzluklar:

İşletmeye gelen talepler veya işletmenin yaptığı mal transferleri işletme varlıklarının haksız ediminin sağlayacak şekilde veya haksız menfaat elde edilmesine cevaz verecek biçimde manipüle edilebilir.

Malzeme talepleri değiştirilerek örneğin daha ucuz bir mal yerine daha kaliteli bir mal düşük fiyattan gönderilebilir.

Benzer şekilde ucuz bir mal sevkiyatı yapılması gerekirken daha kaliteli bir mal transfer edilerek şirket yolsuzluğu meydana getirilebilir.

4- Stoklara Ürün Girişinde Yapılan Yolsuzluklar:

Gelen stoklar ya kayıtlara hiç alınmadan satılır yada kayıtlarda satışı zor olan stok kalemleri gibi gösterilir. Gelen stoklarla ilgili sık görülen bir yolsuzluk türü de paravan şirketler üzerinden alım yapılarak fiyatların % 10 gibi bir oranda şişirilmesidir.

5- Stok Sayım Sonuçlarını Değiştirme:

Stok kayıtlarında dikkati çekmeyecek olan kayıtlar stok sayımlarında gösterilmeyerek şirket yolsuzlukları bu varlıklar üzerinden gerçekleştirilir. Stok sayımlarının yılda bir yapıldığı işletmelerde stok sayımlarındaki uygunsuzluklar genellikle normal karşılanır. Çürüyen, bozulan, satılan, iade olan mal sirkülasyonunun yüksek olduğu işletmelerde yılda bir yapılan sayımlarda bir takım uygunsuzluklar görülmesi normaldir.

Şirketlerde stok yolsuzlukları ile mücadele edebilmek için uygun bir depo yerleşim planı hazırlanması, stok politikaları belirlenmesi, stok ve zimmet kayıtlarına ilişkin etkin bir iç kontrol sistemi oluşturulması ve düzenli stok sayımları yapılması önerilebilir. Depoda çalışanların öz geçmişlerinin iyi araştırılması, güvenilir kişilerden seçilmesi de önerilir. Burada klasik bir tartışma olan sisteme mi insana mı güvenmek gerekir konusunu ele alalım. Elbette her zaman sisteme güvenmek gerekir.

Sistem bir şekilde güvenli olarak inşa edildiğinde çalışanlara yolsuzluk yapma fırsatı vermez. Bu demek değildir ki sistem mükemmeldir ve hiçbir şekilde aşılamaz. Sistemlerin aşılması, açıklarının bulunması mümkündür ancak sistemler yolsuzlukla mücadele mantığı ile dizayn edilir ve belli dönemlerde revize edilerek yenilenirse yolsuzluk riski azalacaktır. Ayrıca sistemde çalışacak insan kaynaklarının seçiminde yine de titizlik gösterilmelidir.

6- Stok Yolsuzlukların Tespit ve Önlenmesine Yönelik Öneriler:

Şirketlerde yaşanan yolsuzluklar içinde; STOK yolsuzlukları çok önemli bir yer tutmaktadır.

Anılan nedenler ile şirketlerin belirli dönemler itibariyle fiziki sayım yaptırarak sayım sonuçları ile muhasebe kayıtları arasında mutabakat sağlaması, aynı zamanda stok sayımını gözlemlemesi, defter kayıtları ile sayım sonuçları arasında önemli farkların bulunması halinde, düzeltici kayıtların yapılmasını sağlaması, konsinye verilen stokların işletmenin stokları arasına dahil edilmiş, konsinye alınan stokların ise stoklar arasına dahil edilmemiş olduklarını saptaması gerekmektedir.

Bunların yanında 1994 yılında Taylor ve Glezen, tarafından yapılan bir yayında stokların denetiminde dikkat edilmesi gereken hususlar aşağıdaki gibi tespit edilmiştir.

a- Stoklarla ilgili yapısal ve kontrol risklerinin değerlendirilmesi ve test edilmesi ve iç kontrol yapısının anlaşılmasının sağlanması,

b-Yılsonunda stok sayımının gözlemlenmesi ve kayıt prosedürlerinin kesin ve doğru stok sonucuna ulaşılmasında yeterli olup, olmadığının tanımlanması,

c- Stokların varlığı ve gerçekliğinin fiziki olarak doğrulanması,

d-Yılsonunda stok sayımının gözlemlenmesi sırasında son beş yıldaki nakliye ve mal alımı belgelerinin kayıt numaraları ve stok sevkiyatına ilişkin belgelerin doğruluğunun test edilmesi,

e-Stokların gözlemlenmesi sırasında satılmayan, kullanılmayan, sürümü az olan (yavaş hareket eden) veya artan stoklar hakkında araştırma veya soruşturma yapmak,

- f- Stokların fiziki sayımı öncesi ve sonrasında tüm stok etiketlerinin ön numaralandırılmasının yapılması ve karşılaştırılması,
- g- Depo işlemlerinin test edilmesi ve son stok listelerinin kopyalarının elde edilmesi,
- h- Stok sayımı yapan kişilerin hak ve sorumluluklarını gösteren kurul kararlarının, bankalar veya diğer kreditorler tarafından alınan doğrulamaların gözden geçirilmesi,
- ı- Satın alma, yükleme, üretim ve satışlarla ilgili stok hesaplarına analitik prosedürlerin eklenmesi ve bir önceki yıl bütçe ve hesapları ile karşılaştırılması.

ŞİRKETLERDE HASILAT DÖNGÜSÜ YOLSUZLUKLARI

Abdullah ÇAVUŞ

E.Vergi Denetmeni/E. MASAK Uzmanı

İşletmelerin kuruluş amaçları genel olarak, kar elde etmek ve yaşamlarını sürdürebilmektir. İşletmeler bu amaçlarına ulaşmak için mal ve ya hizmet alır, üretir ve satarlar. İşletmelerin bu amaçlara ulaşmak için çeşitli temel fonksiyonları bulunmaktadır.

Muhasebe bilgi sisteminde işletmelerin temel fonksiyonlarını oluşturan ve birbirileri ile ilgili olan bu faaliyetlerin gerçekleşmesi sırasında çeşitli döngüler oluşmaktadır.

I-İŞLETMELERDE FAALİYET DÖNGÜLERİ

İşletmelerin faaliyet esansında oluşan döngüleri aşağıdaki gibidir.

1-Hasılat döngüsü

2-Harcama döngüsü

3-Üretim döngüsü

4- Finansman döngüleridir

II-HASILAT DÖNGÜSÜ

Hasılat döngüsü işletme faaliyetlerinin önemli bir döngüsüdür.

Bu döngü işletmede yapılan satış eylemlerini ve onların tahsiline ilişkin zincirleme işlemler bütünüdür.

Hasılat döngüsü işletme faaliyetlerinin önemli bir döngüsü olup, müşteri siparişi esasında başlayıp, tahsilatların yapılması ile sonuçlanan bir döngüdür.

Daha kapsamlı bir tanımla tanımlamak gerekirse, hasılat döngüsü, satış siparişinin alınması, müşterinin kredibiletisinin incelenmesi, mal veya hizmetin teslimi, fatura düzenlenmesi, ticari alacaklar hesabının oluşturulması, tahsilat ve ilgili muhasebe kaydının yapılması faaliyetlerinden meydana gelmektedir.

Hasılat döngüsü birbirini zincirleme takip eden işlemlerin döngüsüdür.

Bu zincirleme işlemlerinin başarılı bir şekilde uygulanması, işletmelerin olumlu sonuçlar almasında etkili olacaktır.

Döngüye dahil olan her bir işlemin farklı departman veya kişi tarafından yapılması, yani görevlerin ayrılığı ilkesine dikkat edilmesi gereklidir.

Hasılat döngüsünde hile eylemlerine sıklıkla rastlanmaktadır.

Bunun birçok farklı sebepleri olabilir.

Döngünün işleyiş şekli zincirleme olduğundan dolayı, zincirin her bir halkasında yapılan hile eylemi işletmenin karlılığını ve faaliyetini olumsuz yönde etkileyecektir.

III-ACFE YE GÖRE NAKİT HİLELERİ

ACFE tarafından geliştirilen hile ağacında nakit hileleri 3 ana başlıkta toplanmıştır.

1- Gelen naktin bir kısmını çalma / kayıt öncesi hileler

2- Elden para çalma(hırsızlık) / doğrudan nakit hileleri

3- Hileli ödemeler

1- Gelen Naktin Bir Kısmını Çalma / Kayıt Öncesi Hileler

Genellikle bu eylem, muhasebe kaydı yapılmadan önce yapılan nakit hırsızlığı, işletme tarafından yapılan tahsilatın muhasebe kayıt sistemine dahil edilmeden önce, işletme çalışanı tarafından zimmete geçirilmesidir.

Bu tür hileler kayıt dışında kaldığı için takip edilmesi ve ortaya çıkartılması kolay değildir. Bazı edebiyatlarda bu hile türü 'kayıt dışı' veya 'defter dışı' hile olarak da geçmektedir.

ACFE hile ağacına göre bu hile türü genel olarak aşağıdaki işlemlerde görülmektedir:

a- Alacaklar

b- İadeler

c- Satışlar

2-Elden Para Çalma(Hırsızlık) / Doğrudan Nakit Hileleri

Doğrudan nakit hilelerinde hilekar nakit hırsızlığı yapmak için hiçbir dolaylı çaba sarf etmez.

Hilekar(hırsız) direkt işletmenin kasasından parayı çalar.

Bu hile türü çok yaygın olmayıp ortaya çıkartılması kolay bir eylemdir.

Genellikle aşağıdaki işlemlerde sıkça görülmektedir:

a-Nakit tahsilatlar

b- Kasa sayımları

c- Bankaya para yatırma

d- Nakit ödemeler

3-Hileli Ödemeler

Bu hile türü işletme çalışanları tarafından sıkça yapılmaktadır.

Hileli ödemeler, bazı işletme hesaplarında normal gibi görünen ama aslında hileli olan nakit çıkışları ifade etmektedir.

Doğrudan nakit hırsızlığı ile hileli ödemeler arasındaki temel fark paranın işletmeden sanki yasal bir ödemeymiş gibi dışarı taşınmasıdır.

Hile ağacına göre hileli ödemeler aşağıdaki gibi beş başlık altında görülmektedir:

- a- Fatura hileleri
- b- Çek hileleri
- c- Yazar kasa hileleri
- d- Bordro hileleri
- e- Gider hileleri

a-Fatura hileleri

- 1-Sahte işletme ile yapılan fatura hileleri
- 2-Sahte işletme ile gerçek mal ve hizmet satış hileleri
- 3-Var olan satıcılar ile hileli faturalama
- 4-Rüşvet alma yoluyla yapılan hileler
- 5- Satıcı işletmeye iş aktarma yoluyla yapılan hileler
- 6-Yüksek faturalama yoluyla yapılan hileler
- 7-Sahte faturalama yoluyla yapılan hileler şirket kaynaklarının kişisel amaçlı kullanımı
- 8-Teslim sırasında yapılan hileler

b-Çek hileleri

- 1-Sahte çek düzenleme hileleri
- 2-Sahte ciro hileleri
- 3-Alacaklıyı veya miktarı değiştirme hilesi
- 4-Gizlenmiş çek

d-Yazar kasa hileleri

- 1- Hileli iadeler
- 2- Hayali iadeler
- 3- Aşırı tutarda geri ödeme
- 4- Kredi kartı iadesi
- 5-Hileli iptaller

e-Gider hileleri

- 1- Fazla ödeme
- 2-Hayali ödeme
- 3-Mükerrer ödeme
- 4- Yanlış sınıflandırma

f-Bodro hileleri

- 1-Olmayan çalışanlara maaş tahakkuk ettirilmesi
- 2-İşten çıkmış çalışanın çalışıyor gibi gösterilmesi
- 3-Fazla mesai ücreti, prim, izin ücreti yolsuzlukları
- 4-Hileli ücretler
- 5- Komisyon alınan ücretler

ŞİRKETLERDE BELGEDE SAHTECİLİK YOLUYLA YAPILAN YOLSUZLUKLAR

Abdullah ÇAVUŞ

E.Vergi Denetmeni/E. MASAK Uzmanı

Daha önceki yazılarımızda şirketlerde; firma sahiplerinden, profesyonel CEO/Genel Müdürlerine ve her kademedeki çalışanlarına kadar bir çok kişi tarafından yolsuzluk olayları yaşandığı açıklamıştık.

Bu yazımızda şirket yolsuzluklarında başvurulan yöntemlerden BELGEDE SAHTECİLİK konusuna değineceğiz.

Türk Dil Kurumu Sözlüğüne göre BELGE; Bir gerçeğe tanıklık eden yazı, fotoğraf, resim, film vb., vesika, doküman olarak tanımlanmıştır.

Şirket içinde yolsuzluk gerçekleştirilirken bazı resmi belgelerin (kimlik cüzdanı, pasaport gibi) fotokopilerinin, sahtelerinin, suçun işlenmesinde araç olarak kullanıldığı görülmektedir. Şirket içi yolsuzluklarda evraklar, masraf listeleri, faturalar, tahsilat ve tediye makbuzları sahte olarak üretilmekte ve yolsuzluğun gizlenmesi aşamasında bu belgeler kullanılmaktadır.

Belgelerin sahtelerinin üretilmesi esnasında bilgisayar teknolojileri, son sistem yazıcılar ve yeni matbaacılık ve baskı teknikleri kullanılmakta çoğu zaman gerçeğinden ayırt etmenin çıplak gözle mümkün olmadığı belgeler ortaya çıkarılmaktadır.

Belgede sahtecilik suçu RESMİ BELGEDE SAHTECİLİK VE ÖZEL BELGEDE SAHTECİLİK suçları diye ikiye ayrılmaktadır.

Kanunda resmi belge kavramı tanımlanmamış, kavramın tanımı ve açıklanması doktrin ve içtihadı bırakılmıştır.

Resmi belgenin temel unsurları doktrinde;

1-Kamu görevlisi tarafından düzenlenmesi,

2-Görevi gereği düzenlenmesi,

3-Öngörölmüşse, usul ve şekil kurallarına uyulması, şeklinde açıklanmaktadır.

Özel belge; içeriği hukuka ve ahlaka aykırı bulunmayan ve bir kamu görevlisinin görevi nedeniyle düzenlemediği belgelerdir. Başka deyişle, belge vasfını taşıyan ve resmi belgeler dışında kalan yazılı evrak, özel belge olarak kabul edilir.

Özel belgeler, resmi belgeler kadar olmasa da kanıt niteliği taşımaları ve hukuki sonuç doğurmaları nedeniyle hukuki işlemlerde güven duyulması gereken ve bu nedenle korumaya değer belgelerdir.

Özel belgeler de resmi belgeler gibi kanıt gücü ve hukuken sonuç doğurma yeteneği bulunan belgelerdir. Fakat özel belgeler daha çok bireyler arasındaki ilişkilerle ilgili ve etkileri sınırlı bulunduğu gibi, resmi belgelerde olduğu gibi içeriğinin doğru olduğunu değil, salt bir belge olarak gerçek olduğunu göstermesi nedeniyle korunması gereken belgelerdendir. Bu nedenle resmi belgelere nazaran kanıt değeri ve hukuken öneminin daha az oluşu karşısında suçun oluşması için de kullanılmış olması zorunlu görölmüştür.

Resmi belgede sahtecilik işlendiğinde, özel sahte belge ise kullanıldığında suç kabul edilmektedir. Bütün bu özelliklerine karşın, özel belgelerin kanıt değerlerine olan toplumsal güvenin korunmasında bir zorunluluk bulunmaktadır.

Bu bakımdan, özel belgede sahtecilik suçuyla korunan yarar da resmi belgede sahtecilik suçuyla aynı olup, KAMU GÜVENİDİR.

1- Resmi Belgede Sahtecilik:

Belgelerde sahtecilik suçu 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda topluma karşı işlenen suçlar kapsamında değerlendirilmiştir. Kamu güvenliğine karşı işlenen suçlar bölümünde resmi belgede sahtecilik suçu düzenlenmiştir. Gerçeği olduğundan farklı şekilde göstermeyi ifade eden belgede sahtecilik suçunun kamuda yarattığı belgelere güvensizlik etkisi önemlidir.

Resmi belgede sahtecilik suçu, her ne kadar ceza kanunumuzda ayrı düzenlenmemiş olmakla beraber, düzenlenen belgenin türü açısından özel belgede sahtecilik, resmi belgede sahtecilik, özel belgenin suretlerinde sahtecilik ve resmi belgenin suretlerinde sahtecilik olarak dörde ayrılabilir. Düzenleyen kişi bakımından bir ayırım yapılacak olursa, kamu görevlileri tarafından işlenen belgede sahtecilik suçu ile diğer kişiler tarafından işlenen belgede sahtecilik suçu olarak ikiye ayrılabilir.

Ceza kanunu sistematığına göre resmi belgede sahtecilik suçunu inceleyecek olursak; Resmi belgede sahtecilik suçunun işlenebilmesi için öncelikle bir belge olmalıdır. Ortada yazılı bir belge yoksa bu suçtan söz edebilmek mümkün olmayacaktır. Belgenin anlaşılır bir içeriğe sahip olması suçun unsurlarındandır. Yani üzerindeki yazının anlaşılacağı bir belge ile de bu suç işlenemez. Ayrıca belgenin bir amacının olması gerekir. Hiçbir amaca hizmet etmeyen bir belge ile de bu suç işlenemez.

Kanun koyucu resmi belgede sahtecilik suçu için belgenin Türkçe düzenlenmesi şartını aramamıştır. Bu sebeple yabancı dilde düzenlenen bir belge ile de bu suç işlenmiş olabilir. Ayrıca belgelerin geçerlilik taşıyabilmesi için üzerlerinde imza, mühür veya bunların yerine geçen bir işaret bulunmalıdır. İmzasız, mühürsüz veya bunların yerine geçen bir işaretin bulunmadığı bir belgenin geçerli olması da mümkün değildir.

Kısaca özetleyecek olursak resmi belgede sahtecilik suçu için,

a-Belge yazılı olmalıdır:

Ortada yazılı bir belge yoksa belgede sahtecilik suçu da yoktur. Ancak yazının kalıcı olması şart değildir. Silinebilir bir yazı belge niteliğini değiştirmez. Ayrıca belgenin ille de kağıda yazılı olması şartı da yoktur. Taşınabilir bez, levha v.b. bir materyalin üzerindeki yazı da belge niteliği taşıyabilir. Okunma şeklinin da bir önemi yoktur. Örneğin görme engellilerin kullandığı kabartma harflerle dokunularak okunan yazılar da belge kapsamındadır.

b-Belgenin dili önemli değildir:

Sadece Türkçe belgelerle bu suçun işlenebileceğine dair kanun bir şart getirmediğinden her dildeki belge ile bu suç işlenmiş olabilir.

c- Belgenin düzenleyicisi bulunmalıdır:

Belgeyi düzenleyen imzası, mührü veya imza veya mühür yerine geçen bir işaretin olması gerekir. Yazının belirli bir kişiye aidiyetinin tespit edilmesi halinde bu kişinin gerçek ya da hayal ürünü olması suç açısından bir önem taşımaz. Gerçekte olmayan bir daire başkanının ismi yazılarak imzalana belge ile resmi belgede sahtecilik suçu işlenmiş kabul edilir.

d- Yazının içeriği olmalıdır:

Yazının bir amacı olmalıdır. Hiçbir amaca hizmet etmeyen bir belge ile de bu suç işlenemez. Resmi belgede sahtecilik suçu işlenmesi için bir amaç bulunmalıdır.

2- Özel Belgede Sahtecilik:

Türk Dil Kurumu Sözlüğüne göre BELGE; Bir gerçeğe tanıklık eden yazı, fotoğraf, resim, film vb., vesika, doküman olarak tanımlanmıştır.

Özel belge; içeriği hukuka ve ahlaka aykırı bulunmayan ve bir kamu görevlisinin görevi nedeniyle düzenlemediği belgelerdir. Başka deyişle, belge vasfını taşıyan ve resmi belgeler dışında kalan yazılı evrak, özel belge olarak kabul edilir.

Özel belgeler, resmi belgeler kadar olmasa da kanıt niteliği taşımaları ve hukuki sonuç doğurmaları nedeniyle hukuki işlemlerde güven duyulması gereken ve bu nedenle korumaya değer belgelerdir.

Özel belgeler de resmi belgeler gibi kanıt gücü ve hukuken sonuç doğurma yeteneği bulunan belgelerdir. Fakat özel belgeler daha çok bireyler arasındaki ilişkilerle ilgili ve etkileri sınırlı bulunduğu gibi, resmi belgelerde olduğu gibi içeriğinin doğru olduğunu değil, salt bir belge olarak gerçek olduğunu göstermesi nedeniyle korunması gereken belgelerdendir.

Şirket içinde yolsuzluk gerçekleştirilirken bazı resmi belgelerin (kimlik cüzdanı, pasaport gibi) fotokopilerinin, sahtelerinin, suçun işlenmesinde araç olarak kullanıldığı görülmektedir. Şirket içi yolsuzluklarda evraklar, masraf listeleri, faturalar, tahsilat ve tediye makbuzları sahte olarak üretilmekte ve yolsuzluğun gizlenmesi aşamasında bu belgeler kullanılmaktadır.

5237 sayılı Kanununun 207. maddesi ile; mülga 765 sayılı Kanunun ; 328, 344, 345, 346 ve 353. maddelerdeki özel belgede sahtecilik veya sahte özel belgeyi kullanma niteliğindeki eylemler kapsam içerisine alınmıştır

5237 sayılı T.C.K.'nın 207. maddesinde özel belgede sahtecilik suçu düzenlenmiştir. Özel belgede sahtecilik ile bir kamu kuruluşu tarafından düzenlenmese bile hukuken korunmaya değer olan bütün belgeler kastedilmektedir. Kanuna göre resmi belge ile özel belge arasında suçun unsurları ve verilecek ceza miktarı açısından bir fark olmayıp her ikisi de kamunun vicdanını aynı şekilde yaralamakta olduğu kabul edilmiştir.

Özel belgelerin kanıtlanma kuvveti resmi belge kadar olmasa bile hukuki işlem doğurması, bazı hak veya menfaatlerinin kazanılıp kaybedilmesinde rol oynaması mümkündür.

Özel belgeler resmi belgeler gibi standart formatlarda olmayabilir. Ancak içerik olarak genelde özel belgelerde birbirlerine benzerlik gösterir.

Maddenin birinci fıkrasında özel belgeyi sahte olarak düzenlemek veya gerçek bir özel belgeyi başkalarını aldatacak şekilde değiştirmek suretiyle kullanmak, ikinci fıkrasında ise bir sahte özel belgeyi bu özelliklerini bilerek kullanmak şeklinde suç tanımı yapılmıştır.

Yani özel belgede sahtecilik suçu kısaca şunlardır:

- a-Bir özel belgeyi sahte düzenlemek
- b- Gerçek bir özel belgeyi değiştirmek
- c- Sahte bir özel belgeyi bilerek kullanmak

3- Bazı Sahtecilik Örnekleri

a -Vekaletname Sahteciliği:

Vekaletname, bir şirket veya şahıs tarafından bir diğer şahıs veya şirkete verilen ve noter tarafından onaylanan temsil etme, adına işlem yapma yetkisi belgesi olarak tanımlanabilir. Bir kişi noterden onaylı bir vekaletname ile vekaletnamenin içeriğindeki yetkilere bağlı olarak kefillik hariç her türlü işlemi gerçekleştirebilir.

Genelde sahte vekaletnameler üç türüdür.

- Bütünü ile noter kaşeleri ve imzaları da sahte olmak üzere vekaletname düzenlenebilir.
- Sahte kimlik ve belgelerle gerçek bir notere vekaletname hazırlatılır.

- Gerçek bir vekaletnamede tahrifat yapılır. Genelde para çekme, gayri menkul satma gibi yetkiler eklenmeye çalışılır.

Şirketlerdeki yolsuzlukları araştıran yolsuzluk denetçilerinin sık karşılaştığı sahte belge türlerinden birisi olan vekaletnameler de mutlaka noterden teyit etmek, imza karşılaştırmaları ve kimlik doğrulamaları yapmak gerekir. Vekaletnameler; vekalet veren vekili azletmedikçe veya vekalet veren ölmedikçe geçerlidir.

Vekaletname süreli ise üzerinde belirtilen süre dolmuş ise kendiliğinden geçerliliğini yitirir. Ancak Türk Ticaret Kanunu'ndaki genel zamanaşımı hükümlerine paralel olarak 10 yıldan daha uzun süre önce alınmış vekalet ile işlem yapılmaz. Şirketlerde vekalet yolsuzluklarının önüne geçmek kısa vadede mümkün gözükmediğinden bu hususta titizlik göstermek yerinde olacaktır.

b-Teminat Mektubu Sahteciliği:

Sahte teminat mektupları genelde benzer kağıtlar kullanılarak banka çalışanlarının sahte imzaları ve kaşeleri ile hazırlanır. Bazen kaliteli fotokopi makineleri kullanılarak renkli fotokopi ile çoğaltılabilir. Şirket yolsuzluklarında vekaletnameler kadar sık görülen sahte belgelerdendir.

Teminat mektubu sahte düzenlenerek şirkete ait mal ve hizmetler satılır. Gerçekte bu mal hizmetler teminat mektubu veren firmanın üzerinden satılarak nakde dönüştürülür. Daha sonra firmaya ulaşmak mümkün olmaz veya firma iflasını açıklar.

Teminat mektubunun kontrolü de aynen vekaletnamenin notere sorulması gibi ilgili bankaya sorularak öğrenilebilir. Ancak teminat mektupları yurtdışıdaki bankalara ait ise teyit edilmesinde sıkıntılar çıkabilir. Örneğin İsviçre bankaları bu tip hususlarda adli makamlar hariç hiç kimseye bilgi vermemektedirler.

Teminat mektupları ticari hayatta güven sağladığından işlemler teminat mektubuna istinaden çok daha kolay gerçekleştirilmektedir. Bu sebeple alınan tüm teminat mektuplarının şirketi yolsuzluklar açısından inceleyen yolsuzluk denetçisi tarafından teyidi yapılmalıdır.

c- Faks ve e-mail Aracılığı İle Gönderilen Evraklarda Sahtecilik:

Faks ve e-mail aracılığı ile gönderilen belgelerde sahtecilikler yapılmakta böylece bu evraklar aracılığı ile işletmede yolsuzluk gerçekleştirilmektedir. Genelde faks ve e-mail ile gönderilen belgelerin çıktıları üzerindeki imza ve kaşelerin gerçek olup olmadığının tespiti zor olduğundan bu yola başvurulmaktadır.

Gönderilen faks numarası kontrol edilse bile, imzanın sağlıklı bir kontrolünün yapılamaması nedeniyle faks evrakları ile işlem yapılmaması gerekir. İşlemin aciliyetine binaen işlem üst yönetimin onayı ile gerçekleştirilmiş ise belgenin aslı daha sonra mutlaka istenmelidir.

Ticari hayatta uzun süre çalışılan müşteriler için faks ve e-mail onayları ile işlem yapıldığı çok sık görülmektedir. Hacker adı verilen bilgisayar korsanları kolaylıkla e-mail adreslerini ele geçirebilmektedirler.

4- Belgelerde Sahtecilik Yöntemleri:

Şirket yolsuzluklarında belgelerde sahtecilik fiilleri çeşitli yöntemlerle gerçekleştirilmektedir. En çok kullanılan yöntemler sürşarj, ilave, yakma/yırtma/lekeleme ve silme/kazıma olarak sıralanabilir.

Bunlar;

a- Külli Sahtecilik

Külli sahtecilikle gerçeği, orijinali veya benzeri alınmamış bir belge sahte tarih ve sayılı olarak tamamen sıfırdan oluşturulur. Elbette tip belgeleri meydana getirmek oldukça zordur. Genelde bir diploma, ehliyet, pasaport

veya evlenme cüzdanı vb. doldurulması da bu tip sahtecilik türlerine örnektir. Başka birisinin kimliği, pasaportu veya ehliyeti kullanılmak yerine boş bir kimlik, pasaport veya ehliyet hayali olarak doldurulabilir.

b- Kısmi Sahtecilik

Gerçekte var olan bir belge üzerinde fotoğraf veya içerik değiştirilerek sahtecilik gerçekleştirilir. Başka birisinin kimliği, pasaportu veya ehliyeti kullanılarak gerçekleştirilen sahtecilik türüdür. Bu gerçek belge üzerinde silinti, kazıntı, ilave ve çıkartmalar yapılarak istenilen sonuca ulaşılmaya çalışılır. Bir senet, bir tahsilat veya tediye makbuzu üzerindeki rakamın, tarihin veya imzanın değiştirilmesi de bu tip sahteciliklere örnektir.

c- Sürşarj

Herhangi bir harf, rakam veya işaret üzerinde değişiklik yaparak, belgeyi manipüle etme işlemidir. Örneğin (1) bir rakamı dörde (4), (3) üç rakamı sekize(8) dönüştürülebilir. Benzer şekilde harflerde de (S) se harfi şe harfine(Ş), (C) ce harfi o harfine (O) anlaşılmayacak şekilde değiştirilebilir.

d- İlave

Bu yöntemde de harf ve rakamların başına veya sonuna yeni harf veya rakamlar eklenir. Örneğin (100) yüz rakamına bir nokta ve üç sıfır ilave edilerek (100.000) yüz bin rakamı elde edilebilir. Benzer şekilde harflerde de Beş Milyon yazısı On Beş Milyon şeklinde yazının başına On ibaresi eklenebilir. Kriminal inceleme laboratuvarında özel bir makine aracılığıyla bu tip eklemeler siyah diğer bilgiler ise beyaz olacak şekilde birkaç dakika içerisinde ayrılabilir. Yani teknoloji bu tip çıplak gözle ayırt edilemeyecek ilaveleri hemen tespit edebilmektedirler.

e-Yakma, Yırtma, Lekeleme

Bu teknikte belgenin üzerinde yakma, yırtma veya lekeleme gibi işlemler gerçekleştirilerek belgenin bir kısmının gizlenmesi veya okunmaz hale getirilmesi esastır. Böylece belgenin geriye kalan kısmı kullanılarak istenilen amaca ulaşılmaya çalışılır. Örneğin kimlikte yapılan tahrifat “kimlik pantolonla beraber yıkanmış ama TC kimlik numarası okunuyor” gibi söylemlerle kullanılmaya çalışılır.

f-Silme /Kazıma

Bu yöntemde de harf ve rakamların başında veya sonunda yer alan harf veya rakamlar silinerek veya kazınarak yok edilir. İlave yönteminin tam tersidir. Örneğin (3.500.000) üç milyon beş yüz bin rakamının başındaki 3 rakamı silinerek (500.000) beş yüz bin rakamı elde edilebilir. Benzer şekilde harflerde de On Beş Milyon yazısı Beş Milyon şekline getirilerek yazının başındaki On ibaresi silinebilir.

ŞİRKETLERDE BİLİŞİM SİSTEMLERİ KULLANILARAK YAPILAN YOLSUZLUKLAR

Abdullah ÇAVUŞ

E.Vergi Denetmeni/E. MASAK Uzmanı

Bilişim teknolojileri her gün çok hızlı değişmekte ve gelişmekte böylece insanlara çeşitli fayda ve fırsatlar getirmektedirler. Çok geniş ve takibi zor bu fırsatlardan bazıları şirket yolsuzluklarını gerçekleştirmek için kötü yönde kullanılabilirlerdir.

Bilişim suçu kavramı, bilişim teknolojilerinin ortaya çıkmasıyla ceza hukuku alanında tartışılmaya başlanılan, kendisine özgü özellikleri olan ve henüz üzerinde uzlaşma sağlanamayan bir kavramdır.

Bilişim suçlarının şirketlerin mali kaynaklarına işletme çalışan veya yöneticileri tarafından yönlendirilmesi ile bir şirket yolsuzluğu türü daha ortaya çıkmış olmaktadır.

Şirket yolsuzlukları anlamında bilişim suçu “elektronik bilgi işlem kayıtlarına yasadışı yollarla erişilmesi veya bu kayıtların yasal olmayan şekilde değiştirilmesi, silinmesi veya bu tür kayıtlara girilmesi veyahut bilgi tecavüzü için hazırlık yapılması” olarak tanımlanabilir.

Şirketler günümüzde ERP adı verilen tüm işlemlerin bilgisayar ortamında yapıldığı yazılımları hiç değilse finans, stok ve muhasebe modüllerinin birlikte olduğu muhasebe yazılımlarını kullanmaktadırlar.

Etkin bir yönetim, eksiksiz, doğru ve zamanında sağlanan bilgilerle işlerlik kazanabilmektedir. Bir işletmede yönetimin bilgi gereksiniminin sürekli bir biçimde karşılanması, bir anlamda Yönetim Bilişim Sistemleri'nin kurulmasına bağlıdır.

Yönetim bilişim sistemleri, örgütlerin belirlediği amaçları gerçekleştirmek için farklı fonksiyonlardan oluşan bilgilerin toplanarak, transfer edilmesi, sunulması, optimize edilerek veri tabanı ile entegre edilmesi olarak tanımlanabilir. İngilizce karşılığı ise management information systems olarak adlandırılmaktadır.

Yönetim bilişim sistemleri sadece özel sektör firmaları için geçerli bir tanım değildir. Kamu kurumları tarafından da çeşitli alanlarda kullanılmaktadır. Bu alanlara örnek verecek olursak; insan kaynakları, mali işler, idari işler vb gibi. Kamuda yönetim bilişim sistemlerinin kullanılması iç ve dış çevre unsurları açısından oldukça önem taşımaktadır. Çünkü kamuda kullanılacak olan sistemler ile hızlı ve kaliteli hizmet sunmak mümkün olacaktır.

Yönetim bilişim sistemlerinin belli özelliklere sahip olması beklenmektedir. Bu özelliklerden bir tanesi veri işleme fonksiyonudur.

YBS'ler işlem yaparlar ve kayıt tutarlar. Ayrıca veri tabanı kullanarak işlevsel faaliyette bulunurlar. Yöneticilerin ve idarecilerin operasyonel anlamda ihtiyaçlarını karşılarlar.

YBS'ler esnekler, değişen durumlara göre adapte olabilirler. Bunun dışında ise yönetim bilişim sistemleri kullanımında belli kişiler yetkili kılınabilir.

Yönetim bilişim sistemleri üst düzey kademede bulunan yöneticilerin işlerini oldukça kolaylaştırmaktadır.

Stratejik ve taktik anlamda fayda sağlamanın yanı sıra, etkin hizmet sunarak kullanıcı dostudur diyebiliriz. Yönetim bilişim sistemleri finans alanında kullanılabilir.

Bunu finansman fonksiyonu olarak tanımlamak mümkündür.

Finansman fonksiyonu, mali tablo ve rapor hazırlama aşamasında muhasebe sistemlerinin yönetilmesi, mali durumun analizini ve izlenmesini kapsamaktadır. Bu fonksiyon ile faaliyetleri doğru yerde ve zamanında yürütmek mümkündür. Yönetim bilişim sistemlerinin bu alanda kullanılması oldukça kolay olduğundan, hızlı bir şekilde kullanımı yayılmıştır.

İşletmelerde Yönetim Bilişim Sistemleri'ni en dikkat çekici konu haline getiren olaylar teknoloji, teknolojinin yönetimde kullanımı ve işletme başarısındaki etkisinin sürekli değişimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yeni işletmeler ve sektörler ortaya çıkmakta, eskiler azalmakta ve bu teknolojileri nasıl kullanacağını öğrenen işletmeler başarılı olmaktadır.

Günümüz teknolojisinde Bulut bilgi işlem platformları işletmelerde kullanılan önemli bir yenilik olarak ortaya çıkmaktadır. Bu sayede internetteki bilgisayarlardan oluşturulan esnek bir koleksiyon işleri geleneksel olarak kurum bilgisayarlarında gerçekleştirildiği şekilde yapmaya başlamıştır.

Günümüzde işletmeler yeni donanım ve yazılım teknolojilerine dayalı olarak geliştirilen ve gelişmekte olan bilgisayar platformlarını temsil etmektedir. Her gün daha fazla işletme yazılımlarını PC ve ya masaüstü bilgisayarlardan mobil aygıtlara taşımaktadır. Yöneticiler bu aygıtları artan oranlarda işleri koordine etmek, çalışanlarla iletişime geçmek ve karar vermek için enformasyon sistemlerini kullanmaktadırlar.

Şirketlerin büyük çoğunluğu banka ve finans işlemlerini internet üzerinden internet bankacılığı sistemlerini kullanarak gerçekleştirmektedirler.

Bu sistemlerin kullanılması esnasında yeterli bilişim güvenlik teknikleri kullanılmaz ise şirketler yolsuzluğa açık hale gelirler.

İşte bu noktada **BİLİŞİM SUÇLARI** yoluyla yolsuzluklar yapılmaktadır.

Bilişim suçları, diğer bir deyişle siber suçlar; bilgisayar, tablet, cep telefonu gibi çağdaş iletişim araçları veya pos makinası gibi alışveriş araçları kullanılarak elektronik ortamda işlenen her türlü suç olarak tanımlanabilir.

Bilişim suçu terimi yerine bilgisayar suçu, internet suçu, elektronik ortamda işlenen suçlar gibi kavramlar da kullanılmaktadır. Bilginin elektronik ve teknolojik araçlar kullanılarak aktarılmasına bilişim, bu süreçte işlenen suçlar da bilişim suçları olarak tarif edilebilir. Bilişim sistemine müdahale; bazen sisteme fiziksel bir şekilde erişim imkanına sahip olunması yoluyla bazen de uzaktan internet üzerinden bağlanmak suretiyle mümkün olmaktadır

Şirket yolsuzluklarında sık karşılaşılan bilişim suçları şu şekilde sıralanabilir:

1- Keystroke-Capturing Software:

Klavyede hangi tuşlara basıldığını tespit ederek ileten casus yazılımdır. Şirket hesaplarına ilişkin tüm şifreler ele geçirilerek şirkette yolsuzluğu gerçekleştirmek için kullanılır. Usulsüz onaylar bu şekilde ele geçirilen şifreler kullanarak verilir. Daha sonra olay ortaya çıktığında çoğu zaman faili bulmakta zordur.

2- Mantık Bombaları (Logic Bombs):

Özel bir tarihte yada önceden belirlenen bir zamanda otomatik olarak çalışan programlardır. Bu programlar kullanılarak da şirket yolsuzlukları gerçekleştirilebilir. Böylece suçu işleyen kendisini o belirli tarihte şirket dışına giderek, izin kullanarak, şehir dışı bir iş gezisine çıkararak, şüpheliler listesine alınmamasını hedefler.

3- Hacking:

Şirkete ait bilgileri elde etmek veya değiştirmek amacıyla şirketin bilişim sistemine yetkisiz erişim olarak tanımlanabilir. Böylece şirketin bilgileri ele geçirilir veya değiştirilecek şirket yolsuzluğu gerçekleştirilir.

4- Snooper:

Esas olarak başkalarının bilgilerini okuyan, onların işlerine bir nevi karışan kişidir. şirket yolsuzluklarında gerekli planları yapmak ve alt yapıyı hazırlamak amacıyla muhasebe, finans, stok veya yönetim gibi birimlerin bilgileri bu birimlere hissettirilmeden okunur.

5- Vandal:

şirketin web sitesini, e mail adreslerini, online sipariş alma alanlarını ele geçirerek bunları değiştiren veya başka adreslere yönlendiren kişidir. Bu teknikler kullanılarak da şirket yolsuzlukları gerçekleştirilebilir. Ancak tespit süresi kısa olduğundan bu işlemin sürekli olarak yolsuzluk eylemlerinde kullanılmasına imkan yoktur.

6- Endüstriyel Casusluk:

şirketin geliştirdiği ürün, yenilik veya ar-ge çalışması ele geçirilerek bu alanda rekabet edilen firmalara veya ülkelere satılır. Böylece ileri teknoloji sayesinde şirketin piyasada elde edeceği avantaj ortadan kalkmış olur. şirket yolsuzluklarının ülkemizde çok sık görülmeyen bir türüdür.

7- Sabotaj:

şirketin geliştirdiği ürün, yenilik veya ar-ge çalışması kopyaları alındıktan sonra imha edilir. Böylece şirketin uzun yıllar emek ve para harcayarak geliştirdiği bilgiler imha edilerek, alternatif bir şirket kurulur ve bu bilgiler o şirkette kullanılır. Ülkemizde marka patent veya telif hakkı alma uygulamalarının yetersizliği de bu duruma çanak tutabilir.

8- Şantaj:

Şirketin bilişim sistemlerinden elde bilgiler kamuoyuna açıklanmakla veya şirket aleyhine kullanılmakla tehdit edilerek şirketten para talep edilir. Bu tip şirket yolsuzlukları ülkemizde daha sık görülmektedir.

9- Programların Yapısını Bozma:

Şirkette kullanılan yazılımların kod satırlarına müdahale edilerek, yama veya benzeri ilavelerle program yapısının değiştirilmesi veya bozulması da mümkündür. Böylece örneğin muhasebe programında iş avansları raporlamalarda düşük gösterilebilir veya kişinin şirketten aldığı değerler cari hesabında olmasına rağmen raporlarda gözükmeyebilir.

Bilişim suçlarının çok geniş bir alanı kapsadığını ve her gün yeni bir suç türünün ortaya çıktığını belirtmiştik. Benzer şekilde bilişim suçlarının şirket yolsuzluklarında kullanılması yöntemleri de sürekli gelişmekte ve artmaktadır.

Yeni Ceza kanunumuzun 243 . maddesinde Bilişim sistemine girme suçu ve cezaları düzenlenmiştir.

Buna göre cezalar aşağıdaki gibidir.

1-Bir bilişim sisteminin bütününe veya bir kısmına, hukuka aykırı olarak giren veya orada kalmaya devam eden kimseye bir yıla kadar hapis veya adli para cezası verilir (TCK m.243/1). Bu yaptırımlar, bilişim suçunun basit şekli içindir. Yani bu ceza yaptırımı, bilişim sistemine girip sistemde hiçbir değişiklik yapmadan çıkıldığı takdirde karşılaşılabilecek ceza yaptırımıdır.

2-Yukarıdaki fıkrada tanımlanan fiillerin bedeli karşılığı yararlanılabilen sistemler hakkında işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranına kadar indirilir (TCK m.243/2).

3-Bilişim sistemine girme fiili nedeniyle sistemin içerdiği veriler yok olur veya değişirse, 6 aydan 2 yıla kadar hapis cezasına hükmolunur (TCK m.243/3). Örneğin, bir kişinin facebook veya e-mail adresine girilmesi nedeniyle kayıtlı bilgiler yok olursa sanık bu fıkra kapsamında cezalandırılacaktır. Bu fıkra ile ilgili dikkat edilmesi gereken nokta; sanığın sistemdeki bilgileri değiştirmek için özel bir çabası olmamasına rağmen, sadece sisteme girildiği için bu bilgiler değişmeli veya yok olmalıdır. Örneğin, bir kişinin facebook hesabına girerek resim koymak bu fıkra kapsamında değil, başka bir suç tipi olarak TCK md.244'de düzenlenen bilişim sistemini engelleme, bozma, erişilmez kılma, verileri yok etme veya değiştirme Suçu çerçevesinde cezalandırılacaktır.

4-Bir bilişim sisteminin kendi içinde veya bilişim sistemleri arasında gerçekleşen veri nakillerini, sisteme girmeksizin teknik araçlarla hukuka aykırı olarak izleyen kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır (TCK m.243/4).

5237 sayılı TCK'da Bilişim sistemine girme suçunun yanında bilişim sistemi ile ilgili diğer eylemlere ilişkin suç tanımları ve cezaları da bulunmaktadır.

Bunlar;

Sistemi Engelleme, Bozma, Erişilmez Kılma, Verileri Yok Etme veya Değiştirme Suçu (TCK m.244),

Banka veya kredi kartının kötüye kullanılması suçu (TCK m.245),

Yasak cihaz veya program kullanma suçu (TCK m.245/a).

ŞİRKETLERDE BORDRO YOLSUZLUKLARI

Abdullah ÇAVUŞ

E.Vergi Denetmeni/E. MASAK Uzmanı

Çok çalışanın bulunduğu hizmet ve üretim işletmelerinde ücretlerle ilgili şirket yolsuzlukları da sık görülmektedir. Bu tip işletmelerde çalışan sayısının fazlalığı ve iş gücü sirkülasyonunun çokluğu bu alanda görülen yolsuzlukları da arttırmaktadır. İşletmeler insan kaynakları olmaksızın var olamazlar.

Bu sebeple personel, insan kaynakları, muhasebe ve finans birimleri ücret giderlerinin belirli aşamalarında önemli görevler üstlenebilmektedirler.

Bu kadar çok farklı birimin gözetiminde olmasına rağmen şirket yolsuzlukları anlamında olumsuzluklar şirketlerin maaş bordrolarında görülmektedir. Bu alanda çok sık görülen yolsuzluklar şunlardır:

1-Olmayan Çalışanlara Maaş Tahakkuk Ettirilmesi:

Şirkette hiç çalışmamış olan bir kişi sanki şirkette çalışmış gibi gösterilerek maaşı ele geçirilir.

Ancak bu yöntem ülkemizde oldukça zor uygulanan bir yöntemdir. Sahte işe giriş evrakları düzenlemek, ücretlerin bankadan ödenmesine ilişkin yasal düzenlemeler doğrultusunda sahte banka hesaplarının düzenlenmesi gereği bu yöntemi zorlaştırmaktadır.

Şirketlerin çoğunda var olan otomatik puantaj hesaplayan elektronik sistemlerin giriş ve çıkışlarda fotoğraf çekmesi hiç olmayan birisine maaş hesaplanmasını güçleştirmektedir.

2-İşten Çıkmış Çalışanın Çalışıyor Gibi Gösterilmesi:

Genelde ülkemizde daha sık görülen bir şirket yolsuzluğu türüdür. Şirkette eskiden çalışmış bir personelin çıkışı kayıtlara daha geç intikal ettirilir. Genelde tazminat hakkı olmayan, kendi istifa eden personellerden seçilerek bu kişinin aslında çalışmadığı dönem çalışmış gibi gösterilerek, maaş hesabı değişikliğine yönelik sahte dilekçelerle ücret alınmaya çalışılır. Nispeten daha kolay olan bu yöntem genelde işten ayrılan çalışanın yeni bir sigortalı iş bulmasıyla mükerrer sigorta kayıtları nedeniyle ortaya çıkmaktadır.

3-Fazla Mesai Ücreti, Prim, İzin Ücreti Yolsuzlukları:

Bu yöntemde genelde işçilerle anlaşarak çalışma yapmayan bir gruba fazla mesai yazılır ya da gerçekte izin kullanan işçilere izin kullanmamış gibi ücret ödenir.

Bu şekilde normal ücret geliri dışındaki yan veya ek ödemeler fazla ödenerek ödemenin bir kısmı işçilere verilmek şartıyla şirketten haksız olarak alınmış olur. Bu yöntemde işçilerin büyük bir kısmı eline fazladan geçecek tutar için işbirliği yapmakta bir sakınca görmemektedir. Ülkemizde yaşanan hayat pahalılığı, geçim sıkıntısı benzeri sosyal sorunlar bir anlamda işçileri böyle olumsuz eylemlere destek olmaya yöneltmektedir.

Şirket yolsuzluklarının bir türü olan bordro yolsuzlukları şirketlere diğer yöntemler kadar ağır mali zararlar verebilmektedir. Bunun temel nedeni bir çalışan için küçük sayılabilecek rakamların bordrolarda toplanarak ciddi yekün tutmasıdır.

Üstelik bu şirket yolsuzluğu genelde sürekli olarak izleyen aylarda da tekrarlandığından yıllık tutarları ciddi boyutlara ulaşabilmektedir.

Vergi Usul Kanunu 359/b göre gerçek bir muamele veya durum olmadığı halde, bunlar varmış gibi düzenlenen belgeye Sahte Belge denir.

Sahte belge olarak tanımlanacak belgelere; fatura, sevk irsaliyesi, ücret bordrosu ve adisyon örnek olarak verilebilir. Kısaca bu tip bordro hileleri vergi kanunları açısından da suçtur.

Gerçekte işten ayrılmış bir personeli sanki çalışıyor gibi göstererek düzenlenen bordro sahte belgeye örnek olarak gösterilebilir.

Yanılıcı belge ise gerçek bir muamele veya işleme dayanmakla beraber bu muamele veya işlemi mahiyet veya miktar açısından doğru yansıtmayan belgedir.

Bordrolarda fazla mesailerin gerçekte olduğundan fazla yazılması bu yanılıcı belgeye örnek gösterilebilir

ŞİRKETLERDE MUHASEBE HİLELERİ YOLUYLA YAPILAN YOLSUZLUK ÖRNEKLERİ

Abdullah ÇAVUŞ

E.Vergi Denetmeni/E. MASAK Uzmanı

İşletmelerde çalışanlar yöneticiler tarafından yapılan ve işletmenin varlıklarına yönelik, ele geçirme ve yolsuzluk eylemleri uzun yıllardan beri önemli bir sorun olmuş ve bu işlemler giderek artan bir şekilde devam etmektedir.

Teknolojideki hızlı gelişmeler geçmişe göre, islenen suçların ve yapılan hilelerin niteliğinin değişmesine neden olmuş, yeni yöntem ve tekniklerle islenen suçları geleneksel yöntemlerle tespit etmek artık imkânsız hale gelmiştir. Günümüzde ortaya çıkan yeni suç ve hileler karşısında araştırmacılar yeni yöntem ve tekniklerin geliştirilmesine yönelik çalışmalar başlatmıştır.

Öteden beri yolsuzluk denilince akla ilk olarak kamu kaynaklarının yasa dışı yollardan başkalarının haksız zenginleşmesi için aktarılması gelmekte iken, küreselleşme ile birlikte bazı ülke ekonomilerinden büyük cirolara ve aktif büyüklüklere ulaşmış küresel şirketlerde de yolsuzluklar yaşanmaya başlamıştır.

Şirket yolsuzlukları, günümüzde çok büyük boyutlara ulaşmıştır. Artık iletişim ve ulaşım olanaklarının artması ile ülkeler ekonomik entegrasyonlara, gümrük birliği gibi yapılanmalara gitmektedir. Bu durum ülkelerde yerel veya çok uluslu işletmeler ekonomik yapı içerisinde çok büyük bir önem kazanmaktadır. Mali yapısı güçlü işletmelerin çoğalması ile sermaye birikimi artmakta, özel sektör aracılığı ile ülkeler kalkınmakta ve gelişmektedir.

İşletmelerin büyümesi ve çok uluslu hale gelmesi ile işletme varlıklarını kontrol etmek veya denetlemek de daha zor bir hale gelmektedir.

İşletmelerin bir kısmının kontrol ettiği bütçelerin veya ekonomik faaliyetlerin ülke ekonomilerini etkiler hale gelmesi ile işletmelerde yaşanan yolsuzluklarda en az kamu sektöründe yaşanan yolsuzluklar kadar ön plana çıkmıştır.

Şirket ortakları, şirket üst ve orta düzey yöneticileri ve şirket çalışanları, yatırımcılar, kredi ve finans kurumları, satıcılar, müşteriler, kamu otoritesi olmak üzere geniş bir etkileşimli ortam içerisinde şirket yolsuzlukları gerçekleşmektedir.

Şirket yolsuzluklarının gerçekleştiği etkileşimli ortamda bulunan aktörlerin çokluğu yolsuzluk gibi olumsuz faaliyetlerin önemini daha da arttırmaktadır.Örneğin şirket ortağının yaptığı yolsuzlukta amaç diğer ortaklarından mal kaçırmak olabilirken, işletme yöneticileri haklarının yendiğini düşündüğü için yolsuzluk eylemine yöneliyor olabilir. Yolsuzluk eylemi çeşitli amaçlarla yapıldığı gibi çeşitli yöntemlerle de yapılabilmektedir.

Günümüzde teknolojinin imkanları, ekonomik faaliyetlerin karmaşıklaşması, yeni finansal teknikler ve operasyonların meydana çıkması ile işletmelerde yapılabilecek yolsuzluklar da karmaşıklaşmıştır.

“Minareyi çalan kılıfını hazırlar” atasözündeki gibi yolsuzluğun ortaya çıkmasını engelleyecek işlemlerde gerçekleştirilmektedir.

İşletme kaynaklarının, işletme varlıklarının korunması, işletme sahip ve yöneticilerinin en önemli görevleri arasında yer almaktadır. İşletme sahip ve yöneticileri işletmede yaşana olumsuzlukları tespit etmeye yönelik yeterli mali bilgiye, muhasebe ve denetim bilgisine sahip olmayabilirler.

Günümüzde teknolojik gelişmelerin beraberinde getirdiği yeni yöntem ve tekniklerle yapılan hileli işlemler, hem işletmeleri hem de işletmelerin çevresindeki çıkar gruplarını tehdit eder duruma gelmiş, yatırımcıların piyasalara olan güveninin giderek azalmasına sebep olmuştur.

Söz konusu hileli işlemlere önceleri kendilerine güven duyulan üst düzey çalışanların da karışması bu güvenin sarsılmasında etkili olmuştur.

İşletmelerde yaşanan olumsuzlukları tespit etmeye yönelik uzmanlar Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde çok önemli bir rolere sahipken ülkemizde bu alanda düzenlemelerin olmaması büyük bir eksikliklerdir.

Hileler, ticarete yakın geçmişin doğal ürünü olmayıp ticari girişimlerdeki başarısızlıklarının ya da aç gözlülüklerin ürünüdürler.

İşletmeler tahmin edilemeyecek tutarlarda varlıklarını, çeşitli hile uygulamalarıyla kaybetmektedirler. Yapılan tüm araştırmalar işletmenin hilelerden doğan zararlarının büyük tutarlarda olduğunu ve bu tutarların giderek arttığını göstermektedir.

Muhasebe düzensizlikleri, genellikle işletmelerde üst düzey ve yöneticiler tarafından mali tablolar üzerinde yapılan hata, usulsüzlük ve kasıtlı hileli düzenlemeler şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Muhasebe bilgisi kullanıcılarını yanıltmak amacı ile muhasebe kayıt ve işlemlerinde bilinçli olarak meydana getirilen düzensizlikler “muhasebe manipülasyonu” olarak tanımlanmaktadır.

Muhasebe manipülasyonları etik sınırlar içinde kalıyor ve muhasebe bilgisi kullanıcılarının zararına sonuçlanmıyorsa “muhasebe usulsüzlüğü” ya da “gerçeğe aykırı raporlama” olarak nitelendirilir.

Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlükte hile; “birini aldatmak, yanıltmak için yapılan düzen, dolap, ayak oyunu, alavere dalavere, desise, entrika” ve “çıkar sağlamak için bir şeye değersiz bir şey katma” olarak tanımlanmaktadır.

Hile; başkası ya da başkalarından haksız menfaat sağlamak amacıyla yapılan sahtekar ve aldatıcı davranışları içermektedir.

Muhasebe hileleri muhasebe hatalarının tersine bilinçli olarak yapılırlar. “Belli bir amaçla işletmenin işlem, kayıt ve belgelerinin bilerek tahrif edilmesine muhasebe hileleri denir.

Belli bir amaçla işletmenin işlem kayıt ve belgelerinin bilerek tahrif edilmesine muhasebe hileleri denir. Muhasebe hileleri muhasebe hatalarının tersine bilinçli olarak yapılırlar. Muhasebe hilesi yapmanın amaçları çok çeşitli olabilir.

İşletmelerde meydana gelen hile ya da yolsuzluklara bakıldığında tepe yöneticilerin ya da işletme sahiplerinin yaptıkları hilelerin, işletme çalışanlarının yaptıkları hilelerden gözle görülür ölçüde daha fazla olduğu bilinmektedir.

Yönetim tarafından yapılan hileler, yapanın özellikleri ve yapılma şekilleri açısından diğer hile türlerinden ayrılmaktadırlar.

Yönetim hileleri çoğunlukla tepe yönetimleri tarafından işletmelerin mali tabloları üzerinde yapılan eylemler (örneğin; tepe yönetimlerinin işletmeyi ortaklara iyi göstermek amacıyla muhasebe kayıtları üzerinde yaptıkları düzenlemeler) olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yapılan çalışmalarda yönetici ve müdür konumundaki kişilerin işletmede yapmış oldukları hileler dolayısıyla neden oldukları zararların, normal çalışan kişilerin işletmelere vermiş oldukları zararlardan kat kat fazla olduğu ortaya çıkmaktadır.

Günümüzde işletme ile yakından ya da uzaktan ilişki içerisinde bulunan ve işletme ilgilileri olarak tanımlayabileceğimiz (işletme sahip ya da ortakları, çalışanlar vb.) kişiye da kurumlar tarafından çeşitli alanlarda ve şekillerde hileler yapılabilmektedir.

Bu tür hilelere aşağıdaki örnekleri verebiliriz.

1. İşletme çalışanları tarafından işletmelerine karşı yapılan hileler,
2. Beyaz yakalılar tarafından yapılan hileler,
3. İşletme tepe yönetimlerinin, işletme ilgililerini yanıltmaya yönelik olarak mali tablolar üzerinde yaptıkları hileler,
4. Yatırımlarla ilgili yapılan hileler,
5. Ticari rüşvetler ve komisyonlar,
6. Banka işlemleri ile ilgili hileler,
7. Elektronik fon transferleri (EFT) ile ilgili yapılan hileler,
8. Kredi kartı hileleri,
9. Bilgisayar hileleri,
10. İnternet yoluyla yapılan hileler.

Hileli mali tablo hazırlamanın çok sayıda değişik şekilleri olabilir ve hileler, mali tablo ve raporların her alanına uygulanabilir.

Hileli mali tablo hazırlanması için dört ana neden bulunmaktadır.

1. Gerçekte var olmayan kar yaratılması,
2. Gelirlerin ayarlanması,
3. Vergiden kaçınma,
4. Borcu saklama.

Hileli mali raporlama yapmanın iki temel amacı bulunmaktadır.

1. Şirketin performansının daha iyi görünmesinin sağlanması, böylelikle yatırımın ya da yatırımcının güveninin sağlanması,
2. Şirketin vergi borcunun azaltılması için şirketin karlılığının düşürülmesi.

Muhasebe hilesi yapmanın amaçlarını yazarlar pek çok farklı başlık altında sıralayabilmekle birlikte, hemen hepsinde yer alan ortak konular aşağıdaki gibi sıralanabilir.

1. Zimmetlerin gizlenmesi,
2. Haksız kazanç elde edilmek istenmesi,
3. Ortakların birbirini yanıltma istekleri,
4. Daha az kar dağıtma isteği,
5. Yolsuzlukların gizlenmesi,
6. Hak edilmeyen teşviklerden yararlanma arzusu,
7. Vergi kaçırma düşüncesi.

Hileler, belgeler üzerinde ve bilinçli olarak yapıldıkları için muhasebe sistemi içinde kendiliğinde ortaya çıkmaları beklenemez, dolayısıyla ortaya çıkartılmaları da oldukça güçtür. Deneticinin görevi, revizyon sırasında varsa bu tür hileleri belirleyip ortaya çıkarmaktır. Bu konuda başarı sağlamak tamamen deneticinin formasyon, tecrübe ve becerisine bağlıdır. Bu nedenle denetçilerin çok dikkatli ve araştırmacı olması zorunludur.

Hileli mali tablolar, şirketin varlıkları, satışları ve karını gösteren hesapların olduğundan fazla gösterilmesini ya da şirketin yapmış olduğu gider, borç ve yükümlülüklerini gösteren hesapların olduğundan az gösterilmesini sağlayan hileleri içermektedir.

Aslında, yapılan hilelerin gerçek sebebi, şirketin elde edemeyeceği yatırımları elde etmek ya da yabancı kaynak sağlamaktır. Finansçılar daha güçlü bir finansal durum sergileyerek daha yüksek tutar ve oranlarda yatırım elde edilmesi için çaba gösterirler.

Sağlanan bu kaynak, borç ödemeleri, ödüller ve hissedarlar için temettüler; şirket çalışanları tarafından özel işlerde ya da batık durumdaki bir şirketin varlığının sürdürülebilmesi gibi birçok sebep için kullanılabilir.

Muhasebe hilelerini;

1. Kasti hatalar,
2. Kayıt dışı işlemler,
3. Zamanından önce ya da sonra
4. Kayıt, uydurma hesaplar açılması,
5. Belge yolsuzluğu
6. Bilançonun maskelenmesi

Olmak üzere altı başlık altında toplamak mümkündür.

Yararlanılan Kaynaklar :

1-Adli Muhasebecilik Ve Türkiye’de Uygulanabilmesi İçin Altyapı Bileşenlerinin Mevcut Durumu, Değerlendirilmesi Ve Öneriler /Doktora Tezi/ Nermin Akyel

2- Adli Muhasebe Eğitimi Ve Türkiye’de Adli Muhasebe Eğitiminin Geliştirilmesine Yönelik Bir Araştırma/Doktora Tezi/ Abdülkadir PEHLİVAN

ŞİRKETLERİN KARIŞTIĞI BİR KAMUSAL YOLSUZLUK ÖRNEĞİ: RANT KOLLAMA

Abdullah ÇAVUŞ

E.Vergi Denetmeni/E.MASAK Uzmanı

Rant: Herhangi bir üretim faktörüne, onu belirli bir istihdam alanında tutmak için gerekli olan miktardan fazla yapılan ödeme. Toprağın ve üzerindeki kulları için ödenen fiyattır. Rant, üretimde kullanılan tabiat faktörünün karşılığında elde edilen gelir payıdır. Rant, ücret ve faiz gibi önceden belirlenen bir kıymettir.

Rantın varlığını toprak ve toprağın kıt olması ortaya çıkarır. Düşünün herkese yetecek kadar arazi olsa o araziyi kimse almaya ihtiyaç duymayacaktır. Ancak arazinin az olmasıyla, o araziyi kullanacakların da bir bedel ödemesi gerekecektir. Ödenen bu bedel, ödeyen açısından gider, alan açısından gelir olarak nitelendirilir.

Rantlar elde edildikleri tabiat kaynağına göre isim alırlar. Örneğin, verimli toprak rantına diferansiyel rant, arazisi ürün pazarına yakın olanların bu yakınlıktan dolayı aldıkları ranta mevki rantı, toprağında maden olanların elde ettiği ranta maden rantı, şehirde arazisi olupda bundan elde edilen gelire şehir rantı denir.

Türkiye’de başlayan kentsel dönüşüm ile çok fazla kullanılmaya başlanan kelime olan **kentsel rant** ise kentle ilgili, kentte yaşamaktan kaynaklı ya da şehir ekonomisinin oluşturduğu rantların tamamıdır. Kentsel rantı oluşturan birçok neden vardır. Gayrimenkulün değeri, nüfus artışı ve sanayileşme bunlardan bazılarıdır.

“Kentsel Rant” kavramının sözlük anlamı ise kentle ilgili, kentte yaşamaktan kaynaklanan veya şehir ekonomisinin oluşturduğu rantların tamamını kapsamaktadır. Gelişen kent hayatı ve ekonomisi gayri menkule bağlı olan ve olmayan bir çok rant türünün de ortaya çıkması sonucunu doğurmuştur. Bu nedenle şehir rantı tabirinin yerine çoğul olarak “şehir rantları” kullanmakta fayda bulunmaktadır.

Kentsel rant kavramı ise birçok rant türünü kapsayan bir kavramdır. Gelişmekte olan kent ekonomisi içinde kentsel rant veya şehir rantı tanımına uyabilecek bir çok faaliyete rastlamak mümkündür. Gayri menkuller gerek konumundan, gerek bulunduğu ortamın sunduğu imkanların ve kamusal hizmetlere olan yakınlığı sayesinde değerinde vuku bulan değer artışlarının yanı sıra küçük bir işyerine ödenen ve halk arasında hava parası adı altında yapılan ödemeler, o bölgeleri birer rant merkezi haline getirmektedirler.

Kentsel rant kavramına verilebilecek örneklerin başında rant merkezi olarak belirlenen alanın daha sonra başka şahıslara devri halinde elde edilen ve hiçbir kayda girmeyen kazançlar gelmektedir. Diğer taraftan arsa ve arazi spekülasyonu günümüzün bu alandaki en önemli sorunlarından birisi haline gelmiş durumundadır.

Kentsel rant, günümüzde bir çok yazında ve medyada, olumsuz bir kavram olarak iletilmektedir. Bazı bilim adamları aydınlar ve sivil toplum kuruluşları dahi, kentsel rantı istenmeyen bir olgu şeklinde tanımlamaktadırlar. Bunun nedenlerini, özel mülkiyet egemenliği, imar elastikiyeti, piyasa ve rekabet odaklanması, haksız kazanç, kentin görünümünü bozma şeklinde sıralamaktadırlar.

Şikâyet edilen bir başka husus da, elde edilen rantın kamu yararına değil, özel girişimciler ve çeşitli piyasa aktörleri arasında paylaşılıyor olmasıdır. Rant amaçlı olarak elde edilen projelerin de insan odaklı değil, kâr amaçlı olması bir başka eleştiri noktasıdır.

Her türlü imar değişikliği, rant değişikliğini de beraberinde getirir. Okul, yol, park gibi imar ögesi, çevre parsellerin değer değişimine, genellikle rant artışına neden olur. Dolayısıyla ranttan bahsetmek için yalnızca kat adedi fazlalaşmasına gerek yoktur. Son günlerde Şehir Hastanesine ulaşımı ODTÜ arazisi içinden geçirilen yol üzerinden yapılan tartışmaların medyada yeni konut reklamlarına nasıl yansıdığına bakmak yeterli olacaktır. Bu yeni yol lokasyon rantının da bu alanlar için yeniden gündeme ve konut pazarına nasıl yansıdığına yeni örneklerini oluşturmaktadır.

Türkiye’de rant süreci sanayinin gelişmesi ile başlamıştır. Günümüzde ise rant üzerinde gelir sağlamak yaygınlaşmıştır. Kentsel rant ise kentsel planı oluşturan en önemli etken haline almıştır. Kentsel planlarda rantın yol vermesi ise çarpık kentleşmeyi doğurmuştur.

Ülkemizde kentleşmenin hızlandığı yıllardan bu yana, tarımsal ve kentsel topraklar rant arayıcıları için çekici bir alan olma niteliği kazanmıştır. Hele de, 1980’li yılların başlarından bu yana, küreselleşme ve liberalleşme, açıktan para kazanmayı neredeyse saygı duyulan bir uğraş durumuna getirince, kentsel topraklar kimi varlıklı açığözler için en büyük kazanç kapısı olmuştur.

Açıkça göze çarpan bu değer yozlaşması karşısında, kentlerimizi artık imar planları değil, rant peşinde koşanların yatırımları biçimlendirmeye başladı. Kentleşmenin çarpıklığını ve sağlıksız gelişimini açıklamak için başka nedenler aramaya gerek bile kalmadı artık. Ne yazık ki, son birkaç yıl içinde giderek hızlanan rant paylaşım kavgalarına devleti yönetenler de kendi açılarından elverişli ortam hazırlamaya ve yön vermeye çalışmaktan

geri kalmadılar. Uluslararası sermayenin de ortaklık etmekte yarar gördüğü bu yeni düzene karşı, kamu kuruluşu niteliğindeki meslek odalarımızdan kimileri, özellikle Mimarlar Odası, öteden beri bilinçli bir duyarlılıkla hep karşı olmuşlardır. Halkı ve toplumu, bu gidişin tehlikelerine karşı uymayı görev bilmişlerdir.

RANT KOLLAMA faaliyetlerin bir çoğu Türk Ceza kanununda veya ceza hükmü içeren diğer kanunlarda suç olarak tanımlanmayan, ancak bazı unsurlarının mevcudiyeti halinde devlet memurları açısından görevi ihmal ya da görevi suiistimal suçlarının kapsamında düşünölebilecek yolsuzluk eylemleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Rant kollama, çıkar veya baskı grupların, devlet tarafından suni olarak yaratılmış bir ekonomik transferi elde etmek için giriştikleri faaliyetlerdir. Burada önemli olan husus, “gerçek rant” ile “suni rant”ı birbirinden ayırmaktır.

GERÇEK RANT, ekonomideki arz ve talep arasındaki ilişkilere göre ortaya çıkmakta ve bu kavram daha ziyade toprağın, belirli bir süre sonra sahibine çalışmadan bir gelir getirmesi anlamına gelmektedir.

SUNİ RANT ise, bizzat devlet tarafından, bazı ekonomik faaliyetler üzerine sınırlamalar konulması ve/veya ekonomik faaliyetlerin bizzat devlet tarafından düzenlenmesi suretiyle ortaya çıkmaktadır. İşte Rant Kollama, çıkar ve baskı gruplarının devlet tarafından yaratılan bir “suni rant”ı elde etmek için mevcut kıt kaynaklarını sarf etmelerini ifade etmektedir.

Tanımı biraz daha açacak olursak; rant kollama kavramını devletten bir ekonomik veya sosyal transfer elde etmek amacıyla çıkar ve baskı gruplarının girişmiş oldukları faaliyetler ve bu amaçla yapmış oldukları harcamalar şeklinde tanımlayabiliriz.

1- Monopol Kollama:

Devlet tarafından imtiyaz hakkı verilen bir monopolün elde edilmesi için çıkar ve baskı gruplarının girişmiş oldukları lobicilik faaliyetleri ve bu amaçla yapmış oldukları harcamalar Monopol Kollama olarak adlandırılır. Tekel kollama davranışları daha çok yeni icatların olduğu sektörlerde görülmektedir. Bu sektörler icat ettikleri ve üretim esnasında gerçekleştirdikleri yeni yöntemlerin, uzun süre potansiyel üreticilerin eline geçmemesi için yasal birtakım kurallar oluşturmaya çalışırlar.

2- Tarife Kollama:

Çıkar ve baskı gruplarının yurt içi piyasada kârlarını maksimum düzeye çıkarmak için belirli mal ve hizmetlerin ithalinde tarife (ithalat vergisi) uygulanması veya ithalatın yasaklanması için girişmiş oldukları lobicilik faaliyetleri ve bu amaçla yapmış oldukları harcamalara Tarife Kollama adı verilmektedir. Tarife kollama lobileri, dış ticarete uygulanan tarife oranlarının istekleri doğrultusunda değiştirilmesi sonucunda gelirlerini maksimum seviyeye çıkarmayı amaç edinmektedirler.

Ülkemiz ekonomisini yakından takip edenlerin bileceği üzere, Dış Ticarete ki gümrük tarifeleri üzerinde kişiye ve olaylara özel değişikliklerle bir takım çıkar çevrelerine büyük menfaatler sağlanmasına ilişkin olaylara sıkça rastlanılmıştır.

3- Lisans Kollama:

İthalatta tahsisli kotalardan lisans belgesi almak için yapılan lobicilik faaliyetlerine Lisans Kollama adı verilmektedir. Burada ithalatta izin belgesi (lisans) almak suretiyle elde edilecek rantlar söz konusudur. Bir çok ülkede olduğu gibi ülkemizde de bu lisans dağıtım işi kamu kuruluşları

kanalıyla yapılmakta olduğundan, iktidar gücünü elinde bulunduranlar bu olaydan maksimum derecede yararlanmış olup, bu iş karşılığı çok sayıda yolsuzluk yaşanmıştır.

4- Kota Kollama:

İthalatın kota veya kontenjan sistemine tabi olması durumunda bazı kişi ve kurumların veya daha doğru bir ifadeyle çıkar ve baskı gruplarının global kota ve tahsisli kotaların artırılması girişimlerine ve bu amaçla yapmış oldukları harcamalara Kota Kollama veya Kontenjan Kollama adı verilmektedir.

Burada bir taraf ithalata konu mal ve hizmetler üzerindeki miktar kısıtlamalarının kaldırılması ve/veya kapsamının daraltılması için mücadele verirken, diğer bir kısım yurt içi piyasadaki kârlarını maksimize etmek için miktar kısıtlamalarının kapsamının genişletilmesine çalışmaktadır.

Kota uygulamasında kullananlar genellikle yabancı üreticilerdir. Yabancı mal ithal eden aracı firmalarda aynı şekilde, ellerindeki az sayıda malı yurt içinde istedikleri fiyattan satarlar. Böylece karlar yüksek tutulduğu için yapılan lobi çalışmaları, yabancı üreticilerin daha çok kazanması sonucunu doğuracaktır. Ayrıca bu kotaların dağıtımında kamu görevlileri ile siyasi otoritenin çok sayıda yolsuzluğa bulaştığı görülmektedir.

5- Sosyal Yardım Kollama (Alturizm Kollama):

Ekonomide kişi ve kurumların lobicilik yaparak devletten sosyal gayeli mali yardım (örneğin işsizlik yardımı, fakirlik yardımı, vb.) elde etme faaliyetlerine “Sosyal Yardım Kollama” veya “Alturizm Kollama” adı verilmektedir. Ülkemiz uygulamalarında Fakir Fukara Fonu(Fak-Fuk-Fon) ile kimsesiz ve muhtaç durumda olan yaşlılara bağlanan aylıklarda yapılan

kayırmacılıkların yan ısıra, son yıllarda ki sağlık sistemindeki yeşil kart uygulamaları Sosyal Yardım Kollamaya en iyi örneklerdir.

6- Teşvik Kollama (Sübvansiyon Kollama):

ıkar ve baskı gruplarının devletten iktisadi gayeli mali yardımlar (faizsiz veya düşük faizli krediler, tarımsal ürünler için destekleme alımları, vergi istisna ve muafiyetleri vb.) elde etmek için girişmiş oldukları faaliyetler Teşvik veya Sübvansiyon Kollama olarak adlandırılmaktadır. Teşvik kollama faaliyetlerin de genellikle üç taraf vardır.

Konu çok teknik boyutlar içerdiği için bir tarafta olayın teknik ve yasal alt yapısını iyi bilen aracılar, diğer tarafta ise devlet ve teşviklerden yararlanmak isteyen kişi yada gruplar bulunmaktadır.

Ülkemizde de olduğu gibi teşviki genellikle merkezi otoriteler dağıtmaktadır. Doğrudan siyasi otoriteye bağlı bu kurumlarda teşvik dağıtımı sırasında yolsuzluklar ortaya çıkmaktadır.

Genellikle teşvik almak isteyenler bundan kaynaklanacak olan rantın büyük kısmını aracılara yada teşvikleri dağıtanlara vermektedirler.

Hükümetler teşvikleri farklı amaçlarla devreye sokmak istemektedirler. Bazen bölgeler arasındaki kalkınmışlık dengesizliklerini gidermek için geri kalmış bölgelere yatırım yapılması için teşvik verilmektedir.

Ülkemiz uygulamasında öncelikle Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerimizin kalkınmasını temin amaçlı ıkarılan “Kalkınmada ncelikli Yre “ uygulaması ile bu bölgeler yapılan yatırımların birtakım vergi muafiyet ve istisnalarının yan ısıra yapılan yatırımların belirli fonlar kanalıyla finansmanının sağlandığı da grlmştr.

Bunun yanı sıra birtakım malların üretilmesi ve bazı sektörlerin desteklenmesine yönelik teşvik uygulamaları da yapılmaktadır. Ülkemizde Turizm ve sanayi Sektörü ile Enerji Sektörlerinde bu türden teşvik uygulamaları çok sayıda yapılmıştır. Daha sonraları ise KOBİ yatırımlarını teşvik uygulamalarına geçilmiştir.

Başlangıçta iyi niyetle yapılan teşvik uygulamalarının her türün de çeşitli yolsuzluklar yaşanmıştır. Bunlar teşvikin dağıtımında yaşandığı gibi alınan teşviklerin amaçları dışında kullanılması suretiyle de yaşanmıştır.

Erzurum Milletvekili İsmail KÖSE'nin bir araştırmada kullanmak amacıyla verdiği yazılı soru önergesine ilgili bakan Kemal DERViŞ tarafından verilen cevaba göre ülkemizde 1980-2001 yılları arasında verilen yatırım teşvik belgesi sayısı 59.646 olarak ortaya çıkmıştır. Bunlara konu sabit yatırım tutarı ise, 42.734.366.464.000.000. tl olarak yani yaklaşık 43 katrilyon lira olarak ortaya çıkmıştır.(Eski TL)

Bu yatırım teşvik belgeleri tarım, madencilik, imalat, enerji, Hizmet sektörü gibi alanlar için verilmiştir. Ayrıca bu dönemde verilen Kaynak Kullanma Destekleme Piri(mi)(KKDP) ve Kaynak Kullanma Destekleme Fonu(KKDF) uygulamasından yararlanmak için verilen belge sayısı da 13.184 olarak belirtilmiştir. KOBİ Yatırımlarına verilen teşvik belgesi sayısı ise 5.891 olarak belirtilmektedir.

Türkiye'de dönemsel olarak uygulanan iktisat politikaları bağlamında rant yaratma mekanizmaları ve rant arama faaliyetlerinde farklılaşmalar görülmektedir.

1960–1980 döneminde uygulanan ithal ikameci sanayileşme politikaları doğrultusunda rant yaratma mekanizması özellikle ithalat yoluyla ortaya çıkmış; “kota arama” ve “lisans arama” faaliyetleri yoğun olarak

görülmüştür. Bu dönemde ithalatın lisans, izin ve kotaya bağlanması bazılarının resmi fiyattan almaya çalıştığı döviz kararnamesiyle başka kesimlere aktarma anlamına geldiğinden, rant arama faaliyetlerinin yoğunluğu artmıştır. Ara mal ithalatında düşük kurdan döviz alabilen bazı sanayi çevreleri nihai mal üretiminde aşırı karlar elde etmişlerdir. Bu dönemde ayrıca KİT'ler özel sektöre piyasa fiyatının çok altında ara girdi satarak, özel sektöre önemli rantlar aktarmışlardır.

1980 sonrası süreçte sanayileşmeden vazgeçilmesi ve “ne pahasına olursa olsun döviz kazanmayı” hedefleyen neo-liberal yapısal uyum politikalarının benimsenmesiyle, rant yaratma mekanizmaları ve rant arama faaliyeti niteliksel bir dönüşüme uğramaya başlamıştır. Temelleri 1980'lerin başında atılan, IMF ve Dünya Bankası güdümünde devletin ekonomide küçültülmesi ve serbest piyasa ekonomisine geçişi öngören uzun dönemli “yapısal uyum modeli”, 1980'den günümüze rant yaratma ve rant aramanın temel niteliklerini belirlemeye başlamıştır.

Bu modelin, 1980'lerin başında uygulamaya konan, ithalatın liberalize edilmesi ve ihracatın teşvik edilmesini öngören “ticari serbestleşme” aşamasında, ihracatta vergi iadesi, düşük maliyetli ihracat kredileri ve gümrük muafiyetli hammadde ithalatı gibi teşvikler önem kazanmıştır. 1980'lerin ortasında kaynak kullanımı destekleme fonundan ihracatçıya prim ödemeleri ve KDV istisnaları öne çıkarken, 1989 yılında ihracatta vergi iadesi uygulaması kaldırılmasının rağmen, teşvik mekanizmasındaki boşluk ve denetim yetersizliği hayali ihracatı beraberinde getirmiştir.

Ayrıca her dönemde Türkiye'de devletin tarım kesine yönelik aktardığı rantların çok önemli boyutlarda olduğunu ve buna yönelik rant arama faaliyetlerine de dikkat çekmek gerekir.

1990'lı yılların başından itibaren bahsi geçen modelin ticari serbestleşme aşamasını "finansal serbestleşme" izlemiş ve iktisat politikası araçlarının ulusal kontrolü, küresel sermayenin güçlü aktörlerine terk edilmiştir. Yapısal uyum politikalarının dayatmalarıyla finansal piyasaların geliştirilmesi adına kamu borçlanması araç olarak kullanılmaya başlanmış ve bir taraftan bütçe açığı oluşurken diğer taraftan kamu kesimi borçlanma gereği ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla maliye politikasının yerini borç yönetimi almıştır.

Uygulanan para politikası ve kur politikalarıyla; TL'nin aşırı değerlenmesi ve yüksek faizle kısa vadeli sermaye girişine bel bağlanmış. Rant ekonomisinin doruğa ulaştığı ve devletin borç batağına saptığı bu süreçte, üretim, yatırım ve teknolojik yenilenme açısından reel ekonomide çok önemli kayıplar yaşanmasına neden olan krizlere de yol açılmıştır.

2000'li yılların başında uygulanan bu politikalarla Türkiye "parayla para kazanmanın kutsandığı", tipik bir Rant Ekonomisi'ne doğru evrilmiştir. Türkiye günümüzde reel ekonominin tıkandığı, özelleştirme adına yabancılaştırmanın yaşandığı, finans sermayeye vur kaç zemini hazırlayan bir "Rant Ekonomisi" haline gelmiştir.

KAYNAKÇA

1- TBMMM YOLSUZLUKLARI VE SEBEPLERİNİ ARAŞTIRMA RAPORU

2-Türkiye'de Kentsel Rant Ruşen Keleş- Ayşegül Mengi

3-RANT" VE "RANT ARAMA"NIN EKONOMİ POLİTİĞİ: ELEŞTİREL BİR YAKLAŞIM

Yrd. Doç. Dr. Münevver Soyak

ŞİRKETLERDE YOLSUZLUK AŞAMALARI

Abdullah ÇAVUŞ

E.Vergi Denetmeni/E. MASAK Uzmanı

Yolsuzluğun sosyal ve siyasal sistemler üzerindeki yıkıcı etkilerinin yanı sıra; özel sektör bağlamında, kurumsal itibarı tahrip ettiği, girişimciliği engellediği, serbest piyasayı zayıflattığı ve ekonomik istikrarı tehdit ettiği göz ardı edilmemelidir.

IMF'nin yapmış olduğu bir araştırmaya göre, yolsuzluğun fazla olduğu ülkelere yapılan yatırım ile yolsuzluğun daha az olduğu ülkelere yapılan yatırımın hacmi karşılaştırıldığında, yolsuzluğun daha fazla olduğu ülkelere yapılan yatırımın neredeyse yüzde beş daha az olduğu görülmektedir.

Türkiye özelinde bakılacak olursa, gerek vatandaşlar gerekse iş dünyasının kendi gözünde yolsuzluk, özel sektörde bir sorundur. Transparency International'ın 2013 yılında gerçekleştirmiş olduğu küresel yolsuzluk barometresine göre, Türkiye'deki katılımcıların yüzde ellisi özel sektörde yolsuzluk olduğunu düşünmektedir .

Uluslararası Şeffaflık Derneği olarak 2015 yılında gerçekleştirdiğimiz kamuoyu araştırmasında da katılımcıların %61'i özel sektörün rüşvet, hediye vb. vererek kamusal işlemler ve hukuki düzenlemeler üzerinde çok etkili olduğunu belirtmiştir .

2014 yılında TÜSİAD'ın "İş Dünyası Bakış Açısıyla Yolsuzluk: Algı ve Politika Önerileri" çalışması kapsamında gerçekleştirdiği ve iş dünyasını temsil eden 801 kişilik bir örneklemeden oluşan anket ise, iş dünyasının yolsuzluğu, maliyet, vergi ve kayıt dışılıktan kaynaklanan sorunlardan sonra karşılaştıkları ve iş dünyasını etkileyen en büyük sorun olarak

gördüğünü göstermektedir. Ankete katılan kişilerin %46'sı ise bu sorunun, yani iş dünyasında yolsuzluğun artacağını düşünmektedir.

Finansal krizlerin yolsuzlukların sayısını arttırdığı konusunda birçok yönetici birleşiyor. Bunun başlıca sebebi krizler sırasında kişisel ve çevresel etkenlerin yolsuzluğa uygun ortam hazırlaması. Genelde krizlerde bütçe kısıtlamaları sebebiyle kontroller minimuma iniyor. İşten çıkarmalar dolayısıyla, kişi başına düşen iş yoğunluğu artıyor. Kişi 8 saat çalışacağına günde 10-12 saat çalışmak zorunda kalabiliyor. Bu durumda da, çok az paraya çok iş yaptığını düşünerek çalışan kendi içinde yolsuzluğa mantıklı bir gerekçe buluyor, yolsuzluk sonucunda elde ettiği parayı kendi hakkı görüyor. Şirketim bana borçlu düşüncesine kapılıyor.

Yolsuzluk yapan çalışanların profilini çizmek ne kadar doğru tartışılır ancak şüphe uyandıran davranışları tasvir etmek mümkün. Örneğin, çok çalışan, mesai bitimi, haftasonu, yaz tatili demeden kendini tam anlamıyla işine adanmış kişilerin bir kısmı yolsuzlukların içinde oluyor. Sürekli işinin başında olarak yaptığı işlere kimseyi karıştırmak istemiyor ve kontrolü elinde tutuyor. Yolsuzluklar ülkeden ülkeye şirketten şirkete ve pozisyondan pozisyona şekil değiştirebiliyor. Örneğin, Amerika ve İngiltere'de finansal krize sebep olan spekülatif hareketler yatırımcıların paralarını riske ederken, birçok finansçının kişisel servetine katkıda bulundu.

Türk şirketlerinde en sık rastlanılan yolsuzluk, dolandırıcılık, hırsızlık ve zimmete para geçirme. Yapılan dolandırıcılığın büyüklüğü çoğunlukla yapan kişinin kıdemiyle doğru orantılı oluyor. Bunun en önemli sebebi kişinin çok fazla yetkiye sahip olması. Tek bir kişi hem bankalara para transferini yapmak, hem işlemleri kontrol etmek, hem de bunları raporlandırmakla görevlendiriliyor.

Böyle olunca durumun saptanması ve suistimalin fark edilmesinde çok geç kalınıyor.

Şirketlerde gerçekleştirilen yolsuzluklar için de çeşitli aşamalar söz konusudur. Şirket yolsuzluklarının ortak özellikleri çok olduğu için böyle genel bir aşamalardan söz etmek mümkündür.

1- Yolsuzluk Aşaması:

Bu aşamada şirketin mali kaynakları, mal varlıkları, imkanları, elde edeceği kar veya diğer menfaatler haksız bir şekilde ele geçirilir. Bu aşama şirket için mali zararın kesinleştiği aşamadır. Bu aşamada yolsuzluk eylemi bir defada olabileceği gibi birden çok işlemin veya hareketin sonucunda da gerçekleşmiş olabilir. Bu aşama şirket kaynaklarının haksız yere yolsuzluk eylemini gerçekleştiren kişi veya kişilere mülkiyetine, tasarrufuna geçmesi ile tamamlanmış olur.

2 -Gizleme Aşaması:

Yolsuzluk aşamasında yapılan iş veya işlemlerin üzeri örtülerek, yolsuzluk eyleminin ortaya çıkmaması için yapılması gerekenler, kamuflaj işlemleri bu aşamada gerçekleştirilir. Genelde yolsuzluk aşamasının tüm iş ve işlemleri belgeler üzerinde herhangi bir sorun olmadığını gösterir hale getirilir. Bu aşamada bu görüntüyü sağlayabilmek için sahte belge düzenleme, sahte imza gibi tespiti adli cezayı gerektirecek olumsuz davranışlarda görülmektedir. Gizleme aşaması önemli bir aşama olup yolsuzluk eyleminin ortaya çıkarılması bu aşamada suçlular tarafından yapılan hatalardan kaynaklanmaktadır.

Her temas iz bırakır ilkesinde olduğu gibi her yolsuzluk gizleme aşamasında bir iz veya ipucu bırakmaktadır.

Bu aşamada bulunacak delillerle suçtan suçluya giden bir yol izlenmiş olacaktır.

3- Dönüştürme Aşaması:

Bu aşamada yolsuzluktan elde edilen mali imkanlar suçlular tarafından genelde dikkat çekmeyecek şekilde tasarruf edilir. Yolsuzluk gelirleri çeşitli şekillerde kullanılarak değerlendirilmeye çalışılır.

Genelde bu aşamada yolsuzluk eylemlerini yapanların hatası olağan gelirleri ile açıklayamayacakları lüks denilebilecek varlıklara yolsuzluk gelirlerini aktarmasıdır.

Şirketin pazarlama müdürünün kendisine son model bir jeep alması veya yat alması gibi dönüştürme eylemleri her zaman dikkati çekmiştir. Bu tip durumlar normalde şüphe edilmeyen yolsuzluk zanlılarının araştırma konusu haline gelmesine neden olur. Gizleme aşamasının tersine bu noktada suçludan suç delillerine giden bir yol izlenmiş olur.

ŞİRKETLERDE YOLSUZLUK YAPABİLECEK KİMSELER

Abdullah ÇAVUŞ

E.Vergi Denetmeni/E. MASAK Uzmanı

Şirket yolsuzluklarının tamamına yakınında ya şirket içerisinden birisi doğrudan doğruya eylemi gerçekleştirmiş ya da eyleme iştirak etmiştir. İşletme içerisinde organizasyon şemasına bağlı olarak çeşitli birimler bulunmaktadır. Her birimin yetki ve görevleri de farklıdır. Şirket yolsuzluklarını fail (suç işleyen kimse) dikkate alınarak inceleyecek olursak, şirketlerde yolsuzluk yağıabilecek kişiler aşağıdaki gibidir.

1-Şirket Ortağı: Şirket ortağı kendi hissesi bulunan şirkete karşı hile, yolsuzluk, suistimal gibi eylemlerin içerisinde olabilir mi? Bir başka ifade ile kendi şirketinden para çalar mı? Şirket ortaklarının da diğer ortakların aleyhine olacağını düşünerek, kendisine haksız çıkar sağlamak amacıyla yolsuzluk eylemine giriştiği görülmektedir. Şirket ortağı diğer ortaklarda ya da şirketin uhdesinde kalması gereken varlıkları bir takım oyunlarla kendi şahsi mal varlıkları arasına katabilmektedir. Üstelik şirket ortağının bu tip bir olumsuz eylem içerisine girmeyeceği düşünüldüğünden genelde yaptığı olumsuz işlemleri tespit etmekte çok zordur.

2- Genel Müdür: Şirketin üst düzey yönetici olan genel müdür, yönetim kurulu başkanı veya ortaklardan sonra gelen en yetkili kişi kendi şirketine karşı hile, yolsuzluk, suistimal, zimmete para geçirme gibi eylemlere girişebilir. Genelde işletme için çok çalışan yönetici, bütün iş ve işlemleri ben yapıyorum, şirket ortakları ise çalışmadan benim sırtımdan para kazanıyorlar gibi gerekçelerle bu tip olumsuz eylemlere girişmektedirler. Genel müdür şirketteki en üst düzey yönetici olduğu için aynı şirket ortağında olduğu gibi yaptığı olumsuz eylemlerin tespiti de zordur.

3- Muhasebeci: Şirket mal varlıkları üzerinde en az olumsuz eylem gösteren kesimdir. Genelde muhasebe çalışanları oldukça ciddi araştırmalar yapılacak işletmelere alınır. Ancak her meslekte olduğu gibi bu meslekte de kötü uygulamalar gerçekleştirenler bulunacaktır. Muhasebe personelinin hile, yolsuzluk ve suistimal gibi davranışlarda bulunması halinde tespiti gerçekten zor olacaktır. Bu işlemleri kendisi kayıt altına alacağı için ortaya çıkmaması için gereken tedbirleri de alacaktır. Şirket muhasebecisinin geniş yetkileri olması ve genelde güvene dayalı bir meslek olduğu için yaptığı işlemlerin denetlenmemesi de bir diğer sıkıntıdır.

4- Finans Sorumlusu: Finans bölümünün ayrı olduğu işletmelerde finans sorumlusu doğrudan doğruya parasal kaynaklar üzerinde yetkilere sahip bulunduğundan çeşitli olumsuz eylemlere girişebilmesi olasıdır. Finans sorumlusu yaptığı işlemlerin muhasebe tarafından kayıt altına alınacağını bildiğinden en azından muhasebeciyi atlatacak kadar önlem alması gerekmektedir. Yani yaptığı hile, yolsuzluk gibi eylemin şirket tarafından normal bir işlemmiş gibi algılanmasını sağlayacak tedbirleri alması gerekecektir. Genelde finans personelinin kendi şahsi harcamalarını şirketin harcamaları gibi gösterdikleri gözlemlenmektedir.

5- Satın Alma Sorumlusu: Satın alma işlemi sırasında işletmenin menfaatlerini korumak veya kollamak yerine satıcı, taşeron veya tedarikçilerden maddi menfaat bekleyerek daha yüksek fiyata mal ve hizmet aldıkları görülür. Şirketin satın alma sorumlusu da işletme aleyhine, yolsuzluk, hile, suistimal gibi olumsuz davranışlar gösterebilir. Bazen mal ve hizmetleri kurdukları paravan şirket üzerinden tedarik ederek fiyatları gözle görülür derecede şişirdikleri de olmaktadır. Satın alma personeli de yolsuzluk riski taşıyan personeller arasındadır.

6- Pazarlama Sorumlusu: Şirket adına yapması gereken satışların bazılarını kendi kurduğu paravan şirketler üzerinden gerçekleştirerek haksız menfaat elde etmesi en sık görülen şirket yolsuzluğudur. Pazarlama sorumlusu şirket içerisinde görevinden kaynaklanan yetkileri kullanarak hile, yolsuzluk, suistimal gibi olumsuz davranışlara girişebilir. Pazarlama sorumlusunun müşterilerle olan iyi ilişkileri şirket aleyhine davranışlar göstermesi için uygun ortamı sağlayabilir. Pazarlama sorumlusunun yaptığı hilelerin tespit edilmesi de genelde uzun bir saha çalışması gerektirir.

7- Üretim Sorumlusu: Şirketin müşteri tatminini sağlaması, üretilen mal ve hizmetlerin istenilen kalitede olması, üretimin istenilen zamanda talepleri karşılması gibi görevleri olan üretim sorumlusu da işletme aleyhine olumsuz davranışlar gösterebilir. Şirket yolsuzluklarının büyük kısmının patlak verdiği üretim bölümünde müşteri için işletme kaynaklarını kullanarak gölge üretim yapılması, üretilen mal ve hizmetlerin bir kısmının kayıtlara girmeksizin satılması, ya da müşterinin istediği kaliteden düşük veya yüksek kalitede üretim yapılması gibi pek çok yolsuzluk söz konusu olabilir.

8- Depo Sorumlusu: İşletmeye gelen hammadde, malzeme gibi materyallerin saklanması, korunması, gerektiğinde işletme içerisinde ilgili birimlere bunların aktarılması gibi görevleri olan depo sorumlusu da işletme varlıkları üzerinde doğrudan tasarrufta bulunduğu için işletme aleyhine olumsuz davranışlarda bulunabilir. Depo sorumlusunun yaptığı hile veya yolsuzlukların da ortaya çıkarılması zaman almaktadır. İşletmenin hammaddelerinin, malzemelerinin dışarıda kolayca nakde dönüştürülebilmesi depo sorumlusunun güvenilir olmaması durumunda, depoyu ciddi bir hedef haline getirmektedir.

9- Güvenlik Sorumlusu: İşletmede güvenliği sağlamak, hırsızlık gibi olayları engellemek amacıyla görev yapan güvenlik elemanlarının bazılarının da işletme aleyhine olumsuz faaliyetlerde bulunduğu, işletme varlıklarına yönelik hile, yolsuzluk gibi eylemlere giriştiği görülmektedir. Güvenlik sorumlusunun yaptığı hareketlerin dikkat çekmemesi, mesai saatleri dışında da işletmeye giriş ve çıkış yetkisinin olması bu tip olumsuz faaliyetler için zemin hazırlamaktadır.

Şirketin türüne, faaliyet gösterdiği sektöre ve organizasyon şemasına göre bu liste uzatılabilir. Burada amaç sadece şirkette yolsuzluk yapabilecek personel hakkında genel bir bilgi verebilmektir.

ŞİRKET YOLSUZLUKLARININ TEMEL ÖZELLİKLERİ

Abdullah ÇAVUŞ

E.Vergi Denetmeni/E. MASAK Uzmanı

Son yıllarda küresel ölçekli büyüklüğü olan ENRON gibi şirketlerde yaşanan yolsuzluklar nedeniyle özel sektörde yaşanan yolsuzluklar konusunda araştırma ve anketler yapılmaya başlanılmıştır. Büyük denetim firmalarında yapılan hile ve suiistimal denetimleri ile ilgili yapılan bütünsel değerlendirmelerde ise şirket yolsuzluklarının sebepleri sonuçları ve ortak özellikleri konusunda tespitler yapılmaya başlanılmıştır.

Şirketlerde yetersiz şirket içi kontrol sistemleri, güvenilen çalışanların ihaneti veya şirket içi veya dışı tarafların gizlice anlaşarak şirket sahiplerinin aleyhine gerçekleştirdikleri eylemler nedeni ile büyük tutarlı yolsuzluklar gerçekleştiği ortaya çıkmıştır.

Ticari Rüşvet: ticari kuruluşta veya başka bir kuruluşta idari işlevleri yerine getiren kişiye yasadışı olarak para, menkul kıymet veya diğer varlıkların verilmesi veya mülkiyetle ilgili hizmetlerin veya mülkiyet haklarının verilmesi ve bunun karşılığında ondan görevi ile ilgili bazı eylemlerde bulunmasının (bulunmamasının) istenmesi olarak tanımlanmaktadır.

Özel sektörde Yolsuzluk konusunda yapılan daha geniş bir tanımda ise Yolsuzluk; rüşvet verilmesi, görevin kötüye kullanılması, ticari rüşvet veya çalışanlar tarafından kendileri veya 5 üçüncü kişiler lehine para, değerli eşyalar, başka malvarlıkları, varlık niteliğindeki hizmet veya diğer varlık haklarının elde edilmesi amacıyla kendi pozisyonunun kuruluşun kanuni çıkarlarına ters düşecek şekilde kullanılması veya böyle bir faydanın diğer gerçek kişiler tarafından belirtilen başka bir kişiye sağlanması ve belirtilen

eylemlerin tüzel kişiler adına veya onun çıkarları için yapılması şeklinde tanımlanmıştır.

Dünyanın hemen her ülkesinde, kamu veya özel sektörde pek çok kurum ve kuruluş, hileli işlem, suistimal ve yolsuzluklar ile karşı karşıyadır. Özellikle ülkemizdeki özel sektör şirketleri bu tür eylemler ve bunlardan kaynaklanan kayıplar konusunda ciddi bir farkındalığa sahip değildir.

Şirketlerde çok çeşitli yolsuzluk olayları gerçekleşmesine rağmen hemen her yolsuzluk olayının benzer bir yönü de vardır.

Yolsuzluk olayının karakteristik özellikleri denebilecek bu benzer yönleri şöyle sıralayabiliriz;

1- Yolsuzluk olayına çoğu zaman birden fazla insan karışır. Hırsızlık, zimmete para geçirme, irtikap, suistimal gibi olaylarda genelde birden fazla kişi ekip halinde hareket eder. Üstelik ekip halinde hareket ettiklerinden haksız gelirin paylaşılmasıyla ilgili sorunlar hariç olmak üzere yakalanmaları da çok zordur.

2- Yolsuzluk olayları genellikle gizlilik gerektirir. Şirket bir yolsuzluk ortaya çıktığında dahi bunun kamuoyu tarafından bilinmesini istemez. Çünkü bu tip yolsuzluk olayları şirketlerin piyasa değerini ve itibarını olumsuz etkiler. Yolsuzluğun her türü toplumda güven duygusunu zedeleyecektir.

3- Yolsuzluk gibi olumsuz davranışlara başvuran kimseler aynen “minareyi çalan kılıfını hazırlar” sözündeki gibi, yaptıkları işlemleri kamufle etmek için pek çok yasal işlemin arkasına gizlenirler. Çoğu zaman kağıt üzerinde yaptıkları işi gösteren bir delil olmadığı gibi şirket prosedürlerine tamamen uygun bir yapı gözlemlenir.

4- Yolsuzluk olgusu bu işlemi gerçekleştirenlere doğrudan veya dolaylı haksız bir çıkar sağlar. Tüm yolsuzluk olaylarında şirket kaybeden taraf olurken, bu eylemleri yapan kimseler haksız kazanç elde ederler.

5- Yolsuzluk gibi olumsuz davranışlara yönelen kişiler şirkette sahip oldukları mevki, statü ve yetkileri kötüye kullanırlar. Eğer olayın gerçekleşmesi için kendi yetkilerinin dışında yetkiler de gerekiyorsa o yetkileri de yönlendirecek etkiler yaratabilirler. Yani olayın bir parçası olmayan kimseleri de bilmeden kendi amaçları için kullanabilirler.

6- Şirketlerde görülen yolsuzluk eylemlerinde günün değişen iktisadi, mali, teknolojik yapısı göz önüne alınarak çeşitli gelişmeler görülmektedir. Yani yolsuzluk olayları da aynı kalmamakta günden güne değişerek gelişmekte, karmaşık bir hal almaktadır.

7- Şirket yolsuzlukları belgeleriyle, delilleriyle ortaya çıkarıldığında genelde bu eylemi işleyenlere Türkiye Cumhuriyeti kanunları hapis cezası da dahil olmak üzere çeşitli yaptırımlar öngörmüştür. Yani olayın bir adli boyutu da bulunmaktadır.

8- Şirketlerin yolsuzlukla mücadele kültürünün çok sığ kaldığı hemen hemen tüm yolsuzluk eylemlerinde şirketlerin zafiyet gösterdiği pek çok hususun olduğu göze çarpmaktadır. Yani şirket yolsuzluklarında şirketin caydırıcılık unsurunun çok yetersiz kaldığı görülür.

9- Şirket varlıklarının korunması görevini üstlenen şirket ortakları ve şirket yöneticilerinin bu görevlerini yeterince yerine getiremedikleri de her yolsuzluk eyleminde belirli derece de olsa ihmalleri bulunduğu görülmektedir. “Hırsızın hiç mi suçu yok?” deyişinde olduğu kadar olmasa da gerekli önlemlerin alınması yolsuzluk olaylarını azaltmaktadır.

10- Şirket yolsuzluklarının yapanlar genelde bu faaliyetlerini sürekli olarak devam ettirme eğilimindedirler. Yani tek bir kez yapıp daha sonra tekrarı gelmeyen hile, yolsuzluk eylemleri genelde çok azdır.

11- Şirketlerde görülen yolsuzluk eylemlerinin tamamında bu suçu işleyenler vicdanen rahatsız değildirler. Yani bu tip suçlar aydınlatıldığında yakalananlar genelde pişmanım demezler. Genelde bu kişiler, sık yalan söylerler, sorulara net cevap vermek yerine lafı dolandırmayı tercih ederler. Şirketlerde yolsuzluk yapan kişilerin psikolojik profilini çıkarmakta mümkündür.

ŞİRKETLERDE YOLSUZLUK RİSKİ VE ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ

Abdullah ÇAVUŞ

E.Vergi Denetmeni/E. MASAK Uzmanı

RİSK; beklenen ama ne zaman olacağı, nasıl meydana geleceği ve ne kadar zarar vereceği bilinmeyen olaylardır. Risk, tehlikenin, yani potansiyel zararın, olma ihtimali ve sonucuna (şiddetine) göre belirlenmiş değeridir. Yani, tehlikeye ait ihtimal ve şiddetin bileşkesidir. Risk genel olarak bir faaliyetin içerdiği belirsizlik ve zarar olasılığıdır.

Yolsuzluk riski herhangi bir kişisel amaca hizmet edecek kasıtlı eylemlerin, şirket varlıkları üzerinde ortaya çıkma ihtimalidir. Yolsuzluk riskinin ölçülmesi, olası bir yolsuzluğa sebep olabilecek faktörlerin tespitine bağlıdır. Yolsuzluk risk faktörlerinin tanımlanması ve belirlenmesi bu anlamda önemlidir. Risk faktörleri işletmeden işletmeye, sektörden sektöre ve hatta ülkedeki uygulamalara göre değişebilmektedir.

Bununla birlikte; Analitik Ölçme Yöntemleri, Yapay Sinir Ağları, veri Madenciliği Tekniği ve Uzman Sistem ve Yazılımlar gibi yöntemlerle işletmelerdeki bazı yolsuzluk sistemleri ölçülebilmekte ve erken tespitler suretiyle olası kayıplar en aza indirilebilmektedir.

İş bu yazımızda bu sistemleri anlatmaya çalışacağız.

I- YOLSUZLUK RİSKİ

Yolsuzluk riski herhangi bir kişisel amaca hizmet edecek kasıtlı eylemlerin, şirket varlıkları üzerinde ortaya çıkma ihtimalidir. Bu eylemler işletmenin amacına uygun olmadığı gibi işletmeyi iflasa kadar sürükleyebilecek ağır olumsuz sonuçlara götürebilir.

Yolsuzluk sonucu ortaya çıkan sonuçlar işletmenin ağır finansal kayıplar vermesi, piyasadaki itibarının zedelenmesi, müşterilerin güveninin kaybedilmesi, tedarikçilerden uzaklaılması, yatırımcıların zarar etmesi, olası birleşme ve devirlerin iptali, denetçilerin dava edilme riskinin artması, makro bazda devlete ve ülkeye olan maliyetinin artması gibi pek çok durum olabilir.

Ancak bu sonuçların boyutu tahminen belirlenebilirse de net maliyet ancak yolsuzluğun ortaya çıkarılması ile belirlenebilir. Fakat bazen de işletme sahip ve yöneticileri bir takım sebeplerle yolsuzluk ortaya çıkarılsın istememektedir.

Yolsuzluğun mali boyutundan çok yukarıda belirttiğimiz itibar ve müşteri kaybı gibi olumsuzlukları duyulsun istenmemektedir. Şirketler bu sebeple muhtemel yolsuzluk alanlarını bulmalı ve bu alanlardaki iç kontrol ve denetim eksikliklerinin giderilerek yolsuzluğun nlenmesine yönelik çalışmaların arttırılması gerekir. Muhtemel yolsuzluk alanlarının tespiti ise yolsuzluk riski değerlemesi ve nihayetinde bu yolsuzluk riskinin llmesi ile anlamlı olmaktadır.

Yolsuzluk riskinin llmesi, olası bir yolsuzluğa sebep olabilecek faktörlerin tespitine bağlıdır. Yolsuzluk risk faktörlerinin tanımlanması ve belirlenmesi bu anlamda önemlidir.

Şirket Yolsuzlukları için geliştirilmiş kesin bir hile risk faktörleri seti ile ilgili bir çalışma yoktur. Çünkü bu risk faktörleri işletmeden işletmeye, sektörden sektöre ve hatta ülkedeki uygulamalara göre değişebilir.

II- ANALATİK ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ

Şirket yönetimi, yolsuzluk olayları nedeniyle yatırımcılar, kredi kuruluşları veya şirket hisselerini borsa aracılığı ile alan hissedarlar tarafından açılacak çok sayıda davayla karşılaşabilir.

Klasik denetim prosedür ve yöntemleri ile yolsuzlukları tespit edebilmek oldukça zordur. Bunun yerine yolsuzluklar ortaya çıkarabilecek yeni yöntemlerin uygulanması gerekmektedir.

Uluslararası denetim ve muhasebe standartlarının oluşturulması, mali bilgilerin sunulmasında ve raporlanmasında belirli bir düzeyin yakalanmasına yardımcı olmaktadır.

Böylece işletmenin mali raporlarından çeşitli şekillerde bilgi elde etme olanakları doğmuştur.

Finansal ya da finansal olamayan birçok bilginin dikkate alınmasıyla denetimde analitik inceleme prosedürleri gündeme gelmiştir.

Analitik yöntemler şirketlerde yaşanması muhtemel yolsuzluk alanlarını ve öğeleri soruşturmak için önemli birtakım oranları ve eğilimleri yorumlama yöntemidir. Analitik prosedürler trend analizi, rasyo analizi, karşılaştırmalı mali tablolar analizi şeklinde özetlenebilir.

1- Trend Analizi

Trend analizi analitik yöntemler içinde en fazla kullanılan yöntemdir. Özellikle olağandışı dalgalanmaların ve kalemlerin sonuçlarını görmek açısından bir yıla sınırlı kalmayıp beş yıl gibi daha uzun süreli bir dönemi inceleyen trend analizi uygun bir yöntemdir.

Böylece hesap kalemlerinde artış veya azalış eğilimleri uzun dönemli olarak incelenir ve standarttan sapılan yıllar özellikle incelenir. Böylece

şirketteki yolsuzluk riskinin fazla olduğu hesap kalemleri ve yıllar belirlenmeye çalışılır.

2- Oran (Rasyo) Analizi

Oran analizi işletmenin mali yapısının kredi ve finans kuruluşları tarafından kredi verilebilirliğini tespit etmek amacıyla kullanılan bir analiz türüdür. Özellikle işletmenin karlılık durumunu, faaliyet yapısını, likidite durumu ve mali yapısını analiz etmek için mali tablolarda yer alan hesap kalemlerinin birbirlerine olan oranlarının kullanılmasıdır.

Analitik inceleme prosedürleri içerisinde şirket yolsuzluklarının tespitinde en az faydalı olanıdır. Çünkü oran analizi çok genel bilgiler ve yorumlar sağlamaktadır. Yolsuzluk riskinin yoğunlaştığı hesap kalemlerinin tespitinde çok kullanışlı değildir.

3- Dikey Analiz

Dikey analizde hesapların mali tablo kalemlerinin bulunduğu toplam içindeki yüzdesel payları hesaplanmaya çalışılır. Böylece rakamlardan çok yüzdesel değişimler incelenir.

Dikey analiz de bulunduğu yılın yüzdeleri hesaplandığı gibi önceki yılların yüzdeleri veya sektörün yüzdeleri ile karşılaştırma imkanı vardır.

Özellikle bulunduğu sektördeki aynı büyüklükteki işletmelerle karşılaştırma yapıldığında işletmedeki yolsuzluk riskinin boyutu hakkında önemli bilgiler elde edilebilir.

4- Karşılaştırmalı Tablolar Analizi

Bu yöntemde aynı işletmenin birbirini izleyen iki veya ikiden fazla dönem ikişer ikişer karşılaştırılarak mali tablolarındaki tutarlar arasındaki değişim incelenir. Mali tablolardaki kalemlerde dikkat çeken değişiklikler yolsuzluk riski göstergesi olarak kabul edilebilir. Özellikle dikkat çeken

değişikliklerdeki hesaplar arasında yolsuzluk anlamında bağlantılar kurulmaya çalışılır. Ancak karşılaştırma yapılan yıllardan birisinin olağanüstü bir yıl olması sonuçları anlamsızlaştırabilir. Yıllardan bir tanesi örneğin kriz yılı ise kriz yılı ile karşılaştırılan yıl olduğundan çok iyi görülebilir.

III-YAPAY SİNİR AĞLARI

İlk Robert-Neilsen 1989 yılında geliştirilen yapay sinir ağı "dışardan gelen girdilere dinamik olarak yanıt oluşturma yoluyla bilgi işleyen, birbiriyle bağlantılı basit elemanlardan oluşan bilgi işlem sistemi" olarak tanımlanır.

Basitçe ifade edecek olursak yapay sinir ağı insan beynine benzer şekilde geliştirilmiş bir bilgisayar programıdır.

Özetle yapay sinir ağının çalışma prosedürü şöyledir. Yapay sinir ağları, olayların örneklerine bakmakta, onlardan ilgili olay hakkında genellemeler yapmakta, bilgiler toplamakta ve daha sonra hiç görmediği örnekler ile karışılışınca öğrendiği bilgileri kullanarak o örnekler hakkında karar verebilmektedir. Yapay Sinir Ağları teknolojisi insanlığın doğayı araştırma ve taklit etme çabalarının en son ürünlerinden bir tanesidir.

İnsan beyninin çalışma prensibini taklit ederek çalışan bu sistemler, her ne kadar bilgisayar teknolojisi hızlı bir gelişim göstermiş, işlem hızları nano saniyeler mertebesine inmiş olsa da, bırakalım insan beynini, ilkel bir canlı beyninin fonksiyonları dahi baz alındığında, böyle bir organizmanın yanında çok ilkel kalmaktadır.

Nano saniyeler bazındaki işlem hızları ile yapay sinir ağları, mili saniyeler mertebesindeki işlen hızları ile işlem yapan insan beyninin işlevselliğinin henüz çok uzağındadır.

Bu yöntemde yolsuzluk yapılan işletmelerin temel özellikleri bilgisayara yüklenerek yeni bir firmanın verileri bilgisayara girildiğinde bu firmanın yolsuzluğa maruz kalıp kalmadığı sorulur. Bilgisayar yapay sinir ağlarını kullanarak % cinsinden bu işletmede %90 yolsuzluk yapılmıştır gibi bir sonuç verir.

IV- VERİ MADENCİLİĞİ TEKNİĞİ

Şirket yolsuzlukları esasen bu konuda uzman bir insanın deneysel ve yargısal bilgileri yoluyla oluşan tecrübesi ve bilgi birikimi ile tespit edilebilir. Çünkü gelişen ekonomik, mali, teknolojik yapılar her gün yeni yolsuzluk türleri ortaya çıkarmaktadır. Bu yolsuzlukları tespit etmek salt laboratuvar veya bilgisayar çalışmalarıyla elbette mümkün olmayacaktır. Ancak veri madenciliği teknikleri (yapay zeka tabanlı veya istatistiksel yöntemler) şirketle ilgili sayısal bilgileri kullanarak olası yolsuzluk riski alanlarını tespit etmektedir.

Veri madenciliği tekniği genellikle finansal tablolar analizlerinde kullanılmaktadır. Veri madenciliği temel olarak açıklayıcı ve tahmini modeller geliştirerek var olan verileri analiz etmeye çalışır.

Larose veri madenciliğinin görevlerini 6 başlık altında sınıflamıştır. Bunlar; açıklama, tahmin, karar (yorum), sınıflandırma, kümeleme ve ilişkilendirme. Veri madenciliği tekniği yüksek sınıflandırma ve tahmin kabiliyeti ile yolsuzluk yapılan işletmelerin tespitinde oldukça yararlı olabilecektir.

V- UZMAN SİSTEMLER ve YAZILIMLAR

Uzman sistemler, genel olarak yolsuzluk denetimi alanında, gerçek kişilerden derlenen bilgileri temel alarak üretilen zamanla kendisini geliştirebilme yeteneği de olan bilgisayar yazılımlarıdır.

Uzman davranışını taklit etmek üzere çok farklı metodlar kullanılmakla birlikte, en çok bilinen uzman sistemler;

-Bilgi Temsili Yöntemleri

- Bilgi Mühendisliği

Yöntemleridir.

Kısaca uzman sistemler, ancak profesyonel bir kişinin, bir uzman insanın çözebileceği karmaşık problemlerin (örneğin şirket yolsuzluklarının) bilgisayar ile çözümüne olanak sağlayan sistemlerdir.

Denetim çalışmalarında iş gücü maliyetini azaltarak emek-zaman tasarrufu sağlayan uzman sistemler gelecekte bu alanda çok daha yaygın olarak kullanılmaya başlanacaktır. Şu an için her zaman okunabilir, yorumlanabilir bilgiler vermemesi, mutlaka bir bilgi mühendisi yardımıyla kullanılması gibi sınırlamaları vardı

HİLE ÜÇGENİ VE ŞİRKET YOLSUZLUKLARI

Abdullah ÇAVUŞ

E.Vergi Denetmeni/E. MASAK Uzmanı

Literatürde hileli eylemlere neden olan unsurlar, uzun süreden beri tartışılmaktadır. Tartışmalar bir kimsenin hileli işlemlere neden olan faktörleri açıklayan Hile Üçgeni kavramı üzerinde yoğunlaşmıştır.

Hilenin hangi saikle yapıldığına ilişkin araştırmalar, hile yapanların hileyi üç unsurun bir araya gelmesi sonucu gerçekleştirdiklerini ortaya koymuştur. Bunlar, baskı, fırsat ve rasyonelleştirme.

İlk defa bu üç unsuru hile üçgeni olarak adlandıran, hile konusunda birçok araştırması olan Sertifikalı Hile Denetçileri Kurumu (ACFE'nin) kurucusu olan Joseph T. Wells'dir.

Bu modelin üç unsuru, bireylerin hileye yönelmelerin altında yatan temel faktör olarak ifade edilmektedir. Bahsedilen üç şartın varlığına ilişkin akademik bulgular ile hile üçgenin unsurları açıklanmaya çalışılacaktır.

Hile genel bir terimdir ve çeşitli anlamları içerir. Hilenin genel içeriğinde sürpriz, dalavere, üçkağıtçılık, kurnazlık, açıkgozlülük, dürüst olmama gibi yollarla birinin aldatılması yatar.

Toplumsal alanda gerçekleşen bir eylem olan hilenin ekonomi, işletmeler ve bireyler üzerinde ağır sonuçları bulunmaktadır. Hırs ve aldatma olasılığı bir araya geldiğinde yayılmaya başlayan bulaşıcı bir hastalık ortaya çıkar.

Dilimize hile ve sahtekarlık olarak çevrilebilen kavramının Anglo-Sakson dillerindeki karşılığı "Fraud" dur. Fraud kelimesinin kökeni Latince zarar, hata ve aldatma anlamlarını içeren "Fraus" kelimesine dayanmaktadır.

I- HİLE TANIMI

Hile, sahtekarlık, yolsuzluk ve usulsüzlük gibi düzensizlikler, kasıtlı olarak yapılan yanlışlıklardır. Bunlar işletme personeli, yönetimden sorumlu kişiler ya da üçüncü kişilerin bilinçli olarak menfaat sağlamak amacıyla aldatma içeren davranışlarda bulunmasıdır.

Bir diğer tanımı da; bir çalışanın çalıştığı işletmenin kaynaklarını ve varlıklarını kasıtlı olarak uygun olmayan bir biçimde kullanarak veya ele geçirerek haksız kazanç sağlamasıdır. Hile muhasebe verilerinin manipülasyonu ve varlıkların çalınması şeklinde gerçekleşebileceği gibi işletmeye ait önemli verilerin kişisel bir menfaat sağlamak amacıyla işletme dışına çıkartılması şeklinde de gerçekleşebilir.

Hile, genel anlamda birini yanıltmak için yapılabilecek her türlü adımı içeren geniş kapsamlı bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Bu kapsama finansal araçlar vasıtasıyla yapılabilecek hileler girmekle birlikte finansal araçlar dışında günlük ve iş hayatında kullanılan araçların kötüye kullanımını da içermektedir. Hile kavramı değerlendirildiğinde yasalara aykırılığın da her zaman var olduğu hatırlanmalıdır.

Hile sözlük anlamıyla bir çıkar sağlamak amacıyla birini aldatmak, yanıltmak için yapılan düzen, dolap, oyun, entrika şeklinde tanımlanabilir. Hile kavramı da yolsuzluk kavramına benzemektedir.

Şirketlerde görülen hilelerde hile yapan şahıs şirketin iç kontrol sistemindeki boşluklardan yararlanarak haksız menfaat elde etmektedir. Yolsuzluktan farkı mutlaka kendi sahip olduğu yetki, statü veya mevkiyi kullanması gerekmemesidir.

Örneğin şirketin deposunun nasıl çalıştığını çok iyi bilen bir ustabaşı sistemdeki boşluk aracılığıyla her gün malzeme kaçırıyor ve bunu dışarıda nakite çeviriyorsa kendi yetkilerini kullanmasa bile ortada bir hileli olumsuz davranış bulunmaktadır.

Türk Dil Kurumu'na göre hile;

1. Birini aldatmak, yanıltmak için yapılan düzen, dolap, oyun, ayak oyunu, alavere dalavere, desise, entrika.
2. Çıkar sağlamak için bir şeye değersiz bir şey katma. Hile tanımlamak gerekirse tam anlamıyla kelime karşılığı anlatmak gerekirse; Türk Dil Kurumunun yolsuzlukla ilgili kelime anlamı yolsuz olma, mecaz anlamı yetkiyi kötüye kullanma olarak tanımlanmıştır.

II- HİLE ÜÇGENİ

Bir işletmenin iç kontrol yapısı ne kadar güçlü olursa olsun, hile riski her zaman mevcuttur. Hileyi sıfıra indirmenin bir yolu yoktur. İnsan unsuru söz konusu oldukça, hile de var olacaktır.

Literatürde hileli eylemlere neden olan unsurlar, uzun süreden beri tartışılmaktadır. Tartışmalar bir kimsenin hileli işlemlere neden olan faktörleri açıklayan Hile Üçgeni kavramı üzerinde yoğunlaşmıştır.

Hilenin hangi saikle yapıldığına ilişkin araştırmalar, hile yapanların hileyi üç unsurun bir araya gelmesi sonucu gerçekleştirdiklerini ortaya koymuştur. Bunlar, baskı, fırsat ve rasyonelleştirme.

İlk defa bu üç unsuru hile üçgeni olarak adlandıran, hile konusunda birçok araştırması olan Sertifikalı Hile Denetçileri Kurumu (ACFE'nin) kurucusu olan Joseph T. Wells'dir.

Hilenin neden yapıldığını anlamak için incelenmesi gereken konu, hile üçgenidir.

Bu modelin üç unsuru, bireylerin hileye yönelmelerin altında yatan temel faktör olarak ifade edilmektedir.

Bahsedilen üç şartın varlığına ilişkin akademik bulgular ile hile üçgeninin unsurları açıklanmaya çalışılacaktır.

Hile üçgeni hile risklerinin tanımlanması ve değerlendirilmesi aşamasında kullanılan ve literatürde benimsenmiş bir terimdir.

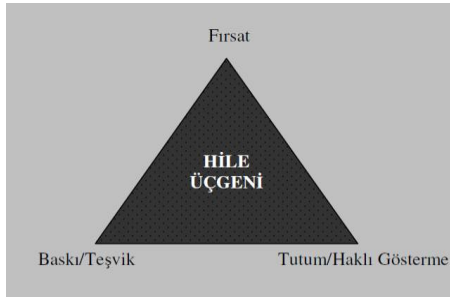
Hile üçgeni; hile riski faktörleri olarak da adlandırılabilir;

1- Fırsat,

2-Baskı

3-Haklı gösterme

Adlı üç temel unsurdan meydana gelmektedir. Kurumsal işletmelerde dahi hile ortamının oluşması basit de olsa sıklıkla karşılaşılan bir durumdur.

1-Haklı Gösterme Unsuru :

Hile yapan yakalandığında, yaptığı eylemin ahlaki nitelik taşımadığını bilse de parayı sonradan yerine koyacağını ve bu nedenle suçlanacağını düşünemediğini iler sürerek kendini haklı gösterme çabası içine sokabilen kişidir.

Haklı gösterme, rasyonalizasyon, suistimalcinin, davranışları konusunda kendi kendini haklı çıkarmasını sağlayan iç diyalogdur. Hileyi yapan işverenin kendisine bu bedeli borçlu olduğu konusunda kendi kendini ikna eder.

Kişiler kendilerini dürüst olarak algırlar ve suç davranışına girdiklerinde de bunu haklı kılmaya çalışırlar. Yaptıkları hileyi doğrulamak için de kendilerini ikna etmeye çalışırlar. Nakit hırsızlığı yapan çalışanların bu aksiyonlarıyla ilgili ortak tavrı bu parayı daha sonra yerine koyma niyetinde olduklarıdır.

Onlar için bu bir hırsızlık değil, ödünç almadır. Bazen de bu şekilde hile ve hırsızlık yapmayı işletmeye kızdıkları için bir oç alma gibi görürler. Bu haklı gösterme çabaları için birçok bahane yaratmak mümkündür. Örneğin, “herkes yapıyor ben niye yapmayayım” gibi. Yöneticiler ise muhasebe bilgisini raporlarında çarpıtırken bu sahteciliği işletme için ve çalışanlar için yaptıklarına kendilerini inandırmaya çalışırlar.

2- Baskı/Teşvik Unsuru

Yönetim ya da diğer çalışanların hile yapmasına teşvik eden veya hile yapmaya yönelik motivasyon oluşturulmasına katkı sağlayan bir baskı unsuru vardır. Bu baskı unsurlarına kabarık faturalar, bağımlılık sorunları, pahalı zevkler, kumar tutkunluğu gibi örnekler verilebilir.

Daha çok mali zorluklar baskı unsuru olarak ön plana çıkmaktadır. Mali sıkıntıların yanında bir diğer motivasyon unsuru da açgözlülüktür.

2007’de hile ile ilgili yapılan bir araştırmada aç gözlülüğün hilenin ana nedeni olduğu belirlenmiştir. 2007 yılındaki vakaların % 63’ünün bu sebeple ortaya çıktığı iddia edilmektedir.

Diğer nedenlerin çoğu da kumar ve borç nedeniyle ortaya çıktığı vurgulanmaktadır. Hâlbuki birçok insan hile yapmak için fırsatlarla karşı karşıyadır ve bunlardan bazı aç gözlü ve muhtaç insanlar hileye başvurumaktadırlar. Özellikle yönetim hilesi olarak hileli finansal raporlama açısından düşünüldüğünde yöneticilerin kazancının az olması gibi bir durum söz konusu olamaz.

Ancak bu yöneticilerin kanaatsizlikleri açgözlülüğe sebep olmaktadır. Bu da bir takım yasal olmayan eylemlerin oluşmasına sebep olmaktadır.

Finansal baskılar çalışanların varlıkları kötüye kullanmalarını özendirir temel kaynaktır. Aşırı borçları olan, madde bağımlısı olan veya kumar düşkünlüğü olan çalışanlar finansal açıklarını kapatmak veya diğer kişisel ihtiyaçlarını karşılamak üzere hırsızlık yapabilirler.

Yöneticiler varlıklara ve muhasebe kayıtlara erişimi olan çalışanlarda bu tür belirtiler olabileceğine dikkat etmelidirler.

Varlıklara erişebilecek türde görevlere eleman alımında yöneticiler başvuruda bulunanların geçmişlerini ayrıntılı incelemelidirler. İşletmeden memnun olmayan çalışanlar güya kendilerini öne çıkarmak, ehliyetlerinin kanıtlamak ya da işverenine saldırmak ve öç almak duygularıyla hırsızlık yapabilirler.

İşletmeler çalışanlarına adil davranarak ve morallerini yüksek tutarak onları izlemek suretiyle yolsuzluk riskini azaltabilirler.

Başlıca baskı unsurları aşağıdaki sıralanmıştır.

a-İşletmenin kârlılığının ekonomik, endüstriyel ve operasyonel durumlar nedeniyle tehlikeye girmesi (Sektördeki rekabetin artması, yeni yasal düzenlemelerin gelmesi, aşırı operasyonel zararlar gibi)

b- İşletme yöneticilerinin finansal durumunun işletmenin finansal durumuna bağlı olması (Şirket hisselerine sahip olmaları, alacakları bonusun, terfinin şirketin performansına bağlı olması gibi)

c- İşletme yöneticilerine ulaşılması güç hedeflerin verilmesi (Satış kârlılık hedefleri gibi)

d- Kişisel finansal ihtiyaçlar (Beklenmedik giderlerin oluşması, hastalık, kötü alışkanlık sahibi olma, kumar gibi)

e- Çalışanın işletmeden beklentilerinin karşılanmaması (Beklediği terfiyi, maaşı alamama, işten atılacağını düşünme gibi)

f- Kötü alışkanlıklardan doğan baskılar (Kumar tutkunluğu, uyuşturucu kullanımı veya alkol bağımlılığı gibi)

g- İşle ilgili baskılar (Diğer yandan kurum dâhilindeki faktörlerden de kaynaklanabilecek baskılar hileli işlemlere neden olabilmektedir. Aşırı (ulaşılması imkânsız ve ya çok zor) hedefler en belirgin görülen sebeplerdendir. Piyasadan daha düşük ücretli çalıştırılma, kıdemlilerinden ve yöneticilerinden gerekli beğeni ve takdiri görememe, beklediği kıdem artışını ve ya terfi alamama gibileri de diğer örnekler arasındadır.)

3- Fırsat Unsuru :

Fırsatlar ise temelde işletme iç kontrol zayıflıklarından kaynaklanmaktadır. Ayrıca işletme içindeki pozisyonun kuvvetli olması, işletmenin genel olarak kanun ve yönetmeliklere aykırı hareket etmesi ve işletme faaliyetleri hakkındaki üst düzey bilgi hileli işlemlere fırsat verebilmektedir.

Fırsat faktörü nedenli ortaya çıkabilecek hileli işlemler iç kontrol sisteminin etkinlik seviyesi artırılarak ve işletme çalışanlarına hile eğitimleri verilerek önlenebilir.

İşletmelerde yaşanan yolsuzlukların çoğu eksik veya hileli finansal raporlamanın hazırlanmasından ya da gizlenmesinden kaynaklanmıştır.

Yolsuzluklarla mücadele etmenin yolu kurumsal yönetimin etkin uygulanması ve denetimin şartlarının yerine getirilmesidir.

İşletmelerde ortaya çıkabilecek fırsat unsurlarına aşağıdaki örnekleri verebiliriz.

- Şirketin iç kontrol sisteminin zayıf olması veya hiç olmaması,
- Çalışan davranışlarının yeterli şekilde gözlenememesi,
- Zayıf ahlak politikaları,
- Üçüncü kişilerle ve ortaklarla yapılan gizli anlaşmalar,
- Çalışanların yaptıkları işlerin kalitesini değerlemede yetersizlik,
- Hile yapanların cezalandırılacağı disiplinli bir ortamın sağlanmaması,
- İşletmede çalışanlar arasında bilgi akışının zayıf olması,
- Tepe yönetiminde var olan cahillik, umursamazlık ve yetenek eksikliği,
- Sağlıklı denetim çalışmalarının olmaması

HİLE DÖRTGENİ/HİLE KAROSU

Abdullah ÇAVUŞ

E.Vergi Denetmeni/E. MASAK Uzmanı

Hile konusunda çalışan pek çok uzman, araştırmaları donald r. Cressey tarafından yürütülen, adı ise joseph t. Wells tarafından konulan “HİLE ÜÇGENİ”ne aşinadır.

“HİLE ÜÇGENİ” kişilerin hile yapma nedenlerini üç unsurun biraraya gelişine bağlamaktadır. Bu unsurlar;

1-Baskı

2-Fırsat

3-Haklı göstermedir

Ancak 2004 yılında david t. Wolfe ve dana r. Hermanson, bu üç unsurun bir arada var olmasının, her zaman hile olayının ortaya çıkmasına sebep olmayabileceğini, çoğu zaman üzerinde durulmayan ancak hilenin meydana gelişine neden olan bir unsur daha bulunduğunu ortaya koymuşlardır. Bu dördüncü unsur kişinin doğuştan gelen yetenekleri ve sonradan kazandığı becerileri yani “yetkinlikleri”dir. **Kişileri hile yapmaya iten unsurların değerlendirilmesinde yetkinliklerin dikkate alınması, hile üçgenini bir hile karosuna dönüştürmektedir**

YETKİNLİK; kişinin doğuştan sahip olduğu yeteneklerin yanında, yaşamı sırasında edindiği becerileri de içerir.

YETKİNLİK, kişinin kendisine güveninin yüksek olmasını, karar alabilme yetkisine sahip olmasını ve zorlayıcı bir kişiliğe sahip olmasını ifade etmenin yanında, kişinin işletme içerisinde hile yapmaya uygun konumda bulunarak iç kontrol yapısı zayıflıklarını algılayabilme ve istismar edebilme yeteneğini, güçlü egosu ve ikna edici kişiliğinin bulunmasını, başarılı biçimde yalan söyleyebilmesini ve hileyi gerçekleştirmeye yetebilecek bilgi ve yeteneğe sahip olmasını içermektedir.

Kişilerin yetkinlikleri aşağıdaki gibi sınıflanmaktadır

1-Başarma eğilimine ve eyleme dönük yetkinlikler;

- a- Başarma güdüsü,
- b-İnsiyatif alabilme,
- c- Risk alabilme,
- d-Bilgi arama ve edinme çabası,
- e-Araştırma ve yeniliğe açık olma,
- f-Düzenli çalışma

2-Yardımlaşma ve hizmete dönük yetkinlikler;

- a-Empati kurabilme,
- b-Kişiler arası ilişkilerde güçlü olma,
- c-Başkalarını etkileyebilme,
- d- Güçlü iletişim ve
- e- İlişki kurabilme

3-Yönetmel yetkinlikler

- a-Astlarını geliştirme ve eğitme,
- b-Takım çalışması ve işbirliği,
- c-Liderlik, yetki kullanabilme

4-bilişsel yetkinlikler

- a-Analitik düşünme
- b-Problem çözme,
- c-Kavramsal düşünme
- d-Bütüncül bakış,
- e-Teknik ve mesleki uzmanlık)

5-Kişisel etkililikle ilgili yetkinlikler

- a-Öz kontrol, özgüven,
- b-Değişime kolay uyum sağlayabilme ve esneklik,
- c-Örgütsel bağlılık,
- d-Örgütsel bilince sahip olma-kurumu tanıma

Olarak sınıflandırılabilir

SONUÇ

2000'li yılların ortalarında finans sektöründe açgözlülük nedeniyle gerçekleştirilen hileler, hile üçgeninde çeşitli değişikliklere neden olmuştur. Wolfe ve Hermanson tarafından yapılan çalışmalarda, hilenin gerçekleşmesine olanak tanıyan baskı, fırsat ve haklı gösterme unsurlarından baskı unsurunun teşvik (hile yapmak istiyorum / hile yapmaya ihtiyacım var) olarak değiştirilmesi önerilmiştir.

İlave edilen dördüncü unsur olan “yetkinlik” ise hile üçgenini bir hile karosuna dönüştürerek kişisel özellik ve yeteneklerin diğer üç unsurun varlığı durumunda ne derece önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

Pek çok hilenin- özellikle yüksek tutarlı hilelerin- yeterli yetkinliğe sahip doğru kişilerin bir araya gelmemesi durumunda gerçekleşmesi mümkün olamamaktadır.

Fırsat unsuru kişinin hile yapması için bir kapı açarken teşvik ve haklı gösterme unsurları kişiyi hileye yönlendirmektedir.

Ancak kişinin kendisine açık kapıyı bir fırsat olarak fark edebilmesi ve bu fırsatı zaman içerisinde defalarca değerlendirebilmesi ancak kendi yetkinliklerine bağlıdır.

O halde bir işletmenin hile riskinin analizi yapılırken yetkinliklerin de göz önünde bulundurulması gereklidir.

KAYNAK

1-Hile Denetiminde Yetkinliklerin Değerlendirilmesi - Hile Karosu /

Dr. Banu Tarhan Mengi-İsmmo-Mali Çözüm Dergisi

HİLE BEŞGENİ

Abdullah ÇAVUŞ

E.Vergi Denetmeni/E. MASAK Uzmanı

İşletmelerde Hile TEORİLERİ ile ilgili olarak ilk başta HİLE ÜÇGENİ teorisi geliştirilmiş sonrasında bu teoriye YETKİNLİK unsuru ilave edilerek HİLE DÖRTGENİ haline getirilmişti. Bu iki konudaki yazılarımız daha önce yayınlanmıştı. Bu defa HİLE BEŞGENİ teorisi hakkında bilgiler derlemeye çalıştık.

GÜNÜMÜZDE Şirketler dış kaynak kullanımı, küresel ortaklıklar ve teknolojik gelişmelerle daha fazla özerkliğe sahip bireylerin kurum genelinde değişimi etkileme yetkisine sahip olduğu matris organizasyonlarına dönüşmüştür.

Performansa dayalı ödeme ve ödüller çalışanların performans hedeflerine ulaşmak amacıyla etik olmayan yollar bulmaları için daha fazla teşvik yaratmaktadır.

GÜNÜMÜZDE birçok işletme sahipleri tarafından yönetilmediğinden, yöneticilerin herhangi bir sorun meydana geldiğinde bu sorunu gizleme olasılıkları da artmıştır.

Günümüzde yaşanan hile eylemleri, Cressey döneminin faillerine nazaran daha fazla bilgi ve kurumsal varlıklara erişimi olan daha bağımsız kişilerce yapılmaktadır.

Tüm bu değişiklikler Cressy'nin hile üçgeni modelinde yer alan öğelerin hile eylemini açıklama noktasında yeterli olmadığı görüşünü doğurmuş ve bu düşünceden hareketle Jonathan Marks'ı **HİLE BEŞGENİ TEORİSİNİ** geliştirmeye motive etmiştir

Marks'ın (2009) hile beşgeni modeli, hile üçgenine iki yeni öge, yani kibir ve beceriyi ekleyen hile üçgeni teorisinin geliştirilmiş şeklidir.

Bugün bir çalışanın bir sahtekarlık yapmak için gerekenlere sahip olup olmadığının belirlenmesinde BECERİ VE KİBİR önemli bir rol oynamaktadır.

Hile beşgeni teorisinde tanımlanan beceri, Wolfe ve Hermanson'ın (2014) hile elması teorisinde daha önce açıklanan YETKİNLİK UNSURUNA benzer bir anlam taşımaktadır.

BECERİ, çalışanların iç kontrolleri göz ardı etme, gizlilik stratejileri geliştirme ve sosyal durumu kontrol etme yeteneğidir.

Kibir ise, sahip olunan haklar üzerinde bir üstünlük tutumudur ve iç kontrol uygulamalarının veya şirket politikalarının hilekarın kendisi için geçerli olmadığını düşünmesi durumudur (Nindito, 2018).

Benzer şekilde Yusof vd. (2015), kibirin, üstünlük duygusu ve açgözlülüğten kaynaklanan doğal bir farkındalık eksikliği ve bir şirketin iç kontrolünün kendileri için geçerli olmadığı düşüncesi gösteren bir özellik olduğunu belirtmektedir.

Sonuç Olarak hile Beşgeni; Hile Üçgenindeki 3 Unsurun Yanına Kibir Ve Beceri Unsurlarının Eklenmesi İle Oluşmuştur

1-Baskı

2-Fırsat

3-Haklı Gösterme

4-Kibir

5-Beceri

Yüksek derecede kibir sahibi biri daima yenilmez olduğuna inanır (Johnson, 2010).

Ayrıca yüksek kibirli birey yaptığı her eylemin kabul edilebilir bir şey olduğuna inanmaktadır.

Temel olarak, hile beşgeni “neden temellidir” ve hile vakalarını daha iyi açıklamak ve hile ile mücadele çabalarını en üst düzeye çıkarmak amacıyla hile eylemi üçgeni ile birlikte kullanılmalıdır.

Kısacası model hem “insan” hem de “suç” unsurunu bir arada ele almaktadır

KAYNAK

HİLE ÜÇGENİ, HİLE ELMASI VE HİLE BEŞGENİ: HİLE EYLEMLERİNİN NEDENLERİNE İLİŞKİN TEORİLERE KAVRAMSAL BAKIŞ Dr. Öğr. Üyesi Gülçin KAZAN*

Muhasebe ve Denetime BAKIŞ - 2021

ŞİRKET YOLSUZLUKLARININ TESPİT TEKNİKLERİ

Abdullah ÇAVUŞ

E.Vergi Denetmeni/E. MASAK Uzmanı

Şirket yolsuzluklarının tespiti oldukça zor ve uzmanlık gerektiren bir iştir. Çünkü bu tip suçları işleyenler çoğu zaman “minareyi çalan kılıfını hazırlar” sözünde olduğu yaptığı olumsuz işlemleri gizleyecek yöntem ve teknikleri de kullanmaktadırlar.

Ancak “her temas iz bırakır” sözünde olduğu gibi mutlaka yolsuzluğun tespitine yönelik uzmanın görebileceği izler, anormallikler de geride kalır. Şirket yolsuzluklarının ortaya çıkarılmasına yönelik çalışmalarda hedef normal bağımsız denetim uygulamalarında olduğu gibi mali tabloların doğruluğunu tespit etmek değildir.

Yapılan yolsuzluğun boyutlarını, suçlularını delil ve belgeleri ile ortaya çıkarmaktır. Şirket yolsuzluklarının tespitinde işletme içinden veya dışından gelen engellerle de karşılaşılabilir. Bunlardan en önemlisi işletme içerisinden gelen engellerdir. Şirkette yolsuzlukları ortaya çıkaracak uzmanın çalışmasını istemeyenler olabileceği gibi bu uzmanı yanlış yönlendirmek için olayları çarpıtan, değiştirenlerde bulunabilir.

Şirket yolsuzluklarının tespitinde daima elde edilen verilere, ifadelere şüphe ile bakmak gerekir. Birkaç kaynaktan doğruluğu teyit edilebilen bilgiler her zaman daha güvenli kabul edilmektedir.

Şirket yolsuzluklarının tespiti aşamasında işletmenin içerisinde bulunduğu sektör, faaliyet alanları, yerleşik iç kontrol mekanizmaları, şirket kültürü, şirket talimatname ve prosedürleri dikkatli bir şekilde incelenmelidir. İşletmenin yolsuzlukla ilgili geçmişi ayrıca incelenmelidir.

Şirketin iç kontrol sisteminde olası yolsuzluk risklerinin tespit edilerek sistemdeki açıklarında analizi gerekir.

Şirket yolsuzluklarında şirketin faaliyet hacminin çok iyi olmasına, ürettiği mal ve hizmetler piyasada çok talep görmesine rağmen şirket karlılığı düşük çıkar.

Ayrıca şirketin mali yapısı, likidite durumu da kendisinden beklenenin çok altında olur. Eğer şirket bünyesinde gerçekleştirilen bütçe gibi planlama tabloları varsa bu tablolarda da yolsuzluğun olduğu dönemlerde ciddi sapmaların olduğu tespit edilebilir.

Yolsuzluk eylemi ne kadar başarılı gizlenirse gizlensin mutlaka belirli noktalarda eylemini olumsuzluğundan kaynaklanan olumsuz sonuçlar gösterecektir.

I- YOLSUZLUK DENETİMİNDE KULLANILAN TEKNİKLER

1- Yazılı İfade Alma Tekniği

Yazılı ifade alma tekniği şirket yolsuzluklarının ortaya çıkarılmasında çok fazla başvurulan bir tekniktir. Bir olayda soruşturulması gereken kişi sayısı çoksa bu teknikle işe başlamak gerekebilir. Yazılı ifade alma tekniğinin temeli insanların yazılı anlatımda sözlü anlatıma göre daha zor yalan söyledikleri varsayımına dayanmaktadır. İnsanlar yalan söyledikleri zaman bilinçsiz olarak yazılı veya yazısız, hareketleri, jest ve mimikleri ile pek çok mesaj, sinyal gönderirler.

Yazılı anlatımda bu sinyalleri yakalamanın çok daha kolay olduğu kabul edilir. İnsanlar genellikle yazılı anlatımları sırasında tamamen sıfırdan bir hikaye uydurmazlar. Bunun yerine var olan olayı biraz değiştirmeyi, belli kısımlarını gizlemeyi tercih ederler.

Bazen de var olan olaya bazı unsurlar eklemeyi tercih ederler. Bu şekilde gerçekte yaşanan olay ile hayali senaryonun bazı kısımları örtüşür. İşte bu ekleme ve çıkarmalarda yapılan hataları tespit nispeten daha kolaydır.

Yazılı analizlerin temel başlangıç noktası yazılı ifade verecek kişi veya kişileri etkilememektir. Bu kişileri yönlendirmek yerine, tamamen özgür bırakmak gerekir. Yazılı ifade için “O gün olanları anlatır mısınız? Olayla ilgili bildikleriniz nelerdir?” gibi genel soruları şüpheli veya şüphelilere yöneltmek gerekir. Esas olan kesinlikle suçlayıcı ifadeler kullanmamak, insanların savunmaya geçmesini sağlamamaktır.

Yazılı ifade alma tekniğinde kişiler hayali bir senaryo ile gerçek bir senaryoyu birleştirmeye çalıştıkları için bazı bölümleri atlarlar ve olayın sırasını değiştirirler. Normal bir şekilde yazılı ifadelerde %20 giriş %50 gelişme ve %30 sonuç bölümü olur. Oysa yalan yazılı ifade veren kişi gereksiz ayrıntılara girerek, bölümler arası dengeleri istemeden bozar. Sadece ifadelerin giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinin ağırlıklarını tespit ederek bile yüzlerce ifade içerisinde hangilerinde problem olduğu bulunabilir.

Yazılı ifade tekniğini kullanılması sırasında zamirler özel bir önem taşır. Genelde ifadeler birinci tekil şahıs tarafından geçmiş zaman kipinde anlatılır. Cümlelerin çoğu ben ile başlar. Bir suçta mağdur olan kişi biz zamirini kullanmaz. Ancak olayla ilişkisi olan suç ortağı olan kişi ise sık sık ben yerine biz zamirini kullanır. Biz zamiri yerine bizi oluşturan kişilerin fazlaca tekrarlandığı durumlarda örneğin sürekli kardeşim ve ben ifadesi kullanılıyorsa bu kişilerin arasında bir soğukluk, resmiyet veya sürtüşme olduğu anlamı da çıkar.

Burada dikkat edilmesi gereken bir diğer husus ise Türkçe’de gizli özne kullanımının yaygın olması nedeniyle ben veya biz ifadeleri yerine yükleme bu anlamı veren eklerin getirilmesidir. Yükleme ayrıntılı

incelenerek zamirlerin belirlenmesi gerekir. Zamirlerin tespiti açısından yazılı ifadeler tekrar okunmalıdır. Eğer bir bilgisayar yazılımı kullanılıyor ise bu süreç çok daha hızlı olacaktır.

Yazılı ifade tekniğinde diğer bir husus taktik kelimelerinin dikkatle belirlenmesi gerekir. Sanırım, hatırladığım kadarıyla, düşündüm ki gibi kelimelerden sonra gelen açıklamaların yalan olması ihtimali çok yüksektir. Bu tip taktik kelimelerin kullanım yerlerine iyi bakmak gerekir. Ayrıca yazılı ifadelerde neden belirten cümleleri de iyi incelemek şarttır. Çünkü olayla ilgisi olmayan bir kişinin bu sebepten, bu yüzden, bu nedenle gibi ifadelerle kendisini savunması veya haklı göstermeye çalışması gerekmez. Bu sebeple kişilerden yazılı ifade alırken yukarıda belirttiğimiz gibi kimseyi suçlayıcı ifadeler kullanmamak gerekir.

Yazılı ifade tekniğinin kullanıldığı durumlarda olayın zamanlamasının tespit edilmesi gerekir. Örneğin 8 saatte olmuş bir olaydan bahsedilirken 16 satırda açıklama yapılmış ise ortalama zamanlama hızı 1 saatin 2 satırla ifade edilmesidir. Oysa suçlu kişiler olayın ortaya çıkmaması için konuyu gereksiz ayrıntılara boğarak olayla ilgili kısımları geçiştirmeye çalışırlar. Hikayenin akışını bozmayan gereksiz detayların çok bulunduğu yazılı anlatımlarda yalan ifadelerin çok olduğu gözlemlenmektedir. Bu şekilde zamanlamaya uymayan kısımlarında dikkatle incelenmesi gerekir. Buna uygun yazılımlar kullanıldığında durum tespiti çok daha hızlı yapılabilmektedir.

Yazılı anlatımlarda tırnak işareti içine alınmış veya paranteze alınmış ifadelerin genel olarak doğru olduğu kabul edilir. Yazılı anlatımla ilgili bir diğer husus ise hikayenin içinde kaybolmamaktır. Burada amaç olayın boyutlarını sorgulamak değil hikayenin hangi kısımlarının doğru anlatıldığını hangi kısımlarının ise çarpıtıldığını, yalan olarak aktarıldığını tespit etmektir.

Daha sonra yalan ifade verdikleri muhtemel olan şüphelilerle sözlü görüşme yapılacak ve diğer tekniklerde kullanılacaktır. Birbirleriyle çelişen yazılı ifade verenler de olabilir.

Ancak yazılı ifade incelemelerinde amaç çelişkileri bulmak değil şirket yolsuzluğunu gerçekleştiren gerçek suçlu veya suçluları tespit etmektir.

2- Sözlü İfade Alma (Sorgulama) Tekniği

1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5271 sayılı C.M.K.'nun "Tanımlar" başlıklı 2'nci maddesinin (g) bendinde ifade alma "şüphelinin kolluk görevlileri veya Cumhuriyet savcısı tarafından soruşturma konusu suçla ilgili olarak dinlenmesi" biçiminde tanımlanmıştır. Buna karşılık yine aynı maddenin (h) bendinde sorgu ise "şüpheli veya sanığın hakim veya mahkeme tarafından soruşturma veya kovuşturma konusu suçla ilgili olarak dinlenmesi" olarak tanımlanmıştır. İfade alma, suça katılan kişilerle yürütülen bir özel bir görüşmedir. Ancak bu görüşme, kriminal taktik esaslarına göre hazırlanıp yürütülmektedir

Yeni kanunda da yer almayan ön sorgu denilen bir yöntem uygulamada sık kullanılmaktadır. Bu yöntemde kolluk kuvvetleri şüpheliye haklarını hatırlatmadan bir ifade alma havasından çok sohbet ortamında sorular yönelterek bilgi toplar. Şüpheli veya sanık dışında olayı beş duyu organı ile algılamış olan kişilere ise tanık denir. Tanıklarda savcı, hakim veya mahkemeler tarafından dinlenir. Ancak tanık üzerine bir suç isnat edilmediği için tanığın dinlenmesi ifade alma kapsamında değerlendirilmez. İfade almada amaç doğal olarak gerçeği bulmaktır. İfadesi alınan kişide bir nevi kendisini savunma imkanına kavuşmuş olur. Suçla ilgili olarak bir kişiden alınan ilk ifadeye genelde bilgi toplama amaçlı olduğu için araştırma ifadesi denir. Araştırma ifadesindeki yanıtları, yalan beyanları bulmak ve suçlunun itiraf etmesini sağlamak için yapılan ikinci ifadeye ise doğrulatma ifadesi denilir.

5271 sayılı CMK, ifadenin alınacağı yer ve zaman konusunda açık bir hüküm getirmemiştir. Soruşturmanın yapısına uygun olarak, ifadenin zamanı, nerede ve kimin tarafından alınacağı, tamamen soruşturma makamlarının takdirine ve serbest iradesine bırakılmıştır. Ancak uygulamada sık görülen yer gösterme veya tatbikat olarak adlandırılan genelde basının ilgi duyduğu uygulamalar için CMK md 85 Cumhuriyet savcısına ve bazı durumlarda ise adli kolluk amirine yetki vermiştir. Hatta müdafinin soruşturmayı geciktirmemek şartıyla yer gösterme olayına katılabileceğini de hüküm altına almıştır.

Ceza muhakemesinde ispat; şüpheli veya sanığın hukuk düzenince kabul edilen vasıtalarla söz konusu suçu işlendiğine dair kesin kanaat oluşması halidir. Burada her türlü delilin kullanılması mümkün değildir. Kullanılan delillerin hukuk düzenine uygun olması da gerekmektedir. C.M.K'nın 148'nci maddesinde yasak ifade alma ve sorgu usulleri olarak, sanığın özgür iradesini engelleyici kötü davranma, işkence, ilaç verme, yorma, aldatma, cebir veya tehditte bulunma, bazı araçları kullanma sayılmıştır.

3- Doğrulama (Teyit etme) Tekniği

Yolsuzluk denetiminde sık kullanılan bir tekniktir. Bu tekniğin temeli bir bilgi veya belge başka kişiler veya işletmeler tarafından onaylanmadığı sürece şüphe ile bakılmalı, doğru kabul edilmemelidir ilkesine dayanır. Herkes her zaman doğruyu söylemeyeceği gibi her belge de gerçek değildir. İşletmeden veya olayın taraflarından elde edilen her bilgi yazılı veya sözlü olarak mutlaka başka kaynaklardan doğrulanmalıdır.

Doğrulama, çeşitli hesap bakiyelerinin, denetlenen işletmenin çeşitli konularda ileri sürdüğü bilgilerin ve işletmenin elindeki varlıkların mülkiyetinin doğruluğunun araştırılmasında kullanılır. Özellikle de alacak hesaplarının denetiminde kullanılan en önemli kanıt türüdür.

Klasik denetim birimlerinin sık kullandığı bir yöntem olan doğrulama tekniğinde örneğin cari hesapların karşı firmaların cari hesaplarıyla aynı olup olmadığına bakılır. Yazılı yapılması durumunda cari hesap özeti karşı firmaya gönderilerek hatalı olan kısımların bildirilmesi istenebilir veya cari hesapların çok detaylı olduğu durumlarda sadece hesabın son bakiyesinin teyit edilmesi de talep edilebilir. Uygulamada pek çok doğrulama türünün olduğu ve her birine pozitif doğrulama, negatif doğrulama gibi değişik isimler verildiği de görülmektedir.

Yolsuzluk denetimlerinde doğrulama tekniğinin kullanılması yolsuzluk noktalarının tespitinde önemli bilgiler sağlar. Örneğin alacak hesaplarının doğrulanması sırasında gelen cevaplar işletme alacak hesaplarının %50 oranında gerçeği yansıtmadığını gösteriyorsa yolsuzluk denetçisinin işletmenin muhasebe kayıtlarına olan güveninin sarsılacağı bir gerçektir. Artık yolsuzluk denetçisinin işletme muhasebe kayıtlarını ciddi derecede sorgulaması gerekir. Bütün hesapların doğrulama tekniğine göre incelenmesinin zor olduğu, zaman veya maliyet kaybına yol açacağı tespit edildiği durumlarda örnekleme yöntemi kullanılabilir. Ancak örnekleme yönteminin kullanılması sırasında ana kitleyi temsil eden uygun bir örnek kütesinin seçilmesi gerekir. Ana kitlenin homojen olması durumunda örnekleme ile seçilecek örneğin kütenin bütünü temsil etme derecesi yükselecektir

4- Yeniden Hesaplama Tekniği

Yolsuzluk denetçileri inceledikleri hukuki olayın boyutunu ortaya çıkarmak amacıyla daha önce geleneksel muhasebe tarafından yapılmış olan tüm hesaplamaları tekrar yaparlar. Böylelikle yapılan hesaplamalarda matematiksel hataların bulunup bulunmadığını veya varsa hataların boyutunu ortaya çıkarmış olurlar.

Matematiksel kanıtlar, müşteri işletmenin kayıtlarının matematiksel doğruluğunu araştırmak için, denetçi tarafından işletmenin yapmış olduğu hesaplamaların yeniden yapılmasını kapsar.

Yolsuzluk denetçileri matematiksel kanıtlar topladıkları sırada özellikle amortismanlar, karşılıklar, vergi ve kar payı hesaplamaları gibi nispeten karışık olan geleneksel muhasebe hesaplamalarını seçerek kontrol ederler. Elbette yolsuzluk denetçileri yapmış oldukları hesaplamaları daha sonra delil olabilmesi için uygun bir şekilde kayıt altına alırlar.

5- Analitik İnceleme Tekniği

Yolsuzluk denetçilerinin geleneksel muhasebeden elde ettiği bilgilerin tamamını akıl süzgecinden geçirerek değerlendirmesi işlemidir. Bu kanıt türü, müşteri işletmenin finansal ve finansal olmayan (müşteri sayısı, direkt işçilik saatleri) verilerinin geçmiş yıl verileriyle veya işkolu verileriyle karşılaştırılmasını ve finansal oranların (rasyolar) kullanımını kapsar.

Bu yöntemde var olan bilgilerin, muhasebesel sonuçların mantıksallığı araştırılır. Örneğin bir işletmenin o yıl satışları %100 artmışken alacakları %400 artmışsa ve parasal tutarlar olarak da arada büyük farklılıklar varsa durumun birebir nedeni araştırılır. Mali tablolarda yer alan hesap kalemleri birbirleriyle karşılaştırılarak tutarlılıkları sorgulanırken aynı zamanda fiili durumlarda değerlendirilir.

Yolsuzluk denetçilerinin kullandığı analitik inceleme tekniğinin temelinde niye? niçin? hangi sebeple? sorularına cevap aramak yatar. Bulunan cevaplar akla ve mantığa uygun olmak zorundadır. Bu sebeple bu inceleme tekniği ile bulunan kanıtların diğer tekniklere göre daha güvenilir olduğu kabul edilir.

Yolsuzluk denetçilerinin karşılaştığı olayların pek çoğunda var olan belgelerin güvenilir olup olmadığı, belge üzerindeki mühür veya imzaların

sahteliği önem taşıtmaktadır. Muhasebenin temel kavramlarından olan “tarafsızlık ve belgelendirme” kavramı gereğince yapılan tüm kayıtların objektif belgelere dayanması esastır. Belgeler ve sayılar üzerinden yalan söylemenin çok daha kolay olduğu buna karşılık karşı tarafı çok daha çabuk yalana inandırdığı söylenir.

Sermaye Piyasası Kurulundan yayımlanmış olan "Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ" de (Seri: X, No:22), "İnceleme, kağıt ortamında, elektronik ortamda veya diğer ortamlarda tutulan, i veya dış kaynaklı kayıt ve belgelerin incelenmesini ifade eder." şeklinde tanımlanmıştır.

Belgeler, yolsuzluk denetçilerinin hukuksal ihtilafların üzümünde en çok kanaate ulaştıkları kanıtlardır. Etkin bir belge incelenmesi ve kayıtlarla karşılaştırılması sürecinde aşağıdaki işlemler yapılır: (Gürbüz, 1995, 105). Belgenin sahte olup olmadığı hakkında genel bir kanaat elde edilmeye çalışılır. şüphelenilen belgeler geniş bir incelemeye tabi tutulur. Belgenin denetlenen işletmeye ait olup olmadığı araştırılır. Örneğin isim benzerliği veya yanlışlıkla bir banka dekontu denetlenen işletmeye gelmiş ve kayıtlarına geçmiş olabilir. Belgenin gösterdiği işlemin, işletmenin amaç ve faaliyetlerine uygun olup olmadığı araştırılır. Örneğin; bir memurun kişisel ihtiyaı için alınmış olan bir malın faturası, işletme adına düzenlenmiş ve işletmenin giderleri arasında gösterilmiş olabilir.

Belgenin işletme içi kontrol sisteminin gerektirdiği onay ve imzaları taşıyıp taşımadığı araştırılır. Bunun için belgenin üzerindeki paraflar incelenir. Gerekli iç kontrol prosedrlерinin yapılıp yapılmadığına dikkat edilir. Yapılan işlemin uygun bir biçimde analiz edilmiş ve uygun hesaplara borç ve alacak yazılıp yazılmadığı gözden geçirilir.

Örneğin, yapılan büyük bir tamirat masrafının sabit varlıklara veya tamir ve bakım giderlerine yazılıp yazılmaması gibi. Belgenin üzerindeki tarih, tutar, isim, vb. ayrıntıların doğru bir şekilde kaydedilmiş olup olmadığı araştırılır.

Unutulmaması gereken bir diğer husus ise fotokopi olan belgelerden çok üzerinde ıslak imza bulunan belgelerin değerlendirmeye alınmasıdır. Türkiye'de imza inceleme ve değerlendirme alanında, imza atma stillerinin tespitinden, imza örneklerinin alınmasına, bilirkişi seçiminden, bilirkişilerin rapor düzenleme işlemlerine kadar pek çok hata yapılmakta, taraflar mağdur edilebilmektedir. Konuyla ilgili hukuki düzenlemelerin ve mahkeme kararları imza konusunda yetersiz kalmaktadır. İmza hukuki ve cezai sonuçlar doğuran kişileri borç veya taahhüt altına sokan veya belirli hak veya alacakların varlığını ispatlayan bir müessesedir. Türk Ceza Kanunu'nun "Kamu Güvenine Karşı Suçlar" bölümünde imzada sahtecilik suçunu kapsayan maddeleri bulunmaktadır.

Bu kanunun 204. maddesinde resmi belgede sahtecilik suçu 207. maddesinde ise özel belgede sahtecilik suçu düzenlenmiştir. Bu maddelerde belirtilmemiş olmasına karşılık başkasının yerine imza atma da suçtur. Ceza Kanunu'nun 209. maddesinde ise sadece imza ile ilgili bir suç "açığa imzanın kötüye kullanılması suçu" düzenlenmiştir. Bir kişiye teslim olunan üzerinde imza olan ve kısmen veya tamamen boş bir kağıdı, verilme nedeninin dışında başka bir şekilde dolduran kişi bu maddeye göre cezalandırılır. Böyle bir imzalı kağıdın bulunması veya sair yollardan ele geçirilmesi halinde üzerinin doldurulması suç sayılmaktadır. Yolsuzluk denetçilerin yolsuzlukların çözümünde kendi genel incelemelerinin dışında tespit edemedikleri ancak sahteliğinden şüphelendikleri belgeleri grafoloji (yazı bilim) uzmanlarına göndermektedir.

6- Fiziki İnceleme (Gözlem) Tekniği

Yolsuzluk denetçileri fiziki inceleme ve gözlem tekniği kullandıklarında hukuksal ihtilafa konu olan varlıkların muhasebe kayıtlarında gösterildikleri veya iddia edildikleri cins, miktar ve değerde olup olmadıklarını bizzat incelerler. Bu inceleme türü diğer denetim tekniklerine göre biraz daha güvenilir kabul edilse bile %100 sonuç vereceği iddia edilemez. Çünkü varlıklar kiralanmış veya ödünç alınmış olabileceği gibi ancak uzman kişiler tarafından fark edilebilecek özelliklerde taşıyabilir.

Kağıt sektöründe bilgisi olmayan birisine ikinci hamur kağıtların birinci hamur kağıt olarak gösterilmesi mümkün olduğu gibi kuyumculuk sektöründe gerçek elmas yerine sahte elmasta konabilir. Bu tip teknik uzmanlık isteyen konularda yolsuzluk denetçisinin tek başına inceleme yapması veya varlıkları gözleriyle görmesi bir anlam ifade etmeyebilir.

Sermaye Piyasası Kurulundan yayımlanmış olan "Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ" de (Seri: X, No:22), "Maddi duran varlıkları inceleme, varlıkların fiziksel olarak incelenmesini ifade eder." şeklinde tanımlanmıştır.

Tanım çok dar tutulmuş olup ayrıca fiziksel incelemeye konu olabilecek değerlerde belirtilmemiştir. İşletmenin stoklarında gösterilen değer, binaları, taşıtları, arsaları, kasa mevcudu, çek ve senet mevcutları gibi pek çok hesap kaleminin birebir fiziki inceleme işlemine tabi tutulması mümkündür. Ne kadar çok hesap fiziki incelemeye tabi tutulursa işletme mali tablolarına duyulan güven artar.

ŞİRKETLERDE YOLSUZLUĞUN NEDENLERİ

Abdullah ÇAVUŞ

E.Vergi Denetmeni/E. MASAK Uzmanı

Ticari Rüşvet: Ticari kuruluşta veya başka bir kuruluşta idari işlevleri yerine getiren kişiye yasadışı olarak para, menkul kıymet veya diğer varlıkların verilmesi veya mülkiyetle ilgili hizmetlerin veya mülkiyet haklarının verilmesi ve bunun karşılığında ondan görevi ile ilgili bazı eylemlerde bulunmasının (bulunmamasının) istenmesi. Ticari kuruluşta veya başka bir kuruluşta idari işlevleri yerine getiren kişi tarafından yasadışı olarak para, menkul kıymet veya diğer varlıkların alınması, aynı şekilde mülkiyetle ilgili hizmetleri veya mülkiyet haklarını alması ve bunun karşılığında görevi ile ilgili bazı eylemlerde bulunması (bulunmaması) olarak tanımlanmaktadır.

Reuters'in verdiği bilgiye göre, Amerika'da 2003 yılında dünyanın en büyük 500 firması listesine dahil 34 şirket yolsuzluğa bulaştı. Uzmanlar, dev şirketlerin kağıt üzerinde herşey normal görünürken aniden batmasına neden olarak, şirket yöneticilerin şeffaflığı ihlal ederek gizli kapaklı işler çevirmesini gösteriyor.

Reuters haber ajansının Amerikan Menkul Kıymetler ve Döviz Komisyonu'nun (SEC) bir yöneticisine dayanarak verdiği bilgiye göre, Amerika'da 2003 yılında yolsuzluğa bulaşan 199 özel şirketten 34 tanesi Fortune dergisinin dünyanın en büyük 500 firması listesinde bulunuyor. Haberde, Amerika'da 1998 yılında yolsuzluk olayına karışan 79 şirketin sadece 4 tanesinin Fortune 500 sıralamasında yer aldığı ve 5 yıl içinde finansal yolsuzluk olaylarının yüzde 5'ten yüzde 17'ye çıktığı belirtiliyor.

Yolsuzluğun sosyal ve siyasal sistemler üzerindeki yıkıcı etkilerinin yanı sıra; özel sektör bağlamında, kurumsal itibarı tahrip ettiği, girişimciliği engellediği, serbest piyasayı zayıflattığı ve ekonomik istikrarı tehdit ettiği gözardı edilmemelidir.

IMF'nin yapmış olduğu bir araştırmaya göre, yolsuzluğun fazla olduğu ülkelere yapılan yatırım ile yolsuzluğun daha az olduğu ülkelere yapılan yatırımın hacmi karşılaştırıldığında, yolsuzluğun daha fazla olduğu ülkelere yapılan yatırımın neredeyse yüzde beş daha az olduğu görülmektedir

Türkiye özelinde bakılacak olursa, gerek vatandaşlar gerekse iş dünyasının kendi gözünde yolsuzluk, özel sektörde bir sorundur. Transparency International'ın 2013 yılında gerçekleştirmiş olduğu küresel yolsuzluk barometresine göre, Türkiye'deki katılımcıların yüzde ellisi özel sektörde yolsuzluk olduğunu düşünmektedir.

2014 yılında TÜSİAD'ın "İş Dünyası Bakış Açısıyla Yolsuzluk: Algı ve Politika Önerileri" çalışması kapsamında gerçekleştirdiği ve iş dünyasını temsil eden 801 kişilik bir örneklemeden oluşan anket⁴ ise, iş dünyasının yolsuzluğu, maliyet, vergi ve kayıt dışılıktan kaynaklanan sorunlardan sonra karşılaştıkları ve iş dünyasını etkileyen en büyük sorun olarak gördüğünü göstermektedir.

Ankete katılan kişilerin %46'sı ise bu sorunun, yani iş dünyasında yolsuzluğun artacağını düşünmektedir

Şirketlerde yolsuzluk nedenlerini inceleyen çalışmalar çok yetersiz olmasına karşın yolsuzluk nedenlerine ilişkin genel kabul görececek şu saptamaları yapabiliriz.

1. Şirket harcamalarının veya ödemelerinin sağlam prosedürlere bağlı olmaması, şirketin tahakkuk müzekkeresi uygulamalarının bulunmaması,
2. Yönetim zafiyetinin olması, şirket yönetiminin işletme varlıklarını korumak yönünde yeterli bilince sahip bulunmaması,
3. Hesap verme kültürünün şirkette yerleşmemiş olması, masraf listeleri ve benzeri onayların şirket içinde farklı farklı birimlerce onaylanması,
4. Vergi yasalarının karmaşık olması, ticaret hukukunun iyi bilinmemesi ve bu konulardaki bilgisizlikten kaynaklanan boşluklar,
5. Şirketlerin ücret politikalarının sağlıklı olmaması, personel arasında çalışmaya bağlı olmayan ilişkiler nedeniyle dengesiz ücret dağılımının var olması,
6. Kurumsal kontrollerin yetersizliği, etkin olmayan iç kontrol sistemi, uygulanan talimat, prosedür ve formların sadece şekli yükümlülükleri yerine getirmek amacıyla kullanılması,
7. Adalet sisteminin ağır işlemesi, hukuksal delil ve belgelerin özel sektörde tespitinin nispeten daha zor olması,
8. Bu tip şirket yolsuzluklarında yapanın yanına kar kalıyor anlayışı, şirkette yaşanan olumsuz örneklerin hiç birisinin adli mercilere intikal ettirilmemiş olması,
9. İşletme çalışanlarının işe alım süreçlerinde yaşanan özensizlikler, referansı olumsuz kişilerin gerekli araştırmalar ve görüşmeler yapılmaksızın işe başlatılması,
10. Şirkette adil bir çalışma ortamının sağlanamaması özellikle çalışanlara gereksiz fazla mesailer yaptırılması ve fazla mesai ücretlerinin ödenmemesi,

11. Bir kişiye birden çok görevi veya işi aynı anda yaptırmanın kar olarak algılanması, güvenlik ve kontrol açısından farklı kişilere yaptırılması gereken görevlerin tek kişide toplanması,

12. Şirketlerin kendisinin kayıt dışı ekonomiye yönelmesi, vergi kaçırması veya hileli işlemlere başvurması,

Şirket yolsuzluklarının nedenleri veya şirketlerde yolsuzluklara yol açabilecek ortama ilişkin açıklamalar elbette daha da genişletilebilir.

Şirketlerin patronlarının en büyük kabusu, ne kadar paralarının çalındığını bilememeleridir. Bu çalma eylemi şirkete ait zaman, bilgi, kaynak veya para olabileceği gibi müşterileri veya partnerleri de olabilir.

Şirketlerin kurumsallaşması ve belirli denetim sistemi ve prosedürleri uygulanması halinde bu tür yolsuzluklar engellenebilir veya azaltılabilir.

Bununla birlikte şirketlerde yolsuzluk fırsatlarının azaltılması ve bu yapılırken de işletme çalışanlarının şevk ve motivasyonlarının kırılmaması da gerekir.

Örneğin mesai saati bitiminde ofiste kimse yokken gelen “yolsuzluk araştırma ekibi” bütün bilgisayarları, e-mailleri, şirket içi ve dışı yazışmaları incelemekte ve çalışanların hiçbir şekilde haberi olmadan bu gözden geçirmeyi yapabilmektedir. Böylece hem çalışanlar boştan yere suçlanmamış hem de delil ve belgelerin karartılması olasılığı da azaltılmış olmaktadır.

İŞLETMELERDE YOLSUZLUKLA MÜCADELE ETMEK İÇİN GEREKLİ KURUMSAL YAPILAR

Abdullah ÇAVUŞ

E.Vergi Denetmeni/E. MASAK Uzmanı

Eskiden yolsuzluk denildiği zaman akla sadece kamu kurumları gelirdi. Hatta bu yüzden yolsuzluk tanımı olarak; kamu gücünün kişisel çıkarlar için kullanılarak menfaat edinilmesi tanımı kullanılırdı.

Bununla birlikte son yıllarda “ENRON FİRMASI” ile başlayan küresel ölçekli şirketlerde yaşanmakta olan yolsuzluklar sonucu dikkatler özel sektörde yaşanan yolsuzluklara çevrildi.

Bunun sonucu yolsuzluk tanımlamalarındaki KAMU GÜCÜ tabiri yerine “EMANET EDİLMİŞ YETKİ” tabiri kullanılmaya başlandı.

Günümüzde şirketlerde yaşanan yolsuzluklar reel ekonomiye ciddi zararlar vermektedir.

Keza yolsuzlukların çok olduğu ülkelere yabancı sermaye gelmemektedir. Bu durumda ekonomik büyümenin önünde bir engel olarak durmaktadır.

İşletmeler yolsuzlukla mücadele için özel politikalar ve süreçler uygulamaya başlamak zorunda kalmışlardır.

Bunun için işletmelerin proaktif bir iç denetim ve iç kontrol sistemi kurması elzem hale gelmiştir. Bunların yanında denetim ve bağımsız denetim alanında KURUMSALLAŞMIŞ olup yolsuzluk ve hile denetim teknikleri uzmanlaşmış DENETİM FİRMALARINDAN dışarıdan YOLSUZLUK HİLE VESUİSTİMAL denetimleri alınması da önerilmektedir.

Son olarak Uluslararası Belgelendirme Kuruluşu ISO tarafından özel sektörde yolsuzlukla mücadele standartı olan ISO 37001 standardı geliştirilmiş olup bu standart ayrı bir yazımızın konusu olacaktır.

I- İŞLETMEDE İÇ DENETİM BİRİMİ KURULMASI

İç Denetim 5018 sayılı kanununun 63. Maddesinde; “**Bir kurumun faaliyetlerini geliştirmek ve değer katmak amacını güden, kaynakların ekonomiklik, etkinlik ve verimlilik esaslarına göre yönetilip yönetilmediğini değerlendiren, bağımsız ve objektif bir güvence ve danışmanlık faaliyetidir.**” Şeklinde tanımlanmıştır.

Uluslararası İç Denetçiler Enstitüsü ise İÇ DENETİMİ; “**Bir kurumun operasyonlarını geliştirmek ve onlara değer katmak için tasarlanmış bir bağımsız ve nesnel güvence ve danışmanlık faaliyetidir.**” Şeklinde tanımlanmıştır.

İşletmenin iç denetim birimi kurarak iç denetim yönetmeliği hazırlaması işletme içerisindeki yolsuzluk ortamının azaltılması için büyük bir adım olacaktır.

İşletme faaliyetlerinin işletmenin yapısını çok iyi tanıyan bir iç denetçi tarafından ilk olarak incelenmesi yolsuzlukları ortaya çıkaracak ve çoğu zaman yolsuzluğun boyutu büyümeden tespit edebilecektir.

İç denetim birimleri işletme faaliyetlerini bağımsız denetim gibi dışarıdan veya olaylar gerçekleşip bittikten veya olayın üzerinden uzun bir süre geçtikten sonra incelemeye başladığı için önemli bir avantaja sahiptir.

Çoğu zaman iç denetçi işletme içerisinde aksayan noktaları daha çabuk tespit ettiği gibi nedenleri üzerinde daha geniş bir araştırma imkanına da sahiptir.

İşletmede iç denetçi uzun bir süre çalıştığında diğer şirket çalışanları gördükleri aksayan yönleri anlatmakta büyük bir sakınca görmemektedirler.

Ülkemizde şirket yolsuzluklarının ortaya çıkarılmasının gecikmesinin nedenlerinden birisi de “bana dokunmayan yılan bin yaşasın” şeklindeki anlayıştır.

Çoğu zaman şirket çalışanları gördükleri yolsuzlukları, “ispiyoncu” olarak nitelendirilmemek veya yolsuzluğu işleyen kişiyle yüzleşmek istemediğinden dolayı üst yönetime hiç raporlamamaktadır.

O yüzden ülkemizde yapılan yolsuzluk denetimi uygulamalarında kurulan şirket içi ihbar hatlarına ya hiç telefon gelmemekte ya da gelen telefonlar olayı somut delilleri ile açıklamaktan çok kıskançlık, dedikodu gibi amaçlarla olmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri uygulamalarında çok faydalı olan şirket içi ihbar hatları bizim kültürümüzde çok da faydalı olamamaktadır. İşletmelerde iç denetçi uygun iç denetim tekniklerini kullanarak yolsuzlukların tespit edilmesinde ve önlenmesinde önemli roller üstlenebilmektedir.

Aynı zamanda iç denetçinin işletme çalışanları ile uzun süre birlikte çalışması onların yapısını, kişilik özelliklerini, psikolojik durumlarını analiz etmesine de imkan vermektedir. İç denetim bu avantajlarının yanı sıra dezavantajları da vardır.

İşletme içinde çalışanlarla ilgili subjektif değerlendirmelere kapılarak örneğin bu kişi kesinlikle yolsuzluk yapmaz diyerek belirli faaliyetleri denetim dışı bırakabilir. İç denetçi benzeri şekilde işletmeyi iyi tanıdığından bu kısımda, bu bölümde kesinlikle yolsuzluk olamaz diyerek iç denetim araştırma kapsamını daraltabilir.

İşletmelerde sürekli iç denetim faaliyetlerinin olması işletmenin etkinliğini ve verimliliğini de artırır. Çalışanların iç denetçi tarafından yaptıkları işlemlerin incelenebileceğini bilmesi daha titiz hareket etmelerine yol açmaktadır.

Ayrıca yapılan hatalar, yanlış uygulamalar iç denetçi tarafından tespit edileceğinden en azından bu hataların tekrar yapılması engellenecektir.

II- İŞLETMELERDE İÇ KONTROL SİSTEMİ (İKS) KURULMASI

İç kontrol de tıpkı iç denetim gibi iş dünyasında son dönemlerde en çok konuşulan konulardan biridir.

İç kontrol; 5018 sayılı Kanun nedeni ile kamu idarelerinde, SPK düzenlemeleri nedeni ile aracı kurumlarda, Bankacılık Kanunu ve Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik sebebi ile Bankalarda ve yeni TTK nedeni ile hisseleri borsada işlem gören şirketlerde zorunludur.

İç Kontrol Sistemi: İşletme faaliyetlerinin şirket politikaları ile uyum içinde düzenli ve verimli bir şekilde yürütülmesi, varlıkların korunması, hata ve hilelerin tespit edilip engellenmesi, muhasebe kayıtlarının tam ve doğru olması, güvenilir mali bilgilerin zamanında hazırlanması hedeflerine mümkün olduğunca ulaşmak amacıyla yönetimin kullandığı tüm yöntem ve usullere iç kontrol sistemi denir.

İşletmede iç kontrol sisteminin kurulması kısaca şu amaçlara hizmet edecektir. Amerikan Sertifikalı Kamu Muhasebecileri Enstitüsü (AICPA) tarafından yapılan tanımda iç kontrolün amaçları aşağıdaki gibi sıralanmıştır.

1- İşletmenin varlıklarını korumak,

2 -Muhasebe bilgilerinin doğruluk ve güvenilirliğini sağlamak,

3- İşletme faaliyetlerinin yönetim politikalarına, planlara ve yasalara uygunluğunu sağlamak,

4- Kaynakların ekonomik ve verimli kullanımını sağlamak,

5- Faaliyetler için belirlenmiş amaçlara ve hedeflere ulaşılmasını sağlamaktır.

ABD de geliştirilen COSO İç Kontrol Modeli (Committee Of Sponsoring Organizations) tarafından 1992 yılında "İç Kontrol Bütünleşik Sistem" (Internal Control, Integrated Framework) adlı bir rapor yayımlamıştır.

Bu rapor iç kontrole ilişkin yönetim raporu üzerine yoğunlaşmıştır. COSO Raporu olarak bilinen bu rapor işletmeler tarafından iç kontrol sisteminin oluşturulmasında kabul edilen temel kaynak haline gelmiştir.

COSO, iç kontrol sistemini beş katman veya birbiri ile bağlantılı bileşenlerden oluşan bir piramit olarak tanımlamaktadır. Bu bileşenler (COSO, 1992):

- Kontrol ortamı
- Risk değerlemesi
- Kontrol faaliyetleri
- Bilgi ve iletişim
- İzleme

İç kontrol sistemi, kontrol ortamı ile başlar ve izleme ile son bulur. Ancak burada dinamik bir süreç söz konusudur ve iç kontrolün 5 unsurunun her biri de, zaman içinde yeniden değerlendirme altına alınarak sürekli revize edilir.

Örgüt genelinde süreçlerin belirlenmesi, süreç analizlerinin yapılması, iş prosedürlerinin yazılı hale getirilmesi, iş akışlarının çıkartılması, iş ve görev tanımlarının belirlenmesi, etik kuralların oluşturulması gibi faaliyetler ile kontrol ortamı iyileştirilmiş olur.

III- DIŞARIDAN YOLSUZLUK DENETİMİ HİZMETİ SATIN ALINMASI

Yolsuzluk denetimi hizmetlerinin dışarıdan satın alınması işlemi ülkemiz için oldukça yenidir. Gelişmiş ülkelerde, hile denetçisi, adli muhasebe uzmanı gibi profesyonel meslek mensuplarınca sunulan bu hizmet ülkemizde yeterince tanınmadığından pek bilinmemektedir.

İşletmeler yolsuzluk problemi ile baş başa bırakılmış gibilerdir. Bu konularda hukuksal düzenlemelerimiz de çok yetersiz olduğundan iç denetim veya dış denetim hizmeti alınarak problem çözülebilir diye düşünülmektedir. Oysa yolsuzlukların aydınlatılması şirket içindeki veya şirket dışındaki suçluların bulunması, delil ve belgelerin tespiti ayrı bir uzmanlık isteyen konudur.

Şirket içi yolsuzlukların tespit edilebilmesi amacıyla yolsuzluk denetimi hizmetlerinin satın alınmasının faydaları şu şekilde özetlenebilir.

- 1- Daha kaliteli, daha profesyonel bir hizmet daha ucuza alınabilir. Denetimde kalite artacak, maliyet azalacaktır.
- 2- Organizasyona belli bir esneklik kazandırır.
- 3- Yolsuzluk denetimi uzmanının işletme ile bağı olmadığından daha objektif değerlendirmeler yapması sağlanır.
- 4- İşletme ile ilgili ön yargılar veya kabullenmeler olmayacağından gerçeklere daha çabuk ulaşılabilecektir.

5- Dışarıdan satın alınan yolsuzluk denetimi hizmetinin amacının belli olması nedeniyle faaliyet zamanlaması, planlama daha kolay yapılabilecektir. Uygulama süreçleri kısalmır.

6- Uzman kişilerle çalışılacağından riskler minimize edilmiş olacaktır.

7- İşletmeye kendi faaliyet konularına odaklanma imkanı verir.

YOLSUZLUĞUN OLUŞUMUNDA VATANDAŞIN ROLÜ VE DEVLETİN MALİ DENİZ ANLAYIŞI

Abdullah ÇAVUŞ

E.Vergi Denetmeni/E. MASAK Uzmanı

Yolsuzluğun geçmişi, insan topluluklarının yöneten-yönetilen olarak kendi içinde ikiye ayrılmasına kadar uzanır. Yöneten-yönetilen ayrımının olmadığı bir toplumda yolsuzluktan söz etmek imkânsızdır. Doğası gereği her zaman her yerde kamu gücünü elinde bulunduran yönetenler aslında yönetilenler karşısında sayıca küçük bir azınlıktır.

Önceleri yönetenlerin yani iktidarı elinde bulunduranların çıkarı toplumun çıkarıymış gibi gösterilmeye çalışılmıştır. Zamanla bu anlayış değişmiş, yerine egemen sınıfın çıkarı düşüncesi geçmiş, ancak uzun savaşlar sonucunda bazı ülkelerde toplumdaki sınıfsal dengelerin yeniden kurulmasıyla, ulusal-kamusal çıkar kavramı varlık kazanmıştır.

Türkiye’de esas olarak, vatandaşların nezdinde ki yozlaşmanın başlangıcı ise, iç göç olgusunun ivme kazandığı, hukuk devleti kurallarının, yanlış bir popülizme kurban edildiği 1950’li yıllardan başlayan bir gecekondulaşma olayı ile çok yakından bağlantılıdır.

Sanayileşmeye dayalı olmak yerine, tarımdaki makinalaşmanın ortaya çıkardığı bir iç göç olgusu da, 1950’li yıllardan beri, Türkiye’yi etkilemektedir.

Siyasal iktidarların bu iç göç karşısında, arsa üretmek yerine, kaba kuvvetle yapılan gaspın meşrulaştırılmasına yönelik “gecekondu affı” politikaları, Türkiye’deki hukuk devletini sarsan en önemli olaylardan biridir.

Çünkü kırsal alanlardan gelerek, mafya ve benzeri örgütler aracılığı ile hazinenin, belediyelerin ve kimi zaman da özel şahısların mülkiyetinde bulunan arsaları gasp eden ve böylece zenginleşen aileler, bir süre sonra, bu yöntemi yaşamın tüm alanlarında kullanmaya başlamış ve sonuç da almışlardır.

Herkesin” rüşvet aldığı” bir yapı içinde, birey ile sistem arasında bir kısır döngü oluşmakta, bireyler sistemi, sistem de bireyleri besler hale gelmektedir.

Toplumda sınıfsal dengelerin bozulması, topluma egemen bir sınıfın yalnızca kendi çıkarlarını gözetmesi ya da daha geri bir aşamaya dönerek yalnızca ayrıcalıklı kişilerin çıkarları söz konusu olduğunda yolsuzluk için doğal bir ortam ortaya çıkmış demektir.

Bu nedenle de ulusallık, ulusal birlik, ulusal çıkar kavramları değer kazanmamış ya da değerini yitirmiş ve bireylerin de bu kavramları üstün ahlaki değerler olarak görmediği toplumlarda yolsuzluklar birbirini izlemektedir.

Olaya TÜRK TOPLUMU açısından bakıldığında, özellikle 1980 li yıllardan sonra ülkemizde uygulanan politikalar sonucunda insanımızın fitratında var olan, yardımlaşma, şükür duygusu, elde kileriyle yetinmeyi bilme duygularının yerini, ne yazık ki lüks yaşama isteği, kısa zaman da köşeyi dönme ve zengin olma isteği ,bencillik gibi duygular almıştır.

Yine bu yıllarda yaşanan bankerlik yolsuzlukları, hayali ihracatlar, devlet teşvikleri gibi olaylar sonucu siyaset bile bir para kazanma aracı olarak görülmeye başlanmıştır.

Bunun sonucu olarak insanlarımız “DEVLET MALI DENİZ YEMEYEN DOMUZ ” sözünden hareketle “YAPANIN YANINA KAR KALİYOR” düşüncesine kapılmış hatta yolsuzluk yapanları takdir eder hale gelmiştir.

Bütün bunların yanı sıra özellikle son yirmi yılda kültürel yapımızda meydana gelen bozulmalar da yolsuzluğu destekler boyutlara ulaşmıştır. Prof.Dr. Emre KONGAR'a göre kültürel yapımız, rüşveti iki biçimde desteklemektedir.

Birinci olarak, 1980'lerden itibaren yaşanan süreç sonunda, ne yazık ki kültürümüzde, "BAL TUTAN PARMAĞINI YALAR", "DEVLETİN MALI DENİZ, ONU YEMEYEN DOMUZ" gibi "özdeyişler" yer almıştır.

İşin daha da acıklısı, bu "özdeyişlere" daha bir kaç yıl önce, "BENİM MEMURUM İŞİNİ BİLİR" biçiminde çok daha "çağdaş" ve hatta güncel sözlerin de Türkiye Cumhuriyeti'nin en üst makamlarına gelmiş kişiler tarafından katılmış olmasıdır. Böylece, "toplumsal değerlerimiz" adeta rüşveti özendirir bir hale gelmiştir.

İkinci olarak, kültürel yapının bir eksikliğinin bir başka toplumsal yansımasının, rüşvet olayının engellenmesinde işlevsel olamadığını görüyoruz. Bu yansıma, "kamu yararı" kavramının bir "vatandaşlık bilinci" biçiminde gelişmemiş olmasıdır.

Osmanlı döneminde "kul" anlayışı ile, "kamu yararı" kavramını "büyüklerine" bırakmış olan insanlar, Cumhuriyet döneminde de, "kulluktan vatandaşlığa" terfi ederken, sadece "bireysel çıkarlarının" bilincine varabilmişler, ama bireysel çıkarların da bir anlam ifade edebilmesi için gerekli alt yapının kaynağı olan "kamu yararı" kavramını ne yazık ki geliştirememişlerdir.

Böylece, "tarih ve tabiat varlıkları" gibi "kamu mülkiyetinde" bulunan yerlerin yağmalanarak, özel mülkiyete geçirilmesi sırasında, kimse kendi yararını da kapsayan kamu yararının yanını tutmamaktadır. Kentin en işlek yerine, yoğunluğu müthiş arttıran ve trafik dahil tüm yaşam etkinliklerini felç eden bir gökdelen dikilmesinde, kimse, "toplum yararı"ni

düşünmemektedir. Yeşil alanların yağmalanmasında, kimse, kendisi de dahil, kent halkının gereksinmesinin savunuculuğunu yüklenmemektedir.

Sonuç olarak sürekli yağmalanan ve bir süre sonra yaşanmaz hale gelen, içinde yağmacıların da yaşaması olanaksızlaşan kentler üretmekteyiz. Aynı biçimde “vergi mükellefi” ve “vatandaşlık” bilincimiz gelişmediği için, bizim vergilerimizden gelen fonların, ya da bizim mevduatımızdan kaynaklanan paraların ötekine berikine, kişisel çıkar uğruna kredi ya da teşvik olarak verilmesinin peşinde koşmamaktayız.

Hal bu ki, bugün için dünyada devletler arasındaki tüm ilişkiler ve dostluklar bile milli menfaatler üzerine kurulmuştur.

Bugünlerde ABD'nin Afganistan'a müdahalesi ile Irak'a müdahalelerinin arkasında da kendi menfaatlerinin varlığı, kendi yetkililerince de ifade edilmektedir. Keza ARAP BAHARI dedikleri de bir PAYLAŞIM oyunu olarak ortaya çıkmaktadır.

Yeryüzünde rüşvet ve buna benzer kamu düzenini bozan yöntemlerin yüzyıllardır mevcut olduğu, rüşvetin tarihçesinin devletlerin tarihleri kadar eski olduğu da bir gerçektir.

İnsanoğlunun bugün ulaştığı evrim düzeyi, yolsuzlukları olanaksız kılacak bir olgunluk düzeyinde değildir. İnanç sistemleri içindeki, tanrı ve cehennem korkusunun, genellikle insanoğlunu her eyleminde dürüst olmaya yöneltmediği bilinmektedir.

Kültürün, etiğin, inanç sisteminin de ki günah korkutmasından genellikle daha etkili olduğu da bilinen bir olgudur. Bu nedenle gelişmiş sanayi toplumlarında yolsuzluğun yaygınlık derecesi daha azdır. Kuşkusuz bu, büyük yolsuzluklar bakımından bu ülkelerin öne geçmesini engelleyici değildir.

Günümüzde küreselleşmeyle birlikte yaygınlaşan yolsuzlukla mücadele bir tek ülkenin değil, tüm dünyanın sorunudur. Yolsuzlukla birlikte artan ahlaki çöküntü, ülkelerin hem ekonomisini, hem toplumsal dokusunu, hem de demokratik sistemini zedelemektedir. Anılan nedenlerle geçiş ekonomilerinde ve gelişmekte olan ülkelerde demokrasiye geçiş aşamaları uzamakta ve zorlaşmaktadır.

İki yüzlülüğün insan davranışlarına egemen olması nedeniyle (çoğunlukla kimse açıkça yolsuzluk yaptığını itiraf edemez, veya dolaylı olarak yolsuzluğa neden olduğunu, yolsuzluk yapanları bile bile siyasal-ekonomik zarar noktalarına getirdiğini kabullenmez) yolsuzlukla savaşmak sanıldığından daha zordur.

İnsanlar, inanç sistemleri veya dünya görüşleri ile davranışları arasındaki çelişkiyi her zaman meşrulaştıracak veya sıradanlaştıracak nedenler icat etmede halen çok başarılıdır.

Bu nedenle, vicdanları rahatsız olmadan ve topluma zarar verdiklerini fazlaca düşünmeden bireysel çıkarları azamileştirmeye öncelik verebilmektedirler.

Herkes kendi çıkarını azamileştirmek için aşırı gayret göstermektedir. Günümüzde, özellikle 1980'li yıllardan sonra herkes kısa yoldan köşeyi dönmek istemektedir.

Bu durum biraz da günümüzde ekonomiye egemen olan kapitalist sistemin telkin ettiği bir durumdur. Kapitalist sistemin en önemli unsurları olan firmalar açısından bakıldığında bu durum daha da net bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Şirketlerin içini boşaltmaktan, sanayi casusluğuna, ihale yolsuzluklarına, rüşvet mekanizmalarının sistematikleşmesine kadar her şeyin doğal karşılanabileceği, ekonomik çıkar çekişmelerinin had safhaya vardığı bir dünyada yaşar duruma gelmiş bulunmaktayız.

Yolsuzlukların son on yılda hızla artış eğilimi göstermesinin altında sistemden gelen etkilerin de rolü bulunmakta olup, bu rol insanın doğasını olumlu yöne çevirmek yerine, daha da yozlaştırmaktadır.

Özellikle siyasal ve ekonomik karar alma noktasında bulunan, karar alma mekanizmalarında yozlaşma eğilimi daha bariz bir şekilde göze çarpmaktadır. Dünyada uygulanan küreselleşme politikaları da bu yolsuzlukları pekiştirici bir rol oynamaktadır.

TESEV'in çıkarmış olduğu "*Hane Halkı Gözünde Türkiye'de Yolsuzluğun Nedenleri ve Önlenmesine İlişkin Öneriler*" konulu kitapta Türkiye genelinde Ekim-Kasım 2000 tarihlerinde farklı mesleklere mensup farklı yerlerde ikamet eden 3021 kişi üzerinde yapılan **ankette insan unsuruna dayalı yolsuzluğun nedenleri aşığıdaki gibi belirlenmiştir.**

- Kamu görevlilerinin maaşlarının özel kesime göre düşük olması
- Kamu personelinin istihdamında atanmasında ve yükseltilmesinde liyakat esasının dikkate alınmamış olması. Bunun yerine siyasi tercih, hemşehricilik yada dini etnik tercihe göre değerlendirilme yapılması
- Kamu personelinin çalışma performansıyla maaş politikası arasında uyumun olmaması. Çalışan yada çalışmayanın aynı maaşı alması. Maaşta çalışma statüsündeki farklılıklarından kaynaklanan uçurumlar. Örneğin, genel müdürden fazla maaş alan işçi statüsündeki odacılar.

- Yolsuzluk durumunda yakalanma olasılığı ile alınacak cezanın ağır olmaması
- Hesap sorabilecek sivil toplum örgütlenmesinin olmayışı yada etkisizliği
- Toplumdaki ahlaki erozyon
- Hızlı nüfus artışı

Bu günlerde ise artık kaybedilen eski güzel değerlerimizin tekrar toplum tarafından aranır hale geldiğini görmekteyiz.

Bunun sonucu her ortamda temiz toplum, temiz yönetim isteği yüksek sesle dile getirilmeye başlanmıştır. Temiz toplum ise, bireylerin Milli ve Manevi değerlerine sahip çıkmasıyla mümkün olabilecektir.

Kanımızca Yolsuzluk ile Mücadele de Siyasi Otorite yalnızca yasa koyucu yönüyle yer almalıdır. Yoksa ülkemizde sık sık yaşandığı üzere her seçim sonrası yeni Yolsuzluk Komisyonları kurulacak ve önceki dönem tekrar yolsuzluk ile suçlanacaktır. Bunun için Yolsuzlukla mücadele tarafsız ve özerk kurumlar vasıtasıyla yapılmalıdır. Yoksa siyaset kurumuna ve siyasetçiye olan güven zedelenmektedir. Bu durum da ise toplumsal aynamız olan TBMM deki yansımalar vatandaş nezdinde de daha da büyük ve yanlış boyutlara ulaşmaktadır.

Bu nedenle bu günlerde gelir ve servetlerini artırmanın yolunu devlete yanaşmakta bulan ve ter akıtmak yerine başkasının sırtından geçinmeyi, köşe dönmeyi erdem sayan insanların çoğunlukta olduğu bir toplum haline geldik.

Dolayısıyla toplumumuz büyük bir ahlaki erozyon yaşamaktadır.

Şimdiye kadar, yolsuzluk ve rüşvet denildiğinde, akla sadece bir iki kurum ve kuruluş gelirken, bu gün için, Devlet Tiyatroları, Türk Dil Kurumu, Üniversiteler gibi; ilimin, sanatın, iyiliğin, güzelliğin, eğitiminin yapıldığı ve toplumsal kültürümüzün oluşmasına yol açan kurumlarda da yolsuzluklara rastlanır olması olayın boyutları açısından oldukça düşündürücüdür.

Cumhuriyetimizin kurucusu yüce **ATATÜRK** “**çalışmadan, yorulmadan, üretmeden, rahat yaşamak isteyen toplumlar, önce haysiyetlerini, sonra hürriyetlerini ve daha sonrada istiklal ve istikballerini kaybederler**” diyerek yıllar öncesinden gelecekte milletimizi bekleyen en büyük tehlikenin bugün yaşamakta olduğumuz üretmeden, çalışmadan nasıl olursa olsun, haram helal demeden, köşeyi dönme mantığına kapılmış olan toplum olduğuna dikkatleri çekmek istemiştir.

Biz diyoruz ki; yolsuzluk artık “*Milli Birliğimizi ve Bütünlüğümüzü*” tehdit eder hale gelmiştir. Bu nedenle çok geç kalmadan yolsuzlukla mücadele için ne gerekiyorsa kararlılıkla yapılmalıdır.

Sonuç olarak, toplumsal hayatımızın her alanında yaşanan yolsuzluk, siyasal yaşam, milli kültür ve bürokratik yapılanmada ahlaki bir çöküntüye yol açmıştır. Ülkemizde bu gün yaşanan “**ekonomik kriz**”in bize göre en önemli sebebi de, bireylerde ve toplumda oluşan bu ahlaki çöküntü ve güven bunalımıdır.

Devlete ve hükümete olan bu güvensizlik sonucu, vatandaşlar yatırımlarını dövize ve altına yönlendirerek, birikimlerini ekonomik sistem içindeki bankalara yatırmamış ve yastık altında muhafaza etmeye başlamışlardır.

Alman Merkez Bankasının ülkemizde yaptığı bir araştırmaya göre, Türkiye’deki yastık altındaki Alman Markı miktarının, Almanya’daki tedavüldeki paradan bile çok yüksek olduğunu göstermiştir.

Yolsuzluklar bir taraftan, hukuk devleti ilkesini temelden zedelemekte, diğer taraftan ise **'bütün vatandaşlar kanun önünde eşittir'** şeklindeki, Anayasa ilkesini de ortadan kaldırmaktadır. Bunların yanı sıra yolsuzluklar, siyasi otoriteye duyulan saygıya büyük zarar vermektedir.

Siyasi otoritenin halk desteğinden yoksun kalması ise devlet ve milletin yabancılaşmasına neden olmaktadır.

Halbuki Türk Milleti'nin tarihinden itibaren gelen en büyük seciyesi, devlet kavramına olan bağlılığı ve saygısıdır. Yaşadığımız olaylar sonucu en önemli tehlike bize göre bu seciyenin sorgulanır hale gelmesidir. Yıllarca dış mihrakların yıkmak isteyip de yok edemediği bu kavram ne yazık ki yaşanan yolsuzluklar nedeniyle, **"artık tuzun da kokmaya başlaması"** dan dolayı kendiliğinden sorgulanır hale gelmiştir.

Bugün için yolsuzlukla mücadele tek başına hiçbir kuruma veya kuruluşa bırakılamayacak kadar önemli bir husustur. Başarıya ulaşmak için demokrasinin vazgeçilmez unsuru olan, Yasama, Yürütme, Yargı erklerinin yanı sıra medya ve sivil toplum kuruluşlarının hep birlikte, milli bir mutabakat çerçevesinde mücadele etmesi gerekmektedir.

Bu nedenle yolsuzlukla mücadeleye, milli birlik ve bütünlüğümüzün korunması açısından geç kalınmadan bir an önce başlanmalı, gerekli yasalar öncelikle çıkarılmalı, bürokratik sistem bir an önce yeniden yapılanmalı ve yolsuzlukla mücadele için şart olan toplumsal destek de biran önce sağlanmalıdır.

Bu suret ile İsmet İnönü'nün **"bir ülkede namuslular, en az namussuzlar kadar cesur olmadıkça, o ülkede kurtuluş yoktur"** sözünden hareketle vatansever namuslu insanların cesaretlendirmeleri ve namusluların da en az namussuzlar kadar cesur olmaları ve bu kötü gidişe artık dur demeleri için cesaretlendirilmeleri lazımdır.

ŞİRKET YOLSUZLUKLARI VE HİLE KONUSUNDAKİ TEZLER

(2020-2023 Yılları)

YAZAR ADI	YIL	TEZ ADI
ECE ÇEVİK	2023	Hile riskinin tespitinde f-skör modeli ve hile beşgeni teorisi üzerine BIST'de yapılan bir araştırma
BİLGE KAĞAN DEMİR	2023	Türkiye'de 2005-2020 yılları arasında hile denetimi alanında yayınlanan lisansüstü tezlere yönelik içerik analizi
NİLÜFER ÖZGENÇ	2022	Sürekli hile denetimi: SAP kurumsal kaynak planlama sistemi üzerinde bir sürekli hile denetim modelinin geliştirilmesi
ALAA JABBAR HAFI HAFI	2022	Design a system for cheating detection in electronic examination
WALID AHMED MOHAMED ALDAI ABUSHAALA	2022	The role of banks in reducing fraud and cheat in letters of credit transaction applied study on Libyan commercial banks and other commercial banks
ELİF SENEM GÜDÜ	2022	Finansal işlemlerde genetik algoritma yöntemi ile hile tahmini
TARIK DEĞİRMENCİOĞLU	2022	Muhasebe meslek mensuplarının muhasebe kültürü algılarının hata ve hileye yönelik tutumlarına etkisi: TRA1 bölgesinde bir araştırma
ERDEM ALTAYLI	2022	Adli Muhasebe-Adli Müşavirlik kapsamında hile araştırmacılığı, regresyon (bağlanım) modeli ile analizi ve raporlanması
HİLAL TOP	2022	Hileli finansal raporlama ve gıda-ıçecek-tütün sektörü üzerine bir araştırma
NİHAL AKTAŞ	2022	Makine öğrenmesi algoritmaları ile mali tablolarda hile analizi
UĞUR ÇİL	2022	İç kontrol sisteminin hilenin önlenmesindeki rolünün incelenmesi üzerine nitel bir çalışma
SENA NUR KARADOĞAN	2022	Muhasebede hata, hile, meslek etiği ve dijital uygulamalar: TRA1 bölgesinde faaliyet gösteren muhasebe meslek mensupları üzerine bir araştırma
İLHAN ACAR	2022	Hileli finansal raporlama: Muhasebe manipülasyonu ile karlılık oranları ilişkisine yönelik ampirik bir araştırma
HAKAN YÜKSEL	2022	Hile, etik davranış ve kalite kavramına, adli muhasebe ve adli müşavirlik çerçevesinde genel bir bakış: Giresun il'inde ki banka çalışanları üzerinde bir alan araştırması
SEMİH DOLDUR	2022	Vergi kaçakçılığı suçu açısından muhasebe hilesi
SEVGİ AKBAŞLI	2022	XVII. yüzyıl divanlarında tuzak ve hile kavramları
RUKİYE YURT	2022	Muhasebe meslek mensuplarının muhasebede hata ve hile algısı: Ağrı ili örneği
BORA TANRISINATAPAN	2022	Aile şirketlerindeki muhasebe hilelerinin yapısal özellikleri ve yarattığı maliyetler üzerine bir araştırma
MUHAMMET KAYISI	2022	Muhasebe meslek mensuplarının muhasebe kültürü ve finansal tablo hilelerine yönelik algılarının incelenmesi: İstanbul İli örneği
MERVE SAĞIR	2022	Hilenin önlenmesinde iç denetim rolünün incelenmesi : Gaziantep ili örneği
BEKİR KORKMAZ	2022	Muhasebe hata ve hilelerinin önlenmesinde sürekli denetim: BİST İmalat Endeksi üzerine bir araştırma
HALİME KARACA	2022	İç denetimin hileli finansal raporlama üzerine etkisi: Bağımsız denetçiler üzerine bir uygulama
MUHAMMET İKBAL AYTEKİN	2022	Adli muhasebe kapsamında uzman tanıklık (bilirkişi tanıklığı), dava destekleri, hile, yolsuzluk ve suistimal denetçiliği: Karaman ilinde bir araştırma
AYŞEGÜL TATAR	2022	Muhasebede hata ve hile tespiti ve önlenmesinde bilgi teknolojileri kullanımının rolü
ELİF KARAKAŞ	2022	Muhasebe bilgi kalitesi bağlamında hileli finansal raporlama ve finansal başarı ilişkisi: BİST'te bir uygulama
ÖNDER GÜR	2022	Makine öğrenmesi destekli hile tespiti ve bir uygulama
AYŞE HİLAL ÖZTÜRK	2022	XVII. yüzyıl Osmanlı hukukunda hilenin akitlere tesiri
CAHİT ÖZTÜRK	2022	Finansal raporlardaki hata ve hilelerin önlenmesinde ve ortaya çıkarılmasında etkili olan faktörler: TRC ile TR1 bölgelerinde bir araştırma

LEVENT KARAN	2022	Hile denetimi yaklaşımları ve bir vaka çalışması
BÜŞRA ÖNCÜ	2022	Kamu sektöründe iç kontrol sisteminden kaynaklanan hata ve hile analizi: Büyükşehir belediyelerinde inceleme
ÖMER FURKAN ALP	2022	Çevrim içi oyunlarda hile davranışının oyun topluluğundaki iz düşümleri
ÖZLEM ÇELİK	2021	Mesleki hile, hilekâr profili ve işletmelerin hileye ilişkin sorumlulukları: Beş yıldızlı konaklama işletmeleri üzerine bir uygulama
ÖZLEM SEDEF KALEM	2021	Satın almada iç kontrol ve hile denetimi: Dünyadaki hile vakalarının analizi
ÖZGÜR YÜKSEL	2021	Game theoretical analysis of cooperation and cheating among lipase producing <i>Yarrowia lipolytica</i> sub-cultures
PINAR BÜRHAN ÇAVUŞOĞLU	2021	Sosyal işbirliği oyunu: İşbirlikçi ve hilekarlarla ilişkili yüzler için kaynak belleği
MERVE SÜMER	2021	İşletmelerde hilenin ortaya çıkarılmasında bağımsız denetimin önemi üzerine bağımsız denetçiler üzerinde bir araştırma
CUMHUR DEMİR	2021	Muhasebe hata ve hilelerinin ortaya çıkarılmasında adli muhasebecilik mesleğinin önemi
ECE BAŞ	2021	Davranışsal denetim çerçevesinde hileli finansal raporlamanın tespiti ve bir uygulama
ŞELELE KOÇ	2021	Hilenin önlenmesi ve tespitinde davranışsal muhasebe ve nöromuhasebe tekniğinin uygulama süreci ve öneriler
NAGİHAN AKTAŞ	2021	Adli muhasebe kapsamında hile araştırmacılığı ve Türkiye'deki mevcut duruma yönelik bir araştırma
BÜŞRA TATAR	2021	Finansal tablo hilelerinin tespit edilmesinde veri madenciliği yöntemlerinin kullanılmasına yönelik bir araştırma
AYŞE İNAN	2021	Muhasebe hilelerinin açığa çıkarılmasında şirket çalışanlarının bilgi uçurma (whistleblowing) niyetini etkileyen faktörlerin incelenmesi
ECE BOZKURT	2021	Teknoloji Geliştirme Bölgelerine (Teknopark) sağlanan vergisel avantajların değerlendirilmesi ve hilelerin incelenmesi
AYŞE GÜL MARAL	2021	Muhasebe hata ve hileleri ile muhasebe mesleğinde etik, muhasebe meslek mensupları üzerine bir araştırma
TUĞBA YILMAZ	2021	Muhasebe hata ve hilelerinin oluşmasına yönelik meslek mensuplarının algılarının değerlendirilmesi
AHMET AKATAK	2021	Adli muhasebe kapsamında hilelerin incelenmesi üzerine bir araştırma
RAMAZAN GÜN	2021	Reolojik yöntemler kullanılarak balda yapılan hilelerin araştırılması
SİBEL SERTGÖZ	2021	Adli muhasebe ve hile denetimi
NAZMİYE YILMAZ	2021	Muhasebe meslek mensubu adaylarının hile algısı üzerine bir araştırma: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi örneği
MUSTAFA GÜÇLÜ KAYHAN	2021	Hileli finansal raporlamanın ortaya çıkarılmasında ihbar davranışının Planlanmış Davranış Teorisi ile açıklanması
NURAY GÜZEL	2021	Stoklarda hile ve tespit: Perakende sektöründe bir uygulama
MELTEM KESKİN	2021	Muhasebede hata ve hilelerin ortaya çıkartılması ve engellenmesinde iç kontrolün rolü: Kayseri OSB'de bir uygulama
AZİME HASRET CEYLAN	2021	Aile işletmelerine özgü hile belirtileri ve alınan önlemlerin tespitine ilişkin bir araştırma
İSA KILIÇ	2021	Finansal tablo hilelerinin tespit edilmesinde kullanılan veri madenciliği yöntemleri ve Borsa İstanbul'da bir uygulama
EBRU BALTA	2021	Madde ön-bilgisi kaynaklı test hilesinin madde tepki süresi modeli kullanılarak farklı koşullar altında incelenmesi
AYŞE FERCAN ERGİN	2021	Hileli finansal raporlamanın önlenmesinde kurumsal yönetimin önemi-bir araştırma
YUNUS KIRIŞ	2021	Muhasebede hilenin önlenmesi ve kullanılan yöntemler: Osmaniye ilinde gerçekleşen adli vaka örnekleri ve analizleri
TUBA EDİS	2021	Muhasebe denetiminde karşılaşılan hata ve hileler karşısında serbest muhasebeci mali müşavirlerin görüşleri: Erzurum ili uygulaması
YAREN YEŞİLYURT	2021	Denetimde hilenin tespiti, dijitalleşmenin önemi ve bir araştırma
MURAT KATI	2021	Adli muhasebe kapsamında muhasebe hata ve hilelerinin tespitine yönelik bir çalışma
ESMA GÜLŞAH TANER	2021	Muhasebe kültürünün hile üzerinde etkisi
MERVE AYDOĞMUŞ	2021	Madencilik sektöründe faaliyet gösteren mermer işletmelerinde iç kontrol uygulamaları ve hile riski: Konya ilinde bir uygulama

TUĞBA ARSLANCAN	2021	Dış ticaret işlemlerinde karşılaşılan hile ve suistimal vakaları
ŞEYMA GÜLSEFA	2020	İslam hukukunda formalizm uygulaması olarak Hile-i Şer'iyeye
DİLEK TEMİZ	2020	İzole mediyastinal veya hiler lenfadenopatinin tanısında endobronşiyal ultrasonografi rehberliğinde transbronşiyal iğne aspirasyonunun etkinliği
SUAT ÇİÇEK	2020	Lojistik sektöründe hile riski yönetimi ve iç kontrol sisteminin etkinliği
RANA SÜĞLÜN	2020	Muhasebe hata ve hilelerinin önlenmesinde iç kontrolün yeri üzerine bir araştırma
ELİFE ATEŞ	2020	Gedizli Azmî'nin Kitâb-ı Hiyel'i ve Jung'un hilebaz arketipi üzerinden incelenmesi (inceleme-metin-diliçi çeviri)
BAHAR İNCEOĞLU	2020	Muhasebe hilelerinin ortaya çıkarılmasında Benford Yasası'nın kullanılmasına yönelik bir uygulama
HASAN HÜSEYİN TURAL	2020	Ön muhasebede hata ve hileler
ESRA USLU	2020	Tevrat ve Kur'an-ı kerim açısından hile ve yalan kavramlarının değerlendirilmesi
SENA İLKDOĞAN	2020	İç denetimin hileye yaklaşımında Benford Kanunu'nun uygulanması
ZEYNEP ACAR	2020	Finansal raporlamada yapılan muhasebe hileleri ve uygulama açısından değerlendirilmesi
ÖMER EKEN	2020	Vakıf ve devlet üniversitelerinde hile kavramının farkındalığı: Ankara ili örneği
MUHAMMED ONUR ÇÖREKÇİOĞLU	2020	Ses taraflı telekomünikasyon hile (fraud) saptamaya ve önlemeye yönelik bir uygulama
HÜSEYİN GEÇİCİ	2020	Muhasebe hata ve hilelerinin meslek ahlakı çerçevesinde değerlendirilmesi: Adana ilinde muhasebe meslek mensupları üzerine bir araştırma
FATMA YÜREKLİ	2020	Hile denetiminde bilgi teknolojilerinin yeri ve önemi
TOLGA ÜNAL	2020	Otel işletmelerinde çalışan hilelerine ilişkin genel bir değerlendirme: Antalya ili örneği
MUTHNA HARITH YOUNUS HAMRAAIA	2020	Muhasebe etik algısı ve hileye yönelme: Üniversite öğrencileri üzerinde bir uygulama
ELANUR TÜRKER DEMİR	2020	Muhasebe denetiminde hata ve hileleri tespit ve önleme yöntemleri ve mali müşavirlerin bu konudaki bilinç ve tutumları
HİLAL GÜLSEREN	2020	Muhasebe meslek mensuplarının muhasebede hata ve hile algısı: Çanakkale ilinde ampirik bir araştırma
İSMAİL USTAHALİLOĞLU	2020	Muhasebede hile denetimi: İstanbul'da faaliyet gösteren işletmeler üzerinde bir araştırma
HATİCE KUTLU	2020	Muhasebe meslek mensuplarının muhasebe hata ve hileleri hakkında algı ve tutumlarının belirlenmesi: Osmaniye ilinde bir uygulama
BESTE RODOPLU	2020	Muhasebe hata ve hilelerinin meslek etiği açısından incelenmesi
YETKİN KAAAN GENÇTÜRK	2020	Vergi Hukukunda muhasebe hilesi suçu